૭૮૬

ફુતુહુલ ઇસલામ.

હિસ્સા દસવાં.

ઉરદુ ઝબાન ઔર ગુજરાતી હરફમેં

લિખનેવાલે

નિઝામુદદીન અમીરૂદદીન કુરેશી

તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પબ્લીશર

સરદારખાન ફૈઝુદદીનખાન હસની

તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પહેલી મરતબા કોપી ૫૦૦.

હિજરી ૧૩૩૭ સને ૧૯૧૯

કીમત એક રૂપીઆ.

અમદાવાદ-પાનકોરના નાકે શ્રી મનહર પ્રીન્ટીંગ
પ્રેસમાં મોતીલાલ ગણપતરામે છાપ્યું.

૭૮૬

દિબાચા.

પાક પરવરદિગારકે ફઝલો કરમ ઓર ઉસકે પ્યારે હબીબ હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ કે સદકે સે આજ કુતુહુલ ઇસલામકા દસવાં હિસ્સા નાઝેરીનકી ખિદમતમેં પેશ કિયા જાતા હે જો ઇસ તવારીખી સિલસિલેકા આખરી હિસ્સા હે.

ઇસ હિસ્સેમેં બની ઉમઇયા કે આખરી તાજદાર તકકે હાલાત દરજહેં, નાઝરીનકો ઇસપરસે યે ન સમઝના ચાહીયેકે ઇસલામકી તવારીખ યહાં ખતમ હોતી હે. ઇસ-લામકી તવારીખ તો બોહોત બડી હે જીસકે લીયે અયસે કઇસો હિસ્સે હોં તોભી તમામ તવારીખ કે લીયે કાફી નહીં હો સકતે.

હમારા ખ્યાલ થાકે હમ મુખતેસર તોરપર આજતકકી ઇસલામી તવારીખકો શાયે કરદેતે મગર કાગજકી ગિરાની છપાઇ ઓર બંધાઇકી ઉજરતમેં ઝિયાદતી કે બાઅસ ઇસ કદર મજબુર નહીં હુએ જીસ કદર હમારે મુસલમાન ભાઇઓંકી સર્દ મહેરીને હમકો મજબુર બના દીયા. ગુજરાતી હરફમેં તવારીખી સિલસીલેકી યે પહેલી કીતાબથી, આજ તક જીતની મુસતનદ તવારીખેં શાયે હુઇ હેં ઉસ પરસે યે કિતાબ તઇયાર કી ગઈ હે, ઇસમેં મન ઘડત કિસ્સે યા લાયાઅની બાતેં દરજ નહીં હુઇ હર મુસલમાનકે લીયે

ઇસ કિતાબકા પઢના ઝુરૂરી હે મગર હમકો અફસોસ હે કે ઇસ કિતાબ પર બોહોત કમ ભાઇયોંને તવજ્જોહ ફરમાઇ હે. તાહમ હમ માયુસ નહીં હુએ ખુદાને ચાહા ઓર ઝિંદગીને યારીદીતો હમ ઇસી સિલસિલેકો આગે બઢાઇંગે ઓર હમારે ગફલતમેં પડે હુએ બિરાદરોંકો અગલે હાલાત કે દિલચસ્પ વાકેઆત સુનાઇંગે.

હમને "તઝકિરએ હિંદ" નામી તવારીખી સીલસીલેકે દસ હિસ્સે શાયે કરનેકી ખબર સને ૧૯૧૮ મેં હમારી તરફસે શાયે શુદા ફેહરીસ્તમેં દી થી ઓર સિર્ફ ૨૦૦ ખરીદાર પેશાતરસે તલબ કિયેથે મગર બાવુજુદ ઇસ દહર અરસા ગુઝરનેકે બોહોત થોડે ખરીદાર મિલે. હઝારહા રૂપેકા કામ ચંદ ખરીદારોંકે લીયે હમ શુરૂ કરદેતે અયસી હમારી માલી હાલત નથી જીસ્સે હમને ઉસ ઇરાદેકો ચંદ રોઝકે લિયે મુલતવી કિયા હે.

અબ હમ હમારે ઉન નાઝરીનકા શુકરીયા અદા કરતે હેં જીન્હોંને ખરીદાર બ હમ પહોંચાકર હમારી ઇમદાદ કી હે ઓર જો હમારી હિમ્મત બઢાકર આયંદા ઇસ સિલસિલેકો જારી રખનેકા મશવિરા દેતે હેં. ખુદા ઉન્હેં ખુશ રખેં.

૮ વી રમઝાન ૧૩૩૭
તા. ૭-૬-૧૯
અમદાવાદ

નિઝામુદ્દીન કુરેશી.

પે શ ક શ.

જનાબ મોઅલ્લા અલકાબ નવ્વાબ વાલાશાન
મલેક શ્રી ઝૈનખાનજી સાહેબ બહાદુર દામઈકબાલહુ
વાલીયે રીયાસતે ઝયનાબાદ (કાઠીયાવાડ)

કુતુહુલ ઇસ્લામકે ઇસ હિસ્સે નાઝેરીન તક
પહોંચનેમેં આપકી ઇમદાદકા બોહોત બડા હિસ્સા
શામિલહે ઇસલિયે કુતુહુલ ઇસલામકા યે આખરી
હિસ્સાભી જનાબકી ખિદમતમેં પેશ કરતા હું,

ગર કુબુલ ઉફ્તદ ઝહે ઇઝઝોશરફ

ન્યાઝમંદ

નિઝામ

ફેહરિસ્તે મઝામીન.

બાબ સફા

મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશી કૃત પુસ્તકોનું લિસ્ટ.

૧	અલ ઇસલામ	૧—૮—૦
૨	હઝરતમોહમ્મદસલ૦નું જીવન વૃતાંત	૦-૧૨-૦
૩	અમારા નબી અને તેમનાં બોધવચન	૦—૮—૦
૪	અમારા નબી	૦—૨—૦
૫	અમારા રસુલના સદગુણો(બી. આ.)	૦—૧—૦
*૬	ઈસલામના અર્થ	૦—૧—૦
*૭	તવહીદ	૦—૧—૦
૮	ઈસલામની ખુબીઓ	૦—૧—૦
૯	ઈસલામી નીતીશાસ્ત્ર	૦—૧—૦
૧૦	તઝકીરએ મોહરમ	૦—૧—૦
૧૧	તોહફએ ઈદુલ ફીતર	૦—૦—૬
૧૨	મઝહબી નોંધપોથી	૦—૧—૦
૧૩	ઈદના દરબાર	૦—૧—૦
૧૪	હાલાતે ઇસ્રતમખોલ	૦—૪—૦
૧૫	નવાબ સદરૂદ્દીનહુસેનખાનનું વૃતાંત	૦—૮—૦
૧૬	બહારે રમઝાન બીજી આવૃતી.	૦—૨—૦
૧૭	ફુતુહુલ ઈસલામ હિસ્સા પહેલા	૧—૦—૦
૧૮	,, હિસ્સા દુસરા	૧—૦—૦
૧૯	,, હિસ્સા તીસરા	૧—૦—૦
૨૦	,, હિસ્સા ચોથા	૧—૦—૦
૨૧	,, હિસ્સા પાંચવા	૧—૦—૦
૨૨	,, હિસ્સા છઠા .	૧—૦—૦
૨૩	,, હિસ્સા સાતવાં	૧—૦—૦

૨૪	,, હિસ્સાં આઠવાં	૧—૦—૦
૨૫	,, હિસ્સા નવવાં	૧—૦—૦
૨૬	,, હિસ્સા દસવાં	૧—૦—૦
*૨૭	જંગે ત્રીપોલી ભાગ ૧	૦-૧૨-૦
૨૮	,, ભાગ ૨	૦-૧૨-૦
*૨૯	,, ભાગ ૩	૦-૧૨-૦
૩૦	,, ભાગ ૪	૦-૧૨-૦
* ૩૧	ગવહરબન અથવા અલબેલીનાર બીજી આવૃત્તી.	૧—૮—૦
૩૨	કનીઝે હાતમા બીજી આવૃત્તી.	૧—૪—૦
૩૩	આબેહા	૦-૧૨-૦
૩૪	નસીરૂદીન બીજી આવૃત્તી.	૦—૮—૦
૩૫	સલીમ અને મેહરુન્નીસા બી. આ.	૦—૮—૦
૩૬	અબુધારી આફત	૦—૮—૦
૩૭	નિઝામી વાર્તાઓ	૦-૧૦-૦
*૩૮	સોમનાથની મુર્તી	૦—૪—૦
૩૯	જહાંકદર બીજી આવૃત્તી.	૦—૪—૦
૪૦	અખતર મહેલ	૦—૧—૦
૪૧	દિલની એક અનોખી બેર	૦—૨—૦
૪૨	ફાકામાં રોઝે	૦—૧—૦
૪૩	ભેરો જવાની	૦—૪—૦
૪૪	કૃષ્ણકથા (સચીત્ર)	૧—૦—૦
*૪૫	વડોદરા નવાબી ખાનદાનનું ઇતીહાસ	૫-૦-૦

નિઝામીયા બુક ડીપો,
ગલુ દરવાજા—અમદાવાદ.

* આ નિશાનવાળા પુસ્તકો બિલકુલ પુરા થઇ ગયા છે. મંગાવવાની તસ્દી લેવી નહીં.

ફુતુહુલ ઇસલામ.

હિસ્સા દસવાં

બાબ ૧

બની ઉમઇયાકી દુનિયાવી તલવારેં દીનકી ગરદનપર.

પહેલી તલવાર મદીનેપર.

કરબલાકા મોસમ ગુઝર ચુકા, દસ્તે બેકસીકે શહીદ કબરેંમે ખુન ભરે કફન ઓઢકર સો ગયે. દમિશ્કમેં સુલતાને સિતમો જોર યઝીદ ઇબ્ને મઆવીયા હુસેનકે બુરીદા સરકી નુમાયશસે ફારિગ હો ગયા એહલે બયતે રિસાલતકે નાતવાન હાથોંસે કયદ કી રસ્સીયાં ખુલ ગઇ. બની ઉમઇયાકે દિલોંને બની ફાતેમાકે ધડકોંસે નજાત હાસલ કર લી. યઝીદને ઇતમિનાનકી નીંદ સોનેકો પાઉં ફયલા દિયે તો ઇબ્ને બિન્તે રસુલુલ્લાહ સલ૦ કે બાલબચ્ચે મદીનેકી તરફ રૂખસત કિયે ગયે. ઇમામ ઝયનુલ આબેદીન રદી૦ ઇસ લુટે હુવે કાફલે કે સાલાર આગે આગે થે ઓર ઉનકે પીછે વો ઓરતેં થીં જીન્હોંને કરબલાકે બ્યાબાનમેં દુનિયાસે બેઝાર કરનેવાલા તમાશા દેખા થા.

જીસવકત ઇન ગરીબોં ઓર મુસાફીરોંકી જમાઅતને મદીનેકી હદમેં કદમ રખા ઓર પહાડોંકે વસ્તમેં ગુંબદે રસુલુલ્લાહ નઝર આયા. આબિદે મગમુમને દુરૂદો સલામ પઢના શુરૂ કિયા. મસ્તુરાતકી આંખોમેં બે ઇખતિયાર આંસુ આ ગયે ઓર ઉન્હોંને વો વકત યાદ કિયા, જબકે ઈમામ હુસેન રદી૦ મકકેસે કુફેકો ચલે થે ઓર મદીનેકે રૂખ ખડે હોકર સલામ પઢા થા. ઉસવકત ઈન સબકે દિલ ઉમ્મીદોંસે ભરપુર થે. આજ હરદિલ ના મુરાદ હે, ના શાદ હે, અફસુરદા હે, શિકસ્તા હે.

ઈમામ ઝયનુલ આબેદીન રદી૦ને નાકેકી મુહાર રોકકર એક બેતાબીકે અંદાઝસે ગુંબદે રસુલ સલ૦કો દેખા ઓર કહાઃ—

“ યેહી હમ બે સહારોંકા આખરી ઠિકાના થા જહાં ખુદાને આખિર હમકો પહોંચા દિયા. યાઅકુબકો અપને પિસર યુસુફકી પુરકતો જુદાઈકા ગમ થા મગર મેં પિદરકો ગુમ કરકે અપને ઘર આયા હું ભાઈયોંસે દાયમી ફિરાકકા ઝખ્મ મેરે સીનેપર લગા હે. ”

અલગરઝ યે સબ લોક પહેલે હરમે નબવીમેં હાઝિર હુએ ઓર મઝારે મુબારકકી ઝિયારતસે ફરાગત હાસલ કી ફિર અપને ઉદાસ ગમગીન ઘરોંમેં જાકર રેહને લગે.

મદીનેકા હાકિમ ઉનદિનોં ઉસમાન બિન મોહમ્મદ અબી સુફિયાન થા, યાઅને યઝીદકા ચચાઝાદ ભાઈ. ઇસ શખ્સકો રાત દિન શરાબ પીનેસે કામ થા. (તિબરી જીલ્દ ચહારૂમ) જવાની ઓર હુકુમતકે નશેને ઉસમાનકો ઈસકદર ગાફિલ કિયા થા કે મદીનતુર રસુલ સલ૦કી ઈઝઝતો હુરમતકા ખ્યાલ ભી દિલમે ન લાતા થા ખુબ પીતા થા, ઓર ખુબ પિલાતા થા.

યઝીદકા શરાબી ભાઇ.

ઈસ ઉસમાનને મદીને મુનવ્વરાકે દસ બડે બડે આદમીયોંકો દમિશ્કમેં યઝીદકે પાસ ભેજા તાકે વહાં જાકર બની ઉમઈયાકી શાનોશવકત દેખેં ઓર ઉનકે પુર હયબત દરબારોંકા અસર દિલમેં લેકર આયેં. ઈન દસમેં હઝરત ઝુબેર રદી૦કે સાહબઝાદે મનઝરભી થે. ઓર અબદુલ્લા બિન હનતલા રદી૦ભી જીનકા લકબ ગસીલુલ મલાયેક થા. ઓર મુસલમાંનોમેં બડી હેસીયત ઓર વકઅતકે મુકદદસ બુઝુર્ગ તસલીમ કિયે જાતે થે,

જબ યે દસ આદમી દમિશ્કમેં ગયે તો યઝીદને ઉનકી બડી ખાતિર કી ઓર મનઝર ઈબ્ને ઝુબેર રદી૦ વ અબદુલ્લા બિન હનતલા રદી૦કો એક લાખ દિરમ દિયે ઓર કોઈ દકીકા દુનિયાવી મદારાતકા બાકી ન રખા. મગર

ઇન હઝરાતકે દિલોંમેં તો ઇમાન ઓર આઅમાલે હસના કી કદર થી. વો રૂપે પયસેકો ખાક ધુલસેભી બદતર સમઝતે થે ઉન્હોંને જબ યઝીદકો દેખા કે વો એલાનીયા શરાબ પીતા હે. ઓર ફોહોશ સોહબતોંમેં મસરૂફ રેહતા હે. નમાઝ નહીં પઢતા, કુત્તોંસે ખેલતા હે ઓર ખિલાફતો ઇમામતકી કોઇ પાકીઝા ખસલત ઉસમેં નહીં હે તો વો બેઝાર હોકર મદીનેકો વાપિસ તશરીફ લે આયે ઓર યહાં આકર એહલે મદીનાસે ઇસકા ઝિકર કિયા ઓર કહા—

" યઝીદ હરગિઝ મુસતહિકે સલતનત નહીં હે ઉસકે આઅમાલ અયસે કમીને હેં કે એક સાઅતભી હમકો ઉસકી બેઅતમેં કાયમ રેહના જાયઝ નહીં. " યે સુનકર તમામ એહલે મદીના જીનમેં બડે બડે સહાબા મોજુદ થે. યઝીદસે મુનહરિફ હો ગયે ઓર ઉન્હોંને યઝીદકી બેઅત ફસખ કરકે અબદુલ્લા બિન હનતલા રદી૦સે બેઅત કર લી.

ઇસકે બાદ ઇન સબને જમે હોકર યઝીદકે શરાબી ભાઇ ઉસમાન હાકિમે મદીનાકો પકડકે કયદ કરલિયા ઓર બની ઉમઇયાકે જીસકદર આદમી થે ઉનકોભી એક મકાનમેં બંદ કર દિયા જો તેઅદાદમેં એક હઝાર થે. સબકોતો કયદ કિયા મગર મરવાનકે બેટે અબદુલ મલકકો ન પકડા. કયોંકે વો હઝરત સઇદ બિનુલ મુસીબ રદી૦ નામવર ફકી હે

મદીનાસે ઇલ્મે ફિકાહ પઢતા થા ઓર રાત દિન પઢને ઓર મસજીદમેં ઇબાદત કરનેકે સિવા ઉસે કુછ કામ ન થા. આદમી અપની નેકીપર દુસરોંકોભી કયાસ કિયા કરતા હે. એહલે મદીનાને અબદુલ મલકકી ઝાહેરી હાલતસે ઉસકો નેક સમઝા ઓર દીગર બની ઉમઇયાકી તરેહ ઉસકી ગિરફતસે બાઝ રહે.

અબદુલ્લા બિન હનતલા રદી૦કે હાથપર બેઅત હો ચુકી ઓર મદીનેમેં યે ઈન્કિલાબાતભી હો ગયે તો યઝીદકો ઇસકી ઇતતિલાઅ પહોંચી ઓર ઉસને યેભી સુનાકે મનઝર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ આજકલ મદીનેમેં નહીં હેં બલકે કુફેમેં અબદુલ્લાહ ઇબ્ને ઝિયાદકે પાસ ઠયરે હુએ હેં. યઝીદને ફોરન એક ખત ઇબ્ને ઝિયાદકો લિખા કે મનઝરકો ગિરફતાર કર લે અયસા નહો કે વોભી મદીને પહોંચ જાયેં ઓર મદીનેકી શોરિશકો કુવ્વત પહોંચાયે. ઇબ્ને ઝિયાદ યઝીદસે વાકએ કરબલાકે બાદ બોહોત નારાઝ થા. કયોંકે યઝીદને ઉસસે વાઅદા કિયા થા કે ઇમામહુસેન રદી૦કા પુરા તદારૂક કર દેગા તો ખુરાસાનકા મુલ્ક તુજકો દિયા જાયગા મગર યઝીદને યે વાઅદા પુરા ન કિયા તો ઇબ્ને ઝિયાદકો બોહોત બુરા લગા ઓર ઉસકે દિલમેં યઝીદકી તરફસે એક કીના બેઠ ગયા. ચુનાંચે જીસવક્ત યઝીદકા હુકમ ઉસકે પાસ આયા તો ઉસને મનઝરકો દિખા દિયા, ઓર કહા—

" તુમ ફોરન મદીને ચલે જાવ " ઓર યઝીદકો લિખ દિયા કે " આપકા હુકમ આનેસે પહેલે મનઝર યહાંસે રવાના હો ચુકે થે. "

મનઝર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ મદીનેમેં આયે તો ઉન્હોંને અબદુલ્લા ઇબ્ને હનતલા રદી૦સે તમામ એહલે મદીનાકે મજમેમેં કહા—" તુમકો બેઅત લેના મુનાસબ ન થા. રસુલુલ્લાહ સલ૦કા ઇરશાદ યાદ નહી કે ઉન્હોંને ઇમામત કુરેશકે લિયે મખસુસ ફરમાદીથી તુમ અનસારી કુરેશી નહીં હો. "

અબદુલ્લા બિન હનતલા રદી૦ને કહા—"મુઝકો ઇમામતકી હવસ નહીં હે. જબ કોઈ શખ્સ કુરેશમેં ન મિલા તો મજબુરન મેંને લોગોંસે બેઅત લી. અબભી અગર કોઇ કુરેશી મિલે તો મેં ઉસકી બેઅતકે વાસ્તે તઇયાર હું. " મનઝર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ને કહા—

" કયા અલી ઇબ્ને હુસેન ઇબ્ને અલી રદી૦ (યાઅને ઇમામ ઝેનુલ આબેદિન) સે બઢકર દુનિયામેં કોઈ શખ્સ ઇસ મનસબકા એહેલ હો સકતા હે. જબ વો મદીનેમેં મોજુદ હેં તો હમમેંસે કિસીકો ઝેબા નહીં કે ઉનકે સિવા કિસી દુસરેકી ઇમામત કુબુલ કરેં કયોંકે વો શહેનશાહે નુબુવ્વતકે શેહઝાદે હેં ઓર હમ સબ ઉનકે

શ્વરકે ગુલામ હેં." અબ્દુલ્લા બિન હનતલા રદી૦ને જવાબ દિયા—

"બેશક, બેશક, મેરી ભુલ થી. અયસે આકાઝાદેકે હોતે સાતે મુજકો બેઅત લેના જાયઝ ન થા. ચલો, ચલો, હમ સબ ઉનકી ખિદમતમેં હાઝિર હોં ઓર ઉનકો અપના ઝાહરી પેશવાભી બનાયેં જયસેકે વો હમારે બાતની મુકતદા હેં."

ચુનાંચે યે સબકે સબ જમે હોકર હઝરત ઈમામ ઝેનુલ આબેદીનકે દોલતખાનેપર હાઝિર હુએ. વહાં માઅલુમ હુવા કે ઇમામતો અકસર મસજીદકે હુજરેમેં રેહતે હેં. રાતદિન ઇબાદત ઓર રોનેકે સિવા ઉન્હેં કુછ કામ નહીં. અબભી મસજીદમેં હોંગે ઘરમેં નહીં હેં. યે સબ લોગ મસજીદમેં હાઝિર હુએ તો દેખા આબિદ રદી૦ મુસલ્લેપર બયઠે હેં. ચહેરા ઝર્દ હે, હોંટ ખુશ્ક હેં. આંખોમેં આંસુ હેં ઓર પરવરદિગારસે રાઝો નિયાઝકી બાતેં હો રહી હેં. મસજીદમેં ઇસ જમાઅતકી આમદકા ખટકા હુવા તો ઉન્હોંને રૂખ ફેરકર ઈન સબકો દેખા. અસહાબે રસુલુલ્લાહ સલ૦ને બે ઇખતિયાર નાઅરા લગાયા "અસ્સલામો અલયક યા ઇબ્ને રસુલુલ્લાહ" આબિદને જવાબ દિયા—" વા અલયક મુસ્સલામ યા ઈબાદુલ્લાહ"

અબદુલ્લાહ ઇબ્ને હનતલા રઇી૦ને આગે બઢકર સારા વાકેઆ અર્ઝ કિયા ઔર કહા—

" હમ સબ ઇસ લિયે હાઝિર હુએ હેં કે હુઝુર હમારે સરપર હાથ રખેં ઔર ઉસ ફાસિકો, સફ્ફાક યઝીદકે હાથોં જો એહકામે ઇલાહીકી તબાહી હો રહી હે ઉસકા ઇનતિઆમ ફરમાયેં. હમ સબ ઇન કદમોંકે ઉપર જાને કુરબાન કરનેકા એહેદ કરતે હેં. હમ કુફી નહીં હેં, આપકે જદદે અમજદકે અસહાબ હેં હમસે ભાગ જાને ઔર દગા દેનેકા અંદેશા ન ફરમાઇયે ઔર લાઇયે હાથ બઢાઇયે હમ સબ ફીદાઇયતકા એહેદ આપકે હાથપર કરીંગે. " હઝરત ઇમામને એક ઠંડા સાંસ ખીંચા, આંખોમેં આંસુ ડબડબાને લગે ઔર ફરમાયા—

" બસ બાબા મુઝે માફ કરો. મેરે સીનેમેં ઇતને દાગ હેં કે અબ ઔર દાગોંકી ઇસમેં જગા નહીં હે. મેંને અપની આંખોંસે બુઢે બાપકો બેકસીસે ખાકો ખુનમેં ગલતાન હોતે દેખા હે. મેંને અપને જવાન ઔર દુસરે માઅસુમ ભાઇકો તીરો નેઝેસે કતલ હોતે પાયા હે. મેરે ખાનદાનકી વો વો રૂસવાઇયાં હુઇ હેં જીનકે બ્યાન કરનેકી મુઝમેં તાબ નહીં. કયા આપ લોગોંને મેરે દાદા અલી રઇી૦કા વકત નહીં દેખા કે ઉનકે સાથ કયા કયા હુવા. અબતો મેરા દિલ ઇસ દુનિયાસે બેઝાર હો ગયા. અબતો

મૈંને ઇસ દામનકો મઝબુત પકડા હે. જો વકત ઓર બે વકત કભી બેવફા નહીં હોતા મુજકો ખુદાકે દરવાઝેસે ન હટાવ મુઝે ઇસિસે અપની હાલત કેહને દો. વો સુન રહા હે, મૈં સુના રહા હું. વો દેખ રહા હે, મૈં દિખા રહા હું. મુઝે જો લઝઝત ઇસમેં આતી હે દુનિયાકી કિસી સલતનત મેં મયસ્સર નહીં આ સકતી. મેરા એક સિજદએ ઝોક હઝાર તાજોતખ્તસે આઅલા હે. મેરા એક દફા "યા રબ" કેહના કાયનાતકે તમામ શોહરેપર ફોકીયત રખતા હે. જાવ, જાવ, મુઝે ન સતાવ, મુઝે ન બુલાવ, અગર તુમકો ઇસ મદીનેમેં મેરા રેહના ગવારા નહીં તો મૈં આજહી અપને ગરીબો લાચાર ખાનદાનકો લેકર જંગલમેં ચલા જાઉંગા."

અસહાબે રસુલુલ્લાહ સલ૦ ઇસ દર્દનાક બ્યાનકો સુન કર રોને લગે ઓર ઉન્હોંને આપસમેં કહા—"બસ, બસ, ઇસ ગમઝદાકો ન છેડો. ચલો ચલો ઇસિકે પાસસે ચલો, હમમેં ઇસકી દાસ્તાને અલમ સુનનેકી તાબ નહીં હે."

ચુનાંચે ચેસબ લોગ મસજીદસે ઉઠ કર અપને અપને ઘરોંકો વાપિસ આ ગયે ઓર હઝરત ઇમામને ઉસી વક્ત ઘર આ કર સફરકી તઇયારી કરની શુરૂ કી ઓર દુસરે દિન બમઅીઅ્ત તશરીફ લે ગયે જો મદીનેસે ચાર દિનકે ફાસલેપર હે ઓર જહાં ઇમામકે પીસરી બિરસેકી કુછ

જાગીર થી. મદીનેમેં યે ખબર મશહુર હુઈ તો મરવાન ઇબ્નુલ હકમને કયદખાનેસે એક આદમી હઝરત ઇમામકે પાસ ભેજા ઓર ઉસકી ઝબાની પ્યામ ભિજવાયા કે:—
" આપને બડી દાનાઈ કી જો ઇસ સરકશ ગિરોહસે ઈલાહીદા રહે. યઝીદ ઈસ એહસાનકા ઇવઝ આપકો દેગા. મેરી દરખ્વાસ્ત હે કે આપ મેરી બીવી કો ભી જો હઝરત ઉસમાન રદી૦ કી સાહબઝાદી હે અપને સાથ લેતે જાઇયે કયોંકે યહાંકા મઆમિલા દિગરગુ હે. ખબર નહીં હમ લોગોંકી જાન બચે યા ન બચે. " હઝરત ઇમામને ઇસકો મનઝુર ફરમાયા ઓર મરવાનકી એહલીયાકોભી અપની મસ્તુરાતકે સાથ લે લિયા ઓર યમબોઅ કો રવાના હો ગયે.

મરવાનને એક કાસિદકી મારફત યે તમામ વાકેઆત યઝીદકો લિખે તો યઝીદ બોહોત ખુશ હુઆ ઓર ઉસને કહા:—" ઇબ્નુલ હુસેનકા અજર મેરે ઝિમ્મે હો ગયા. " ઉસકે બાદ યઝીદને કાસિદસે કહા:—

" બની ઉમઈયાકે એક હઝાર આદમી કયસે બુઝદિલ હેં કે બગેર હાથ પાઉં હિલાયે કેદ હો ગયે. ઉનસે તલવાર ન ચલાઈ ગઈ. અયસે ના મરદોંકા ઈલાજ તો યે હે કે મેં ઝરા ભી ઉનકી મદદ ન કરૂં, મગર મજબુરી યે હે કે બાગીયોંકા કલાઅ કમાઅ કરના મેરા ફર્ઝ હે "

ઇસકે બાદ યઝીદને હઝરત નોઅમાન બિન બશીર અન-
સારી રદી૦ સહાબીએ રસુલ સલ૦ કો બુલાયા ઓર ઉનસે
કેહા:—

" આપ ફોરન મદીને જાઇએ ઓર એહલે મદીનાકો
ફેહમાયશ કીજીયે કે કયા મેરે એહસાનોંકા યેહી ઈવઝ
હે જો ઉન્હોંને ઝાહિર કિયા. મેને તો હનતલા રદી૦ કે
ઓર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ કે સાથ કોઈ બદ સલુકી ન કી
થી, બલકે ઉનકો માલા માલ કર દિયા થા. ઉનસે કેહના
ખેર ઇસીમેં હે કે ઇસ શરારતસે બાઝ આયેં ઓર ઈતા-
અત કુબુલ કર લેં વરના એક અયસી જરરાર ફોજ
ભેજુંગા જો ઉનકે ટુકડે ટુકડે કરકે રખ દેગી. "

હઝરત નોઅમાન રદી૦ નાકએ તેઝ રફતારપર સવાર
હો કર મદીનેમેં આયે ઓર યઝીદકા પ્યામ એહલે મદી-
નાકો સુનાયા, ઉન્હોંને જવાબ દિયાઃ—

" બેશક યઝીદને હમકો દુનિયા દી મગર હમને
ઇસ મદીનેકી ખ્વાબ ગાહમેં આરામ ફરમાનેવાલે રસુલ
સલ૦ કે હાથપર તરકે દુનિયાકા એહેદ બાંધા થા. હમકો
તો એહકામે ઇલાહીકી પાબંદી અઝીઝ હે, ચાંદી સોના
દરકાર નહીં હે. યઝીદકો હમને એલાનીયા શરાબ પીતે
ઓર શર્મ નાક ફિસ્કો ફુજુર કરતે દેખા. હમને પાયાકે

વો અમહન નમાઝેં તર્ક કરતા હે. કુત્તે ઓર નજીસ જાન-
વર ઉસકે પાસ બયઠે રેહતે હેં. ઉસને ઉસ તકવા વ
પાકબાઝીકો છોડ દિયા જો એક મુસલમાન ખુસુસન એક
અમીર મુસલમાનકે લિયે લાઝમી વ ઝરૂરી હે ઈસ વાસ્તે
હમને ઉસકી બેઅત તોડ દી કયોંકે હમકો ખુદા કે સામને
જાના હે, રસુલુલ્લાહ સલલલ્લાહો અલય હે વ સલઅમકો
મુંહ દિખાના હે. ઉસ ફાસિકસે કેહના કે અગર તુ ઇન
બુરે આઅમાલસે તવબા કરે તો હમકો તેરી ઈતાઅતો
ફરમાં બરદારીમેં ઉઝર નહીં હે વર ન તલવાર ઇસકા
ફયસલા કરેગી. ઓર હમારી તલવારોંકો ખુદા તુઝપર ફતે-
હયાબ કરેગા."

હઝરત નોઅમાન રઝી૦ યે જવાબ સુનકર દમિશ્ક
પહોંચે ઓર યઝીદસે સારા હાલ કહા. જીસકો સુનકર
યઝીદ આગ બગોલા હો ગયા ઓર બોલા:—

" અચ્છા, અચ્છા મેં ઇસકા મઝા ઉનકો ચખા-
ઉંગા " ઇસકે બાદ ઉસને મુસલિમ ઇબ્ને અકબા મશહુર
જરનેલકો બુલાયા ઓર ઉસસે કહા:—

" જા, ઓર એહલે મદીનાકે બન્ને ઢીલે કર દે કે
વો બોહોત સરકશ હો ગયે હેં. " મુસલિમ ઇબ્ને અકબા
બોલા:—

" મુઝે અમીરૂલ મોમેનીનકે તાઅમીલે હુકમસે ઉઝર નહીં, મગર સખ્ત બીમાર હું, ઘોડેપર સવાર હોના ભી દુશવાર હે." યઝીદને કહાઃ—

" કુછ ડર નહીં, તુઝ જયસા બહાદુર બીમાર ભી હો તો ભી હઝાર તંદુરસ્તોંસે અચ્છા હે, હસીન બિન નમીરકો તેરા નાયબ કરતા હું અગર તુઝકો કોઈ હાદેસા પેશ આયે તો યે તેરી કાયમ મકામી કરેગા. મદીનેમેં જા કર પહેલે તો લોગોંકો નસીહત કરના ઓર હત્તુલ વસાઅ ખુન ન બહાના. લેકિન અગર વો ન માને તો ફિર કસર ન કરના ઓર જીસ કદર કત્લો ગારત હો સકે ઉસસે હાથ ન રોકના. અલી ઇબ્નુલ હુસનકા ખ્યાલ રહે. ઇન્હેં કિસી કિસમકી તકલીફ ન પહોંચાના કે ઉન્હોંને ફિત્ના પરદાઝોંકા સાથ નહીં દિયા હે."

મુસલિમ બીન અકબા શામીયોંકા લશકરે જરરાર લેકર આંધી કી તરાહ ઉઠા ઓર ચંદ રોઝમેં મદીનેકે કનારેપર પહોંચ કર ગરદો ગુબારકી માનંદ ફયલ ગયા. એહલે મદીનાકો ખબર હુઇ તો ઉન્હોંને બાહમ સલાહકી કે યે જો બની ઉમય્યા હમારે હાથોંમેં કેદ હેં ઉનકો હલાક કર દેના ચાહીયે અયસા ન હો કે હમ હરીફસે લડને નિકલેં ઓર પીછેસે યે લોગ હમપર હમલા કર દેં."

અકસર લોગોંને ઇસ સલાહકી તાઈદકી મગર ઇબ્ને હનતલા રહી૦ ને કહાઃ—

" નહીં, યે મુનાસબ નહીં, બલકે ઇન લોગોંસે હલફ લેના ચાહીયે કે વો હમપર તલવાર ન ઉઠાયેં, યઝીદકે લશકરકો યહાંકી કુછ ખબર દેં, ન લડાઇકે કિસી મશવિરેમેં ફોજે યઝીદકે સાથ શરીક હોં ઓર યે હલફ લે કર ઉનકો રહા કર દેના ચાહીયે તાકે હમ ઉનકે ખતરેસે બે ફિકર હો કર લડેં. " યે તજવીઝ તાઇદે આમસે મનઝુર હુઈ ઓર બની ઉમઇયાકો હલફ લે કર રહા કર દિયા ગયા મગર ઉસમેં ભી ઉન્હોંને અબદુલ મલક બિન મરવાનકો છોડ દિયા. યાઅને જીસ તરાહ ઉસકો આમ બની ઉમઇયાકે સાથ કેદ ન કિયા થા ઉસી તરાહ ઇસ હલફકે લિયે ભી ઉસકો મજબુર ન કિયા. કયોંકે ઇન સબકો ભરોસા થા કે યે એક આબિદ એર તાલિબ ઇલ્મ આદમી હે. ઇસકો ઇન ઝગડોંસે કુછ તાઅલ્લુક નહીં મગર યે ન સમઝે કે બની ઉમઇયાકે ઘરકા તો એક ચુહા ભી ફસાદો ફિતના પરદાઝીકે જોહરોંસે ખાલી નહીં હોતા. નાપાક કપડા જબ સુખ જાતા હે તો ભી પાક કપડોંમેં ઉસકો નહીં રખતે કયોંકે જબ ઉસ પર પાનીકી બુંદ પડતી હે તો વો સબકો નજીસ કર દેતા હે.

ઇસ હંગામે મેં ભી યેહી પેશ આયા અસહાબે

રસુલ સલ૦ ને અબદુલ મલક ઇબ્ને મરવાનકો બે શર સમઝ કર હર ગિરફ્તસે ઉસકો આઝાદ રખા ઓર અબ-દુલ મલકને અપની નસલી ગદ્દારીકો ઇસ એહસાનસે શરમિંદા ન હોને દિયા. (યે વોહી અબદુલ મલક હે જો એક વક્તમેં તખ્તે ઇસલામીકા બાદશાહ બના) ઓર એહલે મદીનાકો દુશમનોંકે હાથસે તબાહ કરા દિયા. જીસ વક્ત બની ઉમઇયા રહા હો કર મુસલિમ ઇબ્ને અકબાકે પાસ ગયે તો ઉસને ઇનસે કહાઃ—

" મેં તો મદીનેકે જંગી મોકોંસે ના વાકિફ હું અબ તુમ બતાવકે કિસ રૂખસે હમલા કરના ચાહીયે ઓર લડાઇકા પેહલુ કોનસા મુનાસબ હોગા. " બની ઉમઇયાને જવાબ દિયાઃ—

" હમ કુછ નહીં બતા સકતે કયોંકે હમસે હલફ લે લિયા ગયા હે. જીસકી પાબંદી હમ પર ફર્ઝ હે. " મુસલિમ હયરાન હો કર બોલાઃ—

" તો ફિર મેં કયોં કર ઇસ અજનબી મકામમેં જંગ કર સકતા હું, મેરે હમરાહ તો એક આદમી ભી અયસા નહીં હે જો મદીનેકે જંગી મકામાતસે વાકિફ હો. " બની ઉમઇયા બોલેઃ—

" હમમેં એક આદમી અયસા હે જીસસે હલફ

નહીં લિયા ગયા. ઓર વો અબ્દુલ મલક બિન મરવાન હે. વો એક ફકીહ ઓર તાલેઅ ઇલ્મ હે. ખબર નહીં વો તુમકો કુછ મશવિરા દે સકતા હે યા નહીં." મુસલિમને અબ્દુલ મલકકો બુલાયા ઓર સલાહ પુછી. અબ્દુલ મલકને એક અયસી ગેહરી તકરીર કી ઓર અયસે અહમ ઓર જંગી એતિબારસે નિહાયત મુફીદ મોકે લડાઇકે બતાયે કે મુસલિમ અશ અશ કરને લગા. ઓર બોલા:—

"મુઝે ઉમ્મીદ ન થી કે મસજીદકે કોનેમેં પડા રેહનેવાલા ફકીહ હરબો ઝરબકે નુકતોંકો અયસા ઉમદગીસે સમઝતા હોગા ઓર અયસે ચોટીકે મુફીદ મશવિરે દેગા." મુસલિમને અબ્દુલ મલકકે બતાયે હુએ મકામાતપર સફ બંદીકી ઓર અબ્દુલ મલકકી ખુફિયા ઇતતિલાઓંસે ફાયદા ઉઠા કર અપને લશકરકો હર ખતરેસે મેહફુઝ કર લિયા.

એહલે મદીનાને મુસલિમકે આનેસે પેશતર મદીનેકે ગર્દ ખનદક ખોદી થી (ઓર યે દુસરા મોકા થા બની ઉમઇયાકે હમલેકા મદીને પર. એક હમલા અબુ સુફીયાન યઝીદકે દાદાકે વકતમેં પેશ આયા થા ઓર રસુલ સલ૦ ને ખંદક ખોદ કર અબુ સુફીયાનસે મુકાબિલા કિયા થા ઓર દુસરી યે અબુ સુફિયાનકે પોતેસે જંગ પેશ આઇથી જીસમેં એહલે મદીનાને સુન્નતે રસુલ સલ૦ કે

મવાફીક અપને ગઈ ખંદક ખોદી થી.) મગર ઉનકી ખંદક કુછ મુફીદ ન હુઇ. કયોંકે અબદુલ મલકને મયદાને જંગકા અયસા નકશા મુસલિમકો બતલાયા થા કે ઉસસે ખંદક બેકાર સાબિત હોતી થી ઓર એહલે મદીના ખંદકસે કુછ ફાયદા હાસલ ન કર સકતે થે. આખિર મજબુરન વો ખંદકસે બાહર નિકલે ઓર ખુલે મયદાનમેં ઉન્હોંને સફઆરાઈ કી.

ઉપર યે તઝકીરાભી કાબિલે તેહરીર થા કે યઝીદને ફોજ તો મુસલિમ બિન અકબાકે સાથ મદીનેપર ભેજીથી ઓર દુસરા હુકમ અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝિયાદકે નામ ગયા થા કે ફોરન ઈરાકકી સિપાહ લેકર મકકેપર હમલા આવર હો તાકે અબ્દુલ્લા ઇબ્ને ઝુબૈર રદી૦ એહલે મદીનાકી મદદ ન કર સકેં નેઝ ઉનકા વો ઉરૂજ તરકકીસે રૂક જાયે જો દિન બદિન ખિલાફતે યઝીદકે ખિલાફ ખતરનાક હોતા જાતા હે.

ઇબ્ને ઝિયાદને યે હુકમ પઢકર અપની મજલિસકે હાઝેરીનસે કહા—“ મુઝસે દો દો કામ ન હોંગે કે પયગમબરે ખુદા સલ૦કે ફરઝંદોંકીભી કત્લ કરૂં ઓર ખાનએ ખુદાકે વીરાનો તબાહ કરનેસેભી હિસ્સા લું. પેહલા કામ મેંને અંજામ દે દિયા આલે રસુલ સલ૦ મેરી તલવારસે ખતમ હો ગઇ મગર મુઝે યઝીદકે ડરબારસે ઇસકા કયા

ખાક સિલા મિલા ? કુચ્છભી નહીં બલ્કે યે ઇનઆમ દિયા ગયા કે કત્લે હુસેન રદીઃકા ઇલ્ઝામ મેરે નામએ આઅમાલમેં લિખ દિયા. સારા જહાન યે કેહતા હે કે યઝીદને તો કત્લે ઇમામકા હુકમ ન દિયાથા. ઇબ્ને ઝિયાદને અપની તરફ્સે યે શરારતકી ઓર ખિલકતકા યે ચરચા ખુદ યઝીદકે તુફેલહે. કયોં કે ઉસને ભરે દરબારમેં યે કહા કે મેને ઇબ્ને ઝિયાદકો કત્લકા હુકમ ન દિયા થા. ઉસકો લાઝિમ થા કે હુસેન રદીઃકો મેરે પાસ આને દેતા હાલાંકે યઝીદકા યે કોલ બિલકુલ ઝુટા હે ઓર સરાસર મકકારી વ ફરેબ પર મબની હે કયોંકે મેરે પાસ યઝીદકે પચાસ ખત મોજુદ હેં જીનમેં સાફ સાફ લિખા હે કે જીસતરાહ મુમકિન હો હુસેન રદી૦કા ઓર ઉસકે ખાનદાનકા બિલકુલ ખાતેમા કર દેના ચાહીએ લિહાઝા મેં હરગીઝ મકકેકે હમલેમેં હિસ્સા ન લુંગા. ઓર યઝીદકે ઇસ હુકમકી તાઅમીલ ન કરૂંગા ” ચુનાંચે ઇબ્ને ઝિયાદને અયસાહી કિયા ઓર યઝીદકો જવાબ લિખ ભેજા કે “ મેં બોહોત બીમાર હું સફર કરનેકી મુઝમેં તાકત નહીં. ”

ઇબ્ને ઝિયાદકે ઇસ જવાબસે યઝીદને પેચોતાબતો બોહોત ખાયા મગર કયા કર સકતા થા. ખુનકે ઘુંટ પીકર ખામોશ હો ગયા મગર ઇસકો યે ખટકા લગા રહાકે અયસા ન હો ઇબ્ને ઝુબેર એકલે મદીનાકી કુમકકો બઢ

દોડે ઓર મુસલિમ બિન અકબા દોનોં તરફસે બીચમેં ઘિર જાયે. ઓર ઇસમેં શક નહીં કે અગર ઇસ વક્ત ઇબ્ને ઝુબેર રદી૰ મદીનેવાલોંકી ઇત્તાઅત કરતે તો મુસલિમ બિન અકબા ઓર ઊસકી ફોજકા વહીં ખાતેમા હો જાતા ઓર ઇબ્ને ઝુબેરકો મક્કેપર મુકાબિલા પેશ ન આતા ઓ આખિરકાર ઇસ સિપાહે મુસલિમસે બાદ ફરાગતે જંગે મદીના પેશ આયા. ફિર મદીનેકા હાલ સુનીએ. ઇબ્ને હનતલાને હઝરત ફુઝેલ ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૰કો સિપાહે મદીનેકા મુકદ્દમતુલ જયશ બનાયા ઓર નિહાયત દાનાઇસે દાયાં બાયાં દુરસ્ત કરકે લડાઇપર આમાદા હુએ.

ઊધર મુસલિમ બિન અકબાનેભી ફોજકે પરોંકી તરતીબ કાયમ કી ઓર વસ્તમેં અપના તખ્ત બિછાકર લેટ ગયા કયોંકે વો સખ્ત બીમાર થા. લડાઇ શુરૂ હુઈ ઓર એહલે મદીનાકી પેહલીહી યુરિશમેં શામીયોંકી સફેં બિખર ગઇં ઓર ઊન્હોંને બે તહાશા ભાગના શુરૂ કિયા. મુસલિમ હરચંદ ઊનકો આવાઝેં દેતા થા મગર કોઇ શખ્સ ન ઠેરતા થા. ઇસી અસનામેં હઝરત ફુઝેલ ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૰ ઘોડા કુદાકર મુસલિમકે કરીબ ગયે ઓર ચાહાકે ઊસકા ખાતેમા કરકે લડાઇકો અપને હકમેં ખતમ કરેં. ઊન્હેં ખબર ન થી કે મુસલિમ બીમાર હે ઓર તખ્તપર પડા હુવા હે. તખ્તકે સામને મુસલિમકા ગિરાહ

પોશ ગુલામ હથીયાર લગાએ હુએ ખડા થા. ઓર ભાગને-વાલોંકો પુકાર પુકાર કર ભાગનેસે રોક રહા થા. કુઝેલ સમઝે યેહી મુસલિમ બિન અકબાહે ઇસ વાસ્તે ઊન્હોંને નિહાયત દીલેરીસે ઈસ ગુલામપર હમલા કિયા ઓર એકહી વારમે ઊસકે દો ટુકડે કર દિયે. ગુલામકે મરતેહી પુઝેલ રદી૦ને આવાઝ દી:—

" મેંને મુસલિમકો મારા ડાલા, મેંને મુસલિમકો માર ડાલા. " ઇસ સદાકો સુનકર એહલે મદીનાને તકબીરકા નાઅરા બલંદ કિયા ઓર શામી ઓરભી સરાસીમા હોકર ભાગને લગે. મુસલિમને યે હાલત દેખી તો વો ઝટપટ તખ્તસે ઊઠા, ઝિરાહ પેહની, હથીયાર લગાયે, ઘોડેપર સવાર હુવા ઓર પુઝેલ રદી૦કો આવાઝ દી:—

" કિસકો મારા ? મેં મુસલિમ ઇબ્ને અકબા મોઝુદ હું. " પુઝેલ રદી૦ને પલટકર ઇસપર હમલા કિયા ઓર ચાહતે થે કે એક ભરપુર હાથ ઇસકેભી મારે કે મુસલિમકા તીર ઊનકે સીનેપર આનકર લગા જીસકે સદમેસે વો શહીદ હોકર ઘોડેપરસે ગિર પરે.

કુઝેલ રદી૦ એહલે મદીનામેં સબસે બડે બહાદુર સફ્શિકન થે ઊનકી શહાદત હોતેહી મદીનેવાલોંપર સન્નાટા છા ગયા ઓર લોગોંકી હિમ્મતેં પસ્તા શિકસ્તા હોને લગીં મગર ઝયદ બિન અબદુર રહેમાન ઇબ્ને ઓફ રદી૦ને

મુઝેલ સ્ત્રીકી યે હાલત દેખી તો તલવાર ખીંચકર દોડે ઓર ચાહાકે મુસલિમકા કામ તમામ કરદેં મગર મુસલિમને ઊનકો વાર કરનેકી મોહલત ન દી ઓર એક નેઝા અયસા મારા કે યેભી શહીદ હોકર ગિર પડે.

ઇન દો શેહસવારોંકા ગિરના થા કે તમામ એહલે મદીના ઘભરા ગયે ઓર ઉનકે હવાસ બાખતા હોને લગે. ઓર શામીયોંકી ભાગીહુઈ ફોજને મુસલિમકે યે દો હાથ દેખે તો વોભી ભાગતે ભાગતે પલટી ઓર એહલે મદીનાપર એક ખુંખ્વાર હમલા કિયા. અબતો શામી જોક જોક પલટકર આતે થે ઓર એહલે મદીનાપર હમલા કરતે થે. ઊન્હોંને મુસલિમ ઈબ્ને અકબાસે કહા—

" આપ બીમાર હેં, આપકે લડનેકી ઝુરૂરત નહીં. આપ તમાશા દેખીયે, હમ ઇન સબકા ફયસલા કિયે દેતે હેં." મુસલિમ યે સુનકર ચુપકા ખડા હો ગયા ઓર ફોજકે અફસરોંકો ખડે ખડે લડાઈકે ગુર બતાને લગા. ઇસકી ફોજકે મુકદ્દમેપર હુસીન બિન નમીયા થા જો મરદાના વાર તેગ ઝની કર રહાથા. યકાયક ઇબ્ને હનતલા ઘોડેસે કુદે ઓર પયદલ હોકર તલવાર ચલાની શુરૂ કી. મુસલિમ બિન અકબાને અપની ફોજસે પુકારકર કહા—" તુમભી પયદલ હો જાવ " ચુનાંચે હુસીન બિન નમીયા અપની ફોજ સમેત ઘોડોંસે કુદ પડા. ફિર મુસલિમને પુકારાઃ—

" તીર બરસાવ, તીર બરસાવ " શામીયોંને કમાનેં ખીંચી ઓર તીરોંકી બારિશ શુરૂ કી જીનસે હનતલા રહી૦કે તીન બેટે શહીદ હો ગયે. ઇબ્ને હનતલા રહી૦ને યે નોબત દેખી તો બેતાબાના હાયકા નાઅરા મારા ઓર કહા—

" અબ જીનેકા કયા મઝા " યે કેહકર તલવાર સોંતી ઓર અયસા સરફરોશ હમલા કિયા કે હરીફ ઘુંઘટ ખાકર પરાગંદા હોને લગા મગર મુસલિમો હસીનને સંભાલકર ફિર યુરીશકી ઓર ઇસી યુરીશમેં બિચારે ઇબ્ને હનતલા રહી૦ ઓર ઊનકે બડે બડે સાથી જામે શહાદત પીકર ઝમીનપર ગિર પડે ઓર શામી લશકર ફતેહકે નાઅરે લગાતા હુઆ મદીનેકે અંદર ઘુસ ગયા. ઊસવકત મુસલિમ બિન અકબાને હુકમ દિયા.

" તુમપર મદીનેવાલોંકા ખુન ઓર ઇઝઝતો માલ આજ કે દિનમેં હલાલ કરતા હું જીસકી મીઆદ તીન રોઝતક હે " ચુનાંચે ઇસ મુકદદસો મુતબરરીક મકામમેં જહાં રસુલુસ્સકલયન નબીઉલ હરમેન મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ સલ૦ ચલતે ફિરતે થે, જહાં હકો ઇનસાફકી મુનાદી હોતી થી, જહાં જીબ્રઇલ અલ૦ વહી લેકર આતે થે, જો દુનિયાભરકી આંખોંકા તારા થા યઝીદકે બેદીન લશકરને કતલેઆમ શુરૂ કિયા. વો ગુનાહગાર વ બે ગુનાહકા

ઇમતિયાઝ ન કરતે થે. ઉન્હોંને બચ્ચે બુઢેકી તમીઝ ન કી. મદીનેકી ગલીયોંમે ખુનકે નાલે બેહ ગયે. હરઘર લુટ ગયા યા જલ ગયા. ખાસ હરમે રસુલકે અન્દર ઇન બે ઇમાનોંને ના ગુફતા બેહ સફફાકીયાં કીં. બુઢે ઓર તારિકુદ દુનિયા અસહાબે રસુલુલ્લાહ સલ૦ ઇબાદતકે હુજરોંસે નિકલ નિકલકર ભાગે ઓર પહાડોંકે ગારોંમેં જાકર છુપ ગયે યે વો લોગ થે જીન્હોંને આજતક ઇન બાહમી ફસાદોંસે ઓર મુલકી તોડ જોડસે સરોકાર ન રખા થા. ઉનકા કામ ફકત યે થા કે ઇલ્મે હદીસ ઓર ઊલુમે કુરાનકી ઇશાઅત કરેં ઓર રાતદિન યાદે ખુદામેં મસરૂફ રહેં. યઝીદકે લશકરને ઈન સબકો તેહેલકેમેં ડાલ દિયા. વો લોગ દોનોં ફરીકસે અલગ થે. મગર ઇનપરભી ઝાલિમ યઝીદીયોંને તલવારેં બલંદ કીં ઓર વો " અલગયાસ યા રસુલુલ્લાહ, અલગયાસ યા રસુલુલ્લાહ" કેહતે હુએ મદીનેસે ભાગે જીનકે તઆકુબમેં યઝીદી ફોજ તલવાર ચમકાતી હુઇ દોડી. વો પનાહ ઢુંઢતે થે, મગર ઉનકો પનાહ ન મિલતી થી. હઝરત અબુ સઇદ ખદરી રદી૦ મશહુર સહાબીયે રસુલ સલ૦ ભાગતે ભાગતે પહાડકી એક ખોહમેં ઘુસ ગયે મગર વહાંભી એક યઝીદી સિપાહી તલવાર લેકર પહોંચ ગયા. ચાહતા થા કે હાથ છોડે ઓર ઇસ મકબુલે ઇલાહી બંદેકા કામ તમામ કરે કે ઊનકી ઝબાનસે યે આયત નિકલી.

" અગર તુ મેરે કત્લકે લિયે હાથ બઢાયગા તો મેં અપને હાથકો બલંદ કરૂંગા તાકે તુઝે કત્લ કરૂં કયોંકે મેં ખુદાએ રબ્બુલ આલેમીનસે ડરતા હું "

શામીને પુછા:—" તુ કોન હે ? " યે બોલે—

" અબુ સઈદ ખદરી સહાબીએ રસુલ સલ૦ " યે સુનકર ઊસ બદબખ્તકો કુછ ખ્યાલ આયા ઔર ઇનકે કત્લસે બાઝ આયા.

ગરઝ તીન રોઝતક મદીનેમેં ઝુલ્મો સિતમકા અંધેર મચા રહા. કત્લો ગારતકી આફત બરપા રહી. તીન દીનકે બાદ અમનોઅમાન હુઆ. મુસલિમને સબ લોગોંકો મસજીદે નબવીમેં જમે કરકે એઅલાન કિયા કે:—" અબ કત્લેઆમ મોકુફ, આવ, જો મેહેઝ યઝીદકી ઇતાઅતકા હલફ ઉઠાયગા ઉસકી જાનકો અમાન હે વર ન યે તેગ હે ઔર ઉસકા સર હે. "

ખલકત થકી હારી, લુટી હુઇ, તબાહ શુદા જમે હુઇ ઔર મુસલિમકે સામને યઝીદકી ઇતા અતકા હલફ ઉઠાને લગી. જબ હસ્બે આદત વો લોગ કેહતે કે " હમ બેઅત કરતે હેં હુકમે ખુદા ઔર સુન્નતે રસુલ સલ૦ કે મુવાફિક " તો મુસલિમ કેહતા " નહીં ખુદા રસુલ ન કહો, યું કહો હુકમે યઝીકે મુવાફિક " મરવાન બિનુલ હકમ બા વુજુદ શકાવતે કલ્બીકે મુસલિમકે ઇસ હુકમકો

બરદાસ્ત ન કર સકા ઓર ઉસને કહાઃ—

" અય મુસલિમ ! તેરા યે કેહના દુરૂસ્ત નહીં હે. બેઅત તો હુકમે ખુદા વ હુકમે રસુલ સલ૦ હી કે નામોં-પર લી જાતી હે. " મુસલિમને તેવરી બદલ કર કહાઃ—

" ચુપકે રહો, કિસીકી બેઅત કબુલ ન કરૂંગા જબ તકકે વો હુકમે યઝીદકી ઇતાઅતકા હલકે ન ઉઠાયે. " મરવાન બિચારા ઇસ કેહરી કે ખોફસે આગે કુચ્છ ન કેહ સકા ઓર દમ બે ખુદ હો કર રેહ ગયા.

યે થા બની ઉમઇયાકી તલવારકા વો વાર જો ખાસ મદીનેકી ગરદન પર પડા. યે વો સચ્ચા વાકેઆ હે જો કરબલાકે બાદ યઝીદી નામ એ આઅમાલમેં ખુનકે સુર્ખ હરફોંસે દોબારા લિખા ગયા. મુસલમાન ફકત કર-બલાકે કિસ્સેકો જાનતે હેં ઓર સિર્ફ ઈસી એક વુકુઅ પર યઝીદો બની ઉમઇયાકી બદ આઅમાલીકો મુનહસિર સમઝતે હેં મગર મેં ઉનકો ઇસ કિતાબમેં દિખાના ચાહતા હું કે ઉનકી તલવારોંને દીનકી ગરદન પર બે શુમાર તલ-વારેં મારી હેં. ઉન્હોંને સિર્ફ પયગમબરે ખુદા સલ૦ કે નવાસે હી કો શહીદ નહીં કિયા બલકે વો ઇસકે બાદ ખુદ રસુલકે મઝારપર હમલા આવર હુએ ઓર વહાંકી મુસલલિમા હુરમતોંકો પામાલ કિયા ઓર ઉસકી બે નઝીર પાકીઝગી મેં અપની શરાબ નોશીયોં ખુન રેઝીયોં

ઔર ગારત ગરીયોંસે ધબ્બે લગાયે મગર ઇસ દામને મુત-હર પર કોઈ ધબ્બા ન લગા. ખુદ ઉનહીકે આઅમાલ નામે કયામત તકકે લિયે ગંદે ઔર કાલે હો ગયે.

યે તમામ વાકેઆત મેંને તારીખે તિબરીકી ચોથી જીલ્દસે લિયે હેં. તશરીહાત મેરી કલમકી હેં મગર અસલ વાકેઆત સબ તિબરીકે હેં ઉનમેં મેને કમી બેશી નહીં કી. સિર્ફ સમઝાનેકે લિયે ઇબારતકો કહીં કહીં મુશરેહ કિયા હે.

અબ જો લોગ યઝીદો બની ઉમઇયાકી હિમાયતમેં ખુન પાની એક કિયે દેતે હેં, જીન્હોંને મેરી કિતાબ મોહ-રરમ નામે પર યે એતિરાઝ શદદો મદસે કિયે હેં કે ઇસમેં તમામ બની ઉમઇયાકી ના રવા તોહીનકી ગઇ હે વો ઝરા ઇસ વાકેએકો દેખેં. હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦ કી બાબત તો ઉનકી (ખારજી) ઝબાનેં યે ગુસતાખાના અલફાઝ કેહ દિયા કરતી હેં કે વો ખુદ કુફે પર ચઢ કર ગયે થે. અપને કિયેકા ખમયાઝા ભુગતા. મગર એહલે મદીનાકે ઇસ કિસ્સે પર વો કયા કહીંગે ? કયા યે લોગ ભી યઝીદ પર ચઢ કર ગયે થે ?. કયા ઉનકો ભી હુકુ-મતકા દાઅવા થા ? કયા ઉનસે ભી હુસેન રદી૦ કી તરેહ ઇસકા ડર થા કે કહીં મેરા તખ્ત ન છીન લેં. વો દીન-દાર જમાઅત થી, વો હામીએ દીન ગિરોહ થા, ઉસકો

યઝીદકી બદ આ અમાલીયાં ગવારા ન હુઈ; ઉન્હોંને અયસે ફાસિકો ફાજીર શખ્સકી બેઅતમેં શામિલ રહેના ગુનાહ સમઝા. યઝીદકો યે મુનાસબ થા કે વો તવબા કરતા, ઓર અપને ગુનાહોંકો છોડ દેતા. એહલે મદીનેકા મુતાલિબા દીની થા. યઝીદકી શાનમેં બટ્ટા ન લગતા. અગર વો યે કેહ દેતાકે તુમ સચ્ચે હો, મેં અપની ખતાઓંસે તાયબ હોતા હું. ઈસસે ઉસકી હયબતે સયાસીકો સદમા ન પહોંચતા કયોંકે યે મુલકી વ સયાસી મઆમિલા ન થા મેહેઝ દીની થા.

કહા જાયગા યઝીદને હુજ્જત તો પુરી કર દી થી ઓર એહલે મદીનાકે પાસ કાસિદ ભેજ કર નસીહતકા હક તો અદા કર દિયા થા મગર ઇસકા જવાબ કયા દિયા જાયગા કે જો મુતાલિબાત ઈસ નસીહતકે જવાબ મેં એહલે મદીનાને પેશ કિયે થે ઉનકા જવાબ યઝીદને કયા દિયા. કયા ઉનકા જવાબ તલવાર થી ? કયા ઉનકા જવાબ યે કત્લે આમ થા ? કયા ઉનકા જવાબ મદીનતુર રસુલકી યે બે હુરમતી થી ? કયા ઉનકા જવાબ યે કલમએ કુફ્ર થા કે:—“ હુકમે ખુદા ઓર રસુલ નહીં બલકે હુકમે યઝીદ ! ! ”

ઉસમાનકા કયદ કરના ભી ઈસ વજેહસે થા કે વો એલાનીયા શરાબ પીતા થા. ઉસમેં ભી કિસી મુહદ્દદકો

એતિરાઝકી મજાલ નહીં હો સકતી (ઉસમાનસે મુરાદ વો ઉસમાન હે જો યઝીદકા ચચા ઝાદ ભાઈ ઓર મદી-નેકા હાકિમ થા જીસકા ઝિક્ર શુરૂ મેં આયા હે.)

અબદુલ મલક બિન મરવાનકી બોહોત તાઅરીફેં કી જાતી હેં ઝરા ઉસ્કે ભી ઇબતિદાઇ અવસાફ્કો દેખ લેના ચાહીયે કે જીન લોગોંને ઉસકે સાથ એહસાન કિયા ઉનહીકે કત્લો ગારતકી ઉસને મુસલિમકો તદબીરેં બતાઇ.

મદીનેકે બાદ અબ મેં મક્કેકા હાલ લિખતા હું કે બની ઉમઇયાકી તલવારને ખાનએ ખુદાકે સાથ ભી બે અદબી વ બે હુરમતીકા કોઇ દકીકા બાકી ન છોડા. યેહી તલવાર મદીને પરથી ઓર યેહી તલવાર ઇસ વાકેએકે બાદ મક્કેપર પહોંચી જીસ્કા કિસ્સા ઇસ તરાહ હે.

દુસરી તલવાર મક્કે પર.

મોહર્રમનામે મેં હઝરત ઝુબેરકા હાલ પઢા હોગા. જો જંગે જમલમેં મકતુલ હુએ થે ઉનકે સાહબઝાદે અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ નિહાયત આકેલો ફર-ઝાના નવ જવાન થે જીનકી વાલિદા હઝરત અસમાઅ રદી૦ બિન્તે અબી બકર સિદદીક રદી૦ ને ઉનકો અપની ઝિહાનતો લિયાકતસે આઅલા દર-જેકી તરબીયત દી થી.

અમીર મઆવીયાને યઝીદકો વસીયત કરતે વકત યે અલફાઝ કહે થે: " અગર હુસેન ઇબ્ને અલી રદી૦ સે તેરી લડાઇ હો તો ઉનકો જાનસે ન મારીયો કે હમારી ઉનકી કરાબત હે ઓર અગર અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝુબેરસે જંગ હો ઓર મુઝે યકીન હે કે ઝુરૂર હોગી તો તેરા કાબુ ચઢે તો ઉસકે ટુકડે ટુકડે કર ડાલીયોકે વો બડાહી મકકાર હે."

ઇસ કિતાબકે અગલે બાબમેં મઆવીયા વ ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કે મુકાલિમાત નઝર આઇંગે ઉનસે ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કી દિલેરી, ગેહરે ખ્યાલાત ઓર ઉંચે ઇરાદોંકા અંદાઝા હો સકેગા. વો નિહાયત આબિદો ઝાહિદ બુઝુર્ગ થે. બની ઉમઇયાને જગે જગે ઉનકી નિસબત મકકારી ઓર દગા શિઆરીકે અલફાઝ ઇસતેઅમાલ કિયે હેં. મગર ઉનકી ઝિંદગીકે તારીખી હાલાતસે માઅલુમ હોતા હે કે વો દુર અંદેશ મુદબ્બીર થે. હિકમતે અમલીસે કામ કરતે થે મગર ઉનકી ઝાતસે ફરેબો મક્ર ઓર દગાકા કોઇ વાકેઆ સરઝદ નહીં હુઆ.

હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦ જીસવકત કરબલાકો તશરીફ લેજાને લગે તો હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૦ને ઉનસે કહાથા કે—" તુમકો ઇબ્ને ઝુબેરને ઇસ સફરકી રગબત દિલાઇ હે કયોંકે વો યે ચાહતે હેં કે તુમ યઝીદકે

હાથોં તબાહ હો જાવ તો મેરે લિયે તરક્કીકા મયદાન સાફ હો જાયે ” મગર હઝરત ઈમામ હુસેન રદી૦ને ઇસ શુબેહકો તસલીમ ન ફરમાયા થા ઓર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦નેભી ઇસકી તરદીદ કીથી. ઇસમેં શક નહીં કે ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ નિહાયત મોહતાત થે. હરીફોંકે ફરેબકો હઝાર કોસ દુરસે સમઝ જાતે થે. ઓર સેંકડોં બરસ આયંદાકી તદબીરેં સોચતે થે. મગર યે સિફાતે હસના થીં. મકર કી બાતેં ન થીં. મુદબ્બીર ઓર પોલીટીશીયન વોહી હે જો ગરદો પેશસે બા ખબર ઓર આયંદા હાલતપર ગેહરી નઝર રખતા હો.

જબ હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦કા વાકેઆ કરબલામેં હો ચુકા તો યઝીદકો ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કા ફિકર હુઆ ઓર યે અયસા કાંટા થા જીસકે નિકાલે બગેર યઝીદકી સલતનત બે ખતર ન હો સકતી થી. યઝીદને વાકએ કરબલાકે બાદ વલીદ બિન અકબા બિન અબી સુફિયાનકો મકકે ઓર મદીને દોનોંકી હુકુમત દી થી. વલીદ બડા હોશીયાર ઓર મુનતઝિમ હાકેમ થા. ઉસને ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કે મખફી ઇરાદએ હુકુમતકો સમઝકર ગિરફતો નગરાની શુરૂ કર દી થી. ઈસી ઝમાનેમેં ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ને એક અયસી ચાલ ચલીકે યઝીદકો માત હોના પડા. ઓર વો યે થી કે ઉન્હોંને યઝીદકો એક ખત લિખા જીસકી ઇબારત બોહોતહી

હમદર્દાના થી ઓર જીસમેં યઝીદકો મસાલહે મુલ્કકે નશેબો ફરાઝ બતાયે ગયે થે. ઓર આખિરમેં યે ભી લિખા થા કે વલીદ બિન અકબા બોહોત નાદાન ઓર ના આકેબત અંદેશ અફસર હે. ઉસકો મકકે મદીનેકી હુકુમતસે અલગ કર દેના ચાહીયે વર ન આપકી સલતનતકો નુકસાન પહોંચેગા.

યે ખત અયસી હિકમતે અમલીસે લિખા ગયા થા કે યઝીદને ઉસકો સરાપા ઇખલાસ સમઝા ઓર યે ખ્યાલ કિયા કે ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ મેરી સલતનતકે બોહોતહી ખેરખ્વાહ હેં. ચુનાંચે ઉસને એક લમ્બા ચોડા શુકરિયા ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કો ભેજા ઓર વલીદકો હુકુમતે હરમેનસે માઅઝુલ કરકે દમિશ્ક બુલા લિયા. ઓર ઉસકી જગે ઊસમાનકો ભેજ દિયા. ઊસમાન વોહી હાકિમ હે જીસકા ઝિક્ર ઉપર આયા કે બોહોતહી એહમક ઓર નશેબાઝ આદમી થા.

બાદ મેં જબ ઉસમાનકી નાલાયકી યઝીદપર ખુલી ઓર મદીનેકી લડાઈ પેશઆઇ તો યઝીદ સમઝા ઓર ઉસને કહા—" ઊફ્ફોહ! યે સબ ઇબ્ને ઝુબેરકી કારસ્તાની થી. ઉસને દોસ્તીકે પરદેમેં મુઝસે દગા કી ઓર વલીદકો માઅઝુલ કરકે નઝમે હુકુમતમેં યે બરહમી ડાલી. અબ ઇસકા કલાઅ કમાઅ કરના ઝુરૂરી હે. " મગર ઇનસાફ યે

હે કે ઇબ્ને ઝુબેરને અપની સયાસી કાબેલીયત કી એક ઝર્બ યઝીદકી સયાસી લિયાકતપર લગાઈ થી. ઇસમેં મકરો ફરેબ કુછ ન થા. યઝીદમેં અકલ હોતી તો ઉસકો સમઝના ચાહીયે થા કે ઇબ્ને ઝુબેર રઝી૦ પુરાના દુશમન હે. ઉસકે મશવિરેમેં ઝરૂર કોઈ મસલેહત હોગી મગર વો ન સમઝા ઓર સમઝા તો યે સમઝા કે ઇબ્ને ઝુબેરને મેરી હિલસોઝીસે યે ખત લિખા હે.હાલાંકે ઇસસે કુછ દિન પહેલે યઝીદ એક અયસી હરકત કર ચુકા થા જીસકા જવાબ ઇબ્ને ઝુબેરકી તરફસે દિયા જાના લાઝમી હો ગયા થા. યઝીદ અગર ઇસિ વાકેએકા ખ્યાલ કરતા તો ઓરભી એક વજેહ ઉસકે એહતિયાત કરનેકી પયદા હોજાતી ઓર વો હરકત યેથી કે જબ કરબલાસે હઝરત ઇમામ હુસેન રઝી૦કે કત્લકી ખબર આઇ તો ઇબ્ને ઝુબેર રઝી૦ મિમબરપર ચઢે ઓર યે ખુતબા પઢા--

" અય લોગો ! ઇરાકકે દગાબાઝ બાશદોંને નવાસએ પયગમબરકો બુલાકર શહીદ કરા દિયા. ઓર યઝીદીયોંને ઉનકો શહીદ કર દિયા. યે બડા ગમનાક વાકેઆ હે. હુસેન રઝી૦કે સિવા ઇસ દુનિયામેં કોઇ શખ્સ હકદારે ખિલાફત ન થા. જીસકો ઇન ઝાલીમોંને બ હાલતે બેબસી દસ્તે કરબલામેં સિતમકી છુરીયોંસે ઝિબેહ કિયા હે. ખ્યાલ કરો, કાતેલોં ઓર મકતુલોંમેં કયા ફર્ક થા ? યઝીદી

કાતિલ ગાને ગાતે થે ઔર હુસેની મકતુલ તિલાવતે કલા-મુલ્લાહ કરતે થે. યઝીદી કાતિલ ખૌફે ઇલાહીસે બે હિરાસ ઔર અનદેશએ આખિરતસે બે પરવા હોકર કેહકહોં ઔર ચેહચહોંમેં ઝિંદગી બસર કરતે થે ઔર હુસેન મકતુલ ખશિયતલ્લાહ ઔર મુહાસિબએ ઊકબાસે ખાયફ હોકર હરવકત ચશ્મે પુરઆબ રહેતે થે. તો કયા અયસે સફફાક ખુંરેઝ ઇસ કાબિલ હેં કે હમ ઉનકી ઇતાઅતો બેઅતપર કાયમ રહેં ? ” યે સુનકર તમામ હાઝેરીન બે ઈખતિયાર રોને લગે ઔર ઉન્હોંને મિલ ઈતતિફાક આવાઝેં દી:—“ હરગિઝ નહી, હરગિઝ નહીં, હમ યઝીદકી બેઅતસે મુનહરિફ હોતે હેં, લાવ હાથ ફયલાવ, હમ તુમારી બેખત કરીંગે ” ચુનાંચે હઝરત ઇબ્ને ઝુબેરને તમામ હાઝેરીનસે મુખાલિફતે યઝીદકી બેઅત લે લી.

યે ખબર વલીદકો હુઇ તો ઉસને યઝીદકો ઈતતિલાઅ દી. યઝીદને ચાંદીકા એક તોક બનવાકર અપને દો મોઅતમિદ આદમીયોંકે હાથ ભેજા કે યે જાકર ઈબ્ને ઝુબેરકે ગલેમેં ડાલના ઔર ઇસ હેયતસે ઇસકો મેરે પાસ કેદ કરકે લના તાકે લોગોંકો મેરી શાન માઅલુમ હો. લેકિન જબ યે મોઅતમિદ મકકેમેં આયે તો વલીદને કહા કે:—

“ યઝીદકી યે બડી ગલતી હે. યે તરીકા ઇસ ફિતનેકો

દબાનેકા ન થા મેં ખુદ તુમારે સાથ નહીં જાઊંગા. તુમ આપહી જાવ ઓર યે તોક ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કો પેહનાવ. યે કામ આસાન નહીં હે યઝીદને ઇબ્ને ઝુબેરકા કેદ કર લેના કયા હંસી ખેલ સમઝા હે ? " મરવાન ઇબ્નુલ હકમ મદીનેમેં થા ઉસને સુના તો બોલા—

" યઝીદને બોહોત બુરા કિયા યે કામ તદબ્બુરો હિકમતકે સરાસર ખિલાફ હે. " લેકિન વો દોનોં મોઅતમિદ ન માને ઓર સીધે ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કે પાસ ગયે ઓર તોક ઉનકે સામને જાકર રખ દિયા ઓર યઝીદકા પયામભી સુના દિયા. ઉનકી હિમ્મત યે તો ન હો સકી કે વો ઝોરો જબ્રસે તોક ગલેમેં ડાલતે સિર્ફ સામને રખને ઓર ઝબાની પયામ પહોંચાનેપર ઇકાતિફા કી.

ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ બડે દાનિશમંદ ઓર મુતહમ્મીલ મિઝાજ થે ઉન્હોંને તોકકો દેખા. યઝીદકા પયગામ સુના મગર મુંહસે કુચ્છ ન બોલે ફકત ગરદન ઇસ તરાહ હિલાદી જીસસે માઅલુમ હોતા થા કે વો ઇસ ફેલકો હિકારતસે રદ કરતે હેં ઓર કેહતે હેં કે—" ઠેરો, બચ્ચા સમઝુંગા જાતે કહાં હો " સફીરોંપર ઇતની હયબત છાઇ કે વો ચુપચાપ ઉઠકર ચલે આયે ઓર યે ન કેહ સકે કે યઝીદકો કયા જવાબ દીજીયેગા. દમિશ્કમેં જાકર ઉન્હોંને સારા હાલ યઝીદસે કહા તો વો કુછ ખફીફસા હોકર

ખામોશ હો ગયા. ઇસ વાકેએકે બાદ ઇબ્ને ઝુબેર રહી૦ને યઝીદકો વો ખત લિખા જીસકા ઝિકર ઉપર આયા હે. ઓર જીસ્કી બિનાપર યઝીદને વલીદકો હરમેનકી ગવરનરીસે ઇલાહિદા કરકે ઇબ્ને ઝુબેરકા શુકરિયા અદા કિયા થા.

નાઝેરીન, સમઝ સકતે હેં કે હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રહી૦ને એક મગરૂરાના ફેએલકા એક આકિલાના સબ્રસે મુકાબિલા કિયા ઓર દુશમનકો ઝેહેરસે નહીં શરબત પિલાકર માર ડાલા તો ઇસમેં મકરકી કોનસી બાત થી. બલકે ઉનકી હોશમંદીકી તાઅરીફ કરની ચાહીયે કે ઉન્હોંને વકતપર તો સબ્રો ઝબ્તસે કામ લિયા ઓર ફિર યઝીદકી ઇસ તાકતકો જો ઉનકે રાસ્તેમેં સદદેરાહ થી (યાઅને વલીદકી હુકુમત) ખુદ યઝીદકે હાથોં ઝાયલ કરા દિયા. વલીદ અગર મકકેમે રેહતા તો વે. ઝુરૂર સયાસી તોડ જોડસે ઇબ્ને ઝુબેર રહી૦કે મનસુબોંમેં રખને ડાલતા. કયોંકે વો બડા દાના ઓર દુર અંદેશ હાકિમ થા. ઇસી વજેહસે ઉસને તોકવાલે સરીરોંકી ઇમદાદ અપને ફોજી મેહકમેસે ન કી થી. ઓર ઉસકો એક મુનાસબ મોકેકે લિયે મુનહસિર રખા થા કે હિકમતે અમલીસે ઇબ્ને ઝુબેરકો અસીર કરકે દમિશ્ક ભેજ દૂંગા.

વલીદકે માઅઝુલ હોને ઓર ઉસ્માનકી કમઝોરીયોં ઓર બે ખબરીયોંને ઇબ્ને ઝુબેર રહી૦કો મોકા દિયા ઓર

ઉન્હોંને અપની તાકતો જમીઅત ચુપકે ચુપકે ખુબ મુસતેહકમ કરલી જીસકી ઇતતિલાઓંસે ખાયફ હોકર યઝીદકો એક બા ઝાબ્તા ઓર અઝીમુશ્શાન મુહિમ મકકે પર ભેજનેકી ઝરૂરત પેશ આઇ ચુનાંચે મદીનેકી કત્લકારીસે ફારિગ હોનેકે બાદ મુસલિમ બિન અકબાકો હુકમ પહોંચા કે તુમ સીધે મકકેપર ચઢ જાવ. મુસલિમ ઊસ લશકરે સફ્ફાકકો લેકર જીસકી તલવારોંને એહલે મદીનાકે ખુન ચાટ ચાટકર એક બડી હિરસ મુસલમાનોંકે ખુન ચાટનેકી અપને અંદર પેદા કરલી થી મકકેકી તરફ ચઢ દોડા.

લેકિન જબ મકકેકે કરીબ પહોંચા તો ઉસકી સાબેકા બીમારી હદસે બઢ ગઇ ઓર ઊસને જાના કે વકતે આખિર આન પહોંચા તબ ઉસને હુસીન બિન નમીયાકો બુલાયા ઓર કહા—

" યઝીદને ચલતે વકત હુકમ દિયાથા કે તેરે બાદ હુસીન બિન નમીયા સિપેહ સાલારે લશકર હોગા. લે મેં તો અબ મરતાહું અબ તુ ઇસ સિપાહકી કમાન હાથમેં લે. મગર દેખ ઇસકા ખ્યાલ ન કીજીયો કે યે ખાનએ ખુદા હે ઓર યહાં ખુનરેઝી બુરી હે. હરગિઝ નહીં. જીસકદર શિદદત હો સકે કીજીયો ઓર ફતેહકે બાદ જહાંતક મુમકિન હો કિસી સરકશકો ઝિંદા ન રેહને દીજીયો. ઇમામકે હુકમ કે આગે ખાનએ ખુદા કોઈ ચીઝ નહીં ઇમામકા

હુકમ ખાનએખુદા ઓર સારી ઝમીનસે અફઝલ હે. મેંને અપની ઝિંદગીમેં જો કુછ ઇબાદત કી હે આજ મેં ખ્યાલ કરતા હું જબકે મેરી મોત સામને ખડી હે કે સારી ઉમરકે આઅમાલે હસનાસે મેરા યે અમલ સબસે બડા હોગા જો મેંને મદીનેમેં કિયા. ઓર હુકમે ઈમામકી ખાતિર તીન દીન કત્લેઆમ કરકે હરબાતકા ખાતેમા કર દિયા. મુઝે યકીન હે કે ઈસી એક અમલે ખેરકે સબબ મેરી નજાત હોગી. ” યે કેહકર મુસલિમ બિન અકબા મર ગયા.

(યે સબ કેફીયત તારીખે તિબરીકે તરજુમે ફારસી જીલ્દ ૪ મતબુએ કિશવરી પ્રેસસે બિલા મદાખિલત એક હરફ તરજુમા કી ગઇ હે. પઢનેવાલે ઝરા બની ઉમઇયાકે સિપેહ સાલારોંકે અકાયદકો મુલાહિઝા ફરમાયેં મુઝે ઈસપર સિવા ન ઉઝો બિલ્લાહે મન હાઝાહુલ અકાયદ પઢનેકે ઓર કિસી હાશીયા લિખનેકી ઝુરૂરત નહીં. અલબત્તા ઇતના લિખદેનેકો જી ચાહતા હે કે બની ઉમઇયા ખુસુસન અમીર મઆવીયા સોહબતે રસુલ મેં ઝિયાદા હાઝિર ન રેહનેકે સબબ ઈસલામકે અકાયદે સહીયાસે મેહરૂમ થે ઓર જબ વો ખુદ ન જાનતે થે કે ઈસલામ ઓર શીઆઅદે ઇસલામકી કયા શાન હે તો ઉનકે સિપેહ સાલારાને ફોજ ઓર ઉમરાએ મુલ્ક કયા ખાક જાન સકતે થે. કયોંકે ઉનકી

માઅલુમાત તો અપને બાદશાહોંકી ઝાતો સિફાતસે વાબિસ્તા થી. પસ જયસી રૂહેં વયસે ફિરીશ્તે) મુસલિમ બિન અકબાકે મરનેકે બાદ હુસીન બિન નમીયાને ફોજકી અફસરી પુરે ઈખતિયારાતસે હાથમે લી. ઓર મકકેકે મકાતિલેકી તરફ કદમ બઢાયે.

હઝરત ઈબ્ને ઝુબેર રદી૦ ને ભી મકકી દિલેરોંકો જમે કરકે કલ્લા બ કલ્લા જંગ કરનેકી તઈયારી ફરમાઈ ઓર હમરાહીયોંસે કહા:—“ ગનીમ થકા માંદા આયા હે ઈસકો પુરસત ન દેની ચાહીયે. ” ચુનાંચે ઈબ્ને ઝુબેર રદી૦ને દુશમનપર યકબારગી હમલા કર દિયા. ઉનકે લશ-કરકે દાયેં બાઝુપર હઝરત મનઝર બિન ઝુબેર થે. ઓર બાઈ બાઝુપર હઝરત મસદરા બિન મખરમા રદી૦.

જબ હમલા હુઆ તો શામીયોંનેભી જાન તોડકર જવાબ દિયા ઓર અયસે જોશો ખરોશસે આગે બઢે કે ઈબ્ને ઝુબેર રદી૦કા મયમના યાઅને ફોજકા દાયાં બાઝુ બિખર ગયા ઓર મનઝર બિન ઝુબેર રદી૦ શહીદ હોકર ગિર પડે. મનઝર રદી૦કે શહીદ હોતેહી મકકી ફોજને ઘુંઘટ ખાયા ઓર શામીયોંકે હોસલે બઢ ગયે. ઉન્હોંને બઢ બઢકર હાથ મારને શુરૂ કિયે ઓર હઝરત ઈબ્ને ઝુબેર રદી૦ શિકસ્તયાબ હોકર આહિસ્તા આહિસ્તા ફોજકો સંભાલતે હુએ પસપા હોને લગે. યહાંતકકે શેહેરકે અંદર

દાખિલ હોકર દરબંદ હો ગયે ઓર શામી સિપાહને શેહેરકા મુહાસિરા કર લિયા.

અબ મુહાસિરેકે આલાતે હરબકી બારી આઇ એહલે મકકા દીવારોં પરસે તીર બરસાતે થે ઓર શામી બાહરસે તીરોંકા જવાબ તીરાંસે દેતે થે. નેઝ ઉન્હોંને મનજનીક કી કલેભી ફુસીલકે બાહર ઉંચે મકામાત પર લગાઇ ઓર ઉનકે ઝરીએ બડે બડે પત્થર શેહેરમેં ફેંકને લગે. યે મનજનીક પુરાને ઝમાનેકા એક આલએ હરબ ઢેંકલીકી સુરતકા હોતા થા જીસસે કીલોં ઓર શેહરોંકે અંદર પત્થર ઓર આગ બરસાઇ જાતી થી. મનજનીકોંકી સંગબારીને શહેરે મકકેમેં આફત બરપા કરદી. કિસી શખ્સકો મજાલ ન થી જો વો ઘરસે બાહર નિકલતા કયોંકે રાતદિન પત્થરોંકા મીંહ બરસતા થા.

હરીફાંને એક આલા અબુથસે મકામપર નસબ કિયા જીસકી ઝદ ખાસ હરમે કાઅબાપર પહોંચતી થી. ઓર ઉસસે બડે બડે પત્થર કાઅબેપર મારને શુરૂ કિયે. જીસસે હરમકી ઈમારતેં ચકનાચુર હો ગઈ ખાસ કાઅબેકા વો હિસ્સા જો ચોબી થા. ઈસ સંગબારીસે શિકસ્તા હો ગયા. એક રિવાયત હે કે સિવાય ગરદોગુબાર ઉડનેકે કુછ નુકસાન ન હુવા અલબત્તા આગસે ઝરર પહોંચા થા.

બની ઉમઇયાકી યે પેહલી બિદઅત થી કે વો ઇસ મકામે મુકદ્દસમેં કાફર સિપાહીયોંકોભી

કાફર મકકેમેં સાથ લાયે થે. હાલાંકે આં હઝરત સલ૦કે ઝમાનેમેં જબસે યહુદકો જીલાવતન કિયા ગયા થા યે હુકમ કુરઆન શરીફને દે દીયા થા કે– " મુશરિક લોગ નાપાક હેં ઇસ સાલકે બાદ ફિર ઉનકો કભી ઇસ મકામે મુકદ્દસમેં ન ઘુસને દિયા જાયે. " ચુનાંચે ઇસ હુકમે ઇલાહીકે બ મુજબ આજતક ઇસપર અમલ હો રહા થા. મગર બની ઉમઇયાને કોન કોનસે એહકામે કુરઆની માને થે જો વો ઇસ ઇરશાદે ખુદાવંદીકા લિહાઝ કરતે. વો અપને સાથ હબશકે કાફર સિપાહીયોંકોભી લાયે થે. જીનકે હાથોં મદીનેકે મોમેનોંકી ગરદનેં કટવાઈ ગઇં ઓર અબ મકકેકી કત્લકારીકે વાસ્તેભી યહાં ઉનકો લાયા ગયા. ઓર યે ખ્યાલ કિસીને નહીં કિયા કે ખતે હિજાઝ કુફ્રો શિર્કકી હસ્તીયોંસે પાક કર દિયા ગયા હે ઓર કુફ્ફારો મુશરેકીનકે અજસામે નજીસ ઇસ તગકેસે મમનુઅ હો ગયે હેં. તારીખે તિબરીકે તરજુમે ફારસીકી જીલ્દ ચહારૂમ સફહે ૬૪૩ પર યે ઇબારત હે—" વ આંકસકે મનજનીક અંદાખ્તે સિપાહી બુદ અઝ કાફરાન "

હબશા (જો મનજનીક ચલા રહા થા. વો શખ્સ કાફરોંમેંકા એક સિપાહી થા.) ગરઝ સફરકા સારા મહીના

યે સંગબારી જારી રહી. ઔર જબ રબીઉલ અવ્વલકા વો મુબારક મહીના શુરૂઅ હુવા જીસમેં સરવરે કાયનાત સલ૦કી મીલાદો વફાતકી તારીખેં હેં તો બની કૌમઈયાકી હઝરતે ઇસલામીમેં એક ન્યા શોઅલા પયદા હુઆ. ઔર ઉન્હોંને કાઅબતુલ્લાહકો જલા દેનેકી તઇયારી શુરૂ કર દી. યે અયસા મલઉનાના કામ થા જીસકો દુનિયાકા કોઇ ગેરતમંદ મુસલમાન સુન્નેકીભી તાબ નહીં રખતા થા. મગર ઈસ યઝીદકે લશકરને (જીસકો આજકલ બાઅઝ નેક ગુમાન અસહાબ હઝરત યઝીદ રહેમતુલ્લાહ અલયહે યા હઝરત યઝીદ રદી૦ યા હઝરત યઝીદ અલયહીસ્સલામ કહા કરતે હેં) ખાનએ ખુદાકે સોખતા કરદેનેકા ઇરાદા કિયા ઔર દસ રબીઉલ અવ્વલ સને ૬૪ હિજરીમેં બુધકે દિન યે યઝીદી નેકી અમલમેં આની શુરૂ હુઈ ઔર મનજનીકકે ઝરીએ બયતુલ્લાહમેં આગ બરસાઈ જાને લગી. જીસવકત મનજનીકને ખુદાકે ઘરપર ભડકતી હુઈ આગકે શોઅલે બરસાને શુરૂ કિયે એહલે ઇમાનકે કલેજે થરરાને લગે. ઔર હકકો સદાકતકે દિલ લરઝને લગે. મગર સફફાકાને યઝીદી ફખરીયા અશઆર ગાતે થે. ગોયા ઈસ અમલ્રે ખેરકા શાદીયાના સુનાતે થે ઔર બયતે યઝદાનીકી બરબાદીસે ઝરા ન શરમાતે થે.

લાઇનોંકી આલશે મલઉનાને હરમે મતહરકો ધુંવાધાર

કર દિયા. કાઅબેકે ગિલાફમેં આગ લગ ગઇ ઔર વો સારા આનકી આનમેં જલકર ખાક હો ગયા. ઉસવકત પરવરદિગારે આલમકી નારે કેહેરકો જુમ્બીશ હુઈ ઔર અસહાબે ફીલકે બાદ ઇન ઉમવી અસહાબુન્નાર પર આસમાની દોઝખકા એક અંગારા નાઝિલ હુવા. કાફિરાને હબશ ચાહતે થે કે હુબાદા મનજનીકકા શોઅલા કાઅબેપર ફેંકે કે યકાયક મનજનીકમેં આગ લગ ગઈ ઔર વહાંસે ફૈલકર તમામ લશકરકો શોઅલએ જવાલા બના દિયા. આગ લગી, આગ લગી, કે ગુલને હર શખ્સકે ઓસાન ખો દિયે. ઔર શામીયોંને કાંપ કાંપકર અપને સિપેહસાલાર હસીન બિન નમીયાસે કહા—

" હમારી તોબાહ હે હમ આનએ ખુદાકે સાથ ઈસસે ઝિયાદા ગુસ્તાખી નહીં કર સકતે. અબ હદ હો ગઈ અબતો આસમાનસે દોઝખકી આગભી બરસને લગી હમ હરગિઝ લડના નહીં ચાહતે ચલીયે દમિશ્કકો વાપિસ ચલીયે. અબ હમકો ઈસ મહારબેસે કતઇ ઇનકાર હે. હસીનને ઉનકો સમઝાયા ઔર કહા—

" ઝરા દમ લો ઔર સબ્ર કરો. યઝીદકો મેં અભી ખત લિખતા હું, વહાંસે જબતક જવાબ આયે તુમકો યહાં ઠેરના ઝુરૂરી હે" (તિબરીકા બયાન હે કે મનજનીકસે આગ કાઅબેપર ફેંકનેમેં કુછ ગલતી હો ગઈ ઔર શોઅલા

ખુદ અપને લશકરમેં ગિર પડા ઓર ઉસસે આગ લગ ગઇ જીસકો અવામને આસમાની આગ તસવ્વુર કિયા બહર હાલ જો કુછ હો આગ ઝુરૂર લગી. અગર મનજનીક હીકી ગલતી થી. તબભી તો કેહ સકતે હેં કે કુદરતકા અજાબ અસબાબે માદ્દીકે માતેહત હુવા કરતા હે. ખુદાને યે ગયબી સબબ ઉનકી પરાગંદગીકા પયદા કિયા,)

હસીનો સિપાહમેં યે ગુફતુગુ હો રહીથી કે હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ને ફસીલપરસે પુકારકર કહા—" લો વો તુમારા ના ફરમાન ગારત હુવા " (યાઅને યઝીદકે મરનેકી ખબર દી) ઇસ ખબરસે ફોજ ઓરભી પરેશાન હુઈ. મગર હસીન બિન નમીયાને ઉનકો તસલ્લી દી ઓર કહા—

"ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ બડે મકકારો ચાલાક હેં. કયા ખબર હે ઉન્હોંને હમારે દિલ તોડનેકો યે અફવાહ ઉડા દી હો જબતક હમારે પાસ દમિશ્કસે ખબર ન આયે સબ્ર કરના ચાહીએ " સિપાહ ખામોશ હો ગઇ. તીસરેદીન હસીન બિન નમીયાકા દોસ્તે સાદિક સાબિત બિન કયસુલ બકી કુફેસે આયા ઓર ઉસને હસીન બિન નમીયાકો ખબર દી૦ કે " વાકઇ યઝીદ મર ગયા ઓર ઉસકી જગે મઆવીયા બિન યઝીદ ખલીફા મુકરર કિયા ગયા હે. કુફેમેં બગાવત હો ગઇ ઓર લોગોંને અબદુલ્લા ઇબ્ને

ઝુબેર રદી૦કી બેઅતકા એલાન કર દિયા ઓર મદીનેમેંભી લોગોંને તુમારે કાયમ મકામકો મારકર નિકાલ દિયા ઓર કેદખાના તોડ ડાલા ઓર જો શખ્સ બની ઉમઇયામેં મિલા ઉસકો બે દરેગ તહેતેગ કર દિયા "અબતો હસીન બિન નમીયા કે ઓસાન જાતે રહે ઓર ઉસને લશકરમેં કુચો રવાનગી કી આમ મુનાદી કરા દી.

જબ રાત હુઇ તો હસીન બિન નમીયાને હઝરત અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝુબેરકો પયામ ભિજવાયા કે—" આપ દસ આદમીયોંકે સાથ બતહાયે મક્કેમેં આઇયે મેંભી દસ આદમીકો લેકર વહાં આતા હું મુઝે આપસે કુછ ઝરૂરી બાતેં કરની હેં અબ લડાઇકો ખતમ સમઝના ચાહીયે. આપ બે તાઅમ્મુલો બે તરદદુદ તશરીફ લે આયેં." હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર દસ આદમીયોંકો લેકર ઉસ મયદાનમેં આયે ઓર હસીન બિન નમીયાભી આયા ઓર ઉસને ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦સે ખિતાબ કરકે કહા—

" યઝીદ મર ગયા. ઉસકે બેટેકો લોગોંને બાદશાહ બનાયા હે મગર ઝરૂરત એક અયસે ઇમામકી હે જો ઇમામતકા સઝાવાર હો. લિહાઝા ચલીયે મેરે સાથ મુલ્કે શામમેં ચલીયે મેં ખુદભી આપકી બેઅત કરૂંગા ઓર તમામ શામ વાલોંસેભી બેઅત કરાઉંગા." તિબરીમેં હે કે

ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ને ઇસ બાતકે કુબુલ કરનેસે ઇનકાર કિયા ઓર ફરમાયાઃ—

" મેરે સામને હઝરત હુસેન રદી૦કી મિસાલ મોજુદ હે કે બેશુમાર કુફીયોંને ઉનકો બુલાયા મગર એક શખ્સનેભી ઉનકી મદદ ન કી બલકે ઉનકે કત્લ કરનેવાલે યેહી કુફી લોગ થે. મેં હરગિઝ શામમેં ન જાઉંગા. મેરે વાસ્તે યે ખાનએ ખુદા કાફી હે. જીસકો તવફીક હો યહાં આ જાયે ઓર મુઝસે બેઅત કર લે. મેં એહલે મદીનાકી ખુનરેઝીકા ઇવઝ ઝુરૂર લુંગા. મગર શામમેં જાકર નહીં ઈસી જગે બેઠકર ઈસકા તદારૂક કિયા જાયગા. " ઈસિ ગુફતુગુમેં ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ તેઝ ઓર ગર્મ હોકર બુલંદ આવાઝસે બાતેં કરતે થે ઓર હસીન બિન નમીયા નરમી ઓર આહિસ્તગીસે બોલતા થા. હસીન બિન નમીયાને જબ ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કી ઝબાનસે એહલે મદીનાકે ખુનકા ઈનતિકામ લેના સુના તો વો બિગડ ગયા. કયોં કે યે ઝદ ખુદ ઉસકી ઝાતપર પડતી થી, કયોં કે વોભી મુસલિમ બિન અકબાકે સાથ ઇસ કત્લેઆમમેં શરીક થા. આખિર હસીનને મુંહ બનાકર કહા—

" મેંતો તુમકો બોહોત અકલમંદ સમઝતા થા મગર તુમતો બચ્ચોંકી સી બાતેં કરતે હો. મે કેહતા હું આવ ચલો મેં તુમકો રૂએ ઝમીનકા બાદશાહ બનાદું ઓર

તુમ ફકત એહલે મદીનાકે ઈન્તિકામ લેનેકે ખ્યાલમેં હો યે બિલકુલ તિફલાના બાતેં હેં અચ્છા તુમ જાનો તુમ્હેં ઈખ્તિયાર હે." યે કેહકર અપને લશકરમેં ચલા ગયા ઓર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ શહેર મકકામેં તશરીફ લે આયે.

બાઅઝ મોઅરરિખ હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦પર યે ઈલઝામ લગાતે હેં કે ઉન્હોંને હસીન બિન નમીયાકા કેહના ન માના વર ન વો તાજે દમિશ્કકે માલિક બન જાતે મગર યે ઉનકી સરાસર ગલત ખ્યાની હે. ભલા બની ઉમઇયાકી ફોજકા એક અફસર ઉસ શખ્સકા સાથ દેતા જીસને બે શુમાર યઝીદીયોંકો તહેતેગ કિયા થા. ઇસકે અલાવા હસીન બિન નમીયા એક ફોજી અફસર થા. તાજદારે દમિશ્કકા હિસ્સેદાર ન થા ન ઇસમે અથસી કૂસ્તમી ઓર ફાતેહુલ કુલકે જવહર નઝર આતે થે જો ઇબ્ને ઝુબેર ઉસકે ઇસ કોલપર યકીન કર લેતે કે મેં એહલે શામકી તુમારી બેઅત કરાદુંગા બલકે સારે જહાનકા માલિક તુમકો બનાદુંગા. એક મામુલી સમઝકા આદમીભી ઈસ કોલકો બેજા તાઅલ્લી ઓર મોહમિલ ઈદદિઆ કેહ સકતા થા. કુજાકે ઈબ્ને ઝુબેર રદી૦ને હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦કી જો મિસાલ દી વો બિલકુલ દુરસ્ત ઓર કરીને અકલ થી. ઈસ લિયે ઉનકા ઇનકાર કરના ગલતી નહીં બલકે દાનિશમંદીકા કારનામા થા.

ચુંકે હસીન બિન નમીયાને સાબિત બિન કયસુલ ખફીસે મદીનેકે ફસાદકી ખબરભી સુની થી ઈસ વાસ્તે વો મકકેસે સીધા મદીને ગયા ઓર જાકર દેખા કે વાકઇ વહાં બડી અબ્તરી ફયલી હુઇ હે. ઓર બની ઉમઇયાકે બોહોતસે ખુન હો ચુકે હેં ઓર અબતરી વ બે ઇનતિઝામીકે સબબ હરચીઝ ગિરાં વ નાયાબ હો રહી હે.

હસીનને મદીને પહોંચકર સબ ઈનતિઝામ દુરૂસ્ત કિયા ઓર ફિતનેકો મુનાસબ તદબીરોંસે દબા દિયા. ઇસકે બાદ ઉસને દમિશ્ક જાનેકા ઇરાદા કિયા તો બની ઉમઇયાકે આદમી કેહને લગે—" હમકોભી અપને સાથ લે ચલો વર ન યહાં હમારી જાનોંકી ખયર નહીં." હસીનને ઇસકો મનઝુર કિયા ઓર ચલનેકી તઇયારી હોને લગી મગર લશકરમેં ઘોડોંકે લિયે ઘાંસ બિલકુલ ન થી. હસીન ખુદ મદીનેકે બાહર નિકલા ઓર ચારા વ ઘાંસ તલાશ કરને લગા. ઉસને દેખા કે એક નવજવાન અરબી ઉંટપર સવાર જા રહા હે જીસકે સાથ ઘાંસ ઓર ચારેકે ઉંટભી હેં. હસીન ઈસ જવાનકે કરીબ ગયા ઓર કહા—

" અય અરબ ! યે ઘાંસ બેચ ડાલ, મુઝે ઇસકી ઝુરૂરત હે " ઉસ જવાનને જવાબ દિયા—

" યે ઘાંસ બિકરીકી નહીં હે. મેને તુજકો યુંહી બે

કીમત બખ્શ દી જા લેજા.” હસીનકો ઇસ બે તઆરૂફ સખાવતસે તાઅજ્જુબ હુવા ઓર ઉસને પુછા—

“ તુમ કોન હો ઓર તુમારા નામ કયા હે ?” જવાનને કહા—

“ મેં અલી બિન હુસેન બિન અલી હું, ઓર તુ કોન હે ઓર તેરા કયા નામ હે ?” હસીનને અપના નામ બતાયા તો હઝરત ઝયનુલ આબેદીનકો યાદ આ ગયા કે વાકઇ યે હસીન બિન નમીયા હે ઓર ઇસકો મેંને કરબલાકે દિન ઉમરૂ બિન સાઅદકે લશકરમેં અપને વાલિદે માજીદસે લડતે દેખા થા હસીનને કહા—

“ અય અલી ! આપને સુના કે યઝીદ મર ગયા ઓર જહાન બે ઇમામ હો ગયા આઇયે મેરે સાથ મુલ્કે શામ ચલીયે મેં આપકો તમામ ઇસલામી દુનિયાકા ખલીફા બનાદુંગા ઓર ઇસવકત મેં ખુદ ઓર મેરે સાથી જો ગિનતીમેં પાંચહઝાર હેં આપકી બેઅત કર લેંગે આપ હમ લોગોંકો ઇરાકીયોં ઓર કુફીયોંકી તરેહ બે વફા ઓર પુર દગા ન સમઝીયે. વો સબ ઝબાને હેં ઓર હમ સબ મરદાને હેં. હમસે બે વફાઇ ન હોગી. ઓર આપ સબકો માલુમ હો જાયેગા કે કિસતરાહ આપકી હિમાયત કરતે હેં.” હઝરત ઇમામ ઝયનુલ આબેદીનને હસીનકી તકરીર

સુની તો ઘાંસ ચારેકે ગઠ્ઠે ઉસકે આગે ફેંક દિયે ઓર કહાઃ—

" લે યે મેંને તુજકો દિયે " ઓર અપને ઉટકી મુહાર ઉઠાકર ફરમાયાઃ—

" મેને મન્નત માન લી હે ઓર ખુદાતઆલાસે એહેદ કર લિયા હે કે કિસી શખ્સકી બેઅત કુબુલ ન કરૂંગા. " યે કહા ઓર ઉંટ દોડાકર વહાંસે તશરીફ લે ગયે. હસીન દેરતક હયરાન ખડા રહા કે અલ્લાહો અકબર બની હાશમ કયસે સખ્ત ઓર બે પરવા હેં. ઓર કયસે સયર ચશ્મ હેં કે મેરે ઇતને બડે મનસુબેકો એક માઅમુલી બાતકી તરેહ સુનકર મુહ ફેરલિયા ઓર ઇસ તરાહ ચલે ગયે ગોયા મેંને ઉનસે કોઇ બાત કહીહી નથી.

લાયક બાપકા નાલાયક બેટા.

હદીસ શરીફમેં આયા હે કે કયામતકે કરીબ મુસ્લમાનોંકી યે હાલત હો જાયેગી કે વો ચાલાક મક્કાર ઓર દુનિયા પરસ્ત આદમીયોંકો લાયકો અકલમંદ કહીંગે ઓર ઇમાનદાર સચ્ચે ઓર દીનદાર લોગોંકો ના લાયક ઓર બે વકુફ્કા ખીતાબ દેંગે. યેહી હાલ બની ઉમઇયાકા થા કે જબ યઝીદ મર ગયા તો ઉસકે બેટે મઆવીઆ બિન યઝીદકો બાદશાહ બનાયા ગયા

ઓર ઉનકી બૈઅત તમામ લોગાંને કી. મઆવીયા બિન યઝીદ રહેમતુલ્લાહ અલેયહ બૈઅત લેનેકે બાદ મિમબર પર ચઢે ઓર હમદો સનાકે બાદ ફરમાયા—

" અય લોગો ! જબ મેંને ઇસ હુકુમતે ઇસલામીપર ગોર કિયા ઓર અપની હાલતકો દેખા તો ઝમીન આસમાનકા ફર્ક પાયા. ઇસ ખિદમતે અઝીમકે લિયે હઝરત અબુબકર રદી૦ વ હઝરત ઉમર રદી૦ જયસે આદમીયોંકી ઝુરૂરત હે ઓર મુઝમેં ઉનકે પાયે ખાક હોનેકી લિયાકતભી નહીં હે. ઇસ વાસ્તે મેં ઇસ બોજસે દસ્તબરદાર હોતા હું ઓર સલતનતકે તાજો તખ્તકો તુમારે આગે રખતાહું તુમ જીસકો ચાહો યે દેદો. મુઝે ઇસકી મુતલક ઝુરૂરત નહીં હે. " યે કેહકર હઝરત મઆવીયા બિન યઝીદ રહેમતુલ્લાહ અલેયહ ખિલવતખાનેમેં ચલે ગયે ઓર બની ઉમઇયામેં એક શોરો ગોગા મચ ગયા. અકાબિરો આઅયાને સલતનત ફિર હઝરત મઆવીયા રહે. કે ખિલવતખાનેમેં ગયે ઓર અર્ઝ કિયા કે—" અગર આપ ખુદ ખિલાફત તર્ક ફરમાતે હેં તો કિસીકો અપના જાંનશીન મુકરર ફરમાં દીજીયે. " હઝરત મઆવીયા રહે૦ને જવાબ દિયા—

" જબ મેંને ઇસકી મિઠાસ છોડદી તો તલખી

કિસકો હું ? જબ મેરે પાસસે મુઝે ઇસ કિસ્સેસે કુછ સરોકાર નહીં "

ઈસ વાકેએકે બાદ હર ઉમવી હઝરત મઆવીયા બિન યઝીદ રહે૦કો કમઝોર ના લાયક ઓર બે અકલ કેહતા થા. ગોયા રસુલેખુદા સલ૦કી ઇસ પેશીનગોઇકી તસદીક કરતા થા. જીસમેં એહલે હકો ઈમાનકી બાબત ખબર દી ગઈ હે કે લોગ ઉનકો નાલાયકો બે વકુફ કહીંગે. આખિર હઝરત મઆવીયા બિન યઝિદ રહે૦ ચાલીસ દિનતક ખિલવતખાનેસે ન નિકલે ઓર ચાલીસવેં દિન ઇસી હાલતે એતિકાફમેં ઉન્હોંને રેહલત ફરમાઈ. સલામ ઉસ મોમિને હક શનાસ પર જો ના એહલોંમેં એહલ ઓર અવામમેં ખાસ ઓર નાફરમાનોંમેં ફરમાબરદાર થા.

હમકો બની ઉમઇયાકે કબીલેસે કુછ અદાવત નહીં હે. હમતો ઉનકે આઅમાલે ખબીસાકી બુરાઇ કરતે હેં લેકિન અગર ઉનમેંસે કોઈ નેક આઅમાલ હો, નેક કરદાર હો તો ઉસકા અદબો એહતિરામસે ઝિક્ર કરીંગે ઓર ઉસપર રેહમતો સલામ ભેજેંગે જયસેકે બની ઉમઇયાકે આફતાબો માહતાબ હઝરત ઉસમાન ગની રઝી૦ ઓર હઝરત ઉમર બિન અબદુલ અઝીઝ રઝી૦ થે. જીનકે નામ હમારે સર ખુદ બખુદ અદબસે ઝુક જાતે હેં. ઓર યેહી દલીલ હમારે અકાઇદે હક ગોઇકી હે.

યે કુછ ઈરાકકી સરઝમીનકા અસર થા કે વહાંકે બાશિન્દોંમે મુતલવ્વીન મિઝાજી, ઝુદ મરનેકે બાદ આયે ઔતેકાદી તોતા ચશ્મી કમહિમ્મતી, હેં રોને મઝારપર. બે વફાઇ કુદરતન પેદા હોતી થી. કુફે ઔર ઈરાકકી અકસર આબાદીયોંકા યેહી હાલ થા. હઝરત ઊમર ફારૂક રદી૦કે ઝમાનેમેં કુફા ઔર બસરા બતોર દો ઝબરદસ્ત છાવનીયોંકે બસાયે ગયે થે. કયોંકે ઈરાનકી ફતેહકે બાદ ઉસકે દરવાઝેપર ફોજી ઈસતેહકામ લાઝમી થા. ઈસ લિયે યહાં ઉન કબીલોંકો આબાદ કિયા ગયા થા જીનકી જંગી ઝિંદગી સારે અરબમેં મુસલ્લમ થી.

હઝરત અલી રદી૦ કે સાથ ઈન જમાઅતોં કો બોહોત અકીદતથી. ઔર યેહી વજેહથીકે આપને અપની ખીલાફત કે ઝમાને મેં કુફેકો પાયતખ્ત બનાયાથા મગર માઅલુમ નહીં ઈરાકમેં રેહનેકે સબબ ઈન જંગજુ કબીલોં મેં કયા તાસીર પયદા હો ગઈથી કે ઐયન વક્ત ઔર મોકેપર તોતેકી તરેહ આંખેં બદલ લેતેથે. ઔર આપસે બે રૂખ હોતેથે ગોયા પહેલે ઉનકો કુછ તાઅલ્લુક થાહી નહીં. જંગે સિફ્ફીનમેં ઈન્હી લોગોંકે સબબ ખામી રેહગઈ કે જબ અમીર મુઆવીયાને કુરાન શરીફ નેઝોંપર બલંદ કરાયે તો ઉન્હોંને ફોરન તલવારેં હાથસે રખદીં ઔર

કહાંકેઃ—"હમ તો કુરાનકા મુકાબિલા ન કરીંગે." હઝરત અલીને હરચંદ સમઝાયા કેઃ—"યે સબ મઆવીયાકે મકરો ફરેબ હેં અબ લડાઇમેં કુછદમ બાકી નહીં રહા. હરીફ થક ગયા હે. ઝરા હિમ્મત કરો તો મયદાન માર-લિયા હે." મગર ઇન બદબખ્તોંને એક ન સુની બલકે ગુસ્તાનાખાના અંદાઝસે બોલેકેઃ—"અગર આપને અબ તલવાર ઉઠાઈ ઓર લડાઈ શુરૂ કી તો હમ આપપર હમલા કરીંગે ઓર આપકો કતલ કર ડાલના સવાબ જાનીંગે."

ખારજી ફિરકા ઇસી ઇરાક સે પયદા હુઆ. હઝરત અલી રદી૦ કા કાતિલ ઇસી ઈરાકકા બાશિન્દા થા ઓર ઇસી કુફે વ ઇરાક કી આબાદીયાંથીં જીન્હોંને હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦ કો બડે શકોમદ ઓર ખાસ અકીદતસે કુફેમેં બેઅતકે લિયે બુલાયાથા મગર ઇન્હોંને ઝિયાદકી ઝરાસી ગર-ફ્શ સે બદલ ગયે ઓર અપને ઇમામકી નુસરતો ઇમદાદ તો કુજા ખુદ તલવાર ખીંચકર સામને આયે ઓર કરબલા મેં જો જો સફ્ફાકીયાં હુઇ ઉનકે બાની મબાની યેહી ઇરાકી ઓર કુફી થે. જીનકો હુબ્બે એહલે બયતકા બડા દાઅવા ઓર ગરરા થા. યેહી આશેકાને આલે પયગમ્બર થે જીનકી તલ-વારોંને ઇમામે બેકસકો ઓર ઉનકે બાલ બચ્ચોંકો ભુક પ્યાસકી તકલીફેં દીં. ઓર ગમનાક અઝીયતોંસે ગિનગિન કર શહીદ કિયા. મુલકે શામકા એક આદમી ભી કરબલા કી

જંગમેં ન થા. ઇબ્ને ઝિયાદ કુફેમેં અકેલા આયાથા. ઉસને જો કુછ કામકિયા ઇન્હી જાં નિસારાને એહલે બયતકે હાથોંસે કિયા.

વાકેએ કરબલા કે બાદ મુખતાર ઇનતિકામ ઓર શાહીદોંકા ઈવઝ લેનેકો ખડે હુએ તો ઇન કુફીયોંને પહેલે તો બડી હમદર્દી ઝાહીરકી ઓર બાદમેં બદલ ગયે ઓર બિચારે મુખતારકોભી શહીદ કરાદિયા. હઝરત ઝયદકો ઇન્હી લોગોંને ઉભારા ઓર કિતાલપર આમાદા કિયા મગર જબ લડાઇ પેશઆઇતો ઇનકો અકેલા છોડકર ગાયબ હો ગયે ઓર વો મઝલુમ આલમે તનહાઇમેં ખનજરે સિતમસે ઝિબ્હ કરદિયે ગયે યહાંતક કે અબ્બાસી હુકુમત કે દૌરમેં ભી ઉનકી બેવફાઇયાં મુસલસલ જારી રહીં.

શીયોંપર તાઅન કરનેવાલે કહા કરતેહેં કે બની ઉમઇયાપર નાહક ઇલઝામ લગાયા જાતા હે. એહલે બયતપર ઝુલ્મ કરનેવાલે તો ખુદ શીયા લોગ થે જીન્હોંને બની ઉમઇયાસે બઢકર બેવફાઇયાં ઓર સિતમ કારીયાં ખાનદાને રિસાલતકે સાથ કીં ઓર અપને તાઅનોંમે ઇન્હી તારીખી વાકેઆતકો બતોર દલીલ પેશ કરતેહેં ઇસમેં તો શક નહીં કે શીયાને કુફા ઓર ઈરાકપર યે ઇલઝામ બિલકુલ સાદિક આતા હે મગર ઇસસે નફસે શીઅત મુલઝિમ કરાર નહીં પા સકતી કયોં કે અગર કોઇ મુસલમાન શરાબ પીયે યા

ચોરી કરે તો ઇન ગુનાહોં કે સબબ ઇસકી ઝાત ઓર ઉસકા નફસ મુજરિમ હોગા. મઝહબે ઇસલામપર ધબ્બા નહીં આયેગા. ઇસી તરાહ હુએ એહલે બયતકી સદાકત એહલે કુફાકે આઅમાલે સીયાહસે કાબિલે ઇલઝામ નહીં હો સકતી. રહા યે અમ્ર કે બની ઉમઇયાને ઇતના ઝુલ્મ નહીં કિયા જીતના શીયાને કુફ્રઓ ઈરાકકે હાથોંસે ઝાહિર હુઆ. ઇસકા જવાબ યે હે કે અગર કોઇ શખ્સ કિસીકે તલવાર મારે તો વો તલવારકો ઇસ ઝખ્મકા ઇલઝામ દેગા યા મારને વાલેકો. હમ તો એક કુત્તેકો દેખતે હેં કે જબ ઉસકે પત્થર મારા જાયે તો વો પત્થર મારનેવાલેપર ભોંકતા હે. પત્થરકો કુચ્છ નહીં કેહતા. કયોં કે વો જાનતા હે કે પત્થર તો બે ઈખતિયાર થા કુસુર ઉસકા હે જીસને પત્થરકો મુઝપર ફેંકા. માનાકે એહલે કુફાકે હાથોં યે બે દાદીયાં ઓર સફફાકીયાં હુઇ મગર ઊનકે કરાને વાલે તો બની ઊમઇયા થે. હુકમતો ઉનકી ઝબાને દેતી થીં તજવીઝેં તો ઉનકે દમાગ નિકાલતે થે લિહાઝા વોહી હર ગુનાહકે મુલઝિમ હેં ઇન્હીપર હર જફાકા બોઝ હે. એહલે કુફાકા કુસુર થા કે ઉનકે કમઝોર દિલ બની ઉમઇયાકી પુરઝોર પાલીસી ઓર ચાલાકીસે દબ જાતે થે. ઊનકે ખ્યાલાત બની ઉમઇયાકી સાહિરાના તકરીરોંસે આનકી આનમેં આસમાનસે ઝમીનપર ગિર પડતે થે ઓર ફિર વો ઉનકે

હાથોંકી તલવારેં બનકર ખુદ અપનેહી વુજુદપર મારતે થે ઓર અપને મુકતદાઓાંકી શાનકો ભુલકર ગુસ્તાખીયોંસે પેશ આતે થે ઓર યે ઉનકી ઝાતી કોમી ઓર મેં કહુંગા કે ઇરાકી ઝમીનકી પયદા કરદા ખસલત થી. ઓર વો હરગિઝ અયસે મુહિબ્બે એહલે બયત ન થે જીનકે દિલોંકો તાસીરાતે મોહબ્બતને મુસતેહકમ કર દિયા હો ઓર ઉનકે ઈરાદે હકીકી શીઅતસે ઈતને બલંદ હો ગયે હોં કે કિસી ઝરર રસાં ઈગવાકી રસાઈહી વહાંતક ન હો સકે.

મેં સુન્ની હું ઓર મુઝે ખુશ હોના ચાહીયેથા કે શીઓંપર એક તારીખી ચોટ નઝર આ ગઈ ઓર મુઝપર લાઝિમ થા કે મેં ઇન વાકેઆતકો ખુબ ચમકા ચમકાકર લિખતા મગર દિલ ઈસસે ઇનકાર કરતા હે કયોંકે યે એક અયસી બે ઇનસાફી હે ઓર ઉન સાદિક મુહિબ્બાને એહલે બયતકી તોહીન હે જીનકે દિલ સરાપા સદાકત હેં. અગર ચે મેં શીયા મઝહબકે ઉસુલકો તસલીમ નહીં કરતા લેકિન ખાનદાને રિસાલતકી મોહબ્બત એક અયસી ચીઝ હે જીસમેં મેરી ઉનકી શિરકત હે વો લોગ મેરે અઝહાદ કે ફીદાઈ હેં ઓર મેં ગવારા નહીં કર સકતા કે અપને બુઝુર્ગોંકે હલકા બગોશોંકોં કુફેકે અશરારસે મુશાબેહત દું કુફીયોંકો શીયા કેહના શીઅતકી બે હુરમતી કરના હે.

આ કિસ્સા વાકેઓ કરબલાકે કુછ અરસે બાદ એહલે કુફાકે દિલમેં ખુદ બખુદ નદામત પયદા હુઇ ઓર ઉન્હોંને એક જગે જમે હોકર કહા—

" હમસે બડા ગુનાહ સરઝદ હુઆ કે પહેલે તો નવાસએ રસુલુલ્લાહ સલ૦કો દાઅવત દી ઓર બુલાયા ઓર ફિર ઉનકી નુસરતસે હમ ચુરાકર ઘરમેં બયઠ ગયે ઓર ઉનકો બેકસીમેં શહીદ હોજાને દિયા. યે અયસી ખતા હે જીસકો ખુદા કભી મોઆફ ન કરેગા. યે અયસા જુર્મ હે જીસકી તલાફી જાન કુરબાન કિયે બગેર નહીં હો સકતી. હમપર ફર્ઝ હે કે અમલી તવબા કરેં ઓર વો યેહી હે કે બની ઉમઇયાસે ખુને હુસેનકા ઇંતિકામ લેં ઓર ઇસ તલબે ખુનમેં અપની જાનેં સદકે કર દેં. " (યે વો લોગ થે જીન્હોંને હઝરત મુસલિમ રદી૦કે હાથપર બેઅત કી થી ઓર ઇબ્ને ઝિયાદકે આતેહી ઘરોંમેં પોશીદા હોકર બેઠ ગયે. વો ન થે જીન્હોંને મયદાને કરબલા મેં હઝરત ઇમામકા મુકાબિલા કિયા થા. ઉનકી ખતા સિર્ફ ઇતનીહી થી ઓર કિસી અમલમેં ઉન્હોંને હિસ્સા ન લિયા થા.) ઇસ જમાઅતકા સરગના સુલેમાન બિન સરૌ થા. સુલેમાનકી ઇસ તકરીરસે તમામ હાઝેરીન મુતઅસ્સીર હુએ ઓર હર શખ્સને ઉસકી તાઇદકી ઓર યે કરાર પાયા કે બસરે ઓર કુફેમેં ચુપકે ચુપકે ઇસ તેહરીકકો

બઢાના ચાહીયે ઔર જબ ઇતને આદમી હમારે સાથ હો જાયેં જો બની ઉમઇયાકા મુકાબિલા કર સકેં ઉસવકત ખુરૂજ કિયા જાયે. યે સને ૬૧ હિજરીકા ઝિક્ર હે. ચાર બરસ યે લોગ અંદરહી અંદર સામાન કરતે રહે ઔર સને ૬૫ હિજરીમેં ઉન્હોંને ખુરૂજ કિયા.

સુલેમાન બિન સરોકે ખુરૂજકે વકત તખ્તે દમિશ્કપર મરવાન ઇબ્નુલ હકમકી હુકુમત થી. હઝરત મઆવીયા બિન યઝીદ રહે૦કી રેહલતકે બાદ બની ઉમઇયાને જમે હોકર મરવાનકો ખલીફા ઔર બાદશાહ મુકર્રર કિયા થા ઔર ઉસમેં ઉબૈદુલ્લા ઇબ્ને ઝિયાદકી કોશીશોંકો બડા દખલ થા વર ન પહેલે ન મરવાનકો અપની બાદશાહીકા કુછ ખ્યાલ થા ન કોમ ઉમઇયાકો મગર ઇબ્ને ઝિયાદને બોહોત કાશીશ કી ઔર મરવાનકો બાદશાહ કરાયા. ક્યોંકે ઇબ્ને ઝિયાદ વાકેએ કરબલાકે બાદ યઝીદ ઔર ઉસકે ખાનદાનકા દુશમન હો ગયા થા. ઉસકી ખ્વાહિશ થી કે અબ ઇસ તખ્તપર યઝીદકી અવલાદમેંસે કોઈ શખ્સ ન બયઠે. ચુનાંચે યેહી હુઆ ઔર યઝીદકી અવલાદકે હોતે મરવાનકો તખ્તે હુકુમત મિલ ગયા ઔર યઝીદકી અવલાદ મેહરૂમ રેહ ગઇ.

મરવાનને તખ્તપર બયઠતેહી ઇબ્ને ઝિયાદકો લશ્કરે જર્રાર દેકર ઇરાકકી તરફ રવાના કિયા, ક્યોંકે હઝરત

ઇબ્ને ઝુબેરકા અસર બોહોત બઢ ગયા થા. મક્કે ઓર મદીનેહીપર ઉનકી હુકુમત મેહદુદ ન થી. બલકે કુફે બસરેપરભી ઉનકા તસલ્લુત હો ગયા થા ઓર ઉનકે સુબેદાર વહાં મુકરર થે યમનભી ઉનકે કબઝેમેં થા ઓર ઇરાનો ખુરાસાનમેંભી બની ઉમઇયાકા અસર ઝાયલ હો રહા થા ઓર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કા જમ રહા થા. બની ઉમઇયાકે પાસ સિર્ફ શામકા ઇલાકા થા જહાં વો બિલા શિરકતે ગેર હુકુમત કર રહે થે. ઇસ વાસ્તે મરવાનને તખ્તપર બયઠકર ગયે હુએ સુબોંકા ઇનતિઝામ કરના શુરૂ કિયા ઓર પહેલે ઇરાકપર ફોજ ભેજી. ઉધરસે ઇબ્ને ઝિયાદ રવાના હુઆ ઇધરસે સુલેમાન બિન સરો ઉઠા ઓર ઇન તમામ જમાઅતોંકે સમેટા જીન્હોંને ઇસ ચાર સાલકે અરસેમેં ખુને હુસેનકા બદલા લેનેકા એહેદ કિયા થા. શુમાર કરનેસે મ'લુમ હુઆ કે દસ હઝાર સફ શિકન શમશીર ઝન બહાદુર ઉસકે ઝંડેકે નીચે જમે થે.

ઇજતિમાઅકે બાદ ઇનિ લોગોંને કહા—" પહેલે હમકો મઝારે હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦પર ચલના ચાહીયે તાકે ઉનકી ઝિયારતભી કરેં ઓર ઉનકી રૂહસે અપને સાબિકા ગુનાહોંકી મોઆફીભી ચાહે." ચુનાંચે દસ હઝારકા જમેગફીર સર બિરેહના હોકર મઝારે મુબારક પર હાઝિર હુઆ ઓર મઝારકો દેખકર અયસા ચીખે માર મારકર

રોયા કે કોસોંતક મયદાન ગોંજ ગયા. વહાં ઇન લોગોંને એહેદ કિયા કે હમને કરબલાકે જમાનેમેં બડી ખતાયેં કી થીં. ઓર ઇમદાદે ઈમામકે લિયે ઘરોંસે ન નિકલે થે ઇસકે એવઝ આજ હમ સબ એહેદ કરતે હેં કે કાતિલાને હુસેનસે ઈનતિકામ લેનેમેં અપની જાનેં કુરબાન કર દેગેં

ઉનકે ગિરયઓ બુકાપર ઉર્દુકા યે મીસરા બિલકુલ સાદિક આતા થા. જીસકા મેંને ઉનવાનમેં ઈસતેઅમાલ કિયા હે કે " મરનેકે બાદ આયે હેં રોને મઝાર પર " આજ ઉનકે ઇનતિકામસે કુછ હાસલ ન થા. અગર યે અપની ઇરાકીયત ઓર કુફીયતકી બુઝદિલીસે મુતઅસ્સીર ન હોતે ઓર આજકી તરેહ હઝરત મુસલિમકે સાથ સીના સિપર હોકર લડતે તો ઇનતિકામ લેનેકી ઝુરૂરતહી ન પડતી અબ ઇનકા લડના હદ દરજેકી બે વકુફી થી. ઓર અપની જાનોંકો હલાકતમેં ડાલના થા. ઈસવકત અગર યે હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રઝી૦કે ગવરનરે કુફાકી મદદ કરતે ઓર ઉનકી અફસરીકે માતેહત હોકર બની ઉમય્યાસે લડતે તો દુશમનોને બની ફાતેમાકો ઝક પહોંચા સકતે થે. મગર ઉન્હોંને ઈસ અમલે ખેરમેંભી ખુદસરીકી ઓર હિકમતે હરબકો સોચે બગેર જોશમેં ભરે હુએ બની ઉમય્યાકે અઝીમુશશાન લશકરોંસે જાકર સર ટકરા દિયા જીસકા નતીજા યે હુઆ કે સબકા ખાતેમા હો ગયા. ઓર ખાનદાને રિસાલતકો

કુછ ફાયદા ન પહોંચા ઔર ન દુશમનાને બની ઊમૈયાકો કુછ ઝિયાદા નુકસાન હુવા.

પહેલે ઇન લોગોંને સલાહકી કે કુફેમેં ચલકર ઉમરબિન સાઅદ, શિમર બિન ઝિલ જોશન ઔર તમામ કાતેલાને હુસેન અલ૦કો કત્લ કર દેના ચાહીયે જો કુફેમેં આરામસે બયઠે હેં. મગર ફિર યે સલાહ બદલ ગઇ ઔર કરાર પાયા કે પહેલે હુકુમતે બની ઉમઈયાકો સઝા દેની ચાહીએ. અસલ કુસુર તો ઇસકા હે કાતેલાને હુસેન રદી૦ને તો ઉસકે હુકમસે યે કામ કિયા થા.

ચુનાંચે સબને ઇસપર ઇતિતિફાક કિયા ઔર દમિશ્કકી તરફ ચલે. અસનાયે રાહમેં ઉન્હોંને સુનાકે મરવાન મર ગયા ઔર ઉસકી જગે ઊસકા બેટા અબદુલમલક બિન મરવાન તખ્ત નશીન હુવા હે ઔર ઉસને કઈ સરદારોંકે માતેહત હમારે મુકાબિલેકે લિયે અફવાજ રવાના કી હેં, યેલી આગે બઢે ઔર એયનલવર્દ પર જાકર ઠેરે ઔર યહાં શામી ફોજોંસે ઉનકા આમના સામના હો ગયા દુશમનકો દેખકર સુલેમાન બિન સરોને અફસરોંકો જમે કિયા ઔર યે તકરીરકી કે—" દેખો ઇનતિકામકા વકત સામને આ ગયા હિમ્મતસે મરદાનાસે કામ કરના. અગર મૈં મારા જાઉં તો મસીહ મેરી બાબત ગવાહી દેંગે. [illegible] [illegible]

હો જાયેં તો અબદુલ્લા બિન સઇદ લશકરકો સંભાલેં, વોભી કામ આ જાયેં તો રફાઆ સિપેહ સાલારી હાથમેં લેં. ”

ઇધર ઉબેદુલ્લા ઇબ્ને ઝિયાદને હસીન બિન નમીયાકો બારા હઝાર સવારકે સાથ આગે બઢાયા ઓર આખિર જમાદીઉલ અવ્વલ સને ૬૫ હિજરીમેં માઅરિકએ કિતાલ આરાસ્તા હુવા. હસીન બિન નમીયાને ફોજસે બાહર આકર સુલેમાન બિન સરોકો નસીહત કી ઓર કહા—

“ આજકલ દો ફિરકે હેં એક ઝુબેરી ઓર એક મરવાની તુમ તીસરે કહાંસે નિકલ આયે ? ન તુમ્હારા કોઈ ઇમામ હે ન તુમ્હારા કોઇ મકસુદ હે. હમ મરવાની ઓર ઝુબેરી તો એક મુલકી મકસદ આપસકી જંગકા રખતે હેં તુમ્હારા તો કોઈ મકસુદભી નહીં. ન તુમ્હારા સરધરા હે ન તુમારી પુશ્તપર કોઈ મુદબ્બીર કુવ્વત હે ? ફિર તુમ કયોં અપની જાનોંકો હલાકતમેં ડાલતે હો ? બેહતર યેહી હે કે ઉલટે ફિર જાવ ઓર ઇસ ખુંરેઝીસે બાઝ આવ. ” સુલેમાન બિન સરોને જવાબ દિયા—

“ યે નસીહત અપની જાતકો કરો કે હરરોઝ એક [illegible] ઇમામ મુકર્રર કરતે હો ઓર તુમારા હર ઇમામ [illegible]તિલ ઓર [illegible] ભી [illegible] હે. હમ [illegible] ઇમામ વહી

હૈં. હમારા ઇમામ ખાનદાને રિસાલતસે હે ઔર હમ તુમારે મુલકી મકસુદસે ઝિયાદા શાનદાર મકસદ રખતે હેં. ઔર વો ઇબ્ને બિન્તે રસુલુલ્લાહ સલ૦કે ખુને નાહકકા ઇનતિકામ હે. હમેં તુઝસે કુછ સરોકાર નહીં હે. હમારી ખ્વાહિશ સિર્ફ ઇતની હે કે અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝિયાદકો હમારે હવાલે કર દો. તાકે હમ ઉસકો ખુને હુસેનકે ઇવઝ કત્લ કરેં ઔર અપને અબદુલ મલકકો માઅઝુલ કરદો તાકે હમ ઇસકી જગે ઇતતિફાકો ઇજમાએ આમસે ઉસ શખસકો ઇમામ બનાયેં જો નુબુવ્વતકે ખાનદાનસે હો. કયોંકે ઇમામતકે હકદાર વોહી લોગ હેં ન કે બની ઉમઇયા ”

હસીન બિન નમીયાને ઇસકા જવાબ તલવારસે દિયા ઔર લડાઇ શુરૂ હો ગઈ. સુલેમાન બિન સરોકે લશકરને બડી જવાંમરદી ઔર હિમ્મતસે મુકાબિલા કિયા ઔર બા વજુદેકે વો તેઅદાદમેં દો હઝાર કમ થે. મગર હરીફકે કદમ પીછે હટા દીયે કરીબ થા કે દુશમન પસપા હોકે ઇતનેમેં ઇબ્ને ઝિયાદને બારા હઝાર આદમીયોંકા લશકર ઔર ભેજ દિયા. ઇસ તાઝાદમ ફોજકે આનેસે મરવાની ફોજકી જુરાઅત બઢ ગઇ તાહમ સુલેમાન બિન સરોકી સિપાહકી હિમ્મતમેં ફર્ક ન આયા ઔર ઉસને ઇસી તરેહ મરદાનાવાર મુકાબિલા જારી રખા. એક તરફ બતીસ હઝાર આદમી થે. ઔર એક જાનિબ સિર્ફ દસ હઝાર.

બડા સખ્ત ઓર પુરેઝ મારેકા હો રહાથા કે યકાયક સુલેમાન બિન સરાકે સીનેપર એક તીર લગા જીસને ઉસકા દિલ પાશ પાશ કર દિયા ઓર વો મકતુલ હોકર ગિર પડા. ઉસકે ગિરતેહી મુસીબને ઝંડા સંભાલા મગર વોભી એક લમહે મેં કામ આ ગયા તો અબદુલ્લા બિન સઇદને ફોજકો હાથમેં લિયા. વોભી મારા ગયા તો રફાઆ આગે બઢકર ફોજકો લડાને લગા મગર ઇસ લશકરે કસીરકે મુકાબિલેકી તાબ ન લા સકા ઓર બાકી માંદા આદમીયોંકો લેકર ભાગ નિકલા.

જબ રફાઆ ફરાર હો ગયા તો મરવાની લશકર ફતેહકે શાદીયાને બજાતા હુવા અપની કયામગાહ પર વાપિસ હુઆ યે થા કિસ્સા ઉસ જમાઅતકા જીસને બે ઉસુલ જંગ કરકે અપની જાંને મુફતમેં ખો દીં મગર નહીં મુફત નહીં ગઇ યે કુદરતકા એક ઇનિતકામ થા વો ઇન લોગોંકો સઝા દેના ચાહતા થા જીન્હોંને ઇમામે બરહકકા સાથ છોડ દિયા થા ઓર ઉનકી બે કસીકો આંખોંસે દેખતે ઓર કાનોંસે સુનતે રહે થે. ઓર બાવજુદ વાઅદએ નુસરતકે મદદ કરનેકે લિયે ઘરસે ન નિકલે થે.

બાબ. ૨.

ઇખતિયાર બદસ્તે મુખતાર ઓર ઉસકે હાથસે કાતિલાને હુસેન ફિન્નાર.

ઉબેદા બિન મસઉદ સકફીકે ફરઝંદ મુખતાર નામીને કુફેમેં બ્યાન કિયા કે—" મુજકો હઝરત મોહમ્મદ હનીફા રદી૦ બિરાદરે હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦ મામુર ફરમાયા હે કે મેં હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦કે કાતેલોંસે ખુનકા બદલા લું. પસ મુહિબ્બાને એહલે બયતકો મેરા સાથ દેના ચાહીયે " કુફેકે હંગામા પસંદ લોગ મુખતારકે ગર્દ જમે હોને લગે તો અબદુલ્લા ઇબ્ને મુતીઅ હાકિમે કુફાકો ઇસકી ઇતતિલાઅ દી ગઈ જો હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કી તરફસે કુફેકે ગવરનર થે ઉન્હોંને મુખતારકો ગિરફતાર કરકે કયદખાનેમેં ડાલ દિયા ઓર જીસ ઝમાનેમેં સુલેમાન બિન સરોકા વાકેઆ હુવા મુખતાર કયદમેં થે. ઉન્હોંને રફાઆકો પ્યામ ભેજા જબકે વો ઇબ્ને ઝિયાદકે સામનેસે ભાગકર કુફેમેં આયા થા, કે " ઘબરાના નહીં, એક વકત આતા હે કે મેં તુમારે સાથ હોકર ખુને હુસેન રદી૦કા બદલા લુંગા " રફાઆને યે સુના તો ઉસકી હિમ્મતકો સહારા હુઆ ઓર કુફેકે દીગર મુહિબ્બાને એહલે બયતને બાહમ

मशविरा कीया के मुखतारको कयदखानेसे रिहाई दिलवानी चाहीये मगर एक फिरकेने कहा के—" कया खबर के मुखतार वाकई हजरत मोहम्मद हनीफाका फिरस्ताहा हे, कयोंके ये मेहेज ईसका ज्राती ब्यान हे कोई सुबूतो शहादत इसपर नहीं हे. आव चलो हम मदीनेमें चलकर खुद हजरत हनीफासे दरियाफ्त करें अगर वाकई मुखतार उनका मामुर हे तो हम सबपर उसकी नुसरत वाजीब होगी. चुनांचे ये जमीअत तेहकीके हालके लीये मदीने रवाना हो गई. मुखतारको कयदखानेमें ये खबर पहोंची तो वो बोहोत घबराये कयों के उन्होंने तो युंही झुट मुट ये बात केहदीथी. ओर चाहते थे के इस तराह अपना रुसुख कायम करके खुने हुसेन रदी०का इवज लेना चाहीये मगर हजरत मोहम्मद हनीफाने बडी अकलमंदीका जवाब दिया जीस वकत उनसे मुखतारकी बाबत सवाल किया गया तो उन्होंने मुखतार की मामुरी व अदम मामुरीकी निसबत तो कुछ न फरमाया सिर्फ ईतना केह दिया के—" हुसेनके खुनका बदला लेना हर शख्स पर वाजीब हे. " ये जवाब सुनकर ओहले कुफा समझे के मुखतार सच्चा हे. हजरत मसलेहते हुकुमत के सबब साफ साफ नहीं फरमाते इस वास्ते वो ये फिकरा सुनकर कुफेमें आये ओर उन्होंने कहा—

"મુખતારકા કેહના બિલકુલ સચ હે હઝરત મોહમ્મદ હનીફાહીને ઉનકો મામુર ફરમાયા હે."

અબતો એહલે કુફાકે ખ્યાલાતમેં જોશ પયદા હુવા ઓર મુખતારકી ઇમદાદ પર કમર બસ્તા હો ગયે. મુખ્તારને સુનાકે હઝરત મોહમ્મદ હનીફાને ઉનકી મામુરીકી તક્ઝીબ નહીં કી તો વો બોહોત ખુશ હુએ ઓર ઉન્હોંને ખુલુસે કલ્બસે એહેદ કિયા કે અબમેં સદાકતકે સાથ ઇસ ખાનદાનકી મદદ કરૂંગા અલકિસ્સા એક મુકર્રા દિન એહલે કુફેને યુરિશ કરકે મુખતારકો કયદખાનેસે નિકાલ લિયા ઓર હાકેમે કુફાસે ખુબ લડાઇ હુઇ જીસમેં હાકિમને શિકસ્ત ખાઇ ઓર મુખતારકા કુફેપર કબ્ઝા હો ગયા ઓર અબદુલ્લા બિન મુતીઅ ગવરનરે કુફા ઇબ્ને ઝુબેરકે પાસ મકકે મોઅઝઝમા ભાગકર ચલે ગયે.

અબ મુખતારને બાઝાબ્તા ઇમામતે મોમ્મદ હનીફા કી ન્યાબતમેં ખિલકતસે બેઅત લી. ઓર સુબેપર અપના મુલકી ઇકતિદારો તસ્લ્લુત જમાલિયા નેઝ અતરાફકે સુબેઝાતમેં અપને ઉમરા ભેજકર રફતા રફતા ઉનકોભી તેહતે હુકુમત લે આયા ઓર અપના નામ ખલીફતુલ મેહદી મુકર્રર કિયા.

ઉબેદુલ્લા ઇબ્ને ઝિયાદ રાસ્તેમેં ઇબ્ને ઝુબેરકે તરફદાર કબીલોંકી જંગમેં ઉલઝા હુઆ થા કે યકાયક

ઉસકો ખબર મિલી કે મુખતારને મુલ્ક લે લિયા ઓર અબ ઉસકી વાપેસી આસાન નહીં હે ઇબ્ને ઝિયાદ બેહોત તલમલાયા મગર એક સાલતક હામિયાને ઝુબેર રહીઠને ઉસકો આગે બઢનેકા રાસ્તા ન દિયા ઈસ અરસેમેં મુખતારને ખુબ કુવ્વત હાસલ કરલી ઓર ખુદ ઇબ્ને ઝિયાદપર હમલા કરનેકી તઇયારીમેં મસરૂફ હુઆ. ઓર તીન હઝાર આદમીયોંકા એક લશકર બાયઝીદ ઇબ્ને અનસકી સિપેહદારીમેં ઇબ્ને ઝિયાદપર હમલા કરનેકે લિયે રવાના કિયા. બાયઝીદ બિન અનસ સખ્ત બીમાર થે મગર ઈસી હાલતમેં ઉન્હોંને કુચ કિયા ઓર મુસલપર જાકર લશકરે ઇબ્ને ઝિયાદસે મુકાબિલા કિયા—

ઇબ્ને ઝિયાદને છે હઝાર આદમીકા એક દસ્તા રબીઆકી અફસરીમેં મુકાબિલેપર ભેજા મગર બાયઝીદ બિન અનસકે લશકરને અપને રેહુગને આદમીયોંકો શિકસ્તે ફાશ દી. ઓર શામી ફોજકે આદમી બકસરત મારે ગયે ઓર તીનસો ગિરફતાર હુએ જબ શામી સિપાહ ભાગ ગઇ તો બાયઝીદકે સામને કયદી પેશ કિયે ગયે. બાયઝીદપર ઇસવકત સકરાતકા આલમ તારી થા ઓર જીસ બીમારીમેં વો બરસે ચલે થે ઉસને યહાં આકર ઉનકા ખાતેમા કર દિયા થા. ઓરશામકો વો ઝફારકી નિસબત

કેહ ચુકે થે કે મેરે મરનેકે બાદ ઝફાર લશ્કરકે સરદાર બનાયે જાયેં.

જીસવક્સ કયદી ઉનકે સામને આયે હમ સીનેમેં આ ચુકા થા. મગર હિમ્મત ઓર ફર્ઝ શનાસીકા યે હાલ થા કે ઉસવકતભી કામ ન છોડા મુંહસે તો કુછ બોલ ન સકે હાથકો ગરદનપર ફેરકર ઈશારા કિયા કે ઇન સબ કેદીયોંકો કત્લ કર ડાલો. યે ઇશારા કરકે ઇનતિકાલ કર ગયે ઓર ઝફારને ઉનકે હુકમકે બમુજબ ઈન તીનસો શામીયોંકો ઉસીવકત કત્લ કરા દિયા. ઓર યે સબ વાકેઆત મુખતારકો લિખે ઓર તેહરીર કિયા કે ઇબ્ને ઝિયાદકા લશકર બોહોત ઝિયાદા હે. હમારે પાસ જલદી મદદ આની ચાહીયે વરન મુકાબિલા દુશવાર હોગા.

મુખતારને યે ખબર સુની તો બોહોત ખુશ હુએ ઓર દુસરા લશકર સાત હઝાર આદમીયોંકા ઈબ્રાહીમ બિન માલિક બિન ઉશતરકી અફસરીમેં રવાના કિયા મગર અભી યે લશકર કુફેસે એક મનઝીલભી આગે ન બઢા હોગા કે કુફેકી મશહુર ગદદારી રંગ લાઈ ઓર આદતે કદીમને ઉદ કિયા યાઅને મુખતારકે ખિલાફ બગાવત બરપા હો ગઈ. ઈન લોગોંને યે મશહુર કિયા કે બાયઝીદ બિન અનસ ઇબ્ને ઝિયાદકે હાથસે મારે ગયે ઓર દુસરા લશકર

ઈનતિકામકે વાસ્તે ભેજા ગયા હે. બસ ઇસ ખબરકા મશહુર હોના થા કે હંગામા પસંદ મુફસિદ ખડે હો ગયે ઓર મુખતારકે ખિલાફ શોરિશ મચાદી ઓર કહા કે— "હમ દો ઝબરદસ્ત દુશમનોંમે ઘિરે હુએ હેં એક તરફ બની ઉમઇયા ચઢ ચલે આતે હેં દુસરી તરફ ઇબ્ને ઝુબેર ઇનતિકામપર કમરબસ્તા હેં અયસી હાલતમેં મુખતાર જયસે કમઝોર આદમીકી બેઅત કાયમ નહીં રખ સકતે એક ઓર મઝબુત આદમીકો અપના ઇમામ બનાઇંગે."

મુખતારને યે તરકીબ કી કે એક તરફ તો એક સાંડની સવાર ઈબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરકે પાસ દોડાયા કે ફોજ લેકર જલદી વાપિસ ચલે આવ ઓર દુસરી તરફ ઉન બાગી કુફીયોંસે કેહના શુરૂ કિયા કે "હાં, અચ્છી બાત હે તુમ કોઇ દુસરા શખ્સ મુનતખિબ કરો, મેં ખુશીસે ઉસકી બેઅત કરૂંગા મુઝે આમ રાયેસે હરગિઝ ઈખતિલાફ નહીં હે. મેં હર હાલમેં તુમારે સાથ હું." કુફી મુખતારકે ઇસ નર્મ જવાબસે ઠંડે હો ગયે ઓર ઉન્હોંને સમઝ લિયા કે મુખતાર હમારે બસમેં હે હમ મુખતારકે બસમેં નહીં હેં કે યકાયક ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરકી ફોજ પલટકર આન પહોંચી ઓર ઉન્હોંને તલવારેં લેકર કત્લેઆમ શુરૂ કર દિયા. ઓર થોડી દેરમેં સારા ફિતના દબ ગયા ઓર બલવીઓરે કહી જણ એક હઝાર

સાવસોકી તેઆદાદમેં કત્લ હો ચુકે તો હાથ જોડકર તાબેદાર બન ગયે—

તિબરીને લિખા હે કે ઇસ ખુંરેઝીમેં પર આદમી તો વો મારે ગયે જો કરબલાકે દિન યઝીદકે લશકરમેં શરીક થે. ઓર જીન્હોંને હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦સે જંગ કી થી. ઓર અબ કુફેમેં આરામસે બેઠે મઝે કરતે થે ઓર યે બગાવત ઈન્હી બદઝાતોંકી શરારતસે બરપા હુઈ થી.

કાતેલાને હુસેન રદી૦કી અજલ

જબ બગાવત ફેરો હો ગઈ તો એક શખ્સને મુખતારસે કહા કેઃ—" આપ ખુને હુસેન રદી૦કા ઇનતિકામ લેનેકે લિયે ઇબ્ને ઝિયાદસે લડના ચાહતે હેં. મગર વો તો સિર્ફ એક આદમી હે જિસસે આપ જબ ચાહીંગે બદલા લે લેંગે ઝુરૂરત ઇસકી હે કે ઈન ખાસ કત્લ કરનેવાલોંસે બદલા લીજીયે જીન્હોંને અપને હાથસે હઝરત ઈમામકો કત્લ કિયા યા ઊનકે સામને તલવાર ખીંચકર ખડે હુએ ચાર હઝાર આદમી કરબલાકે દિનવાલે ઈસ કુફેમેં મોજુદ હેં જીનકો આપને અપની પનાહમેં રખ છોડા હે પહેલે તો ઊનકા કત્લ વાજીબ હે ઊસકે બાદ ઇબ્ને ઝિયાદકો દેખીયેગા. ઈન ચાર

હઝારમેં ઉમરૂ બિન સાઅદભી હે. શિમર ઝિલ જોશનભી હે, ખોલી બિન યઝીદભી હે. ” મુખતારને કહા—

“ સચ કેહતે હો, પહેલે ઇન્હી બદબખ્તોંકા ઇલાજ કરતાહું ” ચુનાંચે મુખતારને અપને ગુલામકો ભેજકર શિમરકો બુલાયા ઓર જબ વો સામને આયા તો ઉસી વકત ઊમરૂ બિન સાઅદભી મુખતાર કે સલામકો આ ગયા મુખતારને ઈન દોનોંકો દેખા તો કહા—

“ કયા તુમહી દોનોં શિમર વ ઉમરૂ બિન સાઅદ હો ? કયા તુમ્હારેહી હુકમસે આલે રસુલ સલ૦કે પ્યાસે ગલોંપર ખનજર ચલાયે ગયે થે ? કયોં ઉમર સાઅદ બતા કે તુને ઉસવકત ઇમાન ઓર આકેબતકા કુછ ખ્યાલ ન કિયા ? ઓર ઝાહિર કરકે તુઝકો ઈસકે ઇવઝ કિતની દુનિયા મિલી ? ઓર કયોં શિમર ! તુનેભી બિનતે રસુલુલ્લાહ સલ૦કે ફરઝંદકો સામને ખડે હોકર ઝિબેહ કરાયા થા ? તુજકો શર્મ ન આઈ કે જીનકા કલમા પઢતા હે યે ઉનકે નવાસે હેં ” શિમરો ઉમરૂ સાઅદ કાંપને લગે ઓર મુંહસે કુછ ન કેહ સકે ઉસવકત મુખતારને હુકમ દિયા—

“ બાંધ લો ઇન મલઉનોંકો ઓર મેરે સામને ઇસ ભરે મજમેકે અંદર ખંજરસે હલાલ કર ડાલો. ” જલ્લા-

દોંને અયસાહી કિયા શિમરો ઊમરૂ બિન સાઅદ આજેઝી કરને લગે કે—

" હમ બે કસુર હેં, ઝિયાદને હમકો ઈસકા હુકમ દિયા થા. " મુખતારને કહા—

" અચ્છા ઘબરાવ નહીં. ઈબ્ને ઝિયાદકોભી તુમારે પાસ જલ્દ ભેજતા હું. વહાં ઉસસે શિકાયત કર લેના કે હમને તેરે સબબ જાન ગંવાઇ " યે કેહકર જલ્લાદકો ઇશારા કિયા ઓર ઉસને ઇન દોનોંકો ઝિબેહ કર દિયા.

ખિલકત સકતેકે આલમમેં ખામોશ ખડી તમાશા દેખતી થી. ઓર કુદેકે યે દોનોં નામી સરદાર ખાકોખુનમેં એડીયાં રગડ રડગકર જાન દે રહે થે. કિસીકી મજાલ ન થી જો ઉનકી સિફારશમેં એક લફ્ઝ મુંહસે નિકાલતા. ઉનકે કત્લ કે બાદ મુખતારને હુકમ દિયા—" ઓર જો જો લોગ કત્લે હુસેનમેં શરીક થે ઉનકો ગિરફતાર કરકે લાવ. જીસને ઉનકા કુરતા ઉતારા, જીસને ઉનપર ઘોડા દોડાયા જીસને હઝરત અલી અકબરકો શહીદ કિયા, જીસને અલી અસગરકો શહીદ કિયા ઓર જો લોગ ખયમેકી લુટો મારતમેં શરીક હુએ ઉન સબકે નામ લિખો ઓર મેરે સામને પેશ કરો ઓર ફિર એક એકકો ગિરફતાર કરકે મેરે સામને લાવ. "

ઇસ હુકમપર ફોરન અમલ કિયા ગયા. ઓર યે જફાકાર લોગ બંધ બંધકર આને લગે. જો આતા થા તેગે જલ્લાદકે હવાલે હોતા થા. ઇતનેમેં કોઇ શખ્સ ખોલી બિન યઝીદકો પકડકે લાયા યે વો શખ્સ થા જો હઝરત ઇમામકા સરે મુબારક નેઝેપર ઉઠાકર ઇબ્ને ઝિયાદકે પાસ લે ગયા થા. મુખતારને ઉસકો દેખા તો આગ બગોલા હોકર બોલે—

" લે જાવ ઇસ મલઉનકે ચારોં હાથ પાઉં કાટ ડાલો ઓર મેરી સરાયે કે સામને ડાલ દો. તાકે ખિલકત દેખે કે ઇબ્ને રસુલુલ્લાહ સલ૦કે સરકો તશહીર કરનેવાલેકી યે તશહીરો રૂસવાઇ હે. " ચુનાંચે અયસાહી કિયા ગયા ગરઝ ઇસતરાહ સદહા યઝીદી કુશ્તી ફિન્નાર હુએ ઓર કુછ લોગોંને જબ યે ખબર સુની તો વો ભાગકર બસરે ચલે ગયે ઓર મુખતારકે હાથ ન આયે મગર ઝિયાદા હિસ્સા શરીકોંકા તેગે મુખતારકા શિકાર હો ગયા.

આજ ઉન્હોંને અપની બે કસીકે કત્લમેં દેખ લિયા કે લાચારીકા મરના કયસા હોતા હે. આજ ઉનકો માઅલુમ હો ગયા કે દુનિયાકી ખાતર આકેબતકો ભુલા દેનેમેં કુછ મઝા નહીં, આજ જબ ઉનકે ગલેપર ખનજર ચલ રહા થા. કિસી શામીને કિસી કુફીને ઉનકી મદદ ન કી.આજ ન ઇબ્ને ઝિયાદ ઉનકી મદદકો આયા ન યઝીદને કોઇ

હિમાયત ભિજવાયા આજ વો સકરાતકે શિકન્જેમેં કસે હુએ દમ તોડ રહે હેં, આજ ઉનકો નઝર આયા કે જીસ કિનકી મકતુલે મઝલુમને ખબર દી થી. વો યેહી હે. દુનિયામેં કોઇ બદી ઇવઝસે ખાલી નહીં હે જયસેકે કોઇ નેકી ના કામ નહીં રેહતી. " મંય યાઅમલ મિસકાલા ઝર્રતન ખયરંયયરા વ મંયયાઅમલ મિસકાલા ઝર્રતન શર્રંય યરા " જો એક ઝરાકી બરાબર નેકી કરતા હે ઉસકા બદલા પાતા હે ઓર જો એક ઝરાકી બરાબર બુરાઈ કરતા હે વોભી ઉસકા ઇવઝ હાસિલ કરતા હે.

હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦ને સબરો હકકી કુરબાન ગાહમેં નેકીકી નીયતસે અપના સર દીયા દુનિયાઓ દીનમેં ખુદાને યે નેકી ઝમરદાર કરકે દિખા દી. ઓર કાતેલાને હુસેન રદી૦ને જો બદીકી ઉસકા સમરાભી ઉનકો મિલ ગયા કે આજ હલાક કિયે ગયે દોઝખમેં ડાલે ગયે ઓર કયામત તકકે વાસ્તે બદનામી વ રૂસવાઇકા દાગ ચેહરેપર લગ ગયા.

કુફેકા ફિતના દબ ચુકા, કાતેલાને હુસેન ચુન ચુનકર ફિન્નાર કિયે જા ચુકે તો અબ મુખ તારકો ફિર ઇબ્ને ઝિયાદકા ખ્યાલ આયા ઓર ઉન્હોંને ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરસે કહા—" તુમકો

ઇબ્ને ઝિયાદકી બારી.

મેંને ગદરે કુફ્રાકે સબબ વાપિસ બુલા લિયા થા અબ તુમ જલદી મોસલ જાવ ઓર અપને ઉન ભાઇયોંકી મદદ કરો જો ઇબ્ને ઝિયાદકે મુકાબિલેમેં વહાં પડે હુએ હેં ઓર ઉનકી તેઅદાદ દુશમનસે બોહોત કમ હે અગરચે ઉનહોંને હરીફકો એક શિકસ્ત દેદી હે ઓર ઉનકી હિમ્મતેં અલ્લાહ તઆલાને અપની ગયબી તાઇદસે બલંદ કરદી હેં તાહમ અંદેશા હે કે શામકે લશકરે કસીરકે સામને યે મુઠ્ઠીભર ફોજ સરાસીમા ન હો જાયે ઈસવાસ્તે તુમકો એક અયસી યલગાર કરની ચાહીયે કે જલ્દસે જલ્દ મોસલ પહોંચ સકો, કયામો આરામકા ખ્યાલ ન કરના ઉંટ ઓર ઘોડે દોડાતે હુએ જાના જીસ કદર દેર ગદરે કુફ્રાકે સબબ યહાં હો ગઇ હે વો તુમારી તેઝરફતારીસે પુરી હોની ચાહીયે. ”

ઈબ્રાહીમ બિન માલેક ઉશતરને ફોરન કમર બાંધી ઓર સિપાહભી હથીયાર ઉઠાકર ચલનેકો તઈયાર હુઇ ઉસવકત મુખતારને કહા—“ શરત અલ્લાહકો સાથ લેજાવ કે ખુદા તઆલા ઈસકી બરકતસે તુમકો ફતેહયાબ કરેગા. ઓર જીસતરાહ બની ઇસરાઈલ તાબુતે સકીનાકો લડાઇયોંમેં સાથ રખતે થે ઓર ખુદા ઉસકી બરકતસે ઉનકો મુઅફ્ફરો મનસુર કરતા થા ઇસી તરાહ યે શરત અલ્લાહ ઓર ઉસકી ગયબી બરકતેં હેં. યે વો ચીઝ હે કે અગર યે

તુમારે સાથ હોગી તો તુમારા એક આદમી દુશ્મનકે હઝાર આદમીયોંકો શિકસ્ત દેદેગા. ”

ઇબ્રાહીમને ઇસકો કુબુલ કિયા ઓર શરત અલ્લાહ નિહાયત ધુમધામસે ઉઠાઈ ગઇ જીસવક્ત ઉસકો લશકરકે આગે લોગ ઉઠાકર ખડે હુએ હઝારોં આદમીયોંને ઝોર ઝોરસે તકબીરેં પઢની શુરૂ કી. ઓર નસરૂમમિનલ્લાહો ફતહુન કરીબકે નાઅરે લગાયે ગયે ઉસવક્ત અયસા જોશ થા જીસકી નઝીર કુફેમેં પહેલે કભી ન પાઇ ગઇ થી ઓર યે માઅલુમ હોતા થા કે સાત હઝાર આદમીયોંકી ફોજ નહીં હે બલકે સાત લાખ આદમી જમે હેં, ઓર યે તમાત દુનિયાકો ફતેહ કર લેંગે. એહલે શેહેર ઓર એહલે ફોજ જોક જોક આગે બઢતે થે ઓર શરત અલ્લાહકો બોસે દેતે થે ઓર ફિર નસરૂમમિનલ્લાહો ફતહુન કરીબ કે નાઅરે મારતે થે.

શરત અલ્લાહ ક્યા ચીઝ થી?

હઝરત અલી રદી૦કે એક સાહબઝાદે તુફૈલકે પાસ હઝરત અલીકી એક કુરસી થી. જીસપર હઝરત ઇજલાસ ફરમાકર અદાલત કિયા કરતે થે. શહાદતકે બાદ યે કુરસી તુફૈલકે હિસ્સેમેં આઇ ઓર મુખતારને અપને ઉરૂજકે ઝમાનેમેં તુફૈલકો બેશ બહા

નઝરાના દેકર યે કુરસી ઉનસે લેલી ઓર ઉસકો એક શાનદાર સંદુકમેં રખકર ચાંદીકા કુફલ ઉસપર લગાયા ઓર ફિર યે સંદુક જામે મસજીદમેં રખ દિયા ગયા જીસદિન સંદુક મસજીદમેં રખા ગયા મુખતારને ખડે હોકર એક તકરીરકી ઓર કહા—

" જીસ તરાહ કુલ મુસલમાનોંકા મકામે ઇબ્રાહીમ ઓર બની ઇસરાઇલકા તાબુતે સકીના હે ઇસી તેરેહ શીઓંકે વાસ્તે યે કુરસી શરત અલ્લાહ હે અબ શીઓંકા તમામ દુનિયામેં બોલબાલા રહેગા અબ કિસીકી જુરાઅત ન હો સકેગી જો વો હમ ગુલામાને આલે પયગમબર સલ૦કો નઝરે અદાવતસે દેખે કયોંકે ફતેહો નુસરતકે ફિરીશ્તે ઇસ કુરસીકે સાથ હેં જીસ લશકરકે સાથ યે હોગી વો અપનેસે હઝાર ગુને ઝિયાદા લશકર પર ગાલિબ આયગા યે અસદુલ્લાહુલ ગાલિબ રદી૦કા નશાન હે જો સારી દુનિયાકે દુશમનોકો મગલુબ કર લેગા. યે શરત અલ્લાહ હે, આવ ઉસકી બરકાતસે બહેરા અનદોઝ હો." યે કેહકર મુખતાર આગે બઢે ઓર ઉન્હોંને કુરસીકે તાબુતપર હાથ ફેરકર ચેહરેપર મલે ઓર ફિર નિહાયત અદબો ખુશુઅ સે તાબુતકો બોસા દિયા. ઉસકે બાદ તમામ ઉમરા, ઉલમા ઓર બાશન્દગાને શેહેર દોડ દોડકર ઉસ તાબુતકો ચુમને લગે. ફિરતો યે કાયદા હો

ગયા કે જબ નમાઝ હો ચુકતી ખલકત ઈસ તાબુતકો ચુમતી ઓર ઉસકે વસીલેસે અપની મુરાદેં ઓર હાજતેં ખુદાસે માંગતી જુમાકે દિન તાબુતપર ઝિયાદા હુજુમ હોતા થા.

અલકિસ્સા ઈબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતર શરત અલ્લાહકો સાથ લેકર કુફેસે ઉડે ઓર એકહી યલગારમેં હુદુદે મોસલકે અંદર દાખિલ હો ગયે. ઈબ્ને ઝિયાદકા સિપેહદાર ઉમરૂ બિન અસલમી ઈબ્રાહીમ બિન માલિક કા પુરાના દોસ્ત થા. રાતકો પોશીદા ઈબ્રાહીમ કે પાસ આયા ઓર એહેદ કિયા કે કલ લડાઈ કે વકત ફોજકો લેકર તુમારે સાથ આન મિલુંગા. ઈબ્રાહીમકી ઈસ વાઅદેસે હિમ્મત બલંદ હોગઈ. મગર બની ઉમઈયાકે કિસી અમીરને વાઅદા ઓર એહેદ પુરા કિયાથા જો ઉમરૂ બિન અસલમી પુરા કરતા સુબેહકો લડાઈ શુરૂ હુઈ તો ઈબ્રાહીમ રાહ દેખતે રહે કે ઉમરૂ અબ આતા હે, અબ આતા હે આખિર માયુસ હોગયે કયોં કે ઉન્હોંને દેખાકે ઉમરૂકા લશકર બડી સરફરોશીસે હમલે કર રહા હે તો ઈબ્રાહીમને ભી શરત અલ્લાહકો આગે બઢાયા ઓર એક અયસાપુર ઝોર હમલા કિયા કે શામીયોં કે હોશ બિગાડ દિયે ઓર ઉનકે કદમ મયદાનસે ઉખડ ગયે. ઈબ્ને ઝિયાદ સફોંકી પુશતપર અપને ખેમેમેં થા. ઉસને સુના તો તલવાર મ્યાનસે ખીંચકર મયદાનમેં આયા ઓર ભગોડોંકો પુકારને લગા:—

"મેં હું અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝિયાદ તુમ કહાં જાતેહો? દુશમનકી તેઅદાદ બોહોત થોડી હે. હિમ્મત ન હારો મેરે સાથ આવ ઓર બઢો કે અભી ઇન કુફીયોં કો તહે તેગ કિયે દેતાહું." ઇબ્ને ઝિયાદકી તકરીરસે શામી ફિર જમે હોને લગે ઓર ઉન્હોંને યકબારગી એક જોશો ખરોશકા હમલા કુફીયોંપર કિયા. કુફીભી સિમટકર આગે બઢે શરત અલ્લાહકો આગે બઢાયા ઓર નાઅરા લગાકર તલવાર ચલાની શુરૂકી ઉસવકત બડી ઘમસાન લડાઇથી હરફોજ દુસરી ફોજકો કુચલ ડાલના ચાહતીથી. કુફી તેઅદાદમેં થોડે થે મગર શરત અલ્લાહકો દેખ દેખકર જોશમેં આતેથે ઓર દીવાનોં કી તરેહ દુશમન પર પિલે પડતેથે.

વકત આ ચુકાથા ઇબ્ને ઝિયાદકી ઝિંદગીકા પ્યાલા લબરેઝ હો ગયાથા. ઉસને તદબીર ઓર કોશીશમેં તો કસર ન કી મગર મશીયતો તકદીરકે નવિશ્તેસે લાચાર થા, કરબલાકા ખુન સરપર બોલ રહાથા, ઉસને ઇબ્ને ઝિયાદ કી તદબીરોંકો પલટ દિયા ઓર કોઇ હરબી ચાલ કામ ન આ સકી. હાલાં કે ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતર કી ફોજકા મયમના શામી દસ્તોંને ચીર ડાલાથા ઓર કૈસ રૂખ કે કુફી બેતહાશા ભાગ નિકલે થે મગર યકાયક કુદરતને પાસા બદલા ઓર એક કુફી સવાર ઇબ્ને ઝિયાદકે સામને પડ ગયા. યે સવાર ઇબ્ને ઝિયાદસે ખુબ વાકિફ થા કયોં કે હુકુમતે

કુફાકે ઝમાને મેં ઉસકો બારહા દેખાથા. જુંહી આમના સામના હુઆ કફીને એક બરછા ઇબ્ને ઝિયાદકે સીનેપર મારા જીસસે વો ઘોડે કી પુશ્તપર ઉલટા ઝુક ગયા. શામી દોડે ઓર ઉન્હોંને ચાહાકે ઇબ્ને ઝિયાદકો સંભાલેં ઓર કાતિલસે બદલા લેં મગર કફી સવારને પુરસત ન દી ઓર એક દુસરા ભરપુર હાથ તલવારકા ભી ઇબ્ને ઝિયાદ કે કન્ધે પર મારા જો સીના ઓર કમરકો કાટતા હુઆ દુસરી તરફ નિકલ આયા ઓર ઇબ્ને ઝિયાદ આહ કેહતા હુઆ કટકર ગિર પડા.

ઇબ્ને ઝિયાદ કો મરતે હુએ દેખકર શામી ફોજ કે અવસાન જાતે રહે ઓર ઉસને હવાસ બાખ્તા હોકર ભાગના શુરૂ કિયા. ઉસવક્ત ઇબ્રાહીમ બિન માલિકને હુકમ દિયા કે: "જો સામને આયે માર ડાલો ઓર કિસી શામીપર રેહેમ ન કરો" ઇસિકે બાદ ઇબ્ને ઝિયાદકા સર કાટકર કુફેમેં મુખતાર કે પાસ ભેજા ગયા ઓર ઇબ્રાહીમ ભી મુઝફ્ફરો મનસુર હોકર આહિસ્તા આહિસ્તા કુફેકી તરફ વાપિસ હુઆ.

યહાં કુફેમેં તીન દિન પહેલે મુખતારને કેહદિયાથા કે "હમારે લશકરને ફતેહ પાઇ, ઇબ્ને ઝિયાદ મારા ગયા ઓર ઉસકા સર અનકરીબ કુફેમેં લાયા જાયગા." ઇસપર

કુફેકે બાશિંદોંને મુખતારકો બુરા ભલા કેહના શુરૂ કિયા ઓર બોલેઃ—“ રસુલે ખુદા સલ૦ કે બાદ આજતક કિસીને ઇલ્મે ગયબકા દાઅવા ન કિયાથા. તુઝે કયોંકર માલુમ હો ગયા કે ઇબ્ને ઝિયાદ મારા ગયા ઓર ઉસકા સર લાયા જા રહા હે ?” લેકિન જબ વ કઇ કુફેમેં સર લાયા ગયા તો ખલકત મુખતારકી પેશીન ગોઇકી તકમીલ દેખકર હયરાન રેહ ગઇ.

મુખતાર ઉસી મકામપર બેઠેથે જહાં ઇબ્ને ઝિયાદ અપની હુકુમતકે ઝમાનેમેં બેઠા કરતાથા ઓર ઉન્હોંને ઇબ્ને ઝિયાદ કે સરકોભી ઉસી મકામપર રખવાયા જહાં હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦ કા સર ઇબ્ને ઝિયાદ કે આગે રખા ગયા થા ઓર ઉસકે બાદ ઉન્હોંને કહા:-

“ અય લોગો ! ખુદાકી ગિરફતસે ડરો ઓર ઝાલેમોંકા યે અંજામ દેખકર ઇબરત હાસિલ કરો. યે ઇબ્ને ઝિયાદ કા સર હે જો યઝીદ બિન મઆવિયાકા ભાઇ થા ઓર જીસકો અપની અકલ, અપની તદબીર ઓર અપની કુવ્વત પર બોહોત ઘુમન્ડ થા જો ખુદાકી નુસરતકા ખ્યાલ દિલમે ન લાતાથા ઓર બની ઉમઇયાકી અઝીમુશ્શાન સલતનતકે માદ્દી સાઝો સામાન પર ઉસકો તકબ્બુરો ભરોસાથા. વો સમજતાથા કે હમારે પાસ બડા મુલ્ક હે, હમારે પાસ લા ઇનતિહા દોલત હે, હમારે બેશુમાર મદદગારહેં જીનકે સામને

કોઈ તલવાર ઉઠાનેકી હિમત નહીં રખેતા. ઇસવાસ્તે હમ હમેશા કાયમ રહીંગે ઓર હમારી હુકમરાની કો કભી ઝવાલ નહોગા. દેખો ! બની ઉમઇયાકે ઓર દરબારે યઝી-દકે સબસે બડે નામવર અમીર ઓર સબસે ઝિયાદા બા તદબીર જંગજુ સિપેહસાલાર કા યે સરહે જીસકો હમ બે પનાહ ઓર નાચીઝ બંદગાને ખુદાને મેહેઝ ઉસ મઝલુમ નવાઝ પરવરદિગારકી મદદસે કાટ ડાલા. તુમ સબ ગવાહ રહો હમ ખુદાકે ફઝલકા ઇકરાર કરતે હેં ઉસને હમકો યે ફતેહ દીહે વરન હમારી બિસાત ઇતને બડે કામ કરનેકી ન થી. કયોં કે ન હમારે પાસ બડા મુલ્ક હે ન હમારે પાસ બની ઉમય્યાકેસે ખઝાને હેં. ન વો કસીરૂતતેઅદાદ લશકર હે જીનકી ધાકને બની ઉમઇયા કા ગલગલા રૂએ ઝમીનપર મચા રખાહે મગર હમારે પાસ હક હે, સદાકત હે ઓર મઝલુમ ખુનકી હિમાયત હે. દેખો ! ખુદાને હમકો સુર્ખરૂ ફરમાયા. હમને ઇન સબ દુશમનોંસે બદલા લે લિયા. જો ઇસ કુફેકે બાહર કરબલાકે મયદાનમેં સય્યદે મઝલુમ ઇમામ હુસેન રદી૦સે લડેથે ઓર ઉનકો બે ગુનાહ શહીદ કિયાથા કુછ દિન પહેલે હમને શિમર વ ઉમરૂ સાઅદ વ ખોલી ઓર તમામ કાતેલાને હુસેન રદી૦ કો ફિન્નાર કિયાથા મગર યે સબસે બડા મુઝી જો કરબલાકે હર કત્લો ગારતકા ઝિમ્મેવાર થા બાકી બચ ગયાથા ઔર હમારે દિલ ઉસસે ઇનતિકામ લેનેકે લિયે બેચેન હો રહેથે લેકિન ઇસકી કુવ્વતો અઝમ-

તકો દેખકર હમેં અંદેશા હોતા થા કે હમ ગઈદી નાતવાન લોગ શાયદહી ઇસપર કાબુ હાસલ કરસકેં મગર આજ ખુદાને દિખા દિયા કે જીસ કામકા ઇરાદા ખુલુસ નીયત ઓર સચ્ચાઇસે કિયા જાયે ખુદા ઉસમેં મદદ કરતાહે ચુનાંચે ઉસને હમપર નવાઝિશ ફરમાઈ ઓર ઇબ્ને ઝિયાદ કો હમારે કમઝોર હાથોંસે કત્લ કરા દિયા." ઇબ્ને ઝિયાદ કે સરસે મુખાતિબ હોકર કહા.

"અયે અકલો ખિરદકે ખઝાને! આજતુ કહાં હે? કાશ તુઝમેં ખુદા હિસ પયદા કરદે ઓર તુ દેખે કે જહાં તુને ઇબ્ને રસુલુલ્લાહ સલ૦ કા સર અપને સામને રખવાયાથા વહીં ખાસ ઇસી જગે તુ વયસાહી ખુનમેં લથડા હુઆ રખા હે. તેરી મસનદપર વો નાચીઝ બંદ એ ઇલાહી બેઠા હે કે અગર તુ ઝિંદા હોતા તો કભી ઇસ મકામ તક ઉસકો ન આને દેતા. ખુદા જીસકો ચાહતા હે ઇઝઝત દેતા હે ઓર જીસકો ચાહતા હે ઝિલ્લત દેતા હે જીસસે ચાહતા હે મુલ્ક છીન લેતા હે ઓર જીસપર (નઝરે કરમ હોતી હે) વો મુલ્ક ઉસકો દે દેતા હે. વો ખુદા હર ચીઝપર કાદિર હે." મુખતારકી ઇસ તકરીરસે ઇબરતો ઓફ્ કી એક તસવીર ખિંચ ગઇ ઓર હર શખ્સકે દિલપર બે સબાતીએ દુનિયાકા નકશા જમ ગયા. ઇસકે બાદ મુખતારને ઇબ્રાહીમ

બિન માલિક ઉશતરકો મોસલ ઓર ઉસકે અતરાફ્કા તમામ ઈલાકા દે દિયા ઓર ખુદ ઇરાકકે ઈનતિઝામમેં મસરૂફ હુવા.

મુખતારકે ઉરૂજ ઓર ફતેહ યાબીયોંકી ખબરેં મશહુર હુઈ તો હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર મક્કેમે એક અલ· રદી૦ કો ઇસસે ખટકા હુવા ઓર વીકી મુકઇયદી. ઉન્હોંને ઈસકા તદારૂક કરના ચાહા. ઇસકે અલાવા જબસે મુખતારને ઉનકે હાકિમકો કુફેસે જબરન મારકર નિકાલ દિયા થા વો બરાબર તદબીરેં કર રહેથે કે કિસી તરેહ મુખતારકા કલાઅ કમાઅ કરના ચાહીયે મગર ઉનકો એક તરફ તો ઇરાનમેં અસર ફેલાને ઓર હુકુમત જમાનેકા બડા કામ દરપેશ થા જીસમેં ઉનકી મસરૂફીઅતને બોહોત બડા નતીજા હાસલ કિયા થા. ઓર ઉનકા ઇકતિદાર એક હદ તક તમામ ઇરાનપર કાયમ હો ગયા થા. દુસરે વો બની ઉમઇયાકે દફાઇ ફિકરમેં રાતદિન લગે રેહતે થે. ઈસ વાસ્તે મુખતાર પર ઊનકી પુરી તવજ્જોહ ન હો સકતી થી.

લેકિન એક તદબીર ઉનકે ઝેહેનમેં અયસી આઇ જીસસે ઘર બેઠે મુખતારકા ફિત્ના ફરો હો સકતા થા અગર વો ચલ જાતી. ઓર વો યેથી કે ઊન્હોંને હઝરત મોહમ્મદ હનીફા રદી૦કો કેદ કરલેનેકા ઈરાદા કિયા કયોંકે

વો જાનતે થે કે મુખતારકી હસ્તી ઉનકે ઇશારેસે કાયમ હુઈ હે. જબ મેં ઉનકો કત્લ યા કેદ કરદુંગા તો મુખતાર કા જથ્થા ખુદ તુટ જાયગા. ઓર અગર મોહમ્મદ હનીફા રદી૦ને મેરી બેઅત કરલી તબતો બઆહેસન વ ઝુહ મુખતાર પર મેરા તસલ્લુત હો સકતા હે.

ચુનાંચે જબ હજકા મોસમ આયા ઓર હઝરત મોહમ્મદ હનીફા મદીનેસે મકકે હજ કરનેકો તશરીફ લાયે તો ઇબ્ને ઝુબેરને ઉનસે કહા—

" યાતો મેરી બેઅત કિજીયે તાકે ઉસકે ઇવઝમેં આપકો કિસી સુબેકી હુકુમત દેદું વર ન યે તલવાર હે ઓર આપ હેં " હઝરત મોહમ્મદ હનીફા રદી૦ને બેઅતસે ઇનકાર કિયા. ઇસપર ઇબ્ને ઝુબેરને ઉનકો ઓર સબ બાલ બચ્ચોંકો કેદખાનેમેં ડાલ દિયા ઓર પેહરે લગા દિયે. દુસરે દિન ફિર બુલાયા ઓર કહા—

" યાતો બેઅત કરો વર ન મેં કત્લકા હુકમ દેતા હું " હઝરત હનીફા રદી૦ને જવાબ દિયા—

" એક સાલકી મોહલત દો. તાકે મેં ઇસ મસઅલેપર ગોર કર લું " ઇબ્ને ઝુબેર બોલે—

" એક સાઅતકીભી મોહલત ન દુંગા " ઇસપર મોહમ્મદ હનીફાને કહા—

" સુબ્હાન અલ્લાહ ! કયા ખુદાકી શાન હે. જબ મક્કા ફતેહ હુઆ તો આં હઝરત સલ૦ને સફ્વાનકો એક સાલકી મોહલત દેદી. હાલાંકે ઉસવકત વો કાફિર ઓર હુઝુરકા દુશમન થા. ઓર મેં મુસલમાન હું. અલી મુરતુઝાકા ફરઝંદ હું મુજકો મોહલત દેનેમેં તુમકો ઇસ કદર બુખ્લ હે ? " યે સુનકર ઇબ્ને ઝુબેરકે સાથીયોંને કહાઃ—

" અચ્છી બાત હે આપ ઉનકો દોમાહ કી મોહલત દે દીજીયે " ઇબ્ને ઝુબેરને જવાબ દિયા—

" અચ્છા તુમકો મોહલત હે મગર તુમ મેરી કેદમેં ઉસવકત તક રહોગે જબતક કે મોહલતકા ઝમાના ખતમ હો. " ચુનાંચે મોહમ્મદ હનીફા રદી૦ એક ઝબરદસ્ત પેહરેમેં નઝરબંદ કરદિયે ગયે. વોભી ઓર ઉનકે બાલ-બચ્ચેભી.

મોહમ્મદ હનીફા રદી૦ને ચુપકે ચુપકે એક ખત મુખતારકો લિખા ઓર વો એક હઝાર આદમીયોંકો લેકર ચુપચાપ કુફેસે દોડા ઓર મકકેમેં અયસા નાગહાની આયા કે કિસી ફરદેબશરકો ઉસકી આમદકા હાલ માલુમ ન હુવા યહાંતકકે જબ મુખતારને કેદખાનેકે પાસ તલવારેં ખેંચી ઓર પેહરેદારોંકો કત્લ કરના શુરૂ કિયા ઉસવકત ખબર હુઈ મગર જબતક કે ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ મુખતારસે મુકાબિલા

કરનેકા સામાન કરેં ઉસવકત તક મુખતારને અપના કામ કર લિયા. કેદીયોંકો આઝાદ કરકે સાથ લિયા ઓર ભાગા ભાગ મકકેસે નિકલ ગયા. ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કે સવારોંને હરચંદ પીછા કિયા મગર મુખતારકી દોડકો વો લોગ ન પહોંચ સકે ઓર મુખતાર હઝરત મોહમ્મદ હનીફાકો મદીને પહોંચાકર ફિર કુફે ચલા ગયા.

અબતો ઇબ્ને ઝુબેરકો મુખતારકી તરફસે પુરા ખતરા હો ગયા. ઓર ઉન્હોંને પહેલે ઇસ કાંટેકો રાસ્તેસે સાફ કરના ચાહા. ચુનાંચે ઇરાનકે હાકેમોંકે નામ પરવાને જારી હુએ કે જલદી કુફે પહોંચકર મુખતારકા તદારૂક કરો ઓર ઇધર અપને ભાઈ મસઅબ બિન ઝુબેર રદી૦કો બસરે હુકમ ભેજા જો વહાંકે ગવરનર થે કે તુમભી મુખતારપર હમલા કરો.

ફિર એહલે કુફાકી ના હિનજારી ઓર મુખતારકી શાહા-દતે બે ઇખતિયારી

ઇરાનસે મોહલબ ફોજેં લેકર તુફાનકી તરેહ ઉઠા ઓર બસરેસે મસઅબ ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ અફવાજકે બાદલ લિયે હુએ કડકતે ચમકતે કુફેપર આયે. મુખતારને યે દોહરી ઝર્બ દેખી મગર તેવરીપર ઝરાભી બલ ન લાયે. કુફીયોંકો સમેટકર ગરજતે બાદલકી તરેહ બીસ હઝાર ફોજકે સાથ હરીફકે ઉફકપર છા ગયે.

મુખતારને લશકરકી તકસીમ અયસી ઉમદગીસે કીથી કે મસઅબ વ મોહલબપર દો કૂખી ઝર્બ પડતી થી. મગર કુફી ગદદારોંકે સામને યે અકેલા ચના ગયા ભાડ ફોડ સકતા. મોહલબ ઇરાકીયોં ઓર કુફીયોંકા મિઝાજ આશના થા. ઉસને લડાઇ શુરૂ હોનેસે પેહલે એક સયાસી ચાલ ચલી ઓર મયદાનમેં નિકલકર કુફીયોંકો પુકારા ઓર કહા—

"તુમ કિસ બિરતેપર જાન ખોને આયે હો? તુમારા કોઇ ઇમામ નહીં હે. જીસ્કે હુકમસે તુમપર લડાઇ વાજીબ હો. ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ ઇમામે વકત હેં ઓર મુખતાર બાગી હે ઉસકા સાથ છોડ દો. આપ ઇમામેવકત તુમકો મઆફ કર દેગા ઓર ઇસકા ઇનઆમ તુમકો દેગા" દગાબાઝ ઓર અઝલી બે વફાઓંને મોહલબકા એક ફિકરા સુનતેહી સફોંસે ભાગના શુરૂ કિયા મુખતારને હરચંદ રોકા સમઝાયા ઓર સયાસી તકરીરોંકે અફસું ફુંકે મગર યે અયસે પડે હુએ જીનથે કે કાબુમેં ન આયે.

ઉધરસે મોહલબો મસઅબકી અફવાજને મુખતારપર હમલા કિયા ઓર બડી શિદદતસે બાઝારે કિતાલ ગર્મ હો ગયા. બીસ હઝારમેંસે ચઉદા હઝાર કુફી ભાગ ગયે. છે હઝારને મુખતારકા સાથ દિયા ઓર ખુબ લડે મગર મયદાનકા રંગ બિગડા હુવા દેખકર મુખતારકો લિયે હુએ પસપા હુએ ઓર કુફેમેં દાખિલ હોકર કોશકે મુખતારમેં

મેહસુર હો ગયે ઓર વહાંસે મુહાસિરેકી લડાઇ લડને લગે. મસઅબને પયગામ દિયા—

" અબ લડના ફુઝુલ હે. આવ બાહર આ જાવ. તુમ સબકો જાનકી અમાન દી જાયગી. " મુખતારને ઈનકાર કિયા મગર ઉન છે હઝારકી નીયત બિગડ ગઈ ઓર ઉન્હોંને કહા—

" અમાન કબુલ કર લેની ચાહીયે. " મુખતારને ઉન સબકો બોહતેરી લાઅનત મલામતકી મગર યે ન માને ઓર લડનેસે ઇનકાર કર દિયા. આખિર મુખતારને ગુસ્લ કિયા, કપડે બદલે ખુશ્બુ લગાઇ ઓર તલવાર લેકર હિસારસે બાહર નિકલે ઉસવકત ઉનકે હમરાહ સિર્ફ નવ્વે (૯૦) આદમી થે. ચલતે વકત ઉન્હોંને ઈન નવ્વે કમ છે હઝારસે કહા—

" તુમને જાનકે લાલચમેં મેરા સાથ છોડાતો હે ઓર દુશમનકી અમાનપર ભરોસા કિયા તો હે મગર મેં પેશીન ગોઇ કરતા હું કે તુમમેંસે એકકોભી અમાન ન મિલેગી. તુમ સબ કત્લ કિયે જાવગે. મેરે સાથ લડકર મરોગે તો બહાદુર કેહલાવગે. આખિરતકા અજર મિલેગા ઓર યોં કેદીયોંકી તરેહ મારે ગયે તો દોનોં જહાનકી

ઝિલ્લત હોગી." મગર ઇન કુંફીયોંપર કુછભી અસર ન હુવા ઓર ઉન્હોંને કેહ દિયા—

" જાઇએ આપ જાન દીજીયે. હમતો યહીં બેઠે હેં. જબ હમ જંગ ન કરીંગે તો ખ્વાહ મખ્વાહ હમકો કત્લ ન કિયા જાયેગા. ઓર મસઅબ ખુદ અપને વાઅદએ અમાનકો પુરા કરીંગે" મુખતારને કહા—

" મેરી પેશીન ગોઇ કભી ગલત નહીં હુઇ ઓર ખુદા મેરે આજકે કેહનેકોભી પુરા કરકે દિખાએગા. " યે કહા ઓર ન૦વે આદમીયોંકો લેકર હરીફપર હમલા કર દિયા. મગર કહાં વો લશકરે જરરાર ઓર કહાં યે ન૦વે તન ઓર અકેલા મુખતાર? થોડી દેર તલવાર ચલી ઓર આખિર બની ફાતેમાકા યે વફાદાર કુંવતે બાઝુ શહીદ હોકર ગિર પડા ઓર સર કટકર મસઅબકે સામને ઉસી જગે રખા ગયા જહાં હઝરત ઇમામ હુસેન ઓર ઇબ્ને ઝિયાદકે સર રખે ગયે થે.

અબ મસઅબને ઉન મેહસુર કુફીયોંકો સાબેકા અમાનપર બાહર આનેકા હુકમ દિયા, વો સબ બાહર નિકલે તો ઉનકે હથીયાર લે લિયે ગયે ઓર યે હુકમ દિયા ગયા કેઃ—" મુશ્કેં બાંધકર કત્લ કર ડાલો " ઉનમેંસે એક ચર્બઝબાન કુફીને કહાઃ—

"હમ મુસલમાન હૈં, એહલે કિબલા હૈં, ઓર તુમારી અમાનકે વાઅદેપર આયે હૈં. હમપર બે રહેમી ન કરો" મસઅબને ચાહા કે ઉનકો મઆફ કર દિયા જાયે મગર તમામ અફસરાને ફોજ ઓર અમાયદે શેહેરને એક ઝબાન હોકર કહા:—

"યે બડે મુફસિદ હૈં ઇનકો ઝિંદા રખા તો ફિર ફસાદ કરીંગે" ઇસિ વાસ્તે મસઅબને આમ રાયેસે મજબુર હોકર સબકો કત્લ કરા દિયા, ઓર ઇસતરાહ ખુદાને અપને બંદે મુખતારકી પેશીન ગોઇ પુરી કી.

ઉસકે બાદ ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરકો મોસલમે પયામ ગયા કેઃ—"મુખતાર તો ખતમ હુએ અબ અપની ખેર ચાહતે હો તો ઇબ્ને ઝુબેરકી બેઅત કુબુલ કરો તુમકો મોજુદા ઓહદેપર બહાલ રખા જાયગા વર ન લશકર આયગા ઓર તુમકોભી મુખતારકા મઝા ચખાયગા." ઇબ્રાહીમ બિન માલિકને ઇસ પયામકો તસલીમ કરકે ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ કી બેઅત કુબુલ કરલી ઓર અમનો અમાનસે મોસલ તક ઇબ્ને ઝુબેરકી હુકુમત જમ ગઈ. ઉસકે બાદ મોહલબ ઇરાન ગયે ઓર મસઅબ કુફેકા ઇનતિઝામ કરને લગે.

હજકા ઝમાના આયા તો મસઅબ હજ કરનેકો કુફેસે મક્કે ચલે, રસ્તેમેં હઝરત અબદુલ્લા ઇબ્ને ઉમર રદી૦ સે

મુલાકાત હુઈ જો દુનિયાકો તર્ક કિયે હુએ એક મકામપર ચુપચાપ ઇબાદતે ઇલાહી કરતે થે, મસઅબ ઉનકી ખિદમતમેં સલામ કરનેકો હાઝિર હુએ ઓર જાકર સલામ કિયા. હઝરત ઇબ્ને ઉમર રદી૰ ને સલામકા જવાબ ન દિયા તો મસઅબ બોલે:—

"મેંને કયા ખતા કી હે, જો આપને મેરે સલામકા જવાબ ન દિયા," હઝરત ઇબ્ને ઉમરને ફરમાયા:—

"કયા ઇસ કુસુરસે ઓર કોઈ કુસુર ભી બડા હો સકતા હે કે તુને છે હજાર મુસલમાનોંકો અમાન દેનેકે બાદ માર ડાલા" મસઅબને જવાબ દિયા:—

"વો કાફિર થે મુસલમાન ન થે," ઇબ્ને ઉમરને ફરમાયા:—

"ગો વો બકરીયાંથીં ઓર તેરી મીરાસમેં આઇથીં, તબ ભી ખુદા કિયામતકે દિન સવાલ કરેગા કે બે વજેહ ઉનકો કયોં ઝિબેહ કર દિયા. અરે ગાફિલ! વો તો મુસલમાન કોમકે અશરાફ ઓર સરદાર થે અગરચે ખતાવારથે મગર અમાન યાફતા દુશમનકે સાથ યે બદ સુલુકી ઇસ્લામને જાયઝ નહીં રખખી" મસઅબ ઇસ ગુફતુગુસે બદ દિલ હોકર ખામોશ હોકર ચલે આયે ઓર મકકેકો રવાના હો ગયે.

મુખ્તારકા દગદગા મિટ ચુકા ઓર મસઅબ બિન ઝુબેરકી હુકુમત મુસતેહકમ વ બે ખતર હો ગઇ તો કુફીયોં કે ઇનકિલાબ પરસ્ત દિલોમેં ફિર ઉબાલ આયા ઓર ઉન્હોંને અબદુલ મલક બિન મરવાન તાજદારે બની ઉમઈયાકો

મસઅબ બિન ઝુબેરકા વકતે આખિર.

દમિશ્કમેં ખુતુત લિખે કે યે મુલ્ક આપકા હક હે તશરીફ લાઇયે હમ સબ આપકે સ.થ હેં, મસઅબકો યે ખબર મિલી તો ઉન્હોંને કુફીયોં કે ઈન આઅયાનો અકાબિરકો ગિરફતાર કરદિયા જીનકી નીયતમેં ફુતુર આયા થા ઓર જીન્હોંને અબદુલ મલકકો દાઅવત નામે ભેજે થે ઓર ફિર ઉન સબ કો કત્લ કરાદિયા. મગર ઇરાક ઓર ખુસુસન કુફેમેં એક બોહોત બડી જમાઅત અયસી મોજુદથી જો બની ઉમઇયા ઓર મરવાનીયોંકા દમ ભરતીથી, ચંદ આદમીયોંકે કત્લ હોનેસે ઉનકી હિમ્મતે પસ્ત ન હુઈ, ઓર ઉન્હોંને ફિર અબદુલ મલકકો ચુપકે ચુપકે શેહદી કે આ જાઇયે મયદાન ખાલી હે. અબદુલ મલકને ખાલિદ બિન અબદુલ્લાહકો બસરે ભેજા કે " તું પોશીદા તોરસે વહાં જાકર લોગોંસે બેઅત લે ઓર ચુપકે ચુપકે અપને તરફદારોંકો જમે કર, મેં કુફેપર હમલા કરને આતા હું. મસઅબ મેરી લડાઇમેં મસરૂફ હો તો તુ બસરેમેં ખુરૂજ

કર દીજીયે ઈસ તરેહ મસઅબ ઘભરા જાયેગા ઓર હમ ઇસકો શિકસ્ત દે દેંગે. ”

ચુનાંચે ખાલિદ બિન અબદુલ્લા બસરેમેં આયા ઓર ચુપકે ચુપકે અબદુલ મલકકી બેઅત લેની શુરૂકી મગર ઉસકી ખબર જાસુસોંને નાયબે મસઅબકો પહોંચાદી જો બસરેપર હાકિમ થા. નાયબને ફોજ ભેજી ઓર ખાલિદ પર હુમલા કિયા. ઇરાકીયોંને ખાલિદકા સાથભી છોડ દિયા ઓર તવબા તવબા કરકે બેઅતે અબદુલ મલકસે મુનકિર હો ગયે, બિચારા ખાલિદ ઝખ્મી હુઆ ઓર એક આંખ ઝાયે કરકે દમિશ્ક ભાગ ગયા. મસઅબને કુફેમેં યે ખબર સુની તો વો બસરે આયે ઓર મરવાન પસંદ લોગોંકી તેહકીકાતકી ઓર ફિર સબકો પકડકે હલાક કરા દિયા.

ઇધર અબદુલ મલકને સરદારાને કુફાકે નામ ખુતુત લિખે ઓર ઉનકો તરેહ તરેહકે લાલચ દેકર તરગીબ દિલાઇકે મસઅબકા સાથ છોડ દો. યે ખબર મસઅબકો મિલી તો વો ફોરન કુફેમેં આયે ઓર ખુતુતકી બાબત તેહકીકાત શુરૂ કી મગર કિસી શખ્સને ઇકિરાર ન કિયા કે હમારે પાસ ખત આયા હૈ, અલબત્તા ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરને ખત સામને રખ દિયા ઓર કહા:—

“ યે સબ ઝુટે હૈં, અયસેહી ખત ઉનકે પાસભી આયે હૈં, ઉનકો હુકમ દીજીયે કે યા તો ખત લાકર

હાઝિર કરેં વર ન સબકી ગરદને ઉડવા દીજીયે," મસઅબને તખલીયેમેં ઇબ્રાહીમસે કહાઃ—

"અયસી સફ્ફાકી મુનાસબ નહીં, ઇસિ વકત હમ બોહોત દુશવારીયોંમે મુબતિલા હેં મહલબ એહવાઝ (ઇરાન) મેં હે, ઉસકો બુલાતે હેં તો ખારજી લોગ ઉસ મુલ્કપર કબઝા કર લેંગે ઓર ઇન કુફી લોગોંકો કત્લ કરીંગે તો ઉનકે રૂપુકા ઓર કરાબતદાર જંગ કે વકત હમારા સાથ છોડ દેંગે કયોં કે અબદુલ મલક અનકરીબ ઇરાકપર હમલા કરનેવાલા હે, લિહાઝા મુનાસબ યે હે કે ઇનસે ઇતાઅતકા ઓહોદ લે લિયા જાયે, બજાયે ઇસકે કે હમ કત્લ કરેં યે બેહતર હોગા કે ઇનકો અબદુલ મલકકી લડાઇમેં કત્લ કરાયા જાયે."

આખિર અબદુલ મલક બડે સાઝો સામાનસે કુફેપર હમલા આવર હુવા ઓર મસઅબને યે તરકીબ કી કે જીનસે બેવફાઇકા ડર થા ઉનકો લશકરકી પુશ્તપર રખા ઓર જીનપર ભરોસા થા ઉનકી સફબંદી આગેકી. લડાઈ શુરૂ હુઇ તો અબદુલ મલકને અપને અફસરાને ફોજસે કહા કેઃ—

"મસઅબકી સિપાહમેં ઇબ્રાહીમ બિન માલિક ઉશતરસે ઝિયાદા કોઇ શખ્સ બહાદુર ઓર હરબ શનાસ નહીં હે પહેલે ઉસપર યુરિશ કરના ઓર જીસ તરેહ

મુમકિન હો ઉસકે કત્લમેં સાઇ હોના ચાહીયે ઉસકો માર લિયા તો ફિર સબકો માર લિયા."

શામી લશકરને અયસાહી કિયા ઓર સબકે સબ એકદમ ઈબ્રાહીમપર ઝુક પડે ઓર કત્લ કર ડાલા. ઈબ્રાહીમકા કત્લ હોના થા કે તમામ કુફી ફોજ એકદમ ભાગ ખડી હુઇ ઓર મસઅબ બિચારે અપને ખાનદાનવાલોં ઓર ખાસ ખાસ તાબેદારોંમેં અકેલે ખડે રહે ગયે, અબ્દુલ મલકને યેહ રંગ દેખા તો અપને ભાઇ મોહમ્મદકો મસઅબકે પાસ ભેજા ઓર કહા:—

"મેરી તુમારી કદીમી દોસ્તી હે, મેં નહીં ચાહતા કે તુમ જાનસે મારે જાવ લિહાઝા મુનાસિબ હે કે હથીયાર રખદો ઓર મેરી પનાહમેં આ જાવ. મેં ખિદમતો મદારાતમેં ઝરરા બરાબર કસર ન કરૂંગા સિવાય શિરકતે ખિલાફતકે હર નેઅમત તુમારે વાસ્તે હાઝિર હોગી." મગર મસઅબને ઈસસે ઇનકાર કિયા ઓર કહા:—

"અબ તો મયદાને જંગહી ફયસલા કરેગા." ઈસકે બાદ અપને બેટે ઇસાકો બુલાકર કહા:—"તુમ મકકે ચલે જાવ ઓર અપને ચચા અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝુબેરકો ઈન તમામ હાલાત કી ખબર દો." ઇસાને કહા:—

“ લોગ મુજકો તાઅના દેંગે કે બાપકો મોતકે મુંહમેં અકેલા છોડકર બેટા ભાગ ગયા. મેં હરગિઝ ન જાઉંગા ” તબ મસઅબને કહ:—

“ અચ્છા ! તુમ્હેં ઇખતિયાર હે તો જાવ મયદાને જંગમેં જાકર ફરઝંદીકા હક અદા કરો. ” ચુનાંચે ઈસા ગયે ઓર લડકર શહીદ હુએ. ઇસકે બાદ મસઅબનેભી હમલા કિયા ઓર ખુબ જી તોડકર લડે મગર ઝખ્મોંને ચુરચુર કર દિયા આખિર મુખતારકે ચચા બરીદાને આગે બઢકર એક અયસી તલવાર મારી કે મસઅબ દો ટુકડે હોકર ગિર પડે. ઈસપર બુરીદાને નાઅરા લગાયા. “ મેંને મઝલુમ મુખતારકા બદલા લે લિયા ” ઇસકે બાદ ઘોડેસે ઉતરકર મસઅબકા સર કાટ લિયા (એક રિવાયત હે કે મસઅબકા સરભી વહીં રખા ગયા જહાં મુખતારકા સર રખા ગયા થા.) અબદુલ મલકને બરીદાકો એક હઝાર અશરફી ઈનઆમ દેનેકા હુકમ દિયા મગર બરીદાને ઉસકે લેનેસે ઈનકાર કિયા ઓર કહા—

“ મેંને તુમારે ઇનઆમકે લિયે મસઅબકો કત્લ નહીં કિયા મુઝે મુખતારકા બદલા લેના થા. લે લિયા ઓર યેહી સબસે બડા ઇનઆમ હે કે ખુદાને મેરે દિલકો ઠંડક દી. ” યે ખબર અબદુલ્લા બિન ઝુબેર રદી૦કો

પહોંચી તો વો ભાઇકે લિયે ઝારોકતાર રોયે ઔર બોહોત દિન ઉનકે માતમમેં મગમુમ રહે.

અબ્દુલ મલકને ઇરાકપર કબઝા કરકે મોહલબકો ખત લિખા કે "મેંને તુજકો વો મુલ્ક બખ્શા તુઝે લાઝિમ હે કે મેરી ઇતાઅત કુબુલ કરે ઔર ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦કી તાબેદારી છોડ દે વરન યાદ રખકે લશકરે જરરાર લેકર આતા હું" ઇસ ખતકે પહોંચનેસે એક દિન પહેલે કતરી ખારજીને જો ખારજીયોંકા પેશવાએ આઝમ થા મોહલબસે કહા—

"મસઅબકી નિસબત તુમારી કયા રાયે હે?" મોહલબને કહા—

"વોહ અમીરૂલ મોમેનીન અબ્દુલ્લા ઇબને ઝુબેર રદી૦કે ભાઇ ઔર નાયબ હેં ઇસવાસ્તે મેં ઉનકો નાયબુલ મેહદી સમજતાહું" કતરીને કહા—

"ઔર અબ્દુલ મલકકી નિસબત કયા રાયે હે?" મોહલબને જવાબ દિયા—

"યો મલઉન હે ઔર ઇમામે ગુમરાહ હે." કતરી બોલા—

"દેખો ઇસપર કાયમ રહેના ઇસ રાયેસે ફિર ન જાના" દુસરે દિન જબ અબ્દુલ મલકકા ખત મોહલબકે

નામ આયા ઔર ઉસને દેખા કે અબ અબ્દુલ મલકકી ઈતાઅતમેં ફાયદા હે તો ઉસને બેઅતકા ખત જવાબમેં ભેજ દિયા ઔર અબદુલ મલકકી ઇતાઅત કુબુલ કર લી. કતરીકોભી ઇસકી ખબર હુઇ તો ઉસને મોહલબસે પુછા–

“ કહીયે આપકી અબદુલ મલકકી નિસબત કયા રાયે હે ” મોહલબને કહા—

“ વો મુસલમાનોંકે અમીર ઔર મુસલમાન હેં ” કતરી બોલા—

“ કલકી રાયે ભુલ ગયે ? તુમ લોગ ફકત હુકુમત ઔર દોલતકે તાબેદાર હો. હકસે તુમ્હે કુછ સરોકાર નહી ”

અલ ગરઝ અબ્દુલ મલક બિન મરવાનકે કબઝેમેં ઈરાકો ઇરાન આ ચુકા તો ઉસકો ઇબ્ને ઝુબેરકા ફિકર હુવા ઔર અબ યેહી એક કાંટા થા જો હિજાઝકે મકામાતે મુકદદિસા, મકકા મદીનેમેંભી ઉમઇયાકી આઝાદ શહેનશાહી કે દામનકો ઉલઝા રહા થા.

દમિશ્કકે ભરે દરબારમેં અબ્દુલ મલક બિન મરવાનને કહાઃ—

“ કોન શખ્સ ઇબ્ને ઝુબેર રદીoકી મુહિમપર જાના ચાહતા હે. ? ” મગર કિસીને હામી ન ભરી. કયોંકે હર

મુસલમાન ખાનએ ખુદાપર હમલા કરનેસે ડરતા થા. ઓર ઇસકો ખિલાફે ઈમાન તસવ્વુર કરતા થા. હજ્જાજ બિન યુસુફભી વહાં બેઠા થા. ઉસને ખડે હોકર કહા—

" મેં ઇસ ખિદમતકે લિયે આમાદા વ હાઝિર હું" અબદુલ મલકને ફૌરન દો હઝાર સવારકા લશકર દેકર હજ્જાજકો મકે રવાના કર દિયા.

યઝીદ તો અપના આઅમાલનામઃ ખાનએ ખુદાકી બે હુરમતીસે કાલા કર ચુકા થા. મકકેપર બની ઊમ અમીરૂલ મોમેનીન ખલીફએ બરહક ઇયાકી દુસરી યુરીશ હઝરત અબદુલ મલક બિન મરવાન ઈસ નેઅમતે ઉઝમાસે ખાલી રહે જાતે થે ઈસ લિયે ઉન્હોંનેભી એક બડેહી સફફાક જફાકારકો ઈસ અમલે ખેરકી બજા આવરીકે લિયે મુકર્રર ફરમાયા ઓર કયામત તકકે લિયે અપની શોહરતે બદકો તારીખમેં લિખવા ગયે.

હજ્જાજને રમઝાનુલ મુબારકમેં મકકેકા મુહાસિરા કિયા મગર હરમે ઇલાહીકે ઇબાદત ગુઝારોંને ઇસી મોસમે ઇબાદતમેં અયસી તલવાર ચલાઇ કે હજ્જાજકે દાંત ખટ્ટે હો ગયે. આખિર હજ્જાજને દમિશ્કસે ઓર મદદ મંગાઇ ઓર અબદુલ મલકને પાંચ હઝાર તાઝદમ ફોજ

ભેજી યેશી ઝિલહજતક મસરૂફે હરબ રહી ઓર મક્કા ફતેહ ન હો સકા.

ઝિલહજમેં તમામ દુનિયાકે મુસલમાન હજ કરને આયે થે ઓર યહાં ખિલાફતે ઇસલામી મકામે હજપર તીર બરસા રહી થી. ગિરાની અયસી સખ્ત થી કે બિચારે હાજી લોક બિન આઇ મર રહે થે. શામીયોંને કહા— "હજકા મોસમ ગુઝર જાને દો ફિર લડના" મગર હજ્જાજ ન માના ઓર મનજનીકસે ખાનએ ખુદાપર સંગબારી શુરૂ કરાઇ જીસવકત પહેલા પત્થર કાઅબે પર જાકર લગા આફતાબ સિયાહ હો ગયા ઇસસે શામી મુસલમાન ડર ગયે ઓર ઉન્હોંને મનજનીક ચલાનેસે હાથ રોક લિયા યે દેખકર હજ્જાજ બિન યુસફ ખુદ મનજનીક પર આયા ઓર કહા—" મારો, મત ડરો, હમ હકપર હેં, ઓર એહલે મકકા બાતિલપર " યે કેહકર અપને હાથસે એક પત્થર કાઅબેપર મારા.

કિસ્સા મુખતેસર, રસદકી કમયાબી ઓર મુહાસિરે કી તવાલતસે મજબુર હોકર એહલે મકકેકા બડા હિસ્સા મદીનેકો ભાગ ગયા ઓર કુછ લોગ હજ્જાજસે મિલ ગયે ઓર હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ પાંચ આદમીયોંકે સાથ અકેલે રેહ ગયે ઉસવકત હજ્જાજને કેહલા ભેજા કે— "અપની જાનપર રહેમ કરો ઓર મેરી પનાહમેં આ જાવ."

હઝરત ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ અપની વાલેદા માજીદા હઝરત અસમા બિનતે હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦કી ખિદમતમેં હાઝિર હુએ ઓર યે સારા વાકેઆ અર્ઝ કિયા ઉન્હોંને ફરમાયા:-

" બેટા ! અગર તુમ નાહકપર લડ રહે થે તો તુમને બોહોત બુરા કિયા કે ઇતને મુસલમાનોંકો હલાક કરાયા ઓર અગર હકપર તુમારી લડાઇ થી તો બાતિલકી પનાહમેં જાનેકા કયા મતલબ ? હુસેન રદી૦કી તરેહ મયદાનમેં જાવ ઓર હકો સદાકતકી કુરબાન ગાહમેં જાકર જાન ફિદા કર દો " ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ને વાલિદાકી યે મરદાના તકરીર સુની તો લડાઇપર આમાદા હુએ ઓર વાલેદાને ખુદ અપને હાથસે બેટેકો હથીયાર પેહનાયે ઓર ફી અમાન અલ્લાહ કેહકર રૂખસત કિયા.

ચુનાંચે ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ મયદાનમેં નિકલે ઓર ખુબ લડે આખિર ઉનકે સરમેં એક પત્થર લગા જીસકે સદમેસે વોહ ગિર પડે ઓર શામી સવારોંને આગે બઢકર ઉનકા સર કાટ લિયા. હજ્જાજને ઉનકા સર કાબેપર લટકવાયા ઓર ફિર બાકી માંદા એહલે મકકાસે અબદુલ મલકકી બેઅત લેકર વાપિસ ચલા ગયા.

ચેથી બની ઉમઇયાકી હુકૂમરાની, ચેથી બની ઉમ-

ઇયાકી દોલત પરસ્તી, જીસ્કી ખાતિર ઉન્હોંને મકકે મદી-
નેમેં હર કિસમકી બેઅદબીકો જાયઝ રખા ઓર વો વો
અમલ કરકે દિખાયે જીસકે સુનનેસે બદનકે રોંગટે ખડે
હોતે હેં. ઓર કોઇ મુસલમાન અગર ઉસકે દિલમેં વાકઇ
ઈસલામો ઇમાનકા અસર હો મરતે દમતક ઇન ગુસ્તાખીયોંકા
તસવ્વુરભી દિલમે નહીં લા સકતા જો બની ઉમઇયાને કરકે
દિખા દીં. યેહી વજેહ હે કે બની ઉમઇયાકે હુકમરાનોંકે
ઇમાનો ઈસલામમેં જાયઝ તોરસે શક કિયા જાતા હે જો
ચંદ આદમીયોંકો નાગવાર હોતા હે ઓર વો બાવુજુદ
ઇન તમામ આઅમાલે સનીયાકે જો મનાફીએ ઈસલામ થે.
ઉનકી બુઝુર્ગી વ બરતરીકે કલેમે પઢે જાતે હેં.

અબ હઝરત ઝયદ રદીઅકી શહાદતકા હાલ લિખકર
મેં ઇસ બાબકો ખતમ કરતા હું. જીસમે બની ઉમઇયાકી
દુનિયાવી તલવારોંકે કિસ્સે થે. જો દીનકી ગરદનપર ચલતી
રહીં, દુસરે બાબોંમેં બની ઉમઇયાકે હુકમરાનોંકી મુસલસલ
તારીખ લિખી જાયગી. યાઅને ઉમવી બાદશાહોંકી સિલ
સિલેવાર સીરતો ખસલતકો કલમબંદ કિયા જાયગા. ઇસ
બાબમેં તો સિર્ફ ચંદ લડાઇયોંકે હાલાત થે જીનસે શાહાને
બની ઉમઇયાકી ઝાતી હાલત માઅલુમ નહીં હો સકતી.

અબદુલ મલક બિન મરવાન સલતનતે ઉમઇયાકા
પાંચવાં બાદશાહ થા, ઉસકે બાદ ઉસકા બેટા વલીદ બિન

અબદુલ મલક તખ્તનશીન હુવા, ઓર વલીદકે બાદ સુલેમાન બિન અબદુલ મલક ઓર ઉસકે બાદ હઝરત ઉમર બિન અબદુલ અઝીઝ બિન મરવાન ખલીફા હુએ જો તમામ બની ઉમઇયામેં બાદ હઝરત ઉસમાન ઇબ્ને અફ્ફાન રદી૦કે અવ્વલ દરજેકે સાલેહ ઓર હમા સિફ્ત મોસુફ હુકમરાન થે. ઉનકે બાદ યઝીદ બિન અબદુલ મલક તખ્તપર બયઠા ઓર ઉસકે બાદ હુશ્શામ બિન અબદુલ મલક. ઇસી હુશ્શામકી હુકુમતમેં હઝરત ઝયદકી શહાદત હુઈ જીસકા ઝિકર આગે આતા હે. હુશ્શામકે બાદ વલીદ બિન યઝીદ બિન અબદુલ મલક બાદશાહ હુવા ઓર ઉસકે બાદ યઝીદ બિન વલીદ બિનયઝીદ બિન અબદુલ મલક. ઉસકે બાદ ઇબ્રાહીમ બિન વલીદ બિન યઝીદ બિન અબદુલ મલક ઓર ઉસકે બાદ મરવાન બિન મોહમ્મદ તખ્તપર બયઠા ઓર યે આખરી બાદશાહ થા. જીસપર બની ઉમઇયાકી સલતનત ખતમ હો ગઈ ઓર ફિર બની અબ્બાસકી હુકમરાનીકા ઝમાના આયા.

ઇસ હિસાબકે બ મુજબ બની ઉમઇયાકે કુલ ચઉદા બાદશાહ હુએ ઓર મઆવીયાસે મરવાન બિન મોહમ્મદ તક બની ઉમઇયાકી સલતનત ૯૬ સાલ કાયમ રહી. મગર મઆવીયાકી રૂહકો બોહોત સદમા હોગા કે ઉનકી અવલાદને સલતનતકા લુત્ફ ન ઉઠાયા. ઉનકે બેટે યઝીદકોભી બોહોત

થોડા મઝા બાદશાહતકા મિલા. ઓર ઉસકે બાદ સલતનત મરવાનકે પાસ ચલી ગઈ. મરવાનકે બેટે અબદુલ મલકકી ખુશનસીબી કાબિલે રશ્ક રૂહે મઆવીઆ હે કે ઉમવી ખુલફાકા ઝિયાદા હિસ્સા અબદુલ મલકકે બેટે ઓર પોતે હુએ ઓર મઆવીયાકી અવલાદકે કુચ્છભી હાથ ન આયા. જીરકે લિયે ઉન્હોંને અપના દીન બરબાદ કિયા.

હુરશામ બિન અબદુલ મલકકી સલતનતને કુફે ઓર બસરેપર યુસુફ ઇબ્ને ઉમરૂકો હાકિમ બનાકે ભેજા તો ઉસને હઝરત ઝયદ બિન હઝરત ઇમામ ઝેનુલ આબેદીન રદી૦કે રૂસુખસે અન્દેશા કિયા. કયોંકે

હઝરત ઝયદકી શાહાદત.

તમામ ઇરાકવાલે ઉનકી ઇઝઝતો હુરમત હદસે ઝિયાદા કરતે થે ઓર બચ્ચે બચ્ચેકી ઝબાનપર ઉનકા ઝિકરે ખયર થા. યુસુફ બિન ઉમરૂને ઇસકે સિવા ચારએકાર ન દેખા કે હઝરત ઝયદકો કુફેસે જીલા વતન કર દે. વો દેખતા થા કે ગવરનરકી હુકુમત મેહેઝ નામ ચાર કી હે. વર ન હર શખ્સકી ગરદન હઝરત ઝયદકે આગે ઝુકી હુઇ હે. યુસુફને હઝરત ઝયદસે દરખ્વાસ્તકી કે આપ ઇરાક છોડકર કિસી ઓર મકામપર તશરીફ લે જાઇએ. હઝરત ઝયદ ઉનદિનોં કુછ અલીલ થે. ફરમાયા—“ ઝરા સેહૃત હો જાયે તો મેં ચલા જાઉંગા.” યુસુફ ખામોશ હો ગયા. જબ હઝરતકો

સેહેત હુઇ તો યુસુફને ફિર આજેઝી વ મિન્તસે ખ્યામ ભેજા કે અબ આપકા નકલે મકામ કર લેના બોહોતહી મુનાસબ હોગા. હઝરત ઝયદને યુસુફકી આજેઝાના ફરમાઇશસે મુતઅસ્સિર હોકર સફરે મદીનેકા સામાન શુરૂ કર દિયા. ઓર રવાનગી પર આમાદા હો ગયે, કુફેકે શીયોંને યે સુના તો વો દોડે હુએ આપકે પાસ આયે ઓર કહા—

" આપ કહાં જાતે હેં. યે એક લાખ શીયા આપકે ફિદાઇ યહાં મોજુદ હેં. ઉનકે હોતે હુએ કિસકી મજાલ હે જો આપકો આંખ ઉઠાકર દેખ સકે ઓર જીલા વતનીકા નામ લે. આપ હરગિઝ મદીને ન જાઇયે. હમ ગુલામાને એહલે બયત આપકો કભી ન જાને દેગેં. " હઝરત ઝયદને ફરમાયા—

" ફિતના ફસાદસે કુછ હાસલ નહીં. અગર હાકિમકો મેરી ઝાતસે કુછ અંદેશા હે તો મુજકો ચાહીયે કે ખુદ યે મકામ છોડ દું. મુસલમાનોંકે અમનો અમાનમેં ખલલ ન ડાલું. યુસુફકા બરતાવ મેરે સાથ આજેઝાના હે. ઉસને હુકુમતકા રોબ મુજકો નહીં દિખાયા બલકે નિયાઝમંદાના ખ્વાહિશ પેશ કી હે. મેં ઇસકો રદ ન કરૂંગા કયોંકે મુજકો હુકુમત ઓર સલતનતકી આરઝુ નહીં હે. મે યહાં બેતાઅલ્લુક એક ગોશેમેં બેઠા હુઆ ખુદાકી યાદ કરતા થા અગર હુકુમતકો મેરી ઝાતસે કુછ ખતરા હે તો બેહતર

ચેહી હે કે મેં મદીને ચલા જાઉં કે વો હમ લોગોંકી અસલ જગા હે. બેટા અગર બાપકે ઘર જાતા હે તો જીલાવતન નહીં હોતા તુમ ઇસકો મેરી તોહીન ન સમઝો મેં અપની ખુશોસે જાતા હું " ઉન્હોંને જવાબ દિયાઃ—

" નહીં, હરગિઝ નહીં, ઇસમેં હમારી નાક કટ જાયગી ઓર લોગ કહીંગે કે શીયોંકે પેશવાએ દીનકો એક દુનિયાવી હાકિમને શેહેરસે નિકાલ દિયા. ઓર એક લાખ તેગઝન શીયોંસે કુછ મદદ ન હો સકી. આપ યહાં રહીયે હમ આપકી બેઅત કરતે હેં કે અગર યુસુફ બિન ઉમરને કુછ ઝિયાદતી કરની ચાહી તો તલવારસે ઉસકો જવાબ દેંગે ઓર આપકો ઉસકે શરસે બચાઇગેં " યે કેહકર પંદરાહઝાર આદમીયોંને બેઅતકે લિયે હાથ ફયલા દિયે ઓર હઝરત ઝયદકો ઇસ કદર મજબુર કિયા કે નાચાર ઉન્હોંને ઉનકી બેઅત કુબુલ કી. તાહમ યે ફરમાયા—

" ખ્વાહ મખ્વાહ અદાવત પયદા કરનેસે કુછ હાસિલ નહીં. મેં તુમારી બેઅત તો કુબુલ કરતા હું મગર મુસલમાનોંમેં ફસાદ ડાલના નહીં ચાહતા. ઇસ વાસ્તે મદીને નહીં તો કમઅઝકમ કિસી ઓર મકામપર મેરા જાના ઝુરૂરી હે જો કુફેસે બાહર હો તાકે યુસુફ બિન ઉમરકા વેહેમભી દુર હો જાયે ઓર તુમારી ખ્વાહિશભી પુરી હો. "

શીયોંને ઇસ તજવીઝકો પસંદ કિયા ઔર હઝરત ઝયદ કુફેસે નિકલકર દસ્તે સાલિમમેં તશરીફ લે આયે ઔર મઆવીયા બિન ઝયદ બિન હારિસકી સરાએ મેં ઇકામત ઈખતિયાર કરલી, જહાં એક સાલ મુકીમ રહે. સાલભરકે બાદ યુસુફ બિન ઉમરૂકે સામને એક કાસિદ પેશ કિયા ગયા. જીસકી લકડીકે ખોલમેં હઝરત ઝયદકા એક ખત એહલે મોસલ કે નામ થા જીસમેં ઉનકો અપની નુસરત ઔર ઇઆનતે હકકા બુલાવા દિયા થા. જાસુસોંને કાસિદકો ગિરફતાર કરકે યુસુફકે સામને પેશ કિયા. યુસુફને પહેલે તો કાસિદકો હલાક કરા દિયા ઉસકે બાદ હઝરત ઝયદ પર ફોજ કશીકા સામાન કરને લગા. હઝરત ઝયદને સુના તો શીયોંકો બુલાવા ભેજા કે તુમારે અસરારસે ઔર મજબુર કરનેસે યે વાકેઆ પેશ આયા હે. અબ તુમકો મેરી મદદકે લિયે આના ચાહીયે. શીયોંને ફોરન તાઅમીલકી ઔર અઠારા હઝાર આદમી લડને મરનેકો હઝરત ઝયદકે પાસ હાઝિર હો ગયે. લેકિન જબ દુસરે દિન હઝરત ઝયદ મુકાબિલે કે લિયે રવાના હુએ તો સિર્ફ દો હઝાર આદમી નઝર આયે. સોલા હઝાર કહીં ગાયબ હો ગયે. હઝરત ઝયદને યે નોબત દેખી તો લાહોલ પઢી ઔર ફરમાયા—

"વો પંદરા હઝાર કહાં હે, જીન્હોંને મરને ઔર

જાન ફિદા કરનેકી કસમ ખાઇથી ઓર બેઅત કી થી?”
જવાબ દિયા ગયાઃ—

“ ઉનકો યુસુફને મસજીદમેં બંદ કર દિયા હે. ”
આખિર હઝરત ઝયદ ઇસ મુખતિસર લશકરકો લેકર આગે બઢે ઓર યુસુફકી ફોજસે લડાઇ શુરૂ હુઇ, હઝરત ઝયદને વો તલવાર ચલાઇ કે હરીફકે પાંઉ ઉખડ ગયે. ઉસ વકત યુસુફને હુકમ દિયા કે “ જો શખ્સ ઝયદકે સાથીયોંકા સર લાયગા યા કિસીકો કેદ કરકે પેશ કરેગા ઉસકો એક હઝાર દિરમ ઇનઆમ દિયે જાઇંગે. ” યે એઅલાન સુનતેહી હઝરત ઝયદકે હમરાહીયોંમેં બડે બડે સરદારોંકે સર કટ ગયે ઓર કુફીયોંને ઉસકે ઇવઝ હાકિમસે ઇનઆમ હાસિલ કિયે, આખિર હઝરત ઝયદને એક પુર જોશ હમલા કિયા ઓર ઉસમેં ઉનકી પેશાનીપર એક તીર અચસા આકર લગા જીસકે સદમેસે વો ગિર પડે ઓર જબ તીરકો નિકાલા ગયા તો આહ કેહકર ઉન્હોંને જાન દે દી.

હઝરત ઝયદકે શહીદ હોતેહી યુસુફ બિન ઉમરને ઝયદકે તમામ હામીકાર શીયોંકે કત્લેઆમકા હુકમ દે દિયા ઓર વો તમામ લોગ ચુન ચુન કર માર ડાલે ગયે, જીન્હોંને હઝરત ઝયદકી કબરકો મખફી કર દિયા થા મગર યુસુફને ઉસકો તલાશ કરાકર લાશ કબરસે નિકલવાઇ

ઓર સર તનસે જુદા કરકે લાશકો સુલીપર લટકવાયા, અયસેહી ઉનકે હમરાહી અફસરોંકી લાશોંકે સાથ સુલુક કિયા ગયા.

ઉસકે બાદ યુસુફને હુસ્શામકો લિખા કે "ઈન શરીર કુફીયોંકા ઇલાજ યે હે કે તમામ કુફેકો તેહેસ નેહેસ કરદું ઓર ઉનકે એક બચ્ચેકોભી ઝિંદા ન છોડું કે હમેશા ફિતને બરપા કરતે રહેતે હેં." હુસ્શામને જવાબ દિયાઃ

"યે હરગીઝ મુનાસિબ નહીં, તુ યે તો ખ્યાલ કર કે કુફીયોંને ઝયદકો ખડા તો કર દિયા મગર ઉસકા સાથ ભી દિયા. સબને ઉસસે ઇલાહેદગી ઇખતિયાર કરલી, પસ અયસે લોગોંકા ઇલાજ યે હે કે ઇનઆમ ઇકરામસે ઉનકો તાબેદાર બનાકે યે લોગ દુનિયાકે ભુકે હેં," યુસુફને અયસાહી કિયા ઓર તમામ કુફી ઉસકી ઈતાઅતકા દમ ભરને લગેઃ—

હઝરત યહયા ઇબ્ને ઝયદ રદી० કી શહાદત.

હઝરત ઝયદ રદી० કી શહાદતકે બાદ હઝરત યહયા બિન ઝયદ રદી० ભાગકર ખુરાસાન ચલે ગયે થે મગર ઉનકો કહીં અમન ન મિલતા થા. જહાં જાતે થે ખિલક્ત ઉનકા નામ સુનકર ભાગતીથી ઓર કહેતીથી. "તુમારે બાઅસ હમપર કોઇ બલા ન આ જાયે," ઓર બીચારે યહયાકો એક

હિનથી આરામ મયસ્સર ન આતા થા જંગલોંમેં મારે મારે ફિરતે થે.

ઇતનેમેં યુસુફકા ખત નસર બિન સઇયાર હાકિમે ખુરાસાનકે નામ પહોંચા કે "યહયા તેરે ઇલાકેમેં હે, ઉસકો ગિરફતાર કરનેકી કોશિશ કર," ચુનાંચે નસરને ઉનકી તલાશ શુરૂ કી, ઓર ઉસકો ખબર લગી કે યહયા રઝી૦ અબુ હરૂસકી સરાયેમેં મુકીમ હેં, નસર બિન સઇયારને અસીમા નામી એક શખ્સકો તલાશકે લિયે ભેજા. અસીમાને સરાયેકે દરવાઝે બંદ કરા દિયે ઓર હુકમ દિયા કે એક એક આદમી બાહર નિકલે, ચુનાંચે એક એક આદમી નિકલતા થા ઓર અસીમા ઉનકે ચેહરે દેખ દેખકર આગે રવાના કરતા જાતા થા. આખિરમેં એક ઝર્દ રંગતકા નવ જવાન બાહર આયા જીસકા ચેહરા ગમો હુઝનકે સબબ બોહોતહી ઉદાસ થા. વો ઉની લિબાસ પેહને હુએ થા ઓર સરપર એક ઉસી કિસમકી ટોપી થી ઓર કંધેપર ઘોડેકા ચાર જામા રખે હુએ થા. અસીમાને પેહછાન લિયા કે યેહી યહયા બિન ઝયદ રઝી૦ હેં. ઉસકી આંખોંમે આંસુ આ ગયે ઓર હુબ્બે એહલે બયતને ઉસકો બેચેન કર દિયા ઓર ઉસને કહા:—" ફરઝંદાને રસુલુલ્લાહ સલ૦ કયસે બેપનાહ હો ગયે હેં" યે કેહકર વો બોલા:—

"ઓ ચાર જામે વાલે જા, જલ્દી ભાગ જા કે

મકામ તેરે ખુનકા પ્યાસા હે" હઝરત યહયા જલદીસે બાહર નિકલે ઓર ઘોડેપર સવાર હોકર ગુરગાનકો ચલે ગયે, અસીમાને નસર બિન સઈયારસે આકર કેહ દિયા કે "વહાં તો મુજકો વાજીબુલ કત્લ યહયાકા કહીં પતા ન મિલા."

યહયા ગુરગાન પહોંચે તો વહાંભી ઇતતિલાએં આ ચુકીથીં, ઓર સઈયાદ ઈસ બુલબુલકી તલાશ કર રહે થે. યહયા ગુરગાનસે ભાગ કર બલખમેં આયે ઓર હાકિમે બલખ અકીલ નામી કે હાથોં ગિરફતાર હોકર કયદખાનેમેં ડાલે ગયે, અકીલને ઉસકી ઈતલિા ઇરાકમેં યુસુફ બિન ઉમરૂકો કરદી ઓર યુસુફને હુશ્શામકો ખબર ભેજી મગર જીસ વકત ખબર પહોંચી હુશ્શામ દમ દે રહા થા. ચુનાંચે વો યે ખુશ ખબરી સુનકર મર ગયા ઓર વલીદ બિન યઝીદ અબદુલ મલક તખ્તપર બેઠા. ઉસને નસર બિન સઈયારકો ખત લિખાકે "યહયાકો જેલખાનેસે નિકાલકર બોહોત ઇઝઝતકે સાથ ઈરાકમેં ભેજ દે" નસર બિન સઈયારને તાઅમીલે હુકમ કી ઓર યહયાકો દસ હઝાર દિરમ દેકર વહાંસે રવાના કર દિયા, હઝરત રવાના હુએ મગર નેશાપુર પહોંચનેસે પહેલે એક ઓર નયા શગુફા ખિલા. વહાંકે હાકિમ ઉમરૂ બિન ઝરારાને હઝરત યહયા રદી૦ કે આનેકી ખબર સુની તો સમઝા કે વો જેલસે ભાગકર ચલે આયે હેં. ઇસ વાસ્તે ઉનસે મુકાબિલા કરના ચાહીયે, અયસા ન હો આગે જાકર યે કુછ ઓર ફિતના

બરપા કરે, ચુનાંચે વો દસ હજાર આદમી લેકર હઝરત યહયા પર હમલા આવર હુવા, હઝરતને હરચંદ પ્યામ ભેજે, ઝબાની કહા કે મુજકો ખલીફાકે હુકમસે રહા કિયા ગયા હે, તુ નસર બિન સઈયારકો ખત લિખકર દરિયાફ્ત કર લે ઉસ વકત તકમેં યહાં ઠયરા રહુંગા, મગર ઇબ્ને ઝરારા ન માના ઓર તીર બરસાને લગા. નાચાર મજબુર હોકર હઝરત યહયા ઓર ઉનકે હમરાહીયોંનેભી હથીયાર સંભાલે ઓર લડાઈ શુરૂ કર દી, ઈબ્ને ઝરારા આગે ખડા હુઆ ફોજકો હમલેકા હુકમ દે રહાથા કે હઝરત યહયાકે ભાઇ અબુલ ફઝલકી નિગાહ ઉસપર પડ ગઇ ઓર ઉન્હોંને બઢકર એક હાથ તલવારકા અયસા મારા કે ઇબ્ને ઝરારા દો ટુકડે હોકર ગિર પડા, ઇબ્ને ઝરારાકે મરતેહી ઉસકી ફોજ ભાગ નિકલી. ઓર હઝરત યહયા રદી૦ ને બઢકર શાહેરપર કબઝા કર લિયા, નસર બિન સઇયારકો ઇસકી ખબર બરઅકસ પહોંચાઈ ગઇ કેઃ—" યહયાને નેશાપુરપર હમલા કિયા, ઇબ્ને ઝરારાકો મારા ઓર શાહેરપર કાબિઝ હો ગયા." નસર બોલાઃ—

" વલીદ બડા બે વકુફ હે, અયસે ખતરનાક આદમીયોંકો આઝાદી દેના હરગિઝ મુનાસબ ન થા, મગર મેં કયા કરતા હુકમે હાકિમકી તાઅમીલ કરની પડી, દેખીયે અબ યહયાકા ફિતના કિતના બઢતા હે." યે કેહકર વો લશકરે જરરાર લિયે હુએ નેશાપુર પર આયા, હઝરત

યહયાને ઉસકોભી તમામ વાકેઆતકી ઈતતિલા દી કે હકીકત કિસ્સે કીયે હે મગર ઉસનેભી યકીન ન કિયા ઔર લડાઇ શુરૂ કર દી જીસમેં હઝરત યહયા ઔર ઉનકે ભાઇ અબુલ ફઝલને બડી જવાં મરદી દિખાઈ મગર આખિર દોનોં શહીદ હોકર ગિર પડે ઔર ઉનકી લાશેં ગોરગાનકે મનઝરે આમમેં દારપર ઉસ ઝમાને તક લટકી રહીં જબકે અબુ મુસલિમ ખુરાસાનીને ખુરૂજ કરકે ઉન મમાલિકપર કબઝા કિયા ઔર ફિર ઉસને ઉનકો દારસે ઉતારા ઔર કફન દેકર દફન કિયા.

યે થા કિસ્સા હઝરત ઝયદ ઔર ઉનકે સાહબઝાદોંકી શહાદતકા. નાઝરીન સમઝ સકતે હેં કે, હઝરત ઝયદ મેહેઝ બે ખતા થે કુફીયોંને ઉનકો શહીદ કરાયા. મોસલવાલે ખતકી નિસબતભી યે ખ્યાલ હે કે વો હઝરત ઝયદને ન ભેજા થા બલકે ઉનકે કિસી દુશમનને ફરઝી તોરસે યે ઝુઠા ખત ઉનકી તરફસે બનાયા ઔર ખુદહી હાકિમકો ખબર દે દી, બહર હાલ યે બિચારે સઇયદ ઝાદે આલમે બે કસીમેં બ હાલતે મુસાફિરત ઇસ તરાહ બે ગુનાહ મારે ગયે ઔર યે ખબરેં સુનકર હઝરત ઈમામ જાઅફર બિન મોહમ્મદ સાદક રદી૦ ને યે આયત પઢીઃ –

“ લોગોંને તસદીક કી ઉસ એહેદ કી જો અલ્લાહ તઆલાકે સાથ કિયા થા, બાઅઝોંને ઉસ એહેદકા હક અદા કર દિયા ઔર બાઅઝ મુનતિઝર હેં મગર કોઈ તબદીલી અયસી નહી કી જીસકો તબદીલી કેહ સકે. ”

બાબ ૩

શાહાને બની ઊમઈયા ઓર ઉનકી સીરતેં.

પહેલે બાદશાહ અમીર મઆવીયા.

સલતનતે ઉમવીકે બાની, યઝીદ કે વાલિદ માજીદ, અબુ સુફીયાનકે ફરઝંદ, હિંદાકે લખ્તે જીગર રસુલે ખુદા સલ૦ કે સાલે મઆવીયા ઇબ્ને અબુ સુફિયાન બિન હરબ બિન ઉમઇયા બિન અબ્દે શમ્સ બિન અબ્દે મનાફ.

રંગ ગોરા થા, કદ લંબાથા, ખતો ખાલ ચેહરેકે દિલ ફરેબ થે, જબ મકકા ફતેહ હુઆ ઓર મુસલમાનોંકા ગલબા અચ્છી તરાહ હો ગયા તો અપને વાલિદ અબુ સુફિયાનકે સાથ મુસલમાન હુએ મગર આં હઝરત સલ૦ કી સોહબતમેં હાઝરી બોહોત કમ રહી, કયોં કે ઇસલામકે બાદભી ઘરમેં રહે, મદીનેકી તરફ હિજરત ન કી તાહમ કભી કભી શરફે હુઝુરી હાસલ કરતે થે, આં હઝરત સલ૦ ને ઉનસેભી કિતાબતકા કામ લિયા હે યાઅને ખુતુત નવીસી વગયરા ખિદમાતમેં શિરકત અતા ફરમાઇ હે.

હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦ કે ઓહદે ખિલાફતમેં અપને ભાઇ યઝીદ બિન અબી સુફિયાનકે સાથ મુલ્કે શામ

ગયેથે. ફતેહ શામકે બાદ વહાંકી ગવરનરી પેહલે ઉનકે ભાઇને કી ઇસિકે બાદ યે મુકરર હુએ ઓર અયસે જમે કે બીસ બરસ તક કાયમ રહે, હઝરત ઉમર ફારૂક રદી૦ નેભી ઇસ ઓહદેપર ઉનકો કાયમ રખા ઓર હઝરત ઉસમાન રદી૦ નેભી. હઝરત અલી રદી૦ કે ઝમાનેમેં તો ઉનહોંને દમિશ્કકી સુબેદારીસેભી આગે કદમ બઢાયે, ખિલાફતકા દાઅવા કિયા ઓર હઝરત અલી રદી૦ સે લડાઇયાં ઠાનીં. હઝરત અલી રદી૦ કી શહાદતકે બાદ જબ હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ ને હુકુમતસે હાથ ઉઠા લિયા તો યે ખિલા શિરકતે ગેર સલતનતે ઇસલામીયાકે શેહેનશાહ કરાર પાયે, ગોયા બીસ બરસ તો શામકે ગવરનર રહે ઓર ફિર બીસ બરસ તમામ મુલ્કકે માલિક ઓર ખુદ મુખતાર બાદશાહ. આખિર જબ સને ૬૦ હિજરીમેં સબ જાહોજલાલ વ માલો મનાલકો છોડકર દુનિયાસે રેહલતકી ૭૭ બરસકી ઉમર પાઇ, જાબીયા ઓર બાબુસ્સગીરકે વસ્તમેં બ મુકામ શહેર દમિશ્ક દફ્ન હુએ (હલિલઅમ્યામ ફી ખુલફાએલ ઇસલામ મોઅલ્લીફા અતા હસની બેક મિસરી જીલ્દ સુવમ) અમીર મઆવીઆસે અહાદીસકી રિવાયતભી કુતુબે હદીસમેં મોજુદ હે, બાઅઝ કેહતે હેં ૬૮ હદીસેં ઉન્હોંને રિવાયત કી, બાઅઝકે ખ્યાલમેં પુરી સો. આં હઝરત સલ૦ સે ઉનકી ફઝીલતમેંભી કુછ હદીસેં પાઇ જાતી હેં જીનમેં એક એહમદને દબાઝી ઇબ્ને આરિયાસે રિવાયત કી હે કે

ઉન્હોંને આં હઝરત સલ૦ કો યે દોઆ કરતે હુએ સુના "ઇલાહી! મઆવીઆકો કિતાબો હિસાબકા ઇલ્મ સિખા ઓર ઉસકો અઝાબસે બચા."

ઓર ઇબ્ને શીબાને મુસનફમેં ઓર બતરાનીને કબીરમેં અબદુલ મલક બિન ઉમરસે રિવાયત કી હે કે મઆવીયા કેહતે થે કે "જીસ દિનસે આં હઝરત સલ૦ ને મુઝસે યે ફરમાયા થા કે:—"અય મઆવીયા! જબ તુ માલિકે મુલ્ક બને તો નેકીસે હુકુમત કીજીયો." મેં ઉસી દિનસે ખિલાફતકી તમે કરને લગા થા ઓર મુઝકો યકીન થા કે આં હઝરત સલ૦ કા ફરમુદા એક દિન ઝુરૂર પુરા હોગા ઓર મુઝકો પાદશાહત મિલેગી."

હઝરત ઉમર રઝી૦ જબ મઆવીયાકો દેખતે તો ફરમાતે:—"યે અરબકા કિસરા હે" મકબરીને કહા હે કે "તુમ લોગ હરકુલ બાદશાહે રૂમકી મુદબ્બેરી પર તાઅજ્જુબ કિયા કરતે હો ઓર અપને મઆવીયાકી મુદબ્બેરીકા ખ્યાલ નહીં કરતે." મઆવીયાકી બુર્દબારી ઝરબુલમસલ હો ગઇ થી. વો ઇસ કદર હલીમ તબીયતકે થે કે લોગ ઉનકી મિસાલ દિયા કરતે થે કે યે તો અયસા બુર્દબાર હે જયસે મઆવીયા. ઇબ્ને ઓન કહેતે હેં કે:—"એક દિન કિસી આદમીને મઆવીયાસે કહા, "ખુદાકી કસમ અય મઆવીયા હમ તુમકો ઝરાસી દેરમેં સીધા કરદેંગે"

મઆવીયાને બહોત નરમીસે, પુછા:—“ કિસ ચીઝસે સીધા કરદેંગે ?” ઉસ શખ્સને તેઝ હોકર જવાબ દિયા:—“લકડી સે માર મારકર” મઆવીયા બોલે, “બેશક તુમ મુજકો સીધા કર દોગે.” (હલિલઅઇયામ)

ઇબ્ને અબીદદુનિયા ઓર ઇબ્ને અસાકરને જબલા ઇબ્ને સહીમસે રિવાયત કી હે વો કેહતે હેં કે “મેં એક દિન મઆવીયાકે પાસ ગયા. ઉનકી ખિલાફતકે ઝમાનેમેં તો કયા દેખતા હું કે ઉનકે ગલેમેં રસ્સી બંધી હુઇ હે ઓર એક બચ્ચા ઉસકો ખીંચ રહા હે, મેંને કહા:— “ અય અમીરૂલ મોમેનીન ! આપ ઇસકો બરદાશ્ત કર રહે હેં ?” વો બોલે:—“ ખામોશ ! મેંને રસુલુલ્લાહ સલ૦સે સુના હે, ફરમાતે થે જીસકો ખુદા બચ્ચા દે તો ઉસકો ચાહીયે કે ઉસકી દિલજોઇ કિયા કરે.” શોએબીસે રિવાયત હે કે એક દિન કોઇ કુરેશી નવજવાન મઆવીયાકે પાસ ગયા ઓર ગુસ્તાખાના બાતચીત કરને લગા. મઆવીયા બોલે:—“ દેખ ભાઇ ! મેં તુજકો બાદશાહકે સામને અયસી ગુફતુગુ કરનેસે મના કરતા હું કયોં કે બાદશાહોંકા ગુસ્સા બચ્ચોંકા સા હોતા હે ઓર ગિરફ્ત શેર કીસી ” (હલિલ અઇયામ અતા હસની બેક જીલ્દ સુવમ)

એહલે અરબકા મકોલા થા કે હમારે મુલ્કમેં ચાર આદમી સબસે ઝિયાદા અકિલો મુદબ્બીર હેં ઓર ચાર

સબસે ઝિયાદા મુનસિફ. અકલો તદબીરમેં મઆવીયા, ઉમરૂ બિનુલ આસ, મુગીરા ઇબ્ને શોએબા ઓર ઝિયાદ અબી ઇબ્ને અબી સુફિયાન ઓર કુવ્વતે જજી વ મુનસફીમેં હઝરત ઉમર રદી૦ હઝરત અલી રદી૦ ઓર ઇબ્ને મસઉદ રદી૦ વ ઝયદ ઇબ્ને સાબિત રદી૦ (હલિલઅઉચામ) સને ૪૧ હીજરીમેં મઆવીયાકો મુતલકુલ ઇનાન હુકુમત હાસિલ હુઇ ઓર ઉનકે ઝમાનેમેં ઇરાનો સોદાન વગયરા મમાલિકકે કુછ ઇલાકે ફતેહ હુએ.

જબ મઆવીયાને અપને બેટે યઝીદકો ખિલાફતકા વલીએહેદ કરના ચાહા તો મદીનેકે હાકિમ મરવાનકો લિખા કે:—"વો એહલે મદીનાકો યઝીદકી ખિલાફતપર આમાદા કરકે ઉનસે બેઅત લે," મરવાનને એક આમ જલસા કિયા ઓર કહા:—"અમીરૂલ મોમેનીન ચાહતે હેં કે અપને લડકેકો ખલીફા કરેં, હસ્બે સુન્નત અબુબકર રદી૦ વ ઉમર રદી૦" યે સુનકર હઝરત અબદુરરહેમાન ઇબ્ને અબીબકર ખડે હુએ ઓર ફરમાયા—

"ઝુટ કહા, યોં કહો કે સુન્નતે કિસરા ઓર કયસરકે મુતાબિક કયોં કે અબુબકરો ઉમર રદી૦ ને ન અપની અવલાદકો અપના જાનશીન કીયા ન કિસી ઘરવાલે યા કુનબેહારકો."

જબ યે જલસા નાકામ રહા તો મઆવીયા ખુદ હજકે બહાનેસે મદીનેમેં આયે ઓર ઉન્હોંને જહાં ઓર દીગર અમાયદો અકાબિરસે યઝીદકી ખિલાફતકે બારેમેં ગુફતુગુકી વહાં હઝરત ઇબ્ને ઉમર રદી૦ સેભી કહા કે– "દેખો મુસલમાનોંકે ઈજ્માઅમેં રખના ન ડાલો ઓર યઝીદસે બેઅત કર લો." હઝરત ઇબ્ને ઉમર રદી૦ ને ફરમાયા—

"તુમસે પહેલે ઓરભી ખુલફા થે ઓર ઉનકેભી અવલાદ થી મગર ઉન્હોંને અપની અવલાદમેં ખિલાફતકી કોઇ સલાહીયત ન પાઇ ઓર મુસલમાનોંસે કેહ દિયા કે ઉનકો ઇખતિયાર હે જીસકો લાયક પાયેં ખલીફા બના લેં, તુમને અપને સાહબઝાદએ બુલંદ ઇકબાલમેં અયસી કોનસી ખુબી દેખી હે જો અબુબકર રદી૦ વ ઉમર રદી૦ કે લડકોમેં ન થી ઓર જીસકો બિના પર તુમ યે દરખ્વાસ્ત લેકર આયે હો ઓર મુસલમાનોંકે મુકરરરા ઇજતિમાઅમેં રખના ડાલતેહો. અગર મુસલમાન તુમારે બેટે યઝીદકો મુન્તખબ કરલેંગે તો મુઝેભી બેઅતસે ઇનકાર ન હોગા મગર અભી તો મેં બેઅત ન કરૂંગા." (હલિલઅઇયામ)

શોએબી કેહતે હેં "ઇસ્લામમેં સબસે પહેલે બેઠકર ખુતબા પઢનેવાલે મઆવીયા હેં, ઉનસે પહેલે સબ લોગ

ખડે હોકર ખુતબા પઢતે થે, મગર જબ મઆવીયા સલતનતકી ખુશીમેં મોટે હો ગયે ઔર ઉનકે બદનમેં ચરબી બોહોત બઢ ગઈ ઔર ઉનકા પેટ આગેકો નિકલ આયા, તો વો ખડે ન હો સકતે થે ઔર બેઠે બેઠે ખુતબા પઢતે થે." (હલિલઅઈયામ)

ઝહરી કેહતે હૈં કે "ઇસલામમેં નમાઝસે પહેલે ખુતબા પઢનેકા કાયદાભી મઆવીયાકી ઇજાદ હે વર્ના પહેલે નમાઝકે બાદ ખુતબા હુઆ કરતા થા. મઆવીયાને જબ દેખા કે લોગ ઉનસે ઇસ કદર નફરત કરતે હૈં કે નમાઝકે બાદ કોઇ ઉનકા ખુતબા સુનનેકો નહી ઠેરતા તો લાચાર ઉન્હોંને નમાઝસે પહેલે ખુતબા શુરૂ કર દિયા તાકે લોગ મજબુરન સુનેં ઔર નમાઝકી ખાતિર ઉનકો ઠેરના પડે" (હલિલઅઈયામ)

સઈદ ઇબ્નુલ મુસીબ કહેતે હૈં કેઃ—"ઇદકી અઝાનભી મઆવીયાકી ઈજાદ હે ઔર તકબીરમેં કમીભી પહેલે ઉન્હોંને જારી કી થી." (હલિલઅઈયામ) વહી કેહતે હૈં કેઃ—"ઈસલામમેં ખોજોંકા ખસ્સી કરના ઔર ઉનકો મેહલસરામેં રખનાભી મઆવીયાકી ઇજાદ હે ઔર વો પહેલે શખ્સ હૈં જીનકો લોગ દરબારમેં આકર અસ્સલામો અલયક યા અમીરૂલ મોમેનીન વ રહેમતુલ્લાહો બરકાતોહુ વ યરહમકુલ્લાહ કેહતે થે, ઈસસે પહેલે યે અલફાઝ કિસીકો

નહીં કહે ગયે. હઝરતકી મોહોરભી ઉન્હીકી ઇજાદ હે, જીસ પર લિખા થા "લેકુલ્લે અમલીન સવાબ", (હર અમલકા ઇવઝ મિલતા હે) ઓર હર મસજીદમેં મકસુરાભી પહેલે ઉનહોંને બનાયા થા. યાઅની બાદશાહકે નમાઝ પઢનેકે લિયે એક મખસુસ હુજરા જો ચારોં તરફસે મેહફુઝ હોતા થા ઓર યે ઇસ લિયે થા કે કોઇ શખ્સ બાદશાહ પર હાલતે નમાઝમેં હમલા ન કરને પાયે ઓર યે મઆવીયા હી વો શખ્સ હેં જીન્હોંને સબસે પહેલે કાઅબેકા ઇકેહરા ગિલાફ બનવાયા. વર્ના ઉસસે પહેલે કાઅબેપર તેહ દર તેહ ગિલાફ હોતે થે. મુસલમાનોંમેં વો પહેલા શખ્સ જીસને દુનિયાવી ઇન્તિઝામાતકે લિયે રિઆયાસે હલફ લિયે મઆવીયા થે, ઓર ઇસકા રિવાજ અબ્દુલમલક ઇબ્ને મરવાન તક રહા, મગર ઉસને ખુદાકી કસમ તર્ક કરદી. વો લોગોંસે યું હલફ લેતા થા કે—" અગર હમ અયસા કામ કરેં તો હમારી બીવીયોં પર તલાક યા હમારે લોંડી ગુલામ આઝાદ " (હલિલઅઇયામ અતા હસની બેકજી.૩)

હઝરત અકીલ ઇબ્ને અબીતાલિબ એક દફા મઆવીયાકે પાસ તશરીફ લે ગયે, મઆવીયાને ઉનકી બોહોત ખાતર કી ઓર ઉનકે ઝિમ્મે જીસ કદર કરઝા થા ઉસકે અદા કરનેકા હુકમ દિયા, ઉસકે બાદ કહા:—" કયોં અકીલ મેં અચ્છા હું યા તુમારે ભાઈ અલી રદી૦ અચ્છે થે, "

અકીલને જવાબ દિયા:—"મેરી ઝાતકે લિયે તો તુમ અચ્છે હો કે મેરા કરઝા અદા કર દિયા મગર અપની ઝાતકે લિયે નહીં કે દીન તરક કરકે દુનિયા ઇખતિયારકી ઓર અપની ઝાતકે લિયે અલી રદી૦ અચ્છે થે કે દુનિયા તર્ક કરકે દીન ઇખતિયાર કિયા થા." (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૯૩)

એક દફા રાત બહોત અંધેરી થી ઓર મઆવીયા વ અકીલ એક જગા જમે થે, મઆવીયાને કહા:—"આજકી રાત હમ તુમારે સાથ હેં." અકીલ બોલે, "બદરકે દિન હમ તુમારે સાથ થે." (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૯૩)

ઇસ સવાલ જવાબમેં બડી ગેહરી ચોટેં થીં, મઆ-વીયાને તો અકીલકો તાઅના દિયા થા કે ઇફલાસકી તારીકીમેં હમને તુમારા સાથ દિયા ઓર અકીલને કહા કે દીનકી રોશનીકે ઝમાનેમેં હમ તુમારી કુફ્રકી તારીકીકે સાથ રહે, કયોં કે જંગે બદરમેં મઆવીયાકે બુઝુર્ગ આં હઝરત સલ૦ કે મુકાબિલેમેં આયે તો કુછ બની હાશમભી મજબુર ઇન કુફ્ફારકે સાથ આયે થે ઇસ વાસ્તે અકીલને નિહાયત બલાગતસે લયલકે મુકાબિલેમેં બદરકા લફ્ઝ લાકર ગુઝિસ્તા તારીખકા ઇશારા કિયા.

હઝરત અકીલકી બસારત જાતી રહી થી, એક દિન મઆવીયાકે પાસ ગયે તો ઉન્હોંને કહાઃ—"તુમ હાશમી-યોંકી બસારતેં અકસર જાતી રહેતી હૈં" અકીલને જવાબ દિયાઃ—"હાં, જીસ તરાહ બની ઉમય્યાકી બસીરતેં અકસર ચલી જાયા કરતી હૈં." (અકદુલફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૯૩)

એક દિન અકીલ મઆવીયાકે દરબારમેં ગયે તો મઆવીયાને હાઝેરીનસે ખિતાબ કરકે કહાઃ—"લો દેખો અબુલેહેબ ઇન્હીકા ચચા થા." અકીલને ફોરન બે સાખ્તા જવાબ દિયાઃ—"હાં લોગો! દેખો અબુલેહેબકી બીવી જીસકો કુરઆનને હમ્મા લતલ હતબકા ખિતાબ દિયા હૈ ઇન્હી મઆવીયાકી ચચી થી," યે કેહકર મઆવીયાસે મુખાતિબ હોકર કેહને લગે કે—"અય મઆવીયા! જબ દોઝખમેં જાવ તો મેરે ચચા અબુ લેહેબકે સાથ બે ઇન-સાફી ન કરના, અયસા ન હો કે અપની ચચીકે સામને મેરે ચચાકો ભુલ જાવ ઓર ફક્ત ચચીહીકી રિઆયત કરો." (અકદુલફરીદ જીલ્દ ૨ સફે ૯૩)

હઝરત અકીલકી બીવી મઆવીયાકા કરીબી રિશ્તેદાર ઓર બની ઉમય્યાકી મુતઅસ્સીબ ઓરતોંમેં થી, એક દિન અપને ખાવિંદસે કેહને લગી. "મૈં તુમ હાશમીયોંકો બોહાતહી ના પસંદ કરતી હું, મેરા દિલ તુમસે કભી

મોહબ્બત ન કરેગા ક્યોં કે તુમારી તલવારોંને મેરે બાપ મેરે ભાઇ ઓર મેરે ચચાકી તુકરઇ ગરદનોંકો બદરકે દિન કાટ ડલા. જબ મુઝે ઉસકા ખ્યાલ આતા હે તો કલેજે પર સાંપસા લોટતા હે ઓર હાયે મેં અબ ઉનકો કહાં પાઉંગી." હઝરત અકીલને બોહોત સાદગીસે સંજીદા ચેહરા બનાકર આહિસ્તાસે કહા—"ઘબરાવ નહીં, વો મિલ જાઇંગે દોઝખમેં જાવ તો અપને બાયેં તરફ જાનાઃ વહીં યે સબ મોજુદ હોંગે." (અકદુલફરીદ જીલ્દ ૨ સફા ૯૩)

મઆવીયાકે સામને યઝીદકી વલીએહદીકા મઆમિલા દરપેશ થા, ઓર ખુશામદી બિલઇત્તિફાક ઉસકી તાઇદ કર રહે થે. મગર એહનફ ચુપ બયઠે થે, મઆવીયાને કહા—"તુમ કુછ નહીં બોલતે ?" એહનફને જવાબ દિયા "સચ કહું તો આપકા ડર હે, ઝુટ કહું તો ખુદાકા ખોફ હે." (અકદુલફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૯૯)

એક દિન મઆવીયાને કહા—"ખુદાને હમારા ઝિક્ર કુરઆનમેં કિયા હે, " વ અનઝિર અશીરતકલ અકરબયના" ઓર " લિઇલાફે કુરયશિન " હમારીહી શાનમેં હે કે હમ રસુલકે કુનબેવાલે ઔર કુરેશી હેં " એક અનસારી બોલે.

" બોહોતસી આયાતમેં આપકા ઝિક્ર આયા હે, આપને તો દો હીનહી પઢીં " યે કેહકર ઉન્હોંને યે આયાત

તિલાવતકીં. " વ કઝઝબા બેહી કવમુકા વ યા રબ્બે ઇન્ના કવમીતતખઝુ હાઝલ કુરઆના મેહજુરા " ઔર કહા—"યેભી સબ આપકી શાનમેં હેં ઇસી તરાહ જગે જગે આપકા ઝિક્રેખયર મૌજુદ હે" મઆવીયા યે જવાબ સુનકર મબહુત હો ગયે ઔર ગરદન ઝુકાલી. (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૧૬૦)

અનસારીને જો આયાત પઢીં ઉનકે માઅની યે હેં, " ઔર તેરી કૌમને ઉસકો ઝુટલાયા " ઔર " ઈલાહી મેરી કૌમને ઇસ કુરઆનકો તર્ક કર દિયા. " યે આયાત પઢકર અનસારીને મઆવીયાકી સાબેકા ઔર મૌજુદા હાલતકા નકશા ખીંચા થા, પહેલી આયાતસે તો વો ઝમાના યાદ દિલાયા જબ મઆવીયા ઔર ઉનકે બાપ કુરઆનો આં હઝરત સલ૦ કી તકઝીબ કરતે થે ઔર દુસરી આયાતમેં ઇસકો ઝાહિર કિયા કે તુમને કુરઆનકો છોડ દિયા હે ઔર હિર્સે દુનિયામેં મુબતિલા હો ગયે હો.

જારીયા નામી એક લડકીસે મઆવીઆને કહા:— "તેરે મા બાપકો ઔર કોઇ નામ ન સુઝા જો તેરા નામ જારીયા રખા જીસકે માઅની લોંડીકે હેં," જારીયાને બિગડ કર જવાબ દિયા:—" આપકે વાલેદૈનકોભી તો ઈસિ મઆ-મિલેમેં એહમકો બે અકલ કેહ સકતે હેં જીન્હોંને

આપકા નામ મોઅન્નસ રખા હાલાંકે આપકો દાઅવા મરદ હોનેકા હે, મઆવીયાકે માઅની એક કુતિયાકે હેં ઓર આપકે જદદે અમજદ ઉમઈયા થે ઉમઇયા જમે હે અમતકી જીરકે માઅને લોંડીકે હેં. પહેલે અપની હાલતપર તવજ્જોહ કી હોતી ઉસકે બાદ મેરે નામ પર એતિરાઝ કરતે" મઆવીયા શરમાકર ચુપ હો ગયે, (અયઝન)

હાતિમ બિન અદીસે મઆવીયાને પુછા:—"તુમારે લડકે કહાં હે?" ઉન્હોંને જવાબ દિયા:—"સબ મારે ગયે" મઆવીયા બોલે—

"અલીભી કયા મુનસિફમિઝાજ થે કે તેરે લડકોંકો તો કત્લ કરા દિયા ઓર અપને લડકોંકો બચા લિયા, ઉનમેંસે એકભી કત્લ ન હુવા." હાતિમને જવાબ દિયા—

"અગર ઇસીકા નામ બે ઈનસાફી હે તો મેં સબસે બડા બેઈનસાફ હું કે મેરા આકા અલી રદી૦ કત્લ હો ગયા ઓર મેં ઉસકા ગુલામ ઝિન્દા મોજુદ હું" (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૧૦૦)

મઆવીયાને એક દફા એહનફકો મજબુર કિયા કે મિમબર પર જાકર હઝરત અલી રદી૦ પર લાઅનત કરો, એહનફને બોહોત ઇનકારો ઉઝર કિયા મગર મઆવીયા

ઝિદ કરતે રહે, આખિર વો મિમ્બર પર ગયે ઓર ઉન્હોંને કહાઃ—"અય લોગો! મુઝકો અમીરૂલ મોમેનીન મઆવીયાને હુકમ દિયા હે કે અલીપર લાઅનત કરૂં, મગર મેરા ખ્યાલ હે કે અલી રદી૦ ઓર મઆવીયા મેં બાહમ ઈખતિલાફ હુઆ ઓર લડાઈ હુઈ. ઓર હરેકને દુસરેકો બાગી ગરદાના મેં નહીં જાનતા કે ઇનમેં બાગી કોન હેં ઇસ વાસ્તે મેં ખુદાતઆલાસે દરખ્વાસ્ત કરતા હું. કે વો અપની ઓર અપને સબ ફિરશ્તોં ઓર મકબુલ બંદોંકી લાઅનત ઉસ શખ્સપર નાઝિલ કરે જો ઉસકે નઝદીક બાગી હો. કયોં કે વો મુઝસે બેહતર જાનતા હે કે હકીકતમેં ઇસ લાઅનતકા મુસતહિક કોન હે" (અયઝન સફા ૧૦૧)

અબુ તુફેલસે મઆવીયાને કહાઃ—"કયા તું હઝરત ઉસમાનકે કત્લમેં શરીક થા?" અબુ તુફેલને જવાબ દિયા.

"નહીં મેં કત્લમેં તો શરીક ન થા મગર કત્લકે વક્ત મોજુદ ઝુરૂર થા," મઆવીયાને કહાઃ—

"તુને ઉનકી મદદ કયોં ન કી?" અબુ તુફેલને જવાબ દિયાઃ—

"ઈસ લિયે કે કિસી મહાજીરો અનસારીને મદદમેં હિસ્સા ન લિયા થા, યહાંતકકે આપનેભી ઉનકી મદદ ન કી

હાલાંકે વો બરાબર આપસે મદદ મંગાતે રહે," મઆ-વીયાને કહા—

"મેંને તો ઉનકી મદદસે દરેગ નહીં કિયા. યે જો મેં ઉનકે કત્લકા ઇનતિકામ લેના ચાહતા હું કયા યે ઉનકી મદદ નહીં હે?" અબુ તુફેલને યે સુનકર એક શેઅર પઢા જીસકા મતલબ યે થા.

"મેરે મરનેપર ઉસને ખુબ વાવેલા મચાકર માતમ કિયા ઓર બડી બે કરારીસે અપને ગમકો ઝાહિર કરને લગા, લેકિન મરતે વક્ત જબ મેંને ખાનેકા એક નિવાલા ઉસસે માંગા તો ઉસને રોટીકા એક સુખા ટુકડાભી ન દિયા જો મરનેસે મુજકો બચા લેતા" (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૧૦૧)

મઆવીયા એક દિન હઝરત અલીસે બેઝાર રહેનેકી બેઅત લોગોંસે લે રહે થે. બની તમીમકે એક શખ્સને બેઅતકી તો યે અલફાઝ કહે. "અય અમીરૂલ મોમેનીન હમ એહેદ કરતે હેં ઇસ બાતકાકે તુમારે ઝિંદોંકી ઇતાઅત કરીંગે ઓર તુમારે મરને વાલોંસે બેઝાર ન હોંગે" મઆ-વીયાને યે ફિકરા સુના તો ઝિયાદસે કહાઃ—"ઇસ શખ્સકી અકલસે નસીહત હાસિલ કરની ચાહીયે." (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૧૦૧)

હઝરત અલીકી શહાદતકે બાદકા વાકેઆ હૈ. તમીમીને "મરનેવાલોંસે બેઝાર ન હોંગે" કે ફિકરેમેં ઉન્હીકી તરફ ઇશારા કિયા થા મગર અયસે બલીગ તરીકેસે કે મઆવીઆકો ગિરફતકા મોકા ન મિલ સકા કયોંકે ઉસને કિસીકા નામ ન લિયા થા ઓર તુમારે મરનેવાલોંકા જુમલા બોલા થા હઝરતઅલીભી બ સબબ કરાબતે નસબીકે ઇસ મફહુમમેં આ સકતે થે ઓર મઆવીયાકે ઘરવાલેભી. ઇસ લિયે મઆવીયાકો તમીમીકી અકલકા કાયલ હોના પડા મઆવીયાને યમનકે એક શખ્સસે કહા—"તુમારી કોમભી કયસી બેવકુફ હૈ કે એક ઓરતકો અપના હાકિમ બના રખા હૈ." યમનીને જવાબ દીયા—"મેરી કોમસે ઝિયાદા તુમારી કોમ એહમક હૈ કે જબ ઉસમેં રસુલેખુદા ઝાહિર હુએ તો ઉસને કહા કે અગર યે શખ્સ અપને દાઅવેમેં સચ્ચા હોતો ઇલાહી આસમાનસે હમપર પત્થર બરસા દે ઓર યે ન કહા કે અગર યે મુહંમદ હકપર હોતો હમકોભી હિદાયતકી તવફીક દે કે હમ ઉસકો કુબુલ કરેં (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૧૦૦)

એક દિન મઆવીયાને અબદુલ્લા ઇબ્ને ઝુબેરરદીઅસે કહા—"તુમ જો દાઅવએ ખિલાફત રખતે હો કયા તુમ મુઝસે ઝિયાદા ઇસકે હકદાર હો?" ઇબ્ને ઝુબેરને જવાબ દિયા—"મેરે ઝિયાદા હકદાર હોનેમેં કિસકો કલામ હો

સકતા હે. કયા આપકો માઅલુમ નહીં કે મેરે બાપ ઝુબેર રદી૦ને રસુલુલ્લાહ સલ૦કી તસદીકમેં જલદી હિસ્સા લિયા ઓર મોમિન હોકર ઉનકી ઇતાઅતમેં શરીક હો ગયે. ઓર તુમારે બાપ અબુ સુફિયાન ઈમાનકે દુશમન બને ઓર રસુલે ખુદાકી દુશમનીમેં કુફફારકે પેશવા કરાર પાયે. તો બતાવ નિયાબતો ખિલાફતે રસુલકા હકદાર મેં હું યા તુમ હો ? " મઆવીયાને કહા—

" તુમને ગલત સમઝા હકીકત યે હે કે મેરે બાઆઝાદ ભાઈને નુબુવ્વતકા દાઅવા કિયા ઓર તુમારે બાપકો અપની ઈતાઅતકે લિયે બુલાયા પસ ઉન્હોંને ઇસકો કુબુલ કર લિયા લિહાઝા તુમ ઓર તુમારે બાપ મેરેભી તાબેદાર કરાર પાયે ખ્વાહ બહાલતે ઇમાન ખ્વાહ બહાલતે કુફ્ર કયોંકે તુમ મેરે દિનને અમકે મુતીઅ હુએ થે. " (અકદુલ ફેરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૯૯)

એક દફા મઆવીયાને મરવાનસે પુછા—" હુસેન બિન અલીકે બારેમેં તેરી કયા રાયે હે ? " મરવાનને કહા:—

" મેરે ખ્યાલમેં ઉનકો મદીનેસે બુલાકર શામમેં રખના ચાહીયે તાકે વો એહલે ઇરાકસે દુર હો જાયેં ઓર

એહલે ઈરાક ઉનસે દુર હો જાયેં ફિર કિસી સાઝિશ વ ફિતનેકા અંદેશા ન રહેગા " મઆવીયાને કહા—

" મેં સમઝા તુ અપની રાહત ચાહતા હે. ચુંકે તુ મદીનેપર હાકિમ હે ઓર તુજકો હુસેન રદી૦કી નિગરાનીમેં દરદે સરી ઉઠાની પડતી હે ઇસ વાસ્તે ચાહતા હે કે ઇસકો બુલાકર દમિશકમેં મેરે સરપર ડાલદે ઓર મેરી રાતકી નીંદ ઓર દિનકા ખાના હરામ કર દે." ઉસકે બાદ મઆવીયાને સઇદ બિનુલ આસકો બુલાકર રાયેલી. ઉન્હોંને કહા.

" આપકો તો હુસેન રદી૦સે અંદેશા અપને બાદકા હે કે આપકે જાનશીનકે લિયે ખતરા ન હો સો ઇસસે ઈતમિનાન રખીયે. આપકા જાનશીન હુસેનકે લિયે બોહોત હે અગર હુસેન રદી૦ ઠીક ઠીક રહે તો વોભી ઠીક ઠીક રહેગા વરના વો આપસે ઝિયાદા ઉમદગીસે ઉસકા કામ તમામ કર દેગા લિહાઝા મેરી દાનિસ્તમે હુસેન રદી૦કો અપને હાલપર છોડ દીજીયે વો પર લગાકર આસમાનમેં નહીં ઘુસ જાયગા. જીસકી હમેં તશવીશ હો " ઇસપર મઆવીયાને કહા " દેખો યે હે મેરી કોમકી રાયે " (અબ્દુલ ફરીદ સફા ૯૬)

એક દફા મઆવીયા કે દરબારમેં હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦ તશરીફ લે ગયે ઓર ઉનકે સાથ ઉનકા આઝાદ

करदा गुलाम अकवानभी था. दरबारमें इब्ने जुबेर रदी०भी बयठे थे. मआवीया जानते थे के ईनदोनोंके दिलमें खिला-फतकी उमंग हे इस वास्ते निहायत हिकमते अमलीसे अयसी गुफतगु शुरूकी जीससे हजरत इमाम हुसेन रदी० ओर ईबने जुबेर रदी०में रंजीश पयदा हो जाये चुनांचे उन्होंने हजरत ईमामकी अव्वलतो खुब खातिरकी ओर अपनेतख्तपर जगा दी. उसके बाद उनसे खिताब करके कहा—" देखो ! ये इब्ने जुबेर बयठे हें जीनको हमारे ओर तुमारे खानदान बनी अब्दे मनाफसे बडा हसद हे. " मगर ईब्ने जुबेर रदी० मआवीयासे जियादा होशीयार थे. उन्होंने इस अकली अफसुंका अकली मनतर जवाबमें ये पढा के—"नहीं ये बात नहीं हे हम हुसेन रदी० की फजीलत ओर कराबते रसुलको अच्छी तराह जानते ओर मानते हें. अलबता अगर आप चाहें तो अपने बाप जुबेरकी फजीलत आपके बाप अबुसुफीयानपर साबित कर दुं. " मआवीया इस गिर-फतसे सट पटाये ओर हजरत इमाम हुसेन रदी० खामोश बयठे रहे कयोंके मआवीयाकी हिकमते अमलीको समज गये थे. मगर इमामके गुलाम अकवानको जोश आ गया ओर उन्होंने हजरत ईमामके मनाकिबमें अयसे अशआर पढने शुरु किये जीनमें इब्ने जुबेर पर ताअन थे. मआवीया ईस अर्जसे खुश होकर बोले—

" વાહ વાહ, ઝકવાનને ખુબ કહા. " ઇબ્ને ઝુબેરને કહાઃ—

" હુસેન ખામોશ હેં, અગર વો બોલતે તો મેરા જવાબ દેના મોઝું થા મગર ઉનકે ઇરશાદકે આગે મેં અદબન ઝબાન ન ખોલતા ગુલામકે મુંહ કયા લગું " ઝકવાન ઇસ લફ્ઝસે બિગડે ઓર ઉન્હોંને કહાઃ—

" ખાનદાને રિસાલતકા ગુલામભી તુમસે બેહતર હે. રસુલેખુદા સલ૦ને ફરમાયા હે " કોમકા ગુલામ ઉન્હીમેં શામિલ હોતા હે " પસ મેં ખાનદાને રિસાલતકા ગુલામ તો ઉન્હીમે શરીક હું " ઇબ્ને ઝુબેરને કહા—

" મેં ઇસકા કુછ જવાબ દેના નહીં ચાહતા. " ઇસપર મઆવીયાને ફિર આગ ભડકાની ચાહી ઓર કહા—

" લો ખુદાકી શાન ઇબ્ને ઝુબેર તુમકો મુઝ અમીરૂલ મોમેનીન ઓર હુસેન રદી૦ ઇબ્ને રસુલુલ્લાહ સલ૦કે સામને ફખ્ર કરને ઓર બડા બનનેકી જુરઅત હુઇ. અરે હમ ઓર હુસેન રદી૦ ઉસ ખાનદાનસે હેં જો દરિયા હે અગર તુમ ઉસ દરિયામેં ઘુસના ચાહોગે તો ઉસકી મોજે તુમકો પાશ પાશ કર દેંગી. " ઇબ્ને ઝુબેર ગરદન ઝુકાયે મઆવીયાકી બાતેં સુનતે રહે ઓર એક દફાહી ઉન્હોંને

સર ઉઠાયા ઓર અયસે પેરાયેમેં ગુફતગુ શુરૂકી જીસસે હઝરત ઈમામ હુસેન રદી૦કા કદમ ગુફતગુસે અલગ હો ગયા ઓર બરાહે રાસ્ત ઉસકી ઝદ મઆવીયાપર પડી. કયોંકે ઈબ્ને ઝુબેર મઆવીયાકી હિકમતે અમલીકો સમઝ રહે થે કે વો હુસેન રદી૦કા દિલ ઓર તમામ દરબારકા દિલ મુઝસે મુકદદર કરના ચાહતે હેં. ચું કે હુસેન રદી૦કી અઝમત હર શખ્સકે દિલમેં હે ઇસલિયે મઆવીયા અપની કરાબતકા ઇઝહાર કરકે શામીયોંકો દિખાના ચાહતે હેં કે હમ ઓર હુસેન તો એક હેં ઈબ્ને ઝુબેર કોઇ ચીઝ નહી" ઈબ્ને ઝુબેરને હઝરત ઇમામ હુસેનકે સુકુતસે ઇસકોભી સમઝ લિયા થા કે વોભી મઆવીયાકી ચાલકો પા ગયે હેં. ઉન્હોંને કહા—

" હાઝેરીન ! તુમકો ખુદાકા વાસ્તા, ઝરા ઇનસાફ્સે કેહનાકે કયા મેરે બાપ રસુલેખુદા સલ૦કે દોસ્ત ન થે ? ઓર કયા મઆવીયાકે બાપ અબુ સુફીયાનને રસુલુલ્લાહ સલ૦સે મહારિબે ન કિયે થે ઓર કયા મેરી વાલિદા અસમાઅ બિન્તે અબીબકર સિદદીક રદી૦ નથીં. ઓર મઆવીયાકી વાલિદા હિંદા ન થી. જીન્હોંને રસુલુલ્લાહ સલ૦કે ચચાકા કલેજા ખા લિયા થા કયા મેરે નાના અબુબકર સિદદીક રદી૦ ન થે જો રસુલુલ્લાહ સલ૦કે યારે ગાર થે. ઓર કયા મઆવીયાકે જદ બહાલતે કુફ્ર બદરમેં

રસુલુલ્લાહ સલ૦સે લડને ન આયે થે ? ઓર કયા મેરી ચચી ઓર ખાલા ઉમ્મુલ મોમેનીન ખદીજતુલ કુબરા રદી૦ ઓર આયેશા રદી૦ ન થીં ? ઓર મઆવીયાકી ચચી ઉમ્મેજમીલ અબુલેહેબકી બીવી ન થીં જીનકો કુરઆનને હમ્માલતલ હતબકા ખિતાબ દિયા હે ઓર કયા મેરી ચચી ઓર ખાલાકે ખાવીન્દ મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ સલ૦ ઓર મઆવીયાકી ચચીકે ખાવીન્દ તમામ બની આદમમેં સબસે ઝિયાદા શકી વ બદબખ્ત ન થે જીનકી શાનમેં તબ્બત નાઝિલ હુઇ. સુનો સુનો મેરા નામ અબ્દુલ્લાહ હે ઓર ઉનકા નામ મઆવીયા હે. ઇસપર ગોર કરલો. ઇસસે ઝિયાદા મેં ઓર કયા કહું " દરબારમેં ઇસ બરજસ્તા વ મુદલલિલ તકરીરસે સન્નાટા છા ગયા. મઆવીયાકે ચેહરે પર હવાઇયાં ઉડને લગીં મગર ઉન્હોંને અવસાન દુરૂસ્ત કરકે જવાબીયા તકરીર શુરૂ કી જો યે થી.

" અય ઇબ્ને ઝુબેર ! સુન તેરે પાસ ન અમ કુછ ઇકતિદાર હે ન પહેલે તેરે બુઝુર્ગોંકી કુછ વકઅત થી. તુઝે યાદભી હે ? ફુખારકે દિન મેરે દાદા હરબ બિન ઉમઇયા સરદારે લશકર થે. ઓર તેરે બાપ ઓર કુન્બેવાલે ઉનકે મામુલી લશકરી થે. મેરે દાદાકે હુકમકે સામને ઉનકી ગરદને ઝુકી હુઇથીં યે ફુઝ ખતમ ન હુવા થા કે હમહી લોગોંમેં ખુદાને એક ઓર ફુઝ પયદા કિયા ઓર

મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ સલ૦ હમારે હાં પયદા હુએ ઓર તેરે બાપ વ ખાનદાનને હરએ આદત ઉનકી ગુલામીકા તોકભી અપની ગરદનમેં ડાલ લિયા. મેરે બાપકા તાઅના કયા દેતા હે વો ગુમરાહીમેંભી કોમકા સરદાર રહા ઓર ઇમાન લાનેકે બાઅદ ઉસકી સરદારી કાયમ રહી. ફતેહ મકકેકે દિન રસુલુલ્લાહ સલ૦ને કિસકે ઘરકો અમનકા ઘર કરાર દિયા થા. યાદ કર, યાદ કર, વો મેરેહી બાપ અબુસુફિયાનકા ઘર થા. તેરે બાપકા નહીં મેરી મા હિન્દા જાહેલીયતમેંભી અયસા દિલ રખતી થી જીસમેં મરદોંકી તરેહ ઇનતિકામકા જોશ થા ઓર મુસલમાન હોકર વો સિફાતે ખેરકા મઝહર બની. અપને નાના સિદદીકે અકબરકા ફખ્ર ન કર. ઉનકી સિદદીકીને મેરે ઇબ્ને અમકે તુફેલ ઇઝઝત પાઈ હે, અબદુલ ઉઝાકે સદકેમેં નહીં. ઓર મેરે દાદાકી શિરકતે બદરકા જો હવાલા તુને દિયા તો યે ભી તો સોચા હોતા કે હમ અપને ભાઇયોંકે સામને ગયેથે. ઉન્હોંને હમકો કત્લ કિયા હમને ઉનકો કત્લ કિયા. હમ તેરે ખાનદાનકે હાથસે કાલ નહીં હુએ. ઓર યે જો તુને ખદીજા રદી૦ ઓર આયેશા રદી૦ કા ઝિક્ર કિયા તો યાદ રખકે યે દોનોં ઉમ્મુલ મોમેનીન મેરેહી ઇબ્ને અમકે તુફેલ બનીથીં. આજ તો તુ ઉમ્મુલ મોમેનીન આયેશા કે ખાલા હોનેપર ફખ્ર કરતા હે કલકા કિસ્સા ભુલ ગયા કે તુ ઓર તેરા બાપ ઉનકો બેહકાકર

અલી રદી૦ કે મુકાબિલેકે લિયે જમલકી લડાઇમેં લે ગયે. તુમકો ઈસકા ખ્યાલ ન આયા કે તુમારી ઓરતેં તો પરદેમેં બેઠી રહેં ઓર રસુલુલ્લાહ સલ૦ કી નામુસ ઘરસે નિકલ કર મયદાને કિતાલમેં જાયે ઓર ફિર તેરે બાપકી બુઝદિલીભી દેખ લીકે જબ મેરા ભાઇ અલી રદી૦ તલવાર સોંત કર સામને ખડા હુઆ તો વો મુંહ છુપા કર ભાગ નિકલા મગર અબુલ હુસેન રદી૦ ને ઉસકો ન છોડા ઓર કાટકે રખ દિયા. તુ અપને ઓર મેરે નામકા હવાલા નાહક દેતા હે. ખિલકત જાનતી હે કે કોન હમ દોનોંમેં બ એઅતિબાર નામ ઓર બ એઅતિબાર કામકે અફઝલ હે. " (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવમ સફા ૯૭)

ઇસ બાહમી મુબાહિસેકે દરજ કરનેસે મેરા મતલબ યે હે કે નાઝરીનકો ઉન જવાબાતકા ઇલ્મ હો જાયે જો બની ઉમઇયા અપને મોઅતરેઝોંકો દિયા કરતેથે. અબ તક લોગ સિર્ફ ઉન એઅતિરાઝોંહીકો જાનતે હેં જો ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ ને મઆવીયાપર કિયે ઓર તાઅજ્જુબ કરતે હેં કે બા વુજુદ ઇન તમામ હાલતોંકે એહલે શામ ઓર ફિર તમામ ઇસલામી દુનિયાને બની ઉમઇયાકી ખિલાફતકો કયોંકર મનઝુર કર લિયા થા. મઆવીયાકા જવાબ ઉનકી તસકીન કર દેગા ઓર જાન લેંગેકે ઇન હિકમત અમલીયોંસે ખિલકતકે દિલ અપની તરફ મુત

વજજેહ કિયે ગયેથે. આમ લોગોંમેં ઝિયાદા ગોર કરને ઓર તેહકી બાત તક પહોંચનેકી લિયાકત નહીં હોતી. ઈસ વાસ્તે વો બની ઉમઈયાકી ઝાહરી લસ્સાની ઓર ઝબાન દરાઝીસે મુત અસ્સીર હો જાતેથે વર ન ઇસ સવાલો જવાબકો ગોરસે દેખા જાયે તો માઅલુમ હો જાયેગા કે ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ કી દલીલેં બોહોત સાફ ઓર ઝબર દસ્ત થીં ઓર મઆવીયાકે જવાબાત મેં સિવાય લફ્ફાઝીકે કુછ ન થા. અલ બત્તા ઈસ બાતકી તાઅરીફ કરની પડેગી કે મઆવીયામેં એઅતિરાઝહીસે જવાબ નિકાલ લેનેકી મહારત ખુબ થી. ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ કે અકસર સવાલાતકો મઆવીયાને પલટા દિયા ઓર ઇલઝામી જવાબકી શાન ઉનકો ઈસ તરાહ દે દીકે માઅમુલી સમઝવાલા મુગાલિતે મેં પડ જાયે ઓર કેહને લગે કે બેશક મઆવીયાને સચતો કહા.

ઇબ્ને ઝુબેર પુછતે હેં કે કયા મેરે નાના અબુબકર સિદ્દીક ન થે ? મઆવીયા કેહતે હેં ઉનકો યે ઈઝઝત મેરે ઇબ્ને અમકે સબબ હાસિલ હુઇથી. મગર કોઇ ઉનસે પુછતા કે જીસ વકત ઇબ્ને ઝુબેરકે નાનાને તુમારે ઈબ્ને અમકી તસદીક કી થી ઓર હઝારોં મુસીબતોં ઓર તકલીફોંકા મુકાબિલા વો કર રહે થે ઉસ વકત આપકા ઓર આપકે બાવાજાન ઓર સારે કુનબેકા ઉસ ગરીબ ઈબ્ને

અમકે સાથ કયા સુલુકથા. કયા ઉસ વકત ભી આપ ઇબ્ને અમપર કૃપ્ર કરતે થે. ઉસ દિન તો આપ અપને બેકસો તનહા ઈબ્ને અમકે તિશનએ ખુન હો રહે થે. ઉસ દિન તો આપ ઉસ ઇબ્ને અમકો અપને ખાનદાનમેં શુમાર કરતે હુએ ભી શરમાતે થે ઓર ઉસકો આર સમજતે થે. ઉસ દિન તો આપકે વાલિદે માજીદ આપકે ઇબ્ને અમકો હિકારતસે ઇબ્ને અબી કબશા કેહતેથે ઓર ઈબ્ને અમકે બરબાદ કરનેમેં રાત દિનકા અયશ આરામ આપને ઓર આપકે ખાનદાનને અપને ઉપર હરામ કર લિયા થા. બિચારી ફાખતા સેવા કરતી રહી. ઓર મેવા ખાનેકે વકત કઉએ સાહબ આ ગયે ઓર રિશ્તે જતાને લગે. બદરકી ભુક પ્યાસમેં, ખંદક કી યાસો હિરાસમેં, ઓહોદકી તકાલીફે બે કિયાસમેં ઈબ્ને ઝુબેર રદી૦ કે નાનાને સાથ દિયા થા યા આપને ઓર આપકે વાલિદો ખાનદાનને, ઉન દિનોંતો આપ છુરી તેઝ કિયે ફિરતેથે કે મોમિનકા કોઇ ગલા મિલે ઓર આપ ઉસકે ઉપર ઉસકો ચલાયેં. આજ વખ્તે શાહી નઝર આયાતો ઇબ્ને અમ ઈબ્ને અમકા નાબરા લગાયા.

સારી બેહેસમેં એક જવાબ ભી અયસા નહીં જો કિસી ઇમાનદાર દિલકો મુત મઇન કર સકે. ઇબ્ને ઝુબેરકી હુજજતોં મેં દીનકા રંગ ઝલકતા હે ઓર મઆવીયાકે

જવાબોંમેં વોહી કોમી ફખ્રકા જલવા નઝર આતા હે જીસકો આં હઝરત સલ૦ મિટાને ઓર કુલ્હો મોમેનુન ઇખવતુનકા રંગ જમાનેકો તશરીફ લાયે થે. મઆવીયાને સારી ઝિંદગી ઈસ એહસાસે ઇસલામીકે ફના કર દેનમેં સરફ કર દી જો ઈસલામને ઉખુવ્વતકા મુસલમાનોંમેં પયદા કિયા થા. મઆવીયાકે જીસ કોલકો દેખોગે, જીસ ફેએલ-પર નઝર કરોગે સાફ માઅલુમ હો જાયગા કે વોહી જાહે-લીયતકી ફખરીયા બાતેં ઉભાર રહે હેં વોહી નસબી ઈમતિયાઝાતકે બરબાદ કુન જઝબે ભડકા રહે હેં. કભી ઉનકે અકવાલો અતવારસે યે ન પાયા ગયા કે ઉન્હોંને કલમએ વેહદતપર તબાયેકો બર અંગેખ્તા કિયા હો. ઉન્હોંને જબ કહા યેહી કહા હમ કુરેશ હેં, હમ અરબ હેં, હમ અમકે હેં, હમકે હેં.

શુરૂમેં પઢા હોગા. આં હઝરત સલ૦ કી એક હદીસ મેંને નકલ કી હે જીસમેં હુઝુરને ઇરશાદ ફરમાયા થા કે " ઇલાહી, મઆવીયાકો કિતાબો હિસાબકા ઈલ્મ દે ઓર અઝાબસે ઉસકો બચા. " યે દોઆ એક તરેહકી પેશીન ગોઇથી જીસમેં મુસલમાનોંકો અમીર મઆવીયાકે કેરેક-ટરસે આગાહ દી ગઇ થી. આપને ઉસમેં ફરમા દીયાકે મઆવીયાકો ન કિતાબે ઇલાહીકા ઈલ્મ હે ન હિસાબે આખેરતકા ડર ન અઝાબે દોઝખકા ખોફ. જબ હીતો

આપને દોઆમેં યે ફરમા દિયા કે ઇલાહી ઇસકો કિતાબો હિસાબકા ઇલ્મ દે ઓર અઝાબસે બચા. યકીન હે કે આં હઝરત સલ૦ કે ઇરશાદકે મવાફિક ખુદા તઆલા ઉનકો અઝાબસે નજાત દેગા ઓર ઉનકી નજાત આઅમાલકે સબબ નહીં મેહેઝ ઇસ દોઆકે તુફેલ હોગી.

અમીર મઆવી-માને સલ તનતકે દરખ્તમેં કિતને બે ગુનાહ મોમે-નીનકા ખુન દિયા.

દુનિયાકે બાદશાહોંમેં તો યે બાત કુછ અચબકી નહીં હે કે સલતનત ઓર તાજકી ખાતર બાપમાં ભાઈ બેટેકો ઉન લોગોંને કત્લ કિયા હે ઓર કસરે હુકુમતકે ઈસતેહકામકે લિયે બે શુમાર બે ગુનાહોંકા ખુન પાનીકી તરાહ બહાયા હે મગર દીનકે ઝાબ્તેમેં ઇસ ગુનાહે અઝીમકા નામો નશાન ભી કહીં નહીં પાયા જાતા. ઈસલામકે કાનુનને તો કત્લે અમદકી યે દફા બતાઇ હે. “ જીસ્ને કિસી મોમિનકો જાન બુઝકર કત્લ કિયા ઉસકી સઝા જહન્નમ હે. ” મગર જનાબ મઆવીયાને ઉમવી સલતનતકે દરખ્તકો મોમિન મુસલમાનોંકા ખુન પિલા પિલાકર પરવરિશ કિયા થા. હઝરત અલી રદી૦ સે સિફ્ફીનકી લડાઈ હુઈ, ઉસમેં બે શુમાર મુસલમાન તરફૈનકે મારે ગયે ઉનકા ગુનાહ ભી અમીર મઆવીયા કે ઝિમ્મે હે. કયોંકે ઉન્હોંને મેહેઝ

અપની સલતનતકી ખાતર ખુને ઉસમાન રદી૦ કા એક ફરઝી બહાના નિકાલા થા. વરન મવાફિક વ મુખાલિફ હર શખ્સ જાનતા હે ઓર કેહતા હે કે મઆવીયાકા યે મુતાલિબા હઝરત અલી રદી૦ સે બિલકુલ ના વાજીબ થા, ઓર મઆવીયાને લડને ઓર અપની સલતનત કાયમ કરનેકા યે એક શરઇ હીલા ઇજાદ કિયા થા તાહમમેં ઇસ જમહુરી જંગકે ખુનકો મઆવીયાકે નામએ આઅમાલમેં અપની કલમસે દરજ નહીં કરતા ઇસકા ફયસલા ખુદા કરેગા. મગર ઇન મુત અદદિદ અમદી કતલોંસે દામને મઆવીયા કો કયોંકર પાક કિયા જા સકતા હે જો રોઝે રોશનમેં હર તારીખકે વરકપર અપની સુરખી દિખા રહે હેં.

પહેલા ખુન. સઇયદના હઝરત ઇમામ હસનકા હે જો તારીખકી રિવાયતો દરાયતસે કતઅન અમીર મઆવીયાકે ઉપર સાબિત હે ઓર કોઇ જદીદો કદીમ મુહાકિમએ તારીખી વ કાનુની ઉનકી બરીયત ઇસ કત્લકી શિરકતસે નહીં કર સકતા. મોહરરમ નામેમેં તિબરીકે હવાલેસે મેંને યે વાકેઆ લિખા હે. ઓર તારીખોંમેં ભી ઇસકે હવાલે પાયે જાતે હેં અગર સબ બ્યાનાતે તારીખીકો ઝુટા ઓર બોહતાન ભી માન લિયા જાયે તબભી ઇસમેં તો

કોઇ શખ્સ શુબ્હા નહીં કર સકતા કે હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ કા ઝેહેરકે અસરસે ઇનતિકાલ તો ઝરૂર હુઆ થા ઔર ઉસ વકત અમીર મઆવીયાકી હુકુમત ભી કાયમ થી ઔર ઉનકે એહેલકાર અદના વાકેઆત વ મુકદ્દિમાતકી તફતીશો તેહકીક ભી કરતે થે. શરઇ હુદુદ જારી કી જાતીથીં, મુજરેમોંકો સઝાયેં મિલતીથીં ફિર કયા વજેહ હે કે હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ કે કતલને બડે વાકેએકી ન મઆવીયાને તેહકીકાતકી ન ઉનકે કિસી એહેલ કારને. અગર વો ખુદ ઇસકે મુજરિમ ન થે તો ઉનકો બ હેસીયત એક હાકિમકે ઇસ મુકદ્દમેકી જુસ્તોજુ કરની ચાહીયે થી ઔર અસલ મુજરિમકા પતા નિકાલના વાજીબ થા. મગર ઉન્હોંને કુછ ભી ન કિયા ઔર ઇસ પુર અસરાર વાકેએકી ઝરા ભી તેહકીકાત ન હુઇ.

ઇસસે સાફ ઝાહિર હે કે મઆવીયાકા હાથ ઇસમેં શરીક થા ઔર તારીખોંકા બ્યાન બિલકુલ દુરૂસ્ત હે કે ઉન્હોંને ઝેહેર દિલવા કર હઝરત હસનકો શહીદ કરાયા. તો કયા યે કતલે અમદ ન થા ? ઔર કયા ઇસકી સઝામેં જનાબ મઆવીયા દફે કુરાનીકી હદમેં નહી આતે ? ઇમામ હસન રદી૦ ને બગાવત ન કીથી જો ઉસકી સઝા વ પાદાશમેં ઝેહેર દિલવાયા ગયા. ઉન્હોંને તો ખુદ હી મઆવીયાકો સલતનત દેદીથી ફિર ઉનકા કત્લ કિસ ખતાકે

ઇબ્ન સા ઔર કયા થે ઔક કે ગુનાહ મોમિનકા ખૂન નહીં હે જો સલતનતકે હરફતમેં ડાલા ગયા તાકે વો સર સૂબ્ઝ રહે.

ઇન વાકેઆતસે સાફ ઝાહિર હે જો મેં ને નકલ કરતા હું કે અમીર મઆવીયાહીને હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ કો ઝેહેર દિલવાયા થા.

(૧) અબાના ઇબ્નુલ હકમ કેહતે હેં કે “ મૌતે હસન રદી૦ સે ચંદ રોઝ પહેલે મઆવીયાકા એક હુકમ મરવાન ઇબ્નુલ હકમ હાકિમે મદીનાકે નામ બસીગએ ખુફ્રી આયા થા કે હસન રદી૦ કે હાલસે ફોરન મુત તલેઅ કરો. ઇસ હુકમકો આયે હુએ ચંદ રોઝ ભી ન ગુઝરે થે કે હસન રદી૦ ને ઇનતિકાલ કિયા ઔર મરવાનને ઉસકી ખબર મઆવીયાકો લિખ ભેજી. ” (તબકાતુલ અતિબ્બા જીલ્દ અવ્વલ સફે ૧૧૮) સવાલ પયદા હોતા હે કે ઇસ ગૈર માઅમુલી જલદીકી દરિયાફતકા કયા સબબ થા જીસકે લિયે ખુફ્રી એહકામ નાયબકે નામ જારી કિયે ગયે. ઇસ સાલ ઔર ઇન અઇયામકી નિસબત તારીખોંમેં અયસી કોઈ બાત દરજ નહીં હે જીસસે યે શુબ્હા હો કે ઇમામ બગાવતકા સામાન કર રહે થે યા ઔર અયસા કોઈ વાકેઆ પેશ આયા થા જીસકી બિના-

પર મઆવીયાકો તફ્તીશે હાલાતે ઇમામ હસન રદી૦ કી જરૂરત પેશ આઇયા.

(૨) હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૦ જબ મઆવી-યાકે પાસ આતે તો મઆવીયા ઉનકો અપને બરાબર તખ્ત-પર જગા દિયા કરતે થે. એક દિન જબ લોગોંકો હાઝ-રીકા ઇઝ્ન હુઆ ઓર સબ અપની અપની જગેપર બયઠ ગયે તો ઇબ્ને અબ્બાસભી આયે. મઆવીયાને ઉનકો સલામ ભી ન કરને દિયા ઓર એક દફાહી ઘબરાકર સવાલ કિયા. “ ક્યા તુમકો હસન ઇબ્ને અલીકે મરનેકી ખબર મિલી ? ” હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસને ફરમાયા “ નહી ” તો મઆવીયા બોલેઃ—“ હમકો ઉનકે ઇનતિકાલકી ખબર મિલી હે ” ઇસપર ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૦ ને ઇન્નાલિલ્લાહ પઢી ઓર ફરમાયાઃ—“ અય મઆવીયા ! હસનકે મર-નેસે તુમારી ઉમરમેં કુછ ઇઝાફા નહી હો જાયગા. ઓર ન ઉનકે આમાલ તુમારે સાથ કબ્રમેં જાઇંગે. ” ઇસ-પર મઆવીયાને કહાઃ—“ તુમ બેઠો તો સહી ” ઇબ્ને અબ્બાસ બોલે. “ યે દિન બેઠનેકા નહી ” (તબકાતુલ અતિબ્બા જીલ્દ ૧ સફે ૧૧૬)

ઇસકે બાદ તબકાતુલ અતિબ્બામેં મઆવીયાકી શમા-તત કા હાલ હે જો ઉન્હોંને હઝરત ઇમામ હસનપર કી ઓર વો અશઆર હેં જો કુથમ બિન અબ્બાસને ઇસ

શમાતતપર મઆવીયાકે ખિલાફ કહેથે. દેખ લીજીયે ચોરકી દાઢીમેં તિનકા ઇસીકો કેહતે હેં, કયસી ઘભરાહટ થીકે ઇબ્ને અબ્બાસકી સાહબ સલામત ભી ન હોને પાઇ ઓર ખૂન સર પર બોલને લગા. ઇબ્ને અબ્બાસને ભરે દરબારમેં સાફ સાફ મઆવીયાપર ખુને હસન રદી૦ કા ઈલઝામ લગાયા જો ઉનકી ગુફતુગુસે સાબિત હે. મગર મઆવીયાને ઉસકી બરીયત ન કી અગર વો બે ગુનાહ હોતે તો કેહતે કે ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૦ મુઝપર ઇસકા ઈલઝામ કયોં લગાતે હો. મેરી ઉમર ઓર કબરકા ઝિકર ઇસ વકત કયોં કિયા ? ઇસકા હસન રદી૦ કી મોતસે કયા તાઅલ્લુક ? લેકિન વો તો એક મુજરિમકી તરેહ બોલે તો યે બોલે કે બેઠો તો સહી. યાઅને જો હોના થા હો ગયા. અબ તુમ બેઠો, તુમને ભલા ફિકર કિયા, મર ગયે મર જાને દો. ”

હઝરત અબદુર રહેમાન ઇબ્ને ખાલિદ ઇબ્નુલ વલીદ રદી૦ભી જનાબ મઆવીયાકી તેગે હુકુમતકા દુસરા ખૂન. શિકાર હુએ.

અબી સુહેલસે રિવાયત હે કે જબ મઆવીયાને યઝીદકી વલી એહદીકા ઇરાદા કિયા તો એહલે શામસે કહા કેઃ—“ અબ તુમારા બાદશાહ બુઢઢા હો ગયા ઇસકી ખાલ ઢીલી પડ ગઇ, ઇસકી હડડીયાં બોસીદા હો ગઇ.

ઓર ઉસકી અજલ કરીબ આ ગઇ, વો ચાહતા હે કે તુમારે વાસ્તે અપના કોઇ જાનશીન મુકરર કરે. બતાવ તુમ કિસકો ઇસકા એહેલ પાતે હો." તો ઉન સબને કહા—"અબદુર રહેમાન બિન ખાલિદ બિનુલ વલીદ ઇસ મનસબકે લાયક હે." મઆવીયા યે જવાબ સુનકર ચુપકે હો ગયે ઓર ઉન્હોંને ઉસકો અપને દિલમેં રખા. ઓર પોશીદા તોરસે ઇબ્ને અસાલ અયાઇ તબીબકો બુલાકર અબદુર રહેમાનપર મામુર કિયા ઓર ઉસને ઉનકો ઝેહેર પિલા દિયા. જીસસે વો ઇનતિકાલ કર ગયે."
(તબકાતુલ અતિબ્બા જીલ્દ અવ્વલ સફા ૧૧૭)

ઇસ કિતાબમેં ઇસ મોકેપર યેભી હે કે જબ અબદુર રહેમાન બિન ખાલિદ બિનુલ વલીદકી વફાતકા હાલ ઉનકે ભતીજે ખાલિદ બિનુલ મહાજીરકો મકકેમે માઅલુમ હુવા તો વો અપને ગુલામ નાફેકો લેકર દમિશ્ક ગયે તાકે ઇબ્ને અસાલકો કત્લ કરકે અપને ચચાકા બદલા લેં. ઇબ્ને અસાલ મઆવીયાકા બડા મુકરરિબ થા જીસ વકત વો દરબારસે નિકલકર ઘરકો ચલા નાફેકી મદદસે ખાલિદ ઇબનુલ મહાજીરને તલવાર મારકર ઇબ્ને અસાલકો કતલ કર દિયા ઓર ભાગકર એક તંગ મોહેલ્લેમેં છિપ ગયે મઆવીયાકો જબ ખબર હુઇ તો ઉન્હોંને કહા. "હો ન હો યે કામ ખાલિદ બિનુલ મહાજીરકા હે ઇસકો

તલાશ કરો." ચુનાન્ચે વોહ તલાશ કરનેસે પકડે ગએ ઓર મઆવીયાકે સામને લાય ગએ. મઆવીયાને કહા— તુજ અબુલઅસકી લાઅનત હો તુને મેરે તબીબકો ક્યું કત્લ કર દીયા ?" ખાલિદને જવાબ દીયા "કતલતુલ મામુરા વ બકિલ આમિર" "મેને માઅમુરકો કત્લ કર દીયા મગર હુકમ દેનેવાલા બાકી હે"

ઇસપર મઆવીયાને ખાલિદકો તો છોડ દીયા ઓર ખાલિદકે કબીલેપર ૮૦ હજાર દિરહમ જુરમાના કીયા ઓર ખુંબહો ઇબ્ને અસાલકે (તબકાતુલ અતિબ્બા જીલ્દ અવ્વલ સફહ ૧૧૬) મેં ઇબ્ને અસાલ તબીબકે હાલાતમે યે ઇબારત હે:—

ઇબ્ને અસાલ ઇસાઇ મઝહબકા એક પુરાના ઓર મુમતાઝ તબીબ દમિશ્કમે થા. જબ મઆવીયા દમિશ્કકે માલિક હુવે. તો ઇસ તબીબકો અપને વાસ્તે મુન્તખિબ કર લીયા ઓર ઇસપર બહોત કુછ એહસાનાત કીયે. મઆવીયાકો ઇસકે સાથ બહોત કુછ અકીદત થી. રાતદિન ઇસસે બાતચીત રેહતી થી. ઓર ઇબ્ને અસાલ મુફરરિદો મુરકિકબ દવાઓં ઓર ઉનકે ખવાસસે ખુબ માહિર થા. ખુસુસન કાતિલ ઝેહરોંસે ઉસકો બડી આગાહી થી. ઇસ વાસ્તે મઆવીયાને ઉસકો અપના મુકરિબ બનાલીયા થા.

ઓર અકસર પાસ રેહને થે. ઓર મુઆવીયાકે ઝમાનેમેં એહલે ઇસ્લામકી એક જમાઅત કસીર બડે બડે આલીમોં ઓર અમીરોંકી ઝેહેર ખિલાનેસે મર ગઇ ...

યે એક અયસી શહાદત હે જીસકા તઅલ્લુક કિસી ફરીકસે નહી હે. તઝકિરએ અતિબ્બામેં ઇબ્ને અસાલકા ઝિક્ર આયા તો ઉસકે મુતઅલ્લિક યે હાલાત ભી મુસન્નિફને લિખ દીયે જીસસે ઉસકી ઝિંદગી ઓર મોતકા હાલ બતાના મકસુદ થા વરના મુઆવીયાકી ઝાતસે તબકાતેલ અતિબ્બા લિખને વાલેકો એહેસ નથી ઓર ઉસને ખાસ મુઆવીયા કો મુલઝિમ બનાનેકે લીયે યે વાકેઆ નહી લિખખા.

સફહા ૧૧૭ પર મુસન્નિફે તબકાતેલ અતિબ્બાને એક લંબી ફેહરિસ્ત ઇન મોઅતબિર રાવિયોંકીભી દી હે જીનકી સનદસે ઉસને યે વાકિયા દરજે કિતાબ કીયા.

ઇસસે માઅલુમ હુવા કે હઝરત ખલીફા સાહબને દુનિયાકી ચંદ રોઝા બહારકી ખાતિર એક કસીર જમાઅત મુસલમાનોંકી ઝેહેર દિલવા દિલવાકર તમામ કરદી ઓર યે બિચારે માઅમુલી લોગ ન થે બલ્કે અકાબિર ઓર ઉમરાથે જીનકા ખુન શજરે હુકુમતકી જડમેં દીયા ગયા.

અબુલજુનેદ અલ કાસિમ બિન સલામને અપની કિતાબ

ઈમસાલમેંભી ઇસ વાકેએકી તસદીક કી હે. ઇસ કિતાબમેં અરબકી મસલોંકા બયાન હે વો કેહતે હેં કે જબ મઆવીયાકો અબદુર રહેમાન બિન ખાલિદ બિનુલ વલીદસે યે ડર હુવા કે ખલકત મેરે બાઅદ ઉનકો મુન્તખિબ કરના ચાહતી હે તો ઉન્હોંને ઉનકો તબીબસે ઝહેર દિલવા દીયા. ઉસવક્ત જબ કે અબદુર રહેમાનને રેહલત કી તો મઆવીયાને યે ફિકરા કહા થા જો ઝરબુલમસલ હો ગયા. “ લે અજહલ અમ્મા અકઅસ્લ ઇન્નકામિન તકફ્ હુ. ”

ઓર ઇસ કિતાબ ઇમસાલમેં મઆવીયાકા એક ઓર ફિકરાભી મનકુલ હે જો ઝરબુલ મસલ હો ગયા થા. કે “ ઇન્ના લિલ્લાહે જુનુદન, મિરહલ અસ્લા ” ઓર યે ઉસવકત કહા થા જબ ઉનકે હુકમ કે બમુજીબ એક દેહકાનને મિસરકે રાસ્તેમેં માલિક ઇબ્ને ઉશતરકો ઝહેર દેકર માર ડાલા થા.

તીસરા ખૂન. ઉન્હી માલિક બિન ઉશતરકા હે જીનકા ઝિક્ર અભી ઉપર આયા. ઉનકો હઝરત અલીને મિસરકા હાકિમ બનાકે ભેજા થા. રાસ્તેકે એક ઝમીનદારકો મઆવીયાને કેહલા ભેજા કે અગર તુ માલિકકો ઝેહેર દેકર મારડાલે તો તુઝકો બીસ બરસકા ખિરાજ મઆફ કર દીયા જાયગા ઓર ઉસકે પાસ ઇબ્ને અસાલકા બનાયા હુવા ઝહેર ભેજ દીયા

જીસકો ઝમીનદારને શહેદ કે શરબતમેં મિલાકર પિલા દીયા ઓર માલિક મર ગએ ઇસ વાસ્તે મઆવીયાને કહા કે—" ખુદા તઆલાકે કુછ લશકર હેં ઓર ઉનહીમેં શહેદ હે. " ઓર ફિર યે જુમ્લા ઝરબુલ મસલ બન ગયા 'બેશક ખુદાતઆલાને અપની શાનેં ઝાહિર ફરમાઇ હેં, ઉનમેં ખેરભી હે ઓર શરભી હે શરકે ઝુહુરકે લીયે આદમઝાદ અપની શેતાની હરકાતકા ઇરતિકાબ કીયા કરતે હેં ઓર ફિર ઉસકો ખુદાસે મનસુબ કરતે હેં મગર ખુદાનેભી તો એક ઝરબુલ મસલ ફરમાઇ હે કે " વમંય યાઅમલ મિસકાલા ઝર્રતિન શરરંયયરા " ' જો કોઇ ઝર્રેકે બરાબરભી બુરાઇ કરેગા બદલા પાયગા. '

ઇસીતરાહ ઓર બહોતસે ખુન હેં જીનકા ઝિક તારીખોંમેં મઝકુર હે, મસલન હજર બિન અદી વગેયરા, મગર યહાં નમુને કે તોરપર સિર્ફ તીન ખુનોંકા જુર્મ હઝરત અમિરૂલ મોમિનીનપર સાબિત કરના કાફી હે. કુરઆનને જો એકહી ખુનકો બડા સમઝા હે ઓર ઉસકી શદીદ સઝા મુકરર ફરમાઈ હે ઓર યહાં એક છોડ તીન તીન સાબિત હો ગએ ઓર ઉન તીનમેં એકતો ખાસ પેગમ્બર ઝાદેકા હે જો મઆવીયાકે મોહસિન થે, ખિલ્વતગુઝીં આબિદ થે, ઓર અયસે બડે મોમિન થે જીનકી નઝીર મોમિનીનમેં મુશકિલસે મિલેગી.

હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ ઇબ્ને રસુલુલ્લાહ થે. જીનકો મઆવીયાને ઝહેર દેકર શહીદ કીયા. હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ને મઆવીયાપર એક સલતનત બખ્શનેકા એહસાન કીયા થા જીસકા બદલ ઉસ મોહસિન કશીસે દીયા ગયા. હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ હુજરએ ખિલ્વતમેં ઇબાદત કર રહે થે ઓર મઆવીયાને એક બેઝરર આબિદકા ખુન બહા દીયા. હઝરત ઇમામ અયસે મોમિન થે જીનકી ઇમાની શાનકે આગે હર મોમિન સર ઝુકાતા હે ઓર ઉસ મોમિનકો અસદન મઆવીયાને કત્લ કીયા ઓર દરખ્તે હુકુમતમેં ઉસ ખુને ઇમામકો ડાલા.

મઆવીયાને કુરેશકો મુખાતિબ કરકે કહા " કયા મેં તુમકો અપને ઓર તુમ્હારે બાહમી અમીર મઆવીયા તઅલ્લુકાતકી વાબસ્તગીકા સબબ કે ઓર અવસાફ બતાઉં ? વો બોલે "હાં બતાઇયે" તો મઆવીયાને કહા " સુનો જબ તુમ તેઝ હોકર ઉડના ચાહતે હો તો મેં ધીમા હોકર રૂક જાતા હું ઓર જબ તુમકો ધીમા ઓર પરવાઝમેં રૂકા હુવા દેખતા હું તો મેરી તેઝીએ પરવાઝ બઢ જાતી હે. અગર મેં યે વઝન કાયમ ન રખતા તો હમ તુમ દોનોં તબાહો બેકાર હો જાતે. " (બરિવાયત અતબી દર અકદુલ ફરીદ)

મઆવીયાને એક દિન કહા " અગર મેરે ઓર

ખલ્કતકે દરમિયાન એક બાલભી બાકી રહેગા તો તબભી મેં અપને ઓર ઉસકે તઅલ્લુકાતકો ટુટનેસે બચા લુંગા" પુછા ગયા "અયસી નાઝુક હાલતમેં આપ કયુંકર તઅલ્લુકાતકો કાયમ રખ સકેંગે?!" જવાબ દીયા "સ્તહકે જબ ખલ્કત બાલકો ખીંચેગી તાકે તઅલ્લુક ટુટ જાય તો મેં બાલમેં ઢીલ દે દુંગા ઓર જબ ખલ્કત બાલમેં ઢીલ ઓર મેરે રિશતેસે દુર હોના ચાહેગી તો બાલકો ખીંચકર ઉનકે કરીબ હો જાઉંગા." (બરિવાયત અતબી દર અકદુલ ફરીદ સફહા ૨૧૨)

ઇબ્ને ઝુબૈરને અબી સુફ્યાનકા બયાન હે કે "એક દફઆ મેંને અપને કિસી માતેહતપર ખિરાજકે મઆમિલેમેં સખ્તીકી ઉસને મઆવીયા તક શિકાયત પહોંચાઈ. મેંને મઆવીયાકો લિખાકે આપ ઇસ મઆમિલેમેં દખ્લ ન દીજીયેગા વરના મેરે ઇન્તેઝામમેં ખલલ પડેગા ઓર ઇસકા અસર આપકી સલ્તનત પરભી હોગા; કયૂંકે મેં આપહીકા એહલકાર હૂં."

મઆવીયાને જવાબ દીયા "સિયાસતકા કામ યૂંહી ચલા કરતા હે કે એક શખ્સ સખ્તી કરતા હે ઓર દુસરા નરમી. ઇસ્તહ વઝન બરાબર હો જાતા હે. અગર બરાબર સખ્તી હો યા બરાબર નરમી હો તો હુકૂમતમેં ફર્ક

પડ જાતા હૈ. " (બરિવાયત અતબી દર અકદુલ ફરીદ. જીલ્દ દુવ્વમ સફહા. ૨૧૨).

ઉમરૂ બિનુલ આસ કેહતે હૈં કે " મઆવીયાં ગુસ્સેકો હંસીમેં ટાલ દેતે થે ઓર બે ગુરૂરત કભી ન સોતે થે. (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવ્વમ)

હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૦ સે મઆવીયાકે અવસાફ પૂછે ગયે તો ઉન્હોંને ફરમાયા " ઉનકા હિલ્મ ગુસ્સેકે લીયે લબાદેજાં થા, ઉનકી સખાવત ઝબાનોંકા કુફલથી ઉનકો દિલોંકા જોડના ખૂબ આતા થા ઓર યેહી વજહ ઉનકી હુકૂમતકે ઇસ્તેહકામ કીથી. " (અકદુલ ફરીદ. જીલ્દ દુવ્વમ).

જબ હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ ને મઆવીયાકો ખિલાફત દેદી ઓર ઝગડે તય હો ગએ તો મઆવીયાને ખૂને હઝરત ઉસ્માન રદી૦ કે ઇન્તેકામકા ઝિક્ર છેડ દીયા. ઇસકે બાઅદ વો મદીનેમેં આયે ઓર હઝરત ઉસ્માન રદી૦ કી બેટી આઇશા રદી૦ સે મિલને ઉનકે ઘરમેં ગએ તો વો બે ઇખ્તિયાર રોને લગીં ઓર ઉન્હોંને કહા કે " અબ તુમને મેરે બાપકે બદલા લેનેકા ખયાલ છોડ દીયા ઓર હુકૂમત હાસિલ હોતેહી અપની ઝબાન બંદ કર લી ! ! " તો મઆવીયાને જવાબ દીયા " લોગોંને મુજકો

ઈતાઅત કી મેંને ઉનકો અમન દીયા, મેંને ઉનકે સામને અપના હિલ્મ ઝાહિર કીયા જીસકી તેહમેં ગુસ્સા પોશીદા હે ઓર ઉન્હોંને મેરે સામને અપની આજીઝી ઝાહિર કી જીસકી તેહમેં હસદ મખફી હે. હર આદમીકે પાસ ઉસકી તલવાર મોજુદ હે ઓર વો મોકેઅકા ઈન્તિઝાર કર રહા હે પસ અગર મેં ઉસસે એહેદશિકની કરૂં તો વોહ મેરે સાથ એહેદશિકની કરેંગે. ઈસકે બાઅદ કિસકો ખબર હે કે વોહ મુઝપર ગલબા હાસિલ કર લેંગે યા મેંહી ઉનપર ગાલિબ રહુંગા. લેહાઝા આજકે દિનકો ગનીમત જાનકે તુ અમીરૂલ મોમિનીન ઉસ્માન રદી૦ કી બેટી નહીં તો અમીરૂલ મોમિનીન મઆવીયાકી ભતીજી તો કેહલાતી હે! અગર તેરી ખાતિરમેં નકઝે એહેદ કરૂં ઓર મઆમિલા દિગરગૂં હો કર યેહ હુકૂમત મેરે હાથસે નિકલ જાય તો ફિર ઉસ વક્ત તો એક માઅમૂલી ઓરત રેહ જાયગી."
(અકદુલ ફરીદ સફહા. ૨૧૨).

મદીનેમેં આકર મઆવીયાને એક લેકચર દીયા ઓર તમામ હાઝિરીનસે મુખાતિબ હોકે બોલે. "અય લોગો! અબુબક્ર સિદ્દીક રદી૦ ને દુનિયાકો છોડા ઓર દુનિયાને ઉનકો છોડ દીયા. ઉમર ફારૂક રદી૦ પર દુનિયા ફરે ફેતા હુઈ મગર ઉન્હોંને ઉસકો મુંહ ન લગાયા. ઉસ્માન ગની રદી૦ દુનિયાસે બેઝાર હૂએ ઓર દુનિયા ઉનસે બેઝાર

હૂઇ ઓર મૈ દુનિયાકી તરફ માઇલ હૂવા ઓર વોહ મેરી તરફ ઝુક પડી. અબ મેં કૈસકા બેટા હું ઓર વોહ મેરી માંઇ. અગર તુમ મુઝકો અચ્છા નહીં સમઝતે તો ન સમઝો મૈં તો અપને વુજૂદકો તુમ્હારે લીયે અચ્છા સમઝતા હું." (અબ્દુલ ફરીદ સફહા ૨૧૨).

બશર બિન અરતાત હઝરત અલીસે ખફા હોકર મઆવીયાકે પાસ ચલે ગએ ઓર ઉનકે સામને હઝરત અલીકો બુરા ભલા કેહના શુરૂઅ કીયા. ઉસ વકત ઝેદ બિન ઉમર બિનુલ ખત્તાબ રઝી૦ ભી તશરીફ રખતે થે ઉન્હોંને બશર બિન અરતાતકી બેહૂદા ગોઇસે નારાઝ હોકર એક તમાચા ઉનકે કલ્લેપર મારા તો મઆવીયાને ઇસપર હઝરત ઝેદસે ફરમાયા "તુમને એક બુઝુર્ગે કોમ ઓર સરદારે કુરેશકે સાથ ઝિયાદતી કી." ઓર ફિર બશર બિન અરતાતસે મુખાતિબ હોકે બોલે "ભાઇ ! તૂંને યેહ ખયાલ ન કીયા કે અલી રઝી૦ કી બેટી ઉમ્મે કુલસૂમ રઝી૦ ઝેદ રઝી૦ કીમાં હૈ, વોહ અપને નાનાકી બદગોઇ કબ ગવારા કરેગા ? ક્યૂંકે, ઇસમેં ફારૂક રઝી૦ કા શુયૂર ખૂન હૈ." (અબ્દુલ ફરીદ. સફહા. ૨૧૨).

એક દફઆ હઝરત ઉમર રઝી૦ ને મઆવીયાકો મક્કેકા હાકિમ મુકર્રર ફરમાયા ઓર જબ વોહ મક્કેમેં આયે તો ઉનકી વાલિદા હિન્દાને ઉનસે કહા "અગરચે

તુઝ જયસા આજ તક કિસી માંને નહીં જના. [illegible]
તુઝકો લાઝિમ હૈ કે જીસ શખ્સને હુકુમત તુઝકો દીહે
ઉસકી મરઝીકે મુવાફિક કામ કીજીઓ. ચાહે તેરે નિકટ
ઉસકા હુકમ અચ્છા માઅલૂમ હો યા બુરા લગે; કિસી
હાલમેં ઇનહિરાફ ન કીજીએ. ”

ઇસકે બાઅદ વોહ અપને બાપ અબી સુફિયાનસે
મિલે તો ઉન્હોંને કહા “ બેટા ! યેહ મહાજરીન હમસે
આગે બઢ ગએ ક્યૂંકે ઉન્હોંને ઇસલામ કુબૂલ કરનેમેં
સબકતકી ઔર હમ પીછે રેહ ગએ કે હમને કુબૂલીયતે
દીનમેં દેર લગાઈ, નતીજા યેહ હુવા કે હમ ઉનકે તાબે-
દાર હો ગએ ઔર વોહ હમારે સરદાર બન ગએ. અબ
ઉન્હોંને તુઝકો એક બડા કામ દીયા હૈ તો તુઝકો લાઝિમ
હે કે ઉનકી રાયકે ખિલાફ કોઇ કામ ન કીજીયો કે એક
દિન ઇસ ઇતાઅતકે સબબ તુ વહાં પહોંચ જાયગા જહાં
વોહ ખુદ આજકલ હૈં. ” (અકદુલ ફરીદ. સફહા.
૨૧૨).

હઝરત ઉમર ફારૂક રદી૦ જબ શામકે મુલ્કમેં તશ-
રીફ લે ગએ ઔર ઉન્હોંને મઆવીયાકી શાનો શૌકત
દેખી તો ઉન્હોંને મઆવીયાકી તરફસે મૂંહ ફેર લીયા.
મઆવીયા ખામોશ હો કર પીછે પીછે ચલને લગે તો
અબ્દુર રહેમાન બિન ઔફ રદી૦ ને ફારૂકે આઅઝમ

રદી૦ સે અર્ઝ કીયા. “ ઇસિ પેહલકી તરફ ભી તવજ્જોહ ફરમાઇયે. ” હઝરત ઉમરને ફરમાયા “ અય મઆવીયા! તેરે દરવાઝેપર દરબાન ઓર પેહરાદાર કયૂં હેં ? ઓર તૂને યેહ શાહાના ઠાઠ કયૂં બના રખ્ખે હેં. ફરીયાદી લોગ તેરે પાસ કયૂંકર આ સકેંગે ? ” મઆવીયાને કહા “ઇસ મુલ્કમેં દુશ્મનોંકે જાસૂસ હરવકત મોજૂદ રેહતે હેં અગર યેહ ઇન્તેઝામાત નમૂદ ઓર દિખાવકે નહોંતો ઇસ્લામી રોઅબ ઉનકે દિલોંસે ઉઠ જાયગા, મગર મુઝે આંજનાબકા હુકમ ઇસકે ખિલાફ હોગા તો ફોરન ઇતા અતકી જાયગી ઓર ઉન લવાઝિમાતકો દૂર કર દીયા જાયગા. હઝરત ઉમર રદી૦ ને ફરમાયા. ” અગર તેરા બયાન દુરસ્ત હે તબ તો બડા આકિલ હાકિમ હે ઓર અગર ગલત હે તો તૂ બડા ફરેબી અદીબ હે. અબ મેં તુઝકો ન ઇસિસે મન્અ કર સકતા હૂં ન ઇસકા હુકમ દે સકતા હૂં. ” (અકદુલ ફરીદ સફહા. ૨૧૨).

હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ કી શહાદતકે બાઅદ મઆવીયા હજ કરને આય તો મદીનેમેં મિમ્બરપર ચઢ કર હઝરત અલી રદી૦ પર લાઅનતકા ઇરાદા કીયા. લોગોંને કહા “ હઝરત! સઅદ બિન વિકાસ રદી૦ કી ઇજાઝત લીયે બગેર યેહ હરકત હૂઇ તો અંદેશા ફસાદકા હે. ” મઆવીયાને હઝરત સઅદસે દરીયાફત કરાયા કે

તો ઉન્હોંને ફરમાયા:–“અગર અયસા હૂવા તો મેં મસ્જીદસે ચલા આઉંગા ઔર ફિર કભી ઈસ મસ્જીદમેં ન જાઉંગા જહાં અલી રદી૦કો ગાલીયાં દી જાએં.“ મઆવીયાને સુના તો લઅનસે બાઝ રહે ઔર જબ સઅદકા ઈન્તિકાલ હો ગયા તબ અપના સાબિકા ઈરાદા પૂરા કીયા. (અકદુલ ફેરીદ સફહા ૨૧૨).

બયાન કરને વાલેકા મકસદ યેહ હયકે મઆવીયા તહમ્મુલ વ ઈન્તેઝામકી પાલીસીમેં બડે મુદબ્બિર ઔર મોકેઅશનાસ થે.

એક દફઅ સઅસા બિન સૂહાન મઆવીયાકે પાસ ગએ, ઉન્કે ચેહરેપર રાસ્તેકી ગર્દ જમી હૂઈથી. મઆ-વીયાને ઉમરૂ બિનુલ આસસે બતોર એઅતિરાઝ ઔર હજો કે ઉસ ખાકકા ઝિક્ર કીયા. સઅસા બિગડ કર બોલે “મેં ઈસ મટ્ટીસે પેદા હૂવા હૂં ઔર ઈસીમેં મુઝે મિલ જાના હે. આપ જો ઈસપર તઅન કરતે હેં તો શાયદ આપ ઉસ આગસે પેદા હૂવે હેં જીસસે શયતાન પેદા હૂવા થા ઔર શાયદ આપકી આખિરતભી ઉસી આગમેં હોગી.” (અકદુલ ફરીદ. સફહા. ૨૧૩).

એક દિન મઆવીયાને ઉમરૂ બિનુલ આસસે કહા કે

" અલી. રદી૦ કે મુકાબલેમેં મેરી કામયાબીકે ચાર વુજૂહાત હેં. અવ્વલ તો યેહ કે મેં અપને રાઝકો મખ-ફી રખતાહું ઔર અલી રદી૦ સબ બાતેં લોગોંપર ઝાહિર કર દેતે થે. દૂસરે યેહ કે મેરે પાસ તાએઅદાર ફોજથી ઔર અલી રદી૦ કે પાસ ના ફરમાન. તીસરે યેહકે જંગે જમલમેં મેંને હિસ્સા ન લીયા ઔર સમઝ લીયા કે અલી રદી૦ જીતે તો મેરા ફાયદા હય કે ઉનકે સામને મેરે હરીફ હેં ઔર હરીફ જીત ગએ તો મેરા નફઅ હયકે અલી રદી૦ કી કૂવ્વત ટૂટ જાયગી ઔર ચોથે યેહ કે મેં કુરેશમેં મકબૂલ થા ઔર અલી રદી૦ સે લોગ નારાઝ થે. " (અકદુલ ફરીદ. સફહા. ૨૧૩).

ઇબ્ને અબી શયબાને સઇદ બિન જિહાનસે યે રિવાયત કિતાબે મુસન્નિફમેં નકલ કી હે કે "ઉનસે કહા ગયા કે બની ઉમઇયા કહેતે હેં કે હમ પેગમ્બરે ખુદા સલ૦ કે જાનશીન ઔર ખલીફા હેં." ઉન્હોંને ફરમાયા " ઝૂટે હેં વોહ નાયબે રસૂલ ઔર ખલીફા નહીં હેં બલ્કે બાદ-શાહહેં ઔર બાદશાહભી બડે તુંદ મિઝાજ (હલિલ અઇયામ ફી ખુલુ ફાઇલ ઇસ્લામ. જીલ્દ ૩ સફહા. ૩૧૧).

બહીકી ઔર ઇબ્ને અસાકિરને ઇબ્રાહીમ ઇબ્ને મૂય-દુલ અરમનીસે રિવાયત નકલ કી હે કે ઉન્હોંને હઝરત

ઈમામ એહમદ હંબલ રદી० સે પૂછા " ખુલફા કૌન કૌન હેં ? " ઇમામને ફરમાયા " અબૂબક રદી० ઉમર રદી०, ઉસ્માન રદી० ઓર અલી રદી० હેં." ઉન્હોંને પૂછા "ઓર મઆવીયા ? " ફરમાયા " અલી રદી० કે સામને કોઇ શખ્સ ખિલાફતકા હકદાર ન થા. " (હલિલ અઇયામ સફહા. ૩૧૧).

સલફીને તયૂરાતમેં અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને એહમદ હંબલ રદી० સે રિવાયત કી હૈ કે ઉન્હોંને અલી રદી० ઓર મઆવીયાકી બાબત અપને વાલિદસે સવાલ કીયા તો ઉન્હોંને ફરમાયા "અલી રદી० કે બહોતસે દુશ્મન થે ઓર વોહ ચાહતે થે કે અલી રદી० કા કોઇ એબ માઅલૂમ કરેં. મગર અલી રદી० અયસે બેએબ થે કે દુશ્મનોંકો કોઇ એબ અલી રદી० મેં ન મિલા, તો વોહ મઆવીયાકે ગિર્દ જમ્અ હો ગએ ઓર મઆવીયાને ઉનકી મદદસે અલી રદી० કે સાથ જીદાલ વ કિતાલ શુરૂઅ કર દીયા." (હલિલ અઇયામ. સફહા. ૩૧૨).

હઝરત ઈમામ એહમદ હંબલકા મતલબ યેહ હયકે હઝરત અલી રદી० કે ખિલાફ મઆવીયાકો ખડે હોનેકી જુરઅત ઉન દુશ્મનોંકે મિલ જાનેકે સબબ હૂઇ. વર્ના અલી. રદી० કે સામને ઉનકી કુછ હકીકત હી નથી.

નકલકે હાલાત બતોર નમૂને કે પઢ લીયે તો અબ અમીર મઆવીયાપર અકલી નઝરસે બહેસ કરની ચાહીયે. ઈસકે તીન હિસ્સે કરને પડેંગે. એક મઝહબી, દૂસરા સિયાસી, તીસરા તમદ્દુની.

અમીર મઆવીયા મુફતીયે ઇસ્લામકી નઝરમેં.

મઝહબી નિગાહસે દેખ કર મઆવીયાકી નિસ્બત ગુફતગૂ કરના મુફતીયે શરઅકા કામ હૈ જો શખ્સ યેહ મનસબ ન રખતા હો ઉસકો ફતવા દેનેકા કોઈ હક નહીં હૈ. એક શખ્સ ઇદકા ચાંદ અપની આંખસે દેખ લે, મગર મુફતી ઉસકી શહાદતકો કુબૂલ ન કરે તો ઉસ્કો સબ મુસલમાનોંકે સાથ રોઝા રખના લાઝિમી હોગા. ઇસી તર્હ એક આદમી તારીખોં ઔર આસારે સહાબાકી મોઅતિબર કિતાબોંમેં જબ દેખે કે મઆવીયા ઇસ્લામી એહકામકે બ મૂજબ પૂરે મુસલમાન સાબિત નહીં હોતે તો ઉસ્કો બતોર ખુદ કુફ્રકા ફતવા દેનેકા ઇખ્તિયાર ન હોગા તા વકતેકે હાકિમ મજાઝે નસ વ અજમાઅસે ઇસ ફતવેકી તસ્દીક ન કરે.

મેં મુફતી નહીં હૂં ઔર મુઝકો યા મુઝ જયસે હર આદમીકો જાઇઝ નહીં હૈ કે ઇખ્તિયારાતે ફત્વા દેહી કે હાસિલ કીયે બગૈર ઇસ નાઝુક મસઅલેમેં જલ્દીસે કુછ કેહદે ઔર જો કલમકી ઝબાન પર આય લિખ દે.

લેકિન જીસ કદર એક હામીએ મુસલમાનકો મઝ-હબી મઆમિલાતમેં ગોર કરને ઓર મુત અલ્લિકાત બાતોંસે નતીજા નિકાલનેકા હક હાસિલ હે ઓર જીસ હદ તક વોહ અપની ઝાતી રાયકા મુક્તીગે ઈસ્લામકે સામને બતોર શહાદતકે પેશ કર સકતા હે મેં અહાલતે દીનકે રૂબરૂ હર કિસમકી જરહકો પેશેનઝર રખ કર રાસ્તી વ બીનાઇસે ગવાહી દે સકુંગા કે અમીર મઆવી-યામેં ઈસ્લામકા રૂહાની અસર બિલ્કુલ નહીં પાયા જાતા. ઉનકે અકલમદ, મુદબ્બિર ઓર એક બડી સલ્તનતકે બાની હોનેમેં શક નહીં મગર ઉનકે અફઆલ વ અક વાલસે યેહ સાબિત નહીં હોતા કે ઉનમેં ઈસ્લામકી અસલી રંગત ભી કુછ થી.

લોર્ડ સાલ્સબરી ઓર મિ. ગ્લેડસ્ટોન ભી બડે આકિલ ઓર મુદબ્બિર થે ઓર હિંદોસ્તાનકે સાત કરોડ મેહકૂમ મુસલમાનોંકા હવાલા દે કર વોહ અપની સલ્ત-નતકો ઈસ્લામી સલ્તનત કહા કરતે થે, મગર ક્યા મુસલ-માનોંનેભી ઈન મુદબ્બિરોંકો સિયાસી તઅલ્લુકસે આગે બઢકર મઝહબી પેશવા તસ્લીમ કીયા થા યા કમ અઝકમ ઉનકે મુસલમાન હોનેકા ઉનકો ગુમાન હૂવા થા ?

અમીર મઆવીયાકી હુકૂમત પરસ્તીને ખુદ ઉનકે ઝાતી મઝહબકો કિસ કદર નુકસાન પહોંચાયા યેહ મેં

લિખ ચુકા હું કે ઉસ્કા બતાના તો મેરે મનસબકે ખિલાફ્ હે. અલબત્તા યેહ બતાને ઓર શહાદતમેં ઝાહિર કરનેકા મુઝે હક હાસિલ હે કે ઉનકે તર્ઝે અમલને બાઅઝ દીગર મુસલમાનોંમેં હુઆે જાહ પયદા કર દી. વોહ અબુ બક્ર રદી૦, વ ઉમર રદી૦, વ ઉસ્માન, રદી૦ વ અલી. રદી૦ કી મઝહબી ઝિંદગીકો ભૂલ ગએ ઓર દુનિયા પરસ્તી ઓર હુકમ રાનીકા શોક ઉનકે ઝોકે ઈબાદતપર ગાલિબ આ ગયા જીસ મેહવીયત ઓર રગબતે ઇલલ્લાહકી તાઅલીમ ઈસ્લામને દી થી ઓર જીન ઉસૂલ **ખુદા પરસ્તી** વ **ખુદા જોઇ** વ **ખુદા દાની** પર ઇસ્લામકી બુનિયાદ રખ્ખી ગઈથી. વોહ સબકે સબ દુનિયા પરસ્તી, દુનિયા જોઇ વ દુનિયા દાનીકે દસ્તે સિતમસે મુતઝલ ઝલ હો ગએ ઓર ઉસ્કે બાની બિલા શિરકતે ગેર મઆવીયા હીથે ઓર **અદદાલો અલસ્શરૈં** કિફ્આ બુરાઇ ઓર ગુનાહ પર રગબત પેદા કરને વાલા ભી મિસલ ઈસી ગુનેહગારકે હે જીસને યેહ બદીકી પસ ઈસ હિસાબસે સેંકડોં હઝારેં દુનિયા પરસ્તોંકે આઅમાલ સેયાહભી અમીર મઆવીયાકે નામએ આઅમાલમેં લિખને ચાહીયેં. મેં ઇઝઝત મઆબ હઝરતે મુફ્તીયે શરઅકો યાદ દિલાઉંગા કે ઇસ્લામકે અરકાન પાંચ હેં. કલમએ વેહદત, નમાઝ, રોઝા, હજ, ઝકાત. ઓર એક મુસલમાન કે કમાલાતકી તક-

મીલ ઈનહી અરકાને ખમસાકી તાઅમીલસે હોતી હૈ, મગર અમીર મઆવીયાકી ઝિંદગીમેં કમાલે કલેમા, કમાલે સલાત, કમાલે સિયામ, કમાલે હજ, કમાલે ઝકાતકે હાલાત તો બિલ્કુલ નાપયેદ હૈં ઔર ઉસ્કે ઇવઝ કમાલે સિયાસત, કમાલે હરબ વ ઝરબ, કમાલે મક્રો ફ્રેબકે અફ્સાને ઉનકી હયાત કે કારનામે નઝર આતે હૈં તો કયા સરકારે શરીઅત પનાહ મુકદ્દમેકે ઇસ ઝુરૂરી ઔર અહમ પેહલૂ પર તવજ્જોહ ન ફ્રમાયગી ?

મેં હુરમતદાર હાકિમે શરઅ પરવર દિવાર કી યાદ દાશ્તમે મુસલમાનોંકે અવસાફ્રેદીની લિખવાને ચાહુંગા તો કુરઆન શરીફ્રકે અઠારવેં પારેકી ઇબ્તિદાઇ આયાત પઢ કર અર્ઝ કરૂંગા કે ઉનકો મુકદ્દમેકી મિસલમેં ઝુરૂર દર્જ કરના ચાહીયે તાકે આપકો મઆવીયાકી નિસ્બત ફ્રૈસ્લા દેનેમેં ખયાલ હો કે વોહ ખુદાકી ઉન અલામાતમેંસે કોઈ અલામત ભી અપને અંદર રખતે થે ? વોહ ફ્રરમાતા હૈ—

“ ફ્રલાહીયત ઉનહી મોમિનોંકી હૈ જો અપની નમાઝોંમેં (ઝોક વ શોક) આજીઝી રખતે હૈં ઔર જો નકમ્મી બાતોંસે બે રૂખ રેહતે હૈં ઔર જો ઝકાત દીયા કરતે હૈં ઔર જો અપની શર્મ ગાહોંકી હિફ્રાઝત કરતે હૈં,

મગર અપની બીવીયોં ઓર અપને હાથ કે માલ (લોંડીયોં) સે કે ઈનમેં ઉનપર કુછ ઇલઝામ નહીં હે; લેકિન જો ઇસકે સિવા ચાહતે હેં તો વોહી લોગ હદ્દે શરઅસે બાહિર નિકલે હૂવે હેં (ફ્લાહીયત હે ઉનકે લીયે) ઓર (ઉનકે લીયે) જો અપની અમાનતોં ઓર અપને એહેદકા પાસ મલહૂઝ રખતે હેં ઓર વોહ જો અપની નમાઝોંકે પાબંદ હેં. યેહી લોગ અસલી વારિસ હેં જો બહિશ્તે બરીંકી મીરાસ પાએંગે ઓર (ફિર જીનમેં) વોહ હમેશા રહેંગે. ”

ઇન આયાતકો પઢીયે કે ઇનમેં મોમિનીન કે કયા કયા અવસાફ બયાન કીયે ગએ હેં ઓર ફિર અમીર મઆવીયાકી ઝિંદગાનીસે એક એક વસ્ફકો મુકાબલા કરકે દેખતે જાઇયે ઉન્કી બાખુશુઅ નમાઝોંકા ઝિક્ર ન મિલેગા. લગ્વ બાતોંસે બે રૂખી કુજા દુનિયાકી લગવીયતમેં અઝસર તાપા ગર્ક પાયા જાયગા. ઝકાત દેનેકે તઝકિરે કમ હોંગે ઓર ઝકાત લેનેકે ઝયાદા. હિફ્રાઝતે શર્મ ગાહ અલબત્તા એક અયસા વસ્ફ હે જીસમેં ખુદ મઆવીયાકી ઝાતપર કોઇ ઇલઝામ દસ્તયાબ નહીં હોતા. ઉનકે જાનશીનોંકે તો બે શુમાર કારનામે હેં, મગર અમીર મઆવીઆ ઇસ મસઅલેમેં પાકબાઝ નઝર આતે હેં. અમાનત ઓર એહેદકી પાસદારી વ પાબંદીકો તો અમીર

મઆવીયાસે ઇતનીહી દૂરી હૈ જીતની બની ફાતિમા ઓર બની હાશમ કો ખયાનત ઓર એહેદ શિકનીસે બોઅદ હે. યા આસ્માનકો ઝમીનસે ઇલાહદગી હૈ. ઉનકા કોઇ કામ ભી મુવાફિકે એહેદ ઓર હસ્બે શરાઇતે અમાનત શિઆરી નહીં પાયા જાતા.

નમાઝકી હિફાઝત અકસર અવકાત ઉનસે સાબિત હૈ, કયું કે મસ્જીદમેં જમાઅત ખુસૂસન જુમ્માકી જમાઅત બાદશાહે વકત કી હુઝૂરીમેં હોની લાઝિમીથી ઓર યેહ વોહ ચીઝથી જીસપર સિયાસતે હુકૂમતકા કિતઇ દાર મદાર થા. લેહાઝા નમાઝકી હિફાઝત ભી સિયાસી ગરઝકે માતેહતથી અગર ખુદાકે ફર્ઝકા એહસાન ઉનકે દિલમેં હોતા તો ઉનકી નમાઝોંમેં ખુશૂઅભી પાયા જાતા, મગર ઉસકી ઇતનીહી કમી થી કે હઝરત અબી હુરેરા રદી૦ કા કિસ્સા બચ્ચે બચ્ચેકી ઝબાનપર મશહૂર હો ગયા હે કે વોહ ખાના તો અમીર મઆવીયાકે સાથ ખાતે થે ઓર નમાઝ હઝરત અલી રદી૦ કે સાથ પઢતે થે. કિસીને કહા "યે દોરૂખી પૉલિસી કયસી ?" જવાબ દીયા "ખાનેકા મઝા મઆવીયાકે દસ્તરખ્વાનપર હે કે હમા નાઅમત મોજૂદ હોતી હે ઓર નમાઝકા લુત્ફ અલી રદી૦ કે સાથ હે કે મેઅરાજુલ મોમિનીનકા કેયફ સામને નઝર આતા હે."

પસ કુરઆનકે ઇન સિત્તા ઝુરૂરીયા અવસાફમેં સિર્ફ એક વસ્ફ ઇનમેં પાયા જાતા હે ઓર પાંચ ગાયબ હેં. ‘ વલા અકસરો હુકિમલ કુલ્લે. ’ જીસકી ઝિયાદતી હો ફેસલા ઉસીકે હુકમેં હોતા હે ઓર ઝિયાદતી અવસાફે હસનાકી માઅદુમીયત કી હે.

કુદરતને હર ચીઝકા એક ફિલ્સુફા યાઅની અકલી

મઝહબીયતકા ફિલ્સુફએ ઇરતિકા

વજહ મુકરર કી હે. વોહ જો કેહતે હેં ખરપુઝા ખરપુઝેકો દેખકર રંગ પકડતા હે. મઝહબીયતમેં ભી અસરે ઇરતિકાઇ હે. જબ એક બડે શખ્સકો માતેહત અસરાતકે અશ્ખાસ કિસી અચ્છે કામમેં મસરૂફ દેખતે હેં તો વોહ ભી અચ્છે કામ કરને લગતે હેં. આં હઝરત સલ૦કે ઝાતી આઅમાલે હસનાને તમામ હમનશીનોંકો નેક કિરદાર બના દીયા થા. કેહને ઓર નસીહત કરનેકા ઇતના અસર નહીં હોતા જીતના કરકે દિખાનેકી તાસીર દૂસરોંકો મુતઅસ્સિર કરતી હે. હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદી૦ હઝરત ઉમર ફારૂક રદી૦, હઝરત ઉસ્માન ગની રદી૦ હઝરત અલી મુર્તુઝા રદી૦ કી ઇબાદત ઓર મુત્તકીયાના તર્ઝે હુકૂમતને તમામ રિઆયાકો ઝોકે ઇબાદત ઓર તકવા વ ખશિયતિલ્લાહમેં મસરૂફ કર દીયા. ઉન્હોંને જબ અપને

પેશવા ઓર હાકિમોંકો દેખાકે દીનકો દુનિયાપર મુકદ્દમ રખતે હેં તો ઉન સબકે ઝેહેન વ ખયાલાતભી ઉસી સાંચેમેં ઢલ ગએ; લેકિન ઉન્હોંને અમીર મઆવીયાકો દુનિયાકે લીયે કશમકશમેં મસરૂફ દેખા ઓર ઉનકી દુનિયા તલબી ખુદા તલબીસે ઉંચી નઝર આને લગી તો રિઆયા મેં ભી યેહી જઝબાત પયદા હો ગએ. વોહ ભી તલબે દીનકો છોડ કર તલબે દુનિયાકી ખ્વાહિશાતમેં મુબ્તલા હો ગઈ.

પસ ઈસ એઅતિબારસે ઇસ્લામ ઓર ઉસકે શિઆરે રૂહાનીકો સબસે પેહલે ગેહેન લગાનેવાલે મઆવીયા હેં ઓર મઝહબી એહસાસકા ફ઼રોગ ઈન્હીકી ઝાતસે મુઝમહિલ વ પસ્ત હૂવા હે ઓર યે વોહ જુર્મ હે કે જીસકી ઇન્તિહા કયામત તક ખત્મ ન હોગી ઓર મઆવીયાકા મઝહબી આઅમાલ નામા રોઝે મેહશર તક ફ઼રિશ્તોંકે ઝેરે નવિશ્ત રહેગા.

અમીર મઆવીયાકી ઝિંદગીકે મઝહબી પેહલૂ પર મેં સમઝતા હું મેરી યે મુખ્તસિર ગવાહી કાફ઼ી હે ઓર હાકિમે શરઅ ઈસ શહાદત પર ગોર કરનેસે બઆસાની ઉસ નતીજે પર પહોંચ જા સકતા હે જીસ્કો ઝાહિર કરનેસે મેંને એહતિયાતન ઈન્કાર કીયા હે.

યે ચૌદહવીં ઔર બીસવીં સદ્દી સિયાસતકી સદ્દી હે, ઇસ દૌરમેં માઅમૂલી માઅમૂલી આદમી ભી કુલ્લિયાતે સિયાસત પર બહેસ કરની ચાહતે હેં. યે વોહ ઝમાના હે જીસને તમામ શખ્સી ઔર ખુદ મુખ્તાર હુકૂમતોંકા સત્યાનાસ કર દીયા ઔર દુનિયાકે હર ગોશેમેં જમહૂરીયતકે ઝંડે નસબ હો ગએ.

અમીર મઆવીયાકે સિયાસી જરાઈમ.

આજ જીન ઉસૂલે મસાવાત ઔર બાહમી મશારિકત પર હુકૂમતકી મશીન ચલાઇ જા રહી હે યા ઉસકે મતાલિબાત હો રહે હેં. યે સબ ઈસ્લામી જમહૂરીયતકે ઉસૂલસે અખઝ કીયે ગએ હેં. ઇનમેં અકસર ખુબીયાં ઈસ્લામી જમહૂરીયતકી હેં ઔર દાનિશમંદ મેહસૂસ કરતે હેં કે જબતક કરને અવ્વલ કે કાનૂને ઈસ્લામીકે બ મૂજબ મૌજૂદા જમહૂરીયતકો મુકમ્મિલ ન કીયા જાયગા હયાતે શોહરત કામિલ ન હોગી. મૌજૂદા એહેદમેં પૂરી જમહૂરીયતકી મિસાલેં ફ્રાંસ વ અમરીકામેં પાઈ જાતી હેં, મગર ઉનમેં ભી બા વજૂદ કમાલ ઔર ઉરૂજે કુલ હાસિલ કર લેનેકે અફ્રાદકા બાહમી ઇખ્તિલાફ બાકી હે. દૌલતમંદ ઔર મુફલિસ, આલિમ વ જાહિલ, હસીન વ બદશિકલ, ઔરત વ મર્દમેં મઆ

શિરતકે બદીહી ઇખ્તિલાફાત હેં. ખાને પીનેમેં અમીર અફરાદ ગરીબ લોગોંકો અપના શરીક નહીં કરતે. રેહને સેહનેમેં ઉનમેં બડી તફરીક હે અમીરોંકે મહોલ્લેઅલગ હેં ઔર ગરીબોંકે અલગ. યહાંતકકે ઈબાદતે ખુદામેં ભી ઉનકા ઇત્તિહાદ નહીં હે; અમીરોંકે ગિરજામેં ગરીબ નહીં જા સકતે ઔર ગરીબોંકે ઇબાદતખાનોંમેં અમીર નહીં આતે.

યે જમહુરીયત કભી કામયાબ ન હોગી, જબતક ઇસ્લામી જમહુરીયતકી તકલીદ ઉનમેં રિવાજ ન પાય. ઈસ્લામને જીસ જમહુરીયતકી બુનિયાદ રખ્ખીથી ઉસમેં મોજુદા જમહુરી હુકુમતોંકે સબ ઔસાફ તો થે મગર અફરાદકે યે બાહમી ઇમ્તિયાઝાત ઔર તફરિકે ન થે. એક અદના દરજેકા મુસલમાન ખલીફએ વકતકે બરાબર નમાઝમેં ખડા હો સકતા થા. સાથ ખાના ખાતા થા, સાથ બેઠતા ઉઠતા થા ઔર ઝરાભી ફર્ક વ ઇમ્તિયાઝ અમીર ગરીબ ઔર હાકિમ મેહકુમમેં ન થા.

રસૂલલ્લાહ સ. અ. સ કે વકતમેં ભી યેહી જમ હુરીયત થી ઔર ચારોં ખુલફાકે ઝમાનેમેં ભી. અમીર મઆવીયાને ઈસકો તોડ ડાલા. ઉન્હોંને તલવાર ઔર ડિપ્લોમસીકે ઝોરસે ઇસ્લામી જમહુરીયતકે તમામ કવાકો પા માલ કર દીયા ઔર કેસરો કિસરાકે શખ્સી ઇકિતદારકો

અપની હસ્તીમેં નુમાયાં કરનેકી કોશિશમેં મસરૂફ હો ગએ. ઉનકી ઝાતને અમીર ગરીબકા ઇમ્તિયાઝ કાયમ કર દીયા, ઉનકે દોરે હુકુમતને ઝાત પાતકા ફખ્ર દોબારા ઉભાર લીયા જીસકો આં હઝરતને ઝોરે મઝહબીયતસે દબા દીયા થા. ઉન્હોંને અફ્રાદકી અમૂસીયત ઓર મસાવાતકો મિટા કર શખસીયાતકી તફ્રીકેં પેદા કીં, વોહ આમ વ ખાસકી એક રકાબીમેં મિલકર તઆમનોશી મફ્કુદ હો ગઈ, વોહ રાયકી આઝાદી વ ઓબાકી તલવારોંને અપને ઝુલ્મ વ સિતમસે નાબૂદ કર દી. યહાંતકકે મઆવીયાને ઇબાદતમેં ભી અવામસે ઇમ્તિયાઝ પેદા કીયા, ઓર બાદશાહકે લીયે મસ્જીદમેં એક મેહદૂદ વ મખસૂસ જગેહ બનવાઇ જીસને બાદશાહ વ ગદાકી વોહ મસાવાત ખોદી જબકે વોહ પરવરદિગારકે સામને બાજુસે બાજુ મિલાકર ખડે હોતે થે. અગર મઆવીયા ન હોતે તો આજ તમામ દુનિયાકા જમહુરી કાનુન ઈસ્લામી જમહુરીયતકે માતેહત હોતા. મઆવીયાને મુસલમાનોંકે સિયાસી ફરોગકો જો ઉસૂલે મસાવાતકી બિજલીયોંકે સાથ તમામ ઉફ્કે કાઈનાત પર ચમકના ચાહતા થા નફ્સાનીયતકે બાદલોંમેં દબા દીયા ઓર છુપા દીયા.

આજ મઆવીયા ઝિંદા હોતે તો હિંદોસ્તાનકે બંગાલી ઉનપર ગોલી ચલાતે, યૂરપકે સોશિયાલિસ્ટ

(ઇસ્તિરાકી) ઉનકો મઝીયા મેટ કર દેનેકી કોશિસ કરતે, ઓર અગર વોહ ઝિંદા નહીં હેં તો નસલી ઉનકે આઅમાલ વ અફ્આલ તારીખોંમેં ઝિંદા હેં જીન્કો જમહુરીયતકે તમામ ફિદાઇ ઓર હુર્રીયતકે કુલ શેદાઇ કયામત તક નફરત વ હિકારતસે યાદ કરેંગે ઓર મુસ-લમાનોંકા હિઝબુલ એહરાર અપની નઇ નસલોંકો ઉસ ઉદુએ મસાવાતકી દુશ્મની વિરસેમેં દીયા કરેગા.

અમીર મઆવીયાને આં હઝરત. સ. અ. સ. ઓર ખુલફાએ અરબઆકે તમામ ઉસૂલે જમહૂરીકો તોડ ડાલા ઓર કોઈ તરમા આઝાદ રાયકી ગરદનમેં બાકી ન રહા. અપને બેટે યઝીદકી બાદશાહત બતોર વિરસેકે ઉન્હોંને કાયમ કી ઓર ઉસકો બુન્યાદી જુર્મ જમહુરીયતકે ખિલાફ કહા જાતા હે, મગર જનાબ મઆવીયાકે સિયાસી જરાઇમકી ફેહરિસ્ત બહોત તવીલ હે. યઝીદકી વલી એહદી બેશક ઇન જરાઇમમેં સબસે બડા ઓર કાબિલે યાદગાર જુર્મ હે, લેકિન એહરારે મિલ્લતકો ઉનકે દૂસરે જરાઇમે મિલ્લીયા વ સિયાસીયાકાભી ઝેહનમેં રખના ઝુરૂરી હે જીનકે ઇશારે મેંને ઉપર કીયે હેં ઓર જીનકી વઝાહત કિતાબકે તવીલ હો જાનેકે ખોફસે અચ્છી તરહ ન હો સકી.

ઝિંદગી એક રઝમ હે, ઝિંદગી એક બઝમ હે,
ઝિંદગી દુઃખકી ઝંજીર હે, ઝિંદગી

અમીર મઆવી- એશખાના હે, ઝિંદગી એક કઠન
યાકી તમદદુની ઇમ્તેહાન ઇન્સાનકે એહસાસે ફરા
ખતાએં. ઇઝકા હે. કેહતે હે મરના મુશ્કિલ
હે, તજુર્બેસે માઅલૂમ હોતા હે કે
મરના કુછ મુશ્કિલ નહીં, દુશ્વાર જીના હે, કયૂંકે મોત
હિસ્સે ફરાઇઝકી દુખનકો ખત્મ કર દેતી હે. ઓર જીના
મુશ્કિલાતે હયાતકે હિંડોલેમેં બિચારે આદમીકો હર વકત
નશેબો ફરાઝકે તમાશે દિખાયા કરતા હે.

રોઝે અવ્વલસે યોમે હાઝિર તક હર આકિલ દમાગ
ઓર હર ફિલ્સુફી ઝેહેન ઝિંદગી ઓર તમદદુનકી
અસલી રાહતોંકો તલાશ કર રહા હે, મગર વોહ દસ્ત-
યાબ નહીં હોતીં. યૂરપકે તમદદુને જદીદને સાયન્સ ન
તબીઆતસે બહોત કુછ સહારે હાસિલ કીયે ઓર અપની
દાનિસ્તમેં ઝિંદગીકો ખુશ, બશાશ ઓર મુતમઇન
બના લીયા, મગર ઝરા ઉન બશાશ લોગોંકે દિલોંસે પૂછો
તો વોહ સાફ કેહ દેંગે કે હમારે ચેહરોંકી ખુશી ઝુટા
મુલમ્મઅ હે, હમારે બુશરોંકા ઇત્મીનાન બનાવટી પાવડર
હે, હમકો એક સેકન્ડ ભી રાહત નહીં ઓર બાર બાર

ખ્વાહિશ હોતી હે કે ખુદકશી કરકે ઇસ દુઃખ ભરી ઝિંદગીકો નાબૂદ કર દેના ચાહીયે.

ઇસ્લામકે ફિલાસફરે આઅઝમને ઇન્સાનોંકે કુવાએ હયાતકા નઝરે ફિલ્સુફાસે મુતાલઆ કરકે યે ઇલાજ બતાયા થા—' કુન ફિદદુનિયા કઅન્નકા ગરીબુન અવ આબિરે સબીલ. ' તૂ દુનિયામેં ઇસ્તર્હ ઝિંદગી બસર કર ગોયા એક મુસાફિર હે યા રાસ્તેકા અબૂર કરને વાલા. ઉન્હોંને એક અબદી ઝિંદગીકા શોક દિલા કર હયાતે દુનિયાકી તકલીફાતકો ફિલ્સુફીયાના દવાસે બે હિસ ઓર સુન કર દીયા, ઉન્હોંને ઝીસ્તે દુનિયાકો આરઝી કેહકર જઝબાતકો એક ઇસ્તિમરારી હયાતકા આરઝુમંદ બના દીયા જીસસે ખુદ બ ખુદ દુનિયાએ ફાનીકે તઅલ્લુકાત આદમીકે દિલમેં બેવકઅત હો ગએ ઓર ઉસને યહાંકી તકલીફોંકો ભી આરઝી ઓર હેચ સમઝા ઓર રાહતોંકો ભી. ઓર યેહી વોહ નુકતા થા જીસને મુસલમાનોંકે તમદ્દુનકો ફટે પુરાને કપડોં, જવકી રોટીયોં ખાકકે બિછાનોંમેં ભી મસરૂરો શાદકામ રખ્ખા ઓર શાલ દુશાલે ઓઢ કર, ઝરીંન ઓર રેશમી લિબાસ પહેન કર, પુલાવ કોરમે ખા કર, તિલાઈ જવાહિર નિગાર મસેહરીયોંમેં સો કર ભી વોહ ખુશીકી ઉસી હદમેં રહે જો દોરે અવ્વલમે થી. ન મુફલિસી ઓર બેસરો સામાનીને ઉનકો બદદિલ

કીયા ઓર ન દોલતકી ફરાવાનીને ઉનકી અસલી રાહવો મસર્રતમેં કુછ તરક્કી કી. ઈસિકી વજહ ચોહી થી જીસ્કો મેંને ઉપર બયાન કીયા કે ઉનકે દિલ આકિબતકી વસીઅ તમન્નાઓંસે લબરેઝ થે ઓર દુનિયાકી હયાતકો ચંદરોઝા નોકરી ખયાલ કરતે થે.

અમીર મઆવીયાને ઇસ તમદ્દુન, ઇસ ઝિંદગી ઓર ઇસિ સરાપા એશ વ સુરૂર, તર્ઝે બૂદ વ બાશમેંભી રખને ડાલ દીયે, ઉન્હોંને અપને તર્ઝે અમલસે અયસા દિખાયા કે "જો કુછ હે દુનિયા હે, આકિબત કોઇ ચીઝ નહીં, દુનિયાકે તમદ્દુનકો ઓર દુનિયાકે એશકો જીસ મક્ર વ ફરેબ ઓર ઝુલ્મ વ સિતમસે હાસિલ કીયા જા સકે કરના ચાહીયે કે મદાર ખુશીકા બસ ઇસી દુનિયાપર હે." ચુનાંચે ઉનકે હર ફએલ ઓર હર અમલસે ઇસ્કા સુબૂત મિલતા હે કે "હિર્સે દુનિયા" ઓર "હવસે જાહ વ મંઝિલત" ઇસ અંદાઝસે ઝાહિર હોતી થી ગોયા ચેહી ઝિંદગીકા મકસૂદે અસલી હે. દુનિયા ન હુઇ તો જીના બેકાર હે."

ઉનકે ઝેર અસર મુસલમાનોંને ભી અપને તમદ્દુની ખયાલાતકો બદલ ડાલા, વોહ કુદરતી તાસીરસે મઆવી-યાકી સોહબતકે સબબ ખુદ બ ખુદ બદલ ગએ ઓર

ઉનકો ઇસકી ખબર ભી ન હોને પાઇ. ફિરઅનઝર મકસૂદ ઔર મતઅનઝરકી તબદીલીકે મઆવીયાકે તુફેલ ઉનકી તમદ્દુની આદાત વ ખસાઇલ ભી બદલ ગઇ. ન ઉનમેં ગિઝાકી સાદગી રહી, ન લિબાસકી સાદગીકો કરાર રહા, ન દીગરઝુરૂરીયાતે મઇશતમેં પહેલી સી બેએહતિયાતી કી શાન ઉનમેં બાકી રહી. " દુનિયા-પરસ્તી ઝુરૂરીયાત બઢાતી હે ઔર ઝુરૂરીયાતકી ઝિયાદતીસે તકલીફ ઔર ગુનાહમેં તરક્કી હોતી હે. " જીસ્કી ઝુરૂરતેં મેહદૂદ હોંગી ખર્ચ કમ હોગા. જીસ્કા ખર્ચ કમ હોગા જાઇઝ વ નાજાઇઝ આમદનીકી હિર્સ જાતી રહેગી, જીસ્કો હિર્સ ન હોગી વોહ ઝિંદગીકી અસ્લી ખુશીમેં બસર અવકાત કરેગા. તરક્કીએ ઝુરૂરીયાત એક લામેહદૂદ હાલત હે, ઝુરૂરતોંકો જીતના બઢાવ બઢતી ચલી જાએંગી ઔર તર્હ તર્હકી નઇ ઝુરૂરતેં પેદા હોંગી. રોટીકે ઉપર સાલન રખકર ખાલો તબભી પેટ ભર જાયગા, મટ્ટીકે બરતનોંમે સાલન ડાલ કર રોટી ખાલો તો એક ઝુરૂરતકી ઝિયાદતી હોગી. ઔર શિકમસેરી પેહલીસી રહેગી. તાંબેકે, ચીનીકે, ચાંદીકે, સોને કે બરતનોંમેં ઇસ સાલનકો નિકાલ કર ખાવગે તો પેટ તો પેહલી સૂરતકી માનિંદ ભરેગા, મગર ઉન બરતનોંકે હાસિલ કરનેકી ઝુરૂરીયાત તુમકો ઇસ કદર અફકાર ઔર તકલીફેં પહોંચાયગી કે તુમકો ઝિંદગી દોભર માઅલૂમ હોને લગેગી અચ્છે બરતનોંમેં ખાનેકા લુત્ફ તો એક

માશા હોગા મગર ઉનકે હાસિલ કરનેકી તકલીફેં દસ મન હોંગી.

ઝુરૂરતોંકી ઝિયાદતીકે અલાવા તમદદુની તકલીફાતકા બાઈસ અશીયાએ હયાતસે મહોબ્બત વ તઅલ્લુક રખના ભી હે ઓર મહોબ્બત ઉસી વકત પેદા હોતી હે જબ આદમી ઇસ દુનિયાકો અવ્વલ વ આખિર સમઝે ઓર આકિબતકી દવામી ઝિંદગીકા ઉસે યકીન ન હો અયસી હાલતમેં વોહ દુનિયાકી હર ચીઝસે બેહદ મહોબ્બત કરતા હે; કયૂંકે ઉસકો બસ યેહી હયાત ખુશ રેહનેકા આખરી મકસદ માઅલુમ હોતી હે, મગર દુનિયામેં મશીયત ઓર ફિતરત ને હર શયકો બદલનેવાલા બનાયા હે. કિસી ચીઝકો એક જગેહ પર કરાર નહીં હે પસ જબ કોઈ ચીઝ અપની નેચરલ ખ્વાંહિશ વ આદત કે બમુજબ એક હાથસે નિકલ કર દુસરે હાથમેં જાતી હે તો પેહલેકો અઝહદ તકલીફ હોતી હે ઓર ઉસી તકલીફસે ઉસકી તમદદુની રાહતકા શીરાઝા બિખર જાતા હે.

અમીર મઆવીયાને તમદદુનકી બરબાદીકે દોનોં હિસ્સોંસે જી લગાયા. ઉન્હોંને અરબકી સાદા ઓર કમ ઝુરૂરીયાતકી ઝિંદગીકો મુકલ્લફ ઓર બેઇન્તિહા ઝુરૂરીયાતકી ઝિંદગી બના દીયા ઓર અશીયાએ દુનિયાસે

મહોબ્બત કરકે ખલ્કતકો રગબત દિલાઇ કે વોહભી દુનિ મુતગય્યર ઔર યકસાં ન રેહનેવાલી ચીઝોંસે મહોબ્બત કરેં. ઔર જબ ઉન્હોંને મઆવીયાકે ફેઝે સોહબતસે યે દોનોં આદતેં ઇખ્તિયાર કર લીં તો ઉનકી તમદ્દુની રાહત ભી બરબાદ વ તબાહ હો ગઇ ઔર ઇસ્લામકી અસ્લી તસ્કીન કો ભી વોહ હાથસે ખો બેઠે.

કહા જાયગા યે મઆવીયાકી ખતા નહીં, ઝમાનેકા ઇક્તિદાર થા કે મુફલિસ અરબોંકે હાથમેં જબ દૌલત આઇ તો વોહ ખુદ બ ખુદ પુરાની સાદગીસે દૂર હો ગએ ઔર તમદ્દુની ખરાબીયાં ઉનમેં પડ ગઈ....મગર મેં પૂછુંગા કે "કયા આં હઝરત સલ૦કે ઝમાનેમેં ફુતૂહાતને દૌલતકા દરવાઝા નહીં ખોલ દીયા થા ? કયા હઝરત અબૂબક્ર રદી૦ કે ઓહોદમેં મુલ્ક ફત્હ ન હોગએ થે ? ઔર કયા હઝરત ઉમર રદી૦ કે વકતમેં કેસરો કિસરાકે મુલ્ક ઇસ્લામકે ઝેરનગીં ન આએથે ? ફિર ઉન્હોંને અપની હાલતકો કયૂં ન બદલા ? ઉન પર ઔર ઉનકે ઓહોદ કે મુસલમાનોંપર ઝમાનેકે ઇકતિદારને અસર કયૂં ન ડાલા ? ઔર ઉનકે બાઅદ હઝરત ઉસ્માન રદી૦ ઔર હઝરત અલી રદી૦ કે ઝમાનએ ખિલાફતમેં મુસલમાનોંકી તમદ્દુની હાલતોંમેં ફર્ક વ ઇન્કલાબ કયૂં ન પેદા હૂવા ? ઔર મઆવીયાકે હાથમેં સલ્તનત આતેહીં

ઝમાનેને કીતની જલ્દી અપની કાયા કયું બદલ ડાલી ?
" ઈન્નલ્લાહા લા યુગઈયરો મા બિકોમિન હત્તા યુગઇયરો મા
બિ અનફુસિહિમ" 'ખુદા કિસી કોમકી હાલત નહીં બદ-
લતા જબ તકકે વોહ ખુદ અપની હાલત ન બદલે.'
ફિતરતકી ઝબાન કુરઆનસે સાફ સાફ ઈસ તમદ્દુની
ખરાબી કા ફિલસુફી સુનાઇ દેતા હે. યકીનન અમીર
મઆવીયાકી ઝાતી ઓર નફસાની ખ્વાહિશાતને મુસલમા-
નોંકી તમદ્દુની હાલતકો બરબાદ કર દીયા ઓર અયસે
ગલત રાસ્તેપર ડાલ દીયા જો સુફરો રાહતકા તરીક ન થા.
પાકીઝા ઈસ્લામકી તસલ્લી વ તસકીન તક ન જાતા થા
બલ્કે તકલીફોં ઓર બેઇત્મીનાનીયોંકા હાદી ઓર બાની
થા જીસને મુસલમાનોંકી શોહરતમેં સાન કર દી.

યે ગિની હૂઇ તમદ્દુની ખતાઓંકી એક થેલી હે
જીસકો મેંને મુખ્તિસર ઓર મુજમિલ ઇબારતમેં આપકે
સામને રખ્ખા હે અગર આપકો ઈનકે શુમાર કરનેકી
ઝુરૂરત હો તો થેલીકા મૂંહ ખોલ કર હર તમદ્દુની
ખતાકો પરખ પરખ કર ઓર ચુટકી લગા લગાકર દેખ
લીજીયે.

મઝહબી ઈસીયાં, સિયાસી તુગ્યાન ઓર તમદ્દુની
નાફરમાનીયોંકા હાલ પઢ કર અબ

આખરી ફેસલા. ખુદ બ ખુદ ખ્વાહિશ હોતી હે કે
મકસદ માઅલૂમ કરના ચાહીયે ઓર

આખિરી ફેસલા સુનના લાઝિમી હે કે અગર મઆવીયા અયસે થે તો હમેં કયા ' લા તઝરૂ વા ઝિરતંવ વિઝરા ઉખરા' એકકા ગુનાહ દૂસરે પર નહીં પડતા. મઆવીયાને બુરે કામ કીયે તો હમ પર ઉનકા કયા અસર પડ સકતા હે; વોહ જાનેં ઓર ઉનકી આકિબત જાને. મગર નહીં હમ સબકો ઈસ નતીજેસે બડા તઅલ્લુક હે ઓર વોહ અયસા તઅલ્લુક હય જીસસે હમારી મઝહબી, સિયાસી, તમદ્દુની ઝિંદગી સરસબ્ઝ હો સકતી હે, અગર હમ ઇન વાકેઆતસે ઇબરત વ નસીહત હાસિલ કરેં. અવ્વલ તો શીઆ સુન્ની કે ઇખ્તિલાફાતકી આગ સારે ઘરસે જુદા હોકર બાહિરકે કુડેમેં આ જાયગી, કયૂંકે મઆ-વીયાકી હિકમત અમલીયોંને અયસી અકલમંદીસે યે આગ લગાઈ થી કે શીઆ ફિરકા અસલી ગુનેહગારોંસે ઝયાદા બેગુનાહ અબૂબક્ર સિદ્દીક રદી૦, ઉમર ફારૂક રદી૦ ઓર ઉસ્માન ગની રદી૦ કો ગુસ્સે ઓર અદાવતકી નઝરોંસે દેખને લગા. જબ વોહ પઢેગા કે હર ફિત્નેકી બિના જનાબ મઆવીયાકે દસ્તે હિકમતસે પડીહે તો ઉસકે કેહેરકા મરકઝ બદલ જાયગા ઓર વોહ રસૂલે ખુદા સલ૦કે બરગુઝીદા અસ્હાબ કી શાનસે અપની બદ-ઝનીકો હટા લેગા.

દૂસરે મુસલમાન બચ્ચોંકો દોરે અવ્વલકી તારીખ

માઅલૂમ હોગી ઓર ઉસકે અસબાબ નઝર આએંગે તો વોહ અપની મઝહબી, સિયાસી, તમદ્દુની હાલતોંકો ઇન બરબાદકુન ઉફતાદોંસે બચાનેકી કોશિશ કરેંગે.

તીસરે વાકએ કરબલાસે મુતઅસ્સિર હોને વાલે ગમગીન લોગોંકો અપને હિઝન વ અલમકી બુનિયાદી બાતોંકા ઇલ્મ હો જાયગા ઓર કિસી ચીઝકા ઇલ્મ ગિર્દો પેશકી તકાલીફકો દૂર કરદીયા કરતા હે, ઇસ માઅલુમાતસે ઉનકે ગમમેં ભી સુકુન હોગા ઓર વોહ દોસ્ત દુશ્મનકે ઇમ્તિયાઝકો ભી સમઝ લેંગે.

ફેસલા યે હયકે અમીર મઆવીયાને મહોબ્બતે આં હઝરત સલ૦કા બહોત કમ ફાઇદા ઉઠાયા થા, ઇસ વાસ્તે ઉનમેં વોહ જોહરે હમનશીની પેદા ન હુવા જો અસ્હાબે રસૂલ સલ૦કા તુરરએ ઇમ્તિયાઝ થા. લેહાઝા ઉન્હોંને અયસે અયસે ગુનાહ કીયે, અયસી અયસી બિદઅતેં જારી કીં જીનસે સિર્ફ ઉનકી આકિબત ખરાબ હોનેકા અંદેશા હે બલ્કે નસલન બાઅદ નસલન મુસલમાનોંકી મઝહબી, સિયાસી, તમદ્દુની હાલતેં ખરાબ વ તબાહ હોતી ચલી ગઇ.

હમકો ચાહીયે કે ઉનકો ઇસ્લામસે ખારિજ કરને યા ઉન્કી બેદીનીકે સુબૂત દેનેમેં વકત ઝાયેઅ ન કરેં બલ્કે

ઉન્કી મિસાલસે ઇબરત હાસિલ કરકે ઉનકી તકલીદકો અપને અકાઇદો હાલાતસે જુદા કર દેં ઔર ઇસ્લામકે અસ્લી ઇરશાદકો અપની શાહરાહ બનાએં ઔર વોહ શાહરાહ એહલેબેતે નબૂવ્વત હેં, હુસનેન હેં, હઝરત અલી મુર્તઝા રદી૦ હેં, હઝરત ઉમર ફારૂક. રદી૦ હેં, હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદી૦ હેં, હઝરત ઉસ્માન ગની રદી૦ હેં ઔર ઇન્હીકીસી હાલત રખને વાલે દૂસરે અસ્હાબે તાબઇન વ ઔલીયા અલ્લાહ ઔર ઉલ્માએ શરીઅત હેં.

મઆવીયાકી કૈફીયત ઝરા તફસીલસે ઇસલીયે લિખખી ગઇ હે કે વોહી ફસાદકી બિના થે. ગો ઇસ કિતાબકા નામ યઝીદનામા હે મગર ખાસ યઝીદકે ઇસ્મે-ઝાતકી બહેસ મઆવીયાકી ઝાત વ સિફાતસે બહોત કમ હે. ઉર્દૂ ઝબાનમેં " યઝીદી કામ " એક ખાસ મફ્હૂમ રખતા હે ઔર વોહી મફહુમ ઇસ કિતાબકી તમામ નવિશ્તકા ખુલાસા ઔર હાસિલ મતલબ હે.

અબ મઆવીયાકે બાઅદ યઝીદ ઔર દીગર શાહાને બની ઉમઇયાકા થોડા થોડાસા હાલ સુનીયે ઉસ્કે બાઅદ તીસરે બ.બ ખાનએ એહલે બેતમેં શીઆ સુન્નીકા મિલાપ કરાકે યે કિતાબ ખત્મ કર દી જાયગી.

મઆવીયા ઇબ્ને અબી સુફિયાનકા બેટા હી. સ. ૬૫

બની ઊમઇયાકા દુસ્રા બાદશાહ યઝીદ.

મેં પેદા હૂવા. યઝીદ નામ થા, અબૂ ખાલિદ કુનીય્યત થી, સૂરત અચ્છી થી, ગંદુમી ચેહરેપર દરાઝ ગેસૂ બહાર દેતે થે બદન ઝરા ભારી થા, મોટાપેને વજાહતકો તો ભારી ભરકમ કર દીયા થા મગર દીદની હુસ્નમેં યે મોટાપા એક દાગ માઅલૂમ હોતા થા. જબ તક ડાઢી નથી, બની ઉમઇયાકે મેહજમાલ લડકોંમેં શુમાર થા, ડાઢી નિકલી તો ઉસમેં ભી એક ઝેબાઈશ વ દિલફરેબી થી ડાઢી લંબી ન થી, આંખેં રસીલી ઓર સુરમઈ થીં, નિગાહોંમેં જઝબાતે બાતિની દિખાઇ દેતે થે. નશેકી હાલતમેં આંખોંકા ખુમાર લુત્ફ દેતા થા, લેકિન કુદરતન વોહ તેવરીચઢા ઓર ખુર્રે મિઝાજકા થા. એશ વ મખમૂરીકે વકત ભી અપની મતાનત ઓર ખામોશીકો હાથસે ન દેતા થા. ઓર ઇસસે ઉસ્કી સોહબતે મયનોશીકે હમ-નશાન કુછ મઝા ન ઉઠાતે થે.

મિઝાજમેં ઝિદ ઝયાદા થી, અપની બાતપર અડ જાતા તો ફિર કિસીકી ન સુનતા ઓર વોહી કરતા જો એક દફ્અ મૂંહસે નિકલ જાતા. બાપકા લાડલા થા, મઆ-વીયા ઉસ્કો બહોત ચાહતે થે. ઉસ્કી ખુદપસંદી ઓર નિખ્વત શિઆરીસે બાપ ભી ડરતે થે. યે ઉનકે સામને

ગુસ્તાખ તો ન થા, મગર મઆવીયા ઉસકી ઝિદ ઔર હટકાબી લિહાઝ કરતે થે ઔર કોઈ બાત ઉસકે સામને ઝબાનસે ન નિકાલતે થે જીસમેં ઉસકી બરહમીકા અંદેશા હોતા. વોહ અકસર સેરો શિકારમેં મસરૂફ રેહતા થા, ઉસકે મુસાહિબ અમૂમન નવજવાન લડકે થે.

મગર બા વજૂદેકે હર મખફી શોકકે મેહરમેરાઝ થે કિસીકી મજાલ નથી કે ઉસ્કે સામને ગુસ્તાખી ઔર બેબાકીકી કોઇ બાત કર સકતા. ઉસકા બરતાવ એશ ઈશરત મેંભી ખુદદારીકા હોતા થા.

ઉબેદુલ્લાહ ઇબ્ને ઝિયાદ ભી અઇયામે શબાબમેં યઝીદકા મુસાહિબે ખાસ થા. મઆમિલાતે ઇશ્કમેં ઇબ્ને ઝિયાદસે એક દો મર્તબા રિકાબત પેશ આઇ તો યઝીદને ફકત તેવરીયોંહીકે બિગાડનેસે રકીબકો પસ્પા કર દીયા.

સરહન ઇબ્ને મનસૂરકા લડકા યઝીદકા બહોત મરગૂબ ઔર મંઝુરે નઝર મુસાહિબ થા. એક દફ્આ શિકારમેં કોઇ રૂમીઉન્નસ્લ લડકી યઝીદકો પસંદ આ ગઈ, મગર ચુંકે સરહનકા બેટા ભી રૂમી નસલસે થા, ઉસ્કો કોમી ગેરત આઇ ઔર ઉસ્ને યઝીદકો ઉસ લડકીસે બાઝ રખનેકે લીયે ઝરા લેહજા બિગાડ કર કુછ કહા. યઝીદને

ફૌરન તલવાર સોંત લી ઓર બોલા કે ' યે ન સમઝો કે મેં અકેલા હું અગર તેરા રૂમી બાદશાહ ભી ફોજોં સમેત યહાં આજાય તો મેં તનહા ઇસ તલવારસે ઉસકા મુકાબિલા કરૂંગા. હમ કુરેશીયોંકો તૂને સમઝા કયા હે ? "

ઇબ્ને સરહૂન ડર ગયા ઓર ઉસે યઝીદકે ઇન્તિકામકા ઈતના ખોફ હુવા કે ઉસને યઝીદકે દોનોં હાથ પકડ લીયે ઓર ઘુટનોંકે બલ ઝુકકે એક આજિઝાના નઝરસે યઝીદકો દેખને લગા. ઓર જબ યઝીદકી નિગાહમેં મહેરબાનીકા અસર દેખા તો ઉસકી કબાકે દામન અપને મૂંહપર ડાલ લીયા ઓર રો રો કર કહા " મેરે દિલમેં ઈસ વકતને એક ઘમંડ પેદા કર દીયા થા જબ આપને રબવાકી નહેરકે કનારે આલમે તનહાઇમેં મેરે હાથકો અપને દોનોં હાથોંસે દબાકર એક ગેહરા સાંસ લીયા થા, મુઝપર ઉસ સાંસને ઓર ઉસ હાથને અસર કર દીયા મેં અપને કાબૂમેં ન રહા ઓર ઉસ બે ઇખ્તિયારીને મુઝકો આપકી શાનમેં ઈસ ગુસ્તાખીકી જુરઅત દિલાઈ. ગુલામ ગુઝિસ્તા ઇનાયત કે ઝિક્રહીમેં આકાકી ખફગીસે પનાહ ઢુંડતા હે, " યઝીદને ઈસ ખુશામદ પર ભી તેવરી સીધી નકી ઓર ઈબ્ને સરહૂનકે હાથ અપને હાથોંસે અલગ કર દીયે ઓર ફિર કઇ દિન ઉસસે બાત ન કી. હી. સ. ૫૦ મેં મઆવીયાને આહાકે યઝીદકે લીયે લોગોંસે બેઅત લેં

તો પેહલે ઉન્હોંને ઝિયાદબિન અબી સુફિયાન યાઅની અપને ભાઇસે સલાહ લી.

ઝિયાદને કહા " અભી તવક્કુફ કરના ચાહીયે યઝીદ નવઉમ્ર હે, હર વકત લહવો લઅબ ઔર શિકારમેં મશગુલ રેહતા હે; ઉસમેં એહલીયત પેદા હોલે તો ઇસ બડે કામકા ખયાલ કરના મુનાસિબ હોગા. "

યઝીદકો ઇસકી ખબર લગી તો ઉસને ઝિયાદકો શિકાયત લિખખી કે " આપ ચચા હોકર મેરી મુખાલિફત કરતે હેં ? " ઝિયાદને જવાબ દીયા " મેં તુમસે ઝિયાદા કિસીકો મઆવીયાકે બાઅદ ઇસકા એહેલ ઔર હકદાર નહીં સમઝતા; મગર મેંને તુમ્હારી મોજૂદા હાલતકા ખયાલ કરકે કુછ દિન ઇન્તેઝાર કરનેકા મશવિરા દીયા હે, મુખાલિફત નહીં કી ઔર તુમકો નસીહત કરતાહું કે ઇસ લહવો લઅબ ઔર સેરો શિકારકો કમ કર દો. "

યઝીદને જવાબ લિખખા " બહોત અચ્છા. આપ દેખેંગે કે મેરા શિકાર કિતને કિતને લહવીયાતકા શિકાર કરતા હે " (ગોયા ઇસમેં ઉસને ઝિયાદકો ધમકી દીથી ઔર ખુદ ઉસકો લહવે મુજસ્સિમ બનાયા થા). મગર મઆવીયાને ઝિયાદકા કેહના માના હી. સ. ૫૬ તક બેઅતે યઝીદકે ખયાલસે બાઝ રહે (તરજુમા તિબરી જીલ્દ ચહારુમ. સફહા. ૧૧૧).

એક દફ્અ મઆવીયાને યઝીદકો કુસ્તુનતુનિયાકી મોહિમ પર ઇસાઇયોંસે લડનેકે લીયે ભેજા. હઝરત અબી અય્યૂબ અન્સારી રદી૦ સહાબીએ રસૂલલ્લાહ કોભી હમરાહ કર દીયા. એન માઅરેકએ કિતાલમેં હઝરત અબૂ અય્યૂબ બીમાર હૂવે. યઝીદ ઇયાદતકો ગયા ઓર પૂછા "કિસ ચીઝકી ખ્વાહિશ હે ?" ઉન્હોંને ફરમાયા "મુઝે તુમ્હારે માલો દોલતમેંસે કિસી ચીઝકી ઝરૂરત નહીં. ઇસ વકત તો ઉસ હદીસકા મઝા લેરહાહું કે હુઝૂર સલ૦ ને ફરમાયા થા કે કુસ્તુન તુનીયાકે નીચે એક મર્દ સાલેહ દફન હોગા. ખુદા કરે વોહ મેંહી હોઉં."

હઝરત. અય્યૂબ અન્સારીને રેહલત ફરમાઇ ઓર ઉનકા જનાઝા ઉઠાયા ગયા તો ઈસાઇયોંકે બાદશાહને દેખકર તઅજ્જુબ કીયા કે એક તરફ તો શિદ્દતસે લડાઇ હોરહી હે ઓર દૂસરી તરફ નિહાયત ઇત્મીનાનસે બડે બડે સરદાર યઝીદ સમેત એક જનાઝા લીયે જારહે હેં. બાદશાહને યઝીદસે દરીયાફ્ત કરાયા કે "યેહ કિસકા જનાઝા થા ? જીસકે સાથ ઇસકદર હુજૂમ દેખા ગયા ?" યઝીદને જવાબ દીયા "હમારે પેગમ્બર સ૦ અ૦ સ૦ કે એક સહાબીકા થા." બાદશાહને ફિર પયામ ભેજા કે "તુમ લોગ ડરતે નહીં ? તુમને મેરે શહેરકે સામને ઇતને બડે શખ્સ કો દફન કર દીયા ? જબ તુમ ચલે જાવગે તો મેં યે લાશ નિકાલ કર કુત્તોંકે આગે ડાલ દૂગા."

યઝીદને બડી દિલેરીસે જવાબ દીયા " હમ તુમ્હારે મુલ્કસે રૂખ્સત ન હોંગે જબતકકે તુમ્હારે કાનોંમેં યે બાત ન પહોંચા દેં કે અગર તુમને ઇસ મઝાર કે સાથ ઝરા ભી બેહુરમતીકી તો હમ અપને ઈલાકેકે હર ઇસાઇ બાશિન્દે કો કત્લ કર દેંગે ઓર હર ગિરજાકો જડસે ઉખાડ કર ફેંક દેંગે. "

બાદશાહને જવાબ ભેજા " મસીહકી કસમ ! મેં અયસા નાદાન નહીં હૂં જો ઇસ કબ્રેબુઝુર્ગકી તોહીન કરૂં. મેં એક સાલતક ઇસકી હિફાઝત કરૂંગા ઓર ઇસ પર ગુંબદ બનવા દૂંગા. " ચુનાંચે ઉસને એસાહી કીયા. (અકદુલ ફરીદ. જીલ્દ દુવમ સફહા. ૨૧૩).

પાયતખ્તમેં યઝીદકી બેઅત.

છે બરસકે ગોરો ખોઝકે બાઅદ મઆવીયાને ઉમરાએ શામકો જમ્અ કરકે ઉનસે યઝીદકી બેઅતકે બારેમેં મશવિરા કીયા તો સબસે અવ્વલ ઝુહહાક બિન કેસ ખડા હુવા ઓર યે તકરીર કી—

" આપકે બાઅદ એક જાનશીનકી સખ્ત ઝુરૂરત હે જીસસે હમ લોગ રાહતો અમન હાસિલ કરેં. યઝીદ આપકા લખ્તે જીગર હે, ઉસકી સૂરતભી અચ્છી સીરત

ભી મરગુબ; હિલ્મ વ ઇલ્મ મેં ભી બેનઝીર. પસ મેરી રાયમેં ઉસીકો વલી એહેદ કરના ચાહીયે. "

ફિર ઉમરૂ બિન સઇદને યે તકરીર કી—

" યઝીદ એક ઉમ્મીદગાહ હે, જીસકો ઉમ્મીદેં તલાશ કરેંગી; ઉસકે હાથ કુશાદા હેં, જબ તુમ ઉસકે પાસ ઇન્સાફ કરાને જાવગે તો વોહ ખુલ્લે દિલસે અદલ કરેગા ઓર જબ તુમ ઉસસે મઇશત માંગોગે તો તુમકો તવંગર કર દેગા. ઇસ વાસ્તે મેં ઇસકે હકમેં રાય દેતા હું."

ફિર યઝીદ બિન અલ્ મુકન્નઅ ખડા હૂવા ઓર (મઆવીયાકી તરફ ઇશારા કરકે) બોલા–"અમીરૂલ મોમિનીન યે હંય ઓર જબ યે મર જાએં તો (યઝીદકી તરફ ઇશારા કરકે) ફિર યે ઓર અગર કોઈ ઇસસે ઇન્કાર કરે તો (અપની તલવારકી તરફ ઇશારા કરકે) ફિર યે."

મઆવીયા ઇસ બલાગતો લતાફતસે ફડક ગએ ઓર કહા " યે તો સઇયદુલ ખુત્બા હે. "

ઇસકે બાઅદ એહનફ બિન કેસ ખડે હૂવે ઓર ઉન્હોંને કહા—

" અય અમીરૂલ મોમિનીન ! આપ યઝીદકો ખૂબ જાનતે હેં. ઉન્કી રાતકા બાતેં ઓર દિનકી ગ્રાતેં સબ

આપકો માઅલૂમ હેં. ઉનકી મખફી નાશુક્રતની આદતોંકા આપકો અચ્છીતર્હ ઇલ્મ હે, પસ અગર આપકે નઝદીક ઉનકા વલીએહેદ કરના ખુદા તઆલાકી રઝામંદીકે ખિલાફ ઓર ઇસ ઉમ્મતકે નામુવાફિક નહોતો બેશક આપ ઉનકો વલીએહેદ કર દીજીયે, હમ લોગોંસે મશવિરા લેનેકી કોઇ ઝુરૂરત નહી ઓર અગર ખુદ આપકો યઝીદકે બુરે આઅમાલકે સબબ તઅમ્મુલ હો તો દુનિયાકા ખયાલ છોડીયે; યે ફાની હે આખિરતકા ખયાલ કીજીયે ઓર ઇસ ઇરાદેસે બાઝ આઇયે. આપ તો દુનિયાસે ચલે જાએંગે, જાનશીન મઝે ઉડાએંગે ઓર ગુનાહ આપકે નામએ આઅમાલમેં લિખ્ખે જાએંગે ”

આખિર ફેસલા કસરતે રાય પર હૂવા ઓર યઝીદકી બેઅત લીજાને લગી એક આદમીને આકર બેઅતકી તો કહા ‘ અલ્લા હુમ્મા ઇન્ની અઉઝો બિકા મિન શર્રે મઆવીયા ’ ‘ ઈલાહી મેં તેરી પનાહ ચાહતા હું મઆવીયાકી શરારતસે ’ મઆવીયાને કહા “ ફસઈ ઇન્ના તકરહૂ શયઅન વ યોહયિલ્લાહો ફીહે ખયરન કસીરા ” ‘ પસ કરીબ હે કે તુમ એક ચીઝમેં કિરાહીયત પાવગે (ઉસકો મકરૂહ સમઝોગે) ઓર ખુદા તઆલા ઉસમેં બહોતસે બેહતરીકે સામાન પેદા કર દેગા (અકદુલ ફરીદ સફહા ૨૧૪)

ઈસ વાકએસે ચંદ સાલ પેહલે હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઝુબેરસે મઆવીયાને યઝીદકી બેઅતકે લીયે કહા તો ઉન્હોંને ફરમાયા:—

" મેં પુકાર કર કેહતા હું આહિસ્તા નહીં કેહતાકે મેં આપકા દોસ્ત હું ઓર દોસ્તકા ફર્ઝ હે કે યૂં મશવરા દેકે આગે બઢનેસે પેહલે સોચ લો ઓર નદામત ઉઠાનેકે કબ્લ ઉસકા ફિક્ર કર લો કે સોચના બઢનેસે અચ્છા હે ઓર ફિક્ર નદામતસે આઅલા ચીઝ હે. "

મઆવીયાને યે જવાબ સુના તો કહા " બડી મક્કાર લોમડી ! " (અકદુલ ફરીદ સફેહા ૨૧૩)

યઝીદકી તખ્ત નશીની

મઆવીયાકા ઇન્તિકાલ હૂવા તો યઝીદ ઘર પર મોજૂદ ન થા શિકારમેં ગયા હુવા થા મઆવીયા મર ગએ તો ઝુહાક બિન કેસ અલ ફેહરી કફનકે કપડે લે કર મસ્જીદમેં આયા ઓર અહેલકોં જમ્અ કરકે મિમ્બરકે પાસ ખડે હોકર યે તકરીર કી:—

" મઆવીયા બાદશાહે અરબ મર ગએ યે દેખો ઉનકા કફન મેરે કંધે પર હે ઉન્હોંને ફિત્નોંકો દબા દીયા ઓર સુન્નતકો ઝિંદા કરદીયા અબ હમ ઈસ કફનમેં ઉનકો લપેટ કર ખુદાકે હવાલે કરને વાલે હેં આપ ખુદાકી

ઔર મઆવીયાકી ખિલ્લતકા વકત કરીબ હે ઝોહોરકે વકત જનાઝેકી નમાઝ હોગી જીસકા જી ચાહે ઉસમેં શરીક હો. " (અકદુલ ફરીદ સફહા ૨૧૫)

યઝીદ શિકારસે આયા તો લોગોંને જા જા કર તાઅઝીયત કરની શુરૂઅકી યઝીદ ઇસકે બાઅદ તીન દિન તક ઘરસે બાહિર ન નિકલા ચોથે દિન બાહિર આયા. ચેહરા ઉદાસ વ ગમગીન થા, લોગોંકો મસ્જીદમેં જમ્અ કીયા ઔર મિમ્બર પર તકરીર કરને ખડા હુવા તો ઝુહહાક બિન કેસ અલ ફેહરી હમદર્દી જતાનેકો મિમ્બરકે બરાબર આન ખડા હુવા તાકે "અગર યઝીદસે તકરીર ન હો સકે તો મેં મદદ દૂં."

યઝીદને ઉસકો દેખા તો બિગડ કર કહા " હટ જા, યહાં કયૂં આયા હે ? કયા તુ બનીઅબ્દેશમ્સકો બોલના સિખાયગા ? મુઝે તેરી કુછ ઝરૂરત નહીં. " ઔર ફિર યે તકરીર કીઃ—

" હમ્દ હે ઉસ ખુદાકી જીસને જો ચાહા બનાયા, જો ચાહા દીયા, જો ચાહા ન દીયા, જીસકો ચાહા પસ્ત કર દીયા જીસકો ચાહા બલંદી દેદી. મઆવીયા બિન અબી સુફિયાન ખુદાકી એક રસ્સી થે. જબતક ઉસકો મંઝુર રહા યે રસ્સી ખિંચી રહી ઔર જબ ઉસને ચાહા

ઉસકો કાટ ડાલા. મઆવીયા અપનેસે પેહલે ગુઝરને વાલોં કે કરીબ થે ઓર અપને બાઅદકે આને વાલોંસે અચ્છે થે; મેં ઉનકી પાકીઝગી બયાન કરનેકી ઝુરૂરત નહીં સમઝતા, વોહ અબ ખુદાકે પાસ ચલે ગએ, અગર ખુદા ઉનકો મઆફ કર દે તો યે ઉસકી રેહમત હોગી ઓર અગર અઝાબમેં મુબ્તિલા કરે તો યે મઆવીયાકે ગુનાહોંકા (વાજીબી) બદલા હોગા.

ઉનકે બાઅદ યે હુકુમત મેરે સર પર રખ્ખી ગઈ હે મેં અપને જહેલકા ઉઝર નહીં કરના ચાહતા કયૂંકે યે મેંને અપની ખ્વાહિશસે નહીં લી તુમ લોગોંને દી હે અગર ખુદા કો ઇસ હુકુમતમેં કોઇ બાત બુરી માઅલુમ હોગી તો ઉસકો ઇસકે બદલનેકા ઇખ્તિયાર હે ઓર અગર ઉસકા ઇરાદા ઇસકે કાયમ રખનેકા હોગા તો વોહ ઇસ હુકુમતકો અચ્છા ઓર આસાન બના દેગા. " (અકદુલ ફરીદ સફહા ૨૧૬).

ઇસ ખુત્બેસે યઝીદકે ઇબ્તિદાઇ કેરેકટરકી ખુબી માઅલૂમ હો સકતી હે. ઇસમેં કુછ શક નહીં કે વોહ અપને બાપસે બહોત બેહતર થા અગર કત્લે ઇમામ હુસેન રદી० ઓર ખરાબીએ મકકા મદીનાકે ગુનાહ ઉસસે સરઝદ ન હોતે તો ઉસકી બદનામી બાપસે હરગિઝ ન બઢતી બલ્કે વોહ આઅલા દરજેકા ખુદાપરસ્ત બાદશાહ માના

જાતા ઓર ઉસ્કી સદાકત વ રાસ્ત બાઝીકે ચરચે કિતા-બોંમેં લિખ્ખે જાતે. જવાનીમેં સબ બાદશાહોંકી ઓલાદ ઐયાશ વ બદચલન હુવા કરતી હે, યઝીદ કોઈ નયા શરાબી શેહઝાદા ન થા. તખ્તનશીન હોનેકે બ.અદ અગર વોહ અપની ઇસ્લાહ કર લેતા તો હઝરત ઇમામ હુસેન રદી૦ ભી ઉસી તર્હ ઉસ્કો બાદશાહત દેદેતે જીસ્તર્હ ઉનકે ભાઈ ઇમામ હસન રદી૦ ને મઆવીયાકો દે દીથી. અગર ઓહદે શબાબકે બાદાશબાનાકો સરમસ્તીયાં વોહ છોડ દેતા તો એહલે મદીના ભી ઉસ્કે ખિલાફ યૂરિશ ન કરતે ઓર ઇબ્ને ઝુબેરકોભી ઉસ્કી મુખાલિફતકા હોસલા ન રેહતા ઓર ઇસતર્હ મકકા મદીના દોનોં ઉસ્કી બેઅદબીયોંસે મેહફુઝ રેહતે.

યઝીદને શાયદ હઝરત હાફિઝકા યે શએર ન સુના હોગા ઓર સુનતા કયૂંકર કઇ સો બરસ બાઅદ આનેવાલી ફહકા વાઅઝ ઉસકે મખમૂર કાનતક કયૂંકર આતા ? હાફિઝને ઇસી કિસમકે લોગોંકો નસીહત કી હે યે શએર કેહ કર—

"ચું પીર શુદી હાફિઝ અઝ મેકદા બીરૂં શુદ, રિંદી વ ખરાબાતી દર ઓહદે શબાબ ઉલા.

' અય હાફિઝ જબ તૂ બુઢ્ઢા હો ગયા તો શરાબ-ખાનેસે નિકલજા કે યે રિંદી વ ખરાબાતીતો જવાની

મેં અચ્છી માઅલૂમ હોતી હે.’ ગો યઝીદ આલમે જવાનીમેં તખ્ત પર બેઠા થા મગર તખ્ત એક અયસી ચીઝ હે જો બચ્ચેકો જવાન ઓર જવાનકો બુઢ્ઢા કર દેતા હે યઝીદ જેસે અકલમંદકો ઇસ્કા ખયાલ કરના લાઝિમ થા કે ‘ અબમેં બુઢાપેકે મનસબ પર હું રિંદી વ ખરાબાતી મુનાસિબ નહી”.

જીસ દિલમેં આઝાદી વ ખુદ ઇખ્તિયારી ઓર વેહ-દત શઆરીકી કદ્ર હોગી વોહ એક દફઅતો યઝીદ ઓર શયતાન દોનોંકી તાઅરીફ કરને પર મજબૂર હો જાયગા. ઇસ્લામી દુનિયાકે અંદર બુરી શોહરતમેં યઝીદ વ શય-તાનસે ઝયાદા કોઇ મશહૂર નહીં હે, મગર હયરત હે કે આઝાદી વ વેહદતપસંદીમેં યે દોનોં અપને અપને વકતકે હીરો થે. શયતાનકી આઝાદી વ બેબાકીસે કોઇ હુરીંયતકા દઅવેદાર આગે નહીં બઢ સકતા કે ઉસને ખુદાસે ભી દૂબદૂ ગુફતગૂકી ઓર અપની બાતપર ઇતના અડાકે તોકે લાઅનત કુબૂલ કર લીયા મગર આદમકો સિજદા ન કીયા. કિસી બંદએ મખલૂકકી યે તાબ નહીં હે કે ખ્વાહ વોહ નૂરસે બના હો યા નારસે ખાકસે બના હો યા પાનીસે કે વોહ અપને ખાલિકકા હુકમ ન માને ઓર જો બાત મૂંહસે નિકલ જાય ઉસ પર આખિર દમતક જમા રહે.

મોહર્રમ નામે (કુ૦ ઇ૦ હી૦ ૯) મેં નાઝરીનને તિબરીકી યે રિવાયત પઢી હોગી કે જબ મઆવીયાને યઝીદસે કહા કે "મેં તુઝકો વલીએહેદ કરતા હું મેરે બાઅદ તૂ ક્યૂંકર હુકૂમત કરેગા ?" યઝીદને કહા "કિતાબુલ્લાહ વ સુન્નતે રસૂલુલ્લાહ કે બમૂજબ." મઆવીયાને કહા કે "સીરતે અબૂબક્ર રદી૦ કા ભી ખયાલ રખીયો કે વોહ દીનકી હિફાઝતમેં મુરતદ લોગોં સે લડે ઓર જબ દુનિયાસે ગયે તો મુસલમાન ઈનસે ખુશ થે." યઝીદને જવાબ દીયા "લાબિલ બે કિતા બુલ્લાહે વ સુન્નતે નબીહે." નહીં મેં તો કિતાબુલ્લાહ ઓર સુન્નતે રસૂલલ્લાહ હી કી પેરવી કરૂંગા."

મઆવીયાને કહા "બેટા ! ઉમર ફારૂક રદી૦ કી સીરતકા તો ખયાલ રખના જીન્હોંને મુલ્ક ફત્હ કીયે ઓર મુસલમાનોંકી ફોજી કૂવ્વત શાનદાર બના દી." યઝીદને ફિર વોહી ઈન્કાર કીયા ઓર કહા "મુઝે ઉનકી સીરતસે કુછ સરોકાર નહીં; મુઝે તો કિતાબુલ્લાહ ઓર સુન્નતે રસૂલુલ્લાહ કાફી હે." ફિર મઆવીયાને હઝરત. ઉસ્માન રદી૦ કી સીરતકા ઝિક્ર કીયા ઓર ખ્વાહિશકી કે ઉનકી પેરવી તો પેશે નઝર રખના. મગર યઝીદને ઉસસે ભી ઈન્કાર કીયા ઓર ઉસી "ફિકરે બિલ કિતાબુલ્લાહે વ સુન્નતે રસૂલુલ્લાહ" પર અડા રહા ઓર મઆવીયાકો આજીઝ કર દીયા.

મોહર્રમ નામે મેં યે વાકિઆ પઢકર મેરે દોસ્ત મલિક ગુલામહસન અમરતસરીને એક લતીફા લિખ્ખા થા કે " યઝીદ શાયદ પેહલા ઓર બડા વહાબી થા. "

યઝીદ બચપનસે ઝિદ્દી ઓર ખુદપરસ્ત નઝર આતા થા. અયસે કામિલુલખયાલ શખ્સકો કિસી અચ્છી સોહબતકી ઝુરૂરત થી અગર વોહ ઉસકો મયસ્સર આતી તો યઝીદ ઉસ પુખ્તા કૂવ્વતે ઈરાદીસે બહોત ફાઇદા ઉઠાતા ઓર ઈસ્લામ કો ભી ફાઇદા પહોંચાતા. ઓર વોહ ફાઇદા ઇત્ના બડા હોતા કે ઉસકી નેકનામીભી મોજૂદા બદનામી કી તર્હ બિલાશરીક હોતી. બદનામીમેં તો શયતાન ઉસ્કા શરીક હે; નેકનામીમેં શાયદ કોઇ મુસલમાન ઉમ્મતી ઉસ્કા શરીક ન મિલતા. મગર સોહબત કયૂંકર મયસ્સર આતી ? ઉસ્કે બાપ દાદાકો તો યે તોફીક નસીબ હૂઈ નહીં. હાલાંકે ઉન્હોંને એક અયસા હલ્કએ ઈરશાદ પાયા થા જીસ્કી તાસીરને પત્થરોંકો પારસ બના દીયા ઓર જીસસે લોહા કુંદન બન ગયા. અબૂ સુફિયાન ઓર મઆવીયાનેહી ઉસ સોહબત કે ફૈઝાનસે અપને આપકો મેહરૂમ રખ્ખાથા તો ભલા મઆવીયા અપને બેટેકો કિસી અચ્છી સોહબતમેં બિઠાનેકા કયૂં ખયાલ કરતે ? ઉનકો ઈસ સઆદતે આખિરતકી કદ્ર ભી ન થી વોહ તો બસ તાજો તખ્તકોહે ાનોં જહાનકી નેઅમત તસવ્વુર કરતે થે.

રજબ હી૦ સ૦ ૬૦ મેં યઝીદ તખ્તનશીન હૂવા ચાર બરસ ઓર કુછ દિન હુકૂમત કરકે વસ્તે રબીઉલ-અવ્વલ સને ૬૪ મેં મર ગયા ઓર શહેર દમિશ્કકે બાહિર દફન હૂવા. ઉસકા કોતવાલ હુમીદ બિન હરીસ બિન બહદલ થા ઓર કાતિબ ઓર સાહિબુલઅમ્ર (હોમ સેક્રેટરી વ પ્રાઈવેટ સેક્રેટરી) સરહુન બિન મનસૂર થા. વઝીરૂલઅદાલતકા મનસબ અબૂ ઈદરીસ અલ ખૂલાનીકે પાસ થા. ઓર વિઝારતે માલ સલ્મા બિન હુદૈદતુલ અરઝીકે પાસ થી. (અકદુલ ફરીદ).

યઝીદકે પાંચ બેટે થે મઆવીયા, ખાલિદ, અબુ સુફિયાન એક બીબીસે ઓર અબ્દુલ્લાહ, ઉમર દૂસરી બીબીસે ઓર એક બેટીથી જીસકા નામ આતિકા થા. લિખ્ખા હૈ "કે અબ્દુલ્લાહ કુછ બેઅકલસા થા ઓર ખાલિદ બડા આલિમ વ ફાઝિલ થા ઓર ઉસકે ઝોહોદકી યે હાલત થી કે લોગ ઉસકો (ખાલિદકો) બની ઉમઈયાકા સબસે બડા ઝાહિદ કેહતે થે." (તિબરીને બારા (૧૨) બેટે લિખ્ખે હેં, મગર નામ સિર્ફ દસકે બતાએ હેં. અબ્દુલ્લાહુલઅસગર, અબૂબક્ર હરબ, અબ્દુર્રહેમાન, મુહમ્મદ, મઝકૂરા પાંચકે અલાવા થે).

અસમઈ અબૂ ઉમરૂસે રિવાયત કરકે કેહતે હેં કે

"આતિકાસે બઢકર કોઇ ઓરત દુનિયામેં ખુશનસીબ ન હોગી. જીસકા બાપ યઝીદ બાદશાહ, જીસ્કા દાદા મઆવીયા બાદશાહ, જીસકા ભાઇ મઆવીયા બિન યઝીદ બાદશાહ, જીસ્કા ખાવિંદ અબ્દુલમલિક બિન મરવાન બાદશાહ ઓર જીસકે ખાવિંદકે તીન લડકે વલીદ, સુલેમાન, હુશ્શામ ભી બાદશાહ હૂવે." (અકદુલ ફરીદ સફ્હા ૨૧૬).

યઝીદકે નામએ આઅમાલમેં અલાવા શહીદાને કરબલાકે ખૂને નાહક એહલે મદીનાકે બડે બડે અસ્હાબે રસૂલલ્લાહ, સલ૦કા ખૂન ભી હે તીનસો છે (૩૦૬) તો ફકત અન્સારી કુરૈશી લોગ મહાજિરીન મદીનેમેં યઝીદી ફોજકે હાથસે શહીદ હૂવે, હરમે રસૂલકી બેઅદબી મદીનતુરરસૂલ સલ૦ કી લૂટ વ ગારતગરીકે અલાવા એક હઝાર ઓરતોંકી બેઅસ્મતી ભી લશ્કરે યઝીદકે નામએ આઅમાલમેં હે ઓર આમ મુસલમાન તો ૬૦૦ સે ભી ઝયાદા શહીદ હૂએ. (હલિલ અઈયામ ફી ખુલુફાઇલ ઈસ્લામ અઅતા હસની બિક મિસરી જીલ્દ સુવ્વમ. સફ્હા ૬૧૮ વ સફ્હા. ૩૧૯).

જીસ વક્ત શોહદાએ મદીનાકે સર મુસલિમ બિન અકબાને યઝીદકો ભેજે ઓર ઉસકે સામને ઉનકા ઢેર લગાયા ગયા તો ઉસને ઇબ્નુઝઝબઅરીકા વોહ શઅેર

પઢા જો ઉસને જંગે ઓહોદમેં કહાથા ઓર ઉસકે અલ્ફાઝ બદલકે અપના નામ શામિલ કર લીયા:—"કાશ! કે મેરે બુઝુર્ગ બદરકે દિન ખરઝજ (અન્સારે મદીના) કી ઘબરાહટ દેખતે ઓર ખુશીસે નાઅરે લગાતે ઓર કેહતે કે " યઝીદ નામર્દ વ બેહિમ્મતાં નહીં હે. "

ઉસ વકત એક સહાબીએ રસૂલુલ્લાહ, સલ૦ યઝીદકે દરબારમેં બેઠે થે ઉન્હોંને કહા " અય અમીરૂલ મોમિનીન ! આપ અયસે કલમે ફરમાતે હેં ? કયા આપ મુરતદ હો ગએ હેં. ? " યઝીદને કહા " હાં, મગર મેં ખુદાસે મઆફી ચાહતા હું. " વોહ સહાબી દરબારસે ઉઠકર ચલેઆય (અકદુલ ફરીદ જીલ્દ દુવ્વમ સફહા ૨૩૪).

યઝીદ જબ મરા તો ઉસકી ઉમ્ર ૩૮ બરસ કી થી. ચૌદહવીં રાતકા ચાંદ ચમક રહાથા જબકે ઉસકે જનાઝેકી નમાઝ ઉસકે બેટે મઆવીયા બિન યઝીદને પઢાઇ.—

હુમસકે કરીબ હવારેન મેં મરાથા. (અકદુલ ફરીદ સફહા ૨૪૩).

હઝરત મસૂર બિન મુખર્રમા મદીનેમેં અલલએઅલાન કેહતે ફિરતે થે કે " યઝીદ શરાબ પીતા હે. "

યઝીદકો ઇત્તિલાઅ હુઇ તો ઉસને હાકિમે મદીનાકો હુકમ ભેજકર હઝરત મસૂરકો ઉતનેહી કોડે લગવાયે જો શરાબ પીનેકી સઝામેં શરઅન મુકર્રર હેં.

ઇસપર મસૂરને શઅેર કહા ‘ ખુદાકી શાન દેખો અબૂખાલિદ યઝીદ શરાબ પીએ ઓર બિચારે મસૂરકો ઉસ પીનેકી સઝા મિલે. ’ (અકદુલ ફરીદ સફહા ૧૦૩)

યઝીદ આઅલા દરજેકા અદીબ વ શાઇરભી થા. અલસાફે શરાબમેં ઉસકા કલામ શોહરએ આફાક થા. મશહૂર હે કે દીવાને હાફિઝકા પેહલા મિસરઅ ‘ અલાયા અય્યુહસ્સાકી અદિર કાસંવ વ નાવિલહા ’ ભી યઝીદકે એક શઅેર કા હિસ્સા હે જીસકો હઝરત હાફિઝને કુછ તબદીલ કરકે અપને શઅેરમેં બાંધા હે ઓર દીવાને હાફિઝકી આઅઝ શરહોંમેં યે વાકિઆ મઝકૂર હે.

યઝીદકે ઝમાનેમેં કરબલાકા બડા વાકેઆ ગુઝરા હે ઉસકો મહોર્રમ નામેમેં જો ઇસ કિતાબકા પેહલા હિસ્સા હે (કુ. ઈ. હી. ૮–૯) તફસીલસે બયાન કર દીયા ઓર મકકે મદીનેકી લડાઇયોંકા હાલ તો ઉસી કિતાબ કે પેહલે બાબમેં મઝકૂર હે. યઝીદકી ચંદ ઝાતી બાતેં સુનને કે કાબિલ યહાં તેહરીર કર દી ગઇ. અબ દીગર શાહાને બની ઉમઇયાકા થોડા થોડા હાલ સુનના ચાહીયે.

અબૂ લયલા કુનીઅ્યત થી, ઇક્કીસ (૨૧) બરસકી ઉમ્રમેં તખ્તનશીન હુએ ઓર બાઅ્ઝ કેહતે
તીસરે બાદ- હેં ૨૦ સાલ કે થે. યઝીદકે જનાઝેકી
શાહ મઆ- નમાઝ આપહીને પઢાઈ થી. રબીઉલ
વીયા બિન અવ્વલ હી૦ સ૦ ૬૪ મેં હુકૂમતકી
યઝીદ. બૈઅત સબ લાગોંને ઉનકે હાથપર કી. બૈઅત લેકર યે મિમ્બર પર
ચઢે ઓર કહા:—

' મુસલમાનોંકી હુકુમત બહોત મુશ્કિલ કામ હે ઈસ વાસ્તે હઝરત અબૂબક્ર રદી૦ ઓર હઝરત ઉમર રદી૦ જયસે આદમીયોંકી ઝુરૂરત હે ઓર મુઝમેં ઉનકે બાકે પાસીભી લિયાકત નહીં, ઈસ વાસ્તે મેં સલ્તનતસે દસ્તબરદાર હોતા હું અબ તુમ જીસ્કો ચાહો બાદશાહ બના લો. ' યે કેહકર મિમ્બરસે ઉતરે ઓર ઘરમેં ચલે ગએ. ફિર મરતે દમતક બાહિર ન નિકલે. તિબરીને લિખ્ખા હે કે "મઆવીયા બિન યઝીદને ઉમરૂ બિન માઅ-સૂમ રેહ૦ સે પૂછા થા કે 'સલ્તનત કયૂંકર કરની ચાહીયે ?' ઉન્હોંને કહા કે 'અગર અબૂબક્ર રદી૦ ઓર ઉમર રદી૦ કી મિસલ હુકુમત કી જાય તો દીન દુનિયાકી સઆદત હે વર્ના દોઝખમેં જાના પડેગા. ઇસ ફિકરેને મઆવીયા બિન યઝીદ પર ઇતના અસર કીયા કે વોહ

ઉસ્કો કિતઅન છોડ બેઠે. બની ઉમઇયાને સુના કે ઉમરૂ બિન માઅસૂમ રહે૦ કે બેહંકાનેસે યે હૂવા તો ઉન્હોંને ઉમરૂ બિન માઅસૂમ રેહ૦ પર ગુસ્સા ઉતારા ઓર ઉનકો શહેરસે જીલાવતન કર દીયે."

અતા હસની બિકને હલિલ અઇયામમેં લિખા હૈ કે 'મઆવીયા બિન યઝીદ રહે૦ હાયમુલમર્ઝ થે. અપને બાપ યઝીદકે બાઅદ સિર્ફ ચાલીસ દિન ઝિંદા રેહકર મર ગએ.' એક રિવાયત હે કે 'દો મહીને ઝિંદા રહે.' ઓર એક બયાન હે કે 'તીન મહીને ઝિંદા રહે.'

બની ઉમઇયાને ઉનસે ખ્વાહિશ કી કે "અગર આપ સલ્તનત નહીં કરતે તો કિસીકો જાનશીન મુકર્રર કર દીજીયે." મગર ઉન્હોંને ફરમાયા "જબ મેંને ઉસકી મિઠાસ છોડ દી તો તલખી દૂસરેકો કયૂં કર દૂં ?"

અબદુલ ફરીદમેં હે કે 'જબ ઉનસે જાનશીન મુકર્રર કરનેકો કહા ગયા તો ઉન્હોંને જવાબ દીયા કે "જબ મેરી ઝિંદગીકી હાલત ઇસસે નફઅ ન ઉઠા સકી તો મરનેકે વકત મેરા ઇન્તિખાબ કયા મુફીદ હોગા.?"

મઆવીયા બિન યઝીદ પર અમીર મઆવીયાકી તહબીરોંકા ખાતિમા હો ગયા

ચોથા બાદશાહ સલ્તનત ઉનકી ઓલાદસે નિકલ ગઇ

મરવાન ઇબ્નુલ ઓર જીસ મનસૂબેકી ખાતિર
હકમ. ઉન્હોંને દીનકો બરબાદ કીયા થા
વોહ ઠેઠ નસલ ભી બાકી ન રેહ
સકા. મઆવીયા બિન યઝીદને રેહલત ફરમાઇ તો ખલ્ક-
તમેં ઇખ્તિલાફ પયદા હૂવા. યઝીદકે સબ લડકે કમસિન
થે. ખાલિદ બિન યઝીદ કી નિસ્બત બાઅઝ લોગ રાય
દેતે થે, મગર કસરતે રાય ઉસકી કમઉમરીકે સબબ
ખિલાફ થી. ખસૂસન ઉબૈદુલ્લાહ ઇબ્ને ઝિયાદ ન ચાહ-
તાથા કે યઝીદકી ઓલાદકો તખ્ત મિલે ઓર વોહ સર-
તોડ કોશિશ ઉસકે ખિલાફ કર રહાથા.

આખિર બડે બડે ઉમરાકા મયલાન હઝરત અબ્દુ-
લ્લાહ ઇબ્ને ઝુબેરકી તરફ હોને લગા તો બની ઉમઇયાકો
ખોફ હૂવા કે કહીં ઉનકે ખાનદાનસે હુકુમત જાતી ન
રહે. ઇસ વાસ્તે ઉન્હોંને જલ્દી કરકે મરવાન ઇબ્નુલ હક-
મકો ગુડડા બનાકર તખ્ત પર બિઠા દીયા. મરવાનકે
નામકો કોન નહીં જાનતા ? અઝલી મુફસિદ ઓર શરા-
રત મિઝાજ થા. હઝરત ઉસ્માન ગની કે વાકિઅએ કત્લમેં
ઇન હઝરતકી સિફાત ઝાહિર હો ચુકી હેં, સાઠ બરસકી
ઉમ્ર, હોશો હવાસ ગુમ, મગર દુનિયાકી હિર્સ અબતક
શબાબ પર થી.

મરવાનકી તખ્તનશીનીકા હાલ બાહિરકે સુબોંમેં

મશહૂર હુવા તો દરબારે મઆવીયા વ યઝીદકા રૂકને આ-અઝમ ઝુહહાક બિન કેસ બિગડ ગયા ઓર કહા " મેં મરવાન કી બેઅત કભી ન કરૂંગા. ઇબ્નેઝુબેર ઈસસે લાખ દરજ્જે બેહતર હેં. " હુમસકે સૂબેદાર નોઅમાન બિન બશીર અન્સારી ઓર ફલસ્તીન (બેતુલ મુકદ્દસ) કે ગવર્નર ભી ઝુહહાકકે સાથ હૂવે ઓર તીનોંને મિલ-કર ઇબ્ને ઝુબેરકા ઝંડા બલંદ કર દીયા.

મરવાનને સુના તો વોહ ઇબ્ને ઝિયાદકો લેકર તેરા હઝાર ફોજકી જમીઅતસે મુકાબિલેકો નિકલા. ઈધરસે ઝુહહાક ભી સાઠ હઝાર લશ્કર લેકર આગે બઢા. મર-વાનકી ફોજ અકસર પેદલથી ઓર ઝુહહાકકે સાથ સબ સવાર થે. યે સાઝ સામાન દેખકર મરવાનકે ઓસાન ખતા હોને લગે, મગર ઇબ્ને ઝિયાદને ઉસસે કહા "ઘબ-રાનેકી બાત નહીં, લડાઇમેં મકર કરનેકી ઝુરૂરત હે; ઈસકે બગેર ઇન બાગિયોંસે જીતના મુમ્કિન નહીં. તુમ ઝુહહાકકો પયામ ભેજો કે મેરે પાસ આવ તાકે ઇબ્ને ઝુબેરકી બેઅતકે બારેમેં સલાહ મશવિરા કીયા જાય. અગર મેરી સમઝમેં આ ગયા તો મેભી બેઅત કર લૂંગા- જીસ વક્ત ઝુહહાક આયા તો બહાદુર સવારોંકા એક દસ્તા ઉસપર હમ્લા કર દે યે તરકીબ હોગી તો ઝુહહાકકા યે લશ્કરે અઝીમ મગલૂબ હો જાયગા. "

મરવાનને અયસાહી કીયા ઓર બીચારા ઝુહહાક બાવુજૂદ ઇસકે કે તજરૂબાકાર થા ઓર બરસોં મઆવીયા જયસે મુદબ્બિર ઓર ફરેબકારકે પાસ રેહ ચુકાથા મરવાનકે ધોકેમેં આ ગયા ઓર એક મુખ્તસિર જમીઅતકો સાથ લેકર લશ્કરસે ઇલેહદા હુવા ઓર મરવાનસે ગુફતુગૂ કરનેકે લીયે ચલા. જુંહી મરવાનકે કરીબ પહોંચા મરવાની સવારોંને હમ્લા કીયા ઓર એકહી હમ્લેમેં ઉસકો કાટકે ડાલ દીયા.

ઝુહહાકકે મરતેહી ફોજકે કદમ ઉખડ ગએ ઓર મરવાનને ફતહ પાઈ, હુમમન નોઅમાન બિન બશીર ભી મારે ગએ. યે મયદાન સાફ કરકે મરવાન શાદીયાને બજાતા હુવા દમિશ્કમેં દાખિલ હુવા ઓર નિકાહકી મોહિમકી તૈયારીયાં કરને લગા.

ઇસી અસનામેં ઉસકો મશવિરા દીયા ગયા કે યઝીદકી બીવી ખાલિદકી માંસે નિકાહ કર લેના ચાહીયે તાકે ખાલિદકા ખટકા જાતા રહે. મરવાનને અયસાહી કીયા... ઇસ બુઢાપેમેં યઝીદકી જવાન બીવીસે ઉકદ કર લીયા. ખાલિદકો યે બાત સખ્ત નાગવાર ગુઝરી મગર બિચારા કયા કર સકતા થા હમ બખુદ હો કર ચુપ હો ગયા.

એક દિન સફરે મિસ્રકે સામાનમેં મરવાન ઓર ખાલિદકી કુછ તેઝ ગુફતુગુ હો ગઈ ખાલિદકો ઇસ્કા

ગુરૂર થા કે મેં યઝીદકા બેટા હું; મરવાન તાજદારીકા ઘમંડ રખતા થા. ભરે દરબારમેં યે ગરમા ગરમ બાતેં હો રહીથીં, મરવાનકો ફુહોશ ગાલિયાં બકનેકી આદતથી ઉસ્કો ખબર ભી ન હુઇ કે ઉસકે મૂંહસે કયા નિકલ ગયા. ઓર ઉસને બે મુહાબા ખાલિદકી માં યાઅની અપની મોજુદા બીવીકો ગાલી દી ઉસ ગાલીમેં ખાલિદકી માંકે મખફી જીસમકા એક શર્મનાક એબ બયાન કીયા ગયા થા; ખાલિદ યે ગાલી સુનકર બેકાબૂ હો ગયા. ઉસને દેખાકે મુલ્કે શામકે તમામ ઉમરા જમ્અ હેં ઓર ઉનકે સામને મેરી માંકો અયસે મકરૂહ ઓર ફુહોશ અલ્ફાઝસે યાદ કીયા ગયા વોહ કુછ કરતો ન સકા, રોતા હુવા અપની માંકે પાસ ગયા ઓર સારા હાલ ઉસસે બયાન કીયા. વોહ બોલી " તૂ રંજ ન કર ઇસકે બાઅદ યે મોકઅ ફિર કભી પેશ ન આયગા. "

ચુનાંચે રાતકો જબ મરવાન ખાલિદકી માંકે પાસ આયા ઓર ખ્વાબગાહમેં સોગયા તો ખાલિદકી વાલિદાને લોંડીયોંકી મદદસે ઉસ્કા ગલા ઘુંટકર માર ડાલા ઓર ઇસતર્હ ઉસ તારીખી આદમીકા ખાતિમા હો ગયા.

સુબ્હ યે ખબર આમ હૂઇ તો બડા તોહલકા મચા ઓર લોગોંને જમ્અ હોકર મરવાનકે બેટે અબ્દુલ-મલિકકો બાદશાહ બના લીયા. અબ્દુલમલિકને તખ્ત-

નશીન હોકર કહા "મેં અપને બાપકે ઇન્તિકામમેં ખાલિદકી માંકો ઝુરૂર કત્લ કરતા, મગર દો બાતોંસે શર્મ આતી હે. એક તો યે કે ઓરતકો મારના મેરે લીયે એબ હે દૂસરે યે કે લોગ કહેંગે કે મરવાન એક ઓરત કે હાથસે મારા ગયા."

મરવાનકા નસબ યે હયઃ—

મરવાન બિનુલ હકમ બિનુલ આસ બિન ઉમઈયા બિન અબ્દેશમ્સ બિન અબ્દેમુનાફ. મકકેમેં પયદા હૂવા, શામમેં મરા. રમઝાનકી તીસરી તારીખ હી૦ સ૦ ૬૫ મેં બ ઉમ્ર ૬૩ સાલ ઉસકી મોત હુઈ. નવ મહીને દસ દિન બાદશાહતકા મઝા ચખા. ઉસકા કોતવાલ યહયા બિન કેસ ગેસાની થા ઓર પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી વોહી સરહુન બિન મનસૂર રૂમી થા જીસકા ઝિક્ર યઝીદકે હાલમેં પઢા હે. (અકદુલફરીદ જીલ્દ દુ૦વમ સફહા. ૨૨૮).

પાંચવાં બાદશાહ અબ્દુલમલિક બિન મરવાન.

યે વોહી આબિદ ઔર તારિકુદ્દુનિયા તાલિબે ઇલ્મ થા જીસને મદીનેકે ભેદ યઝીદી લશ્કર કો દેકર વોહ મશહુર ખૂંરેઝી ઓર હરમે નબવી કી બેહુર્મતી કરાઇથી જીસકા બયાન પેહલે બાબમેં હુવા.

મદીના મુનવ્વરામેં હી૦ સ૦ ૨૩ યા ૨૬ મેં પયદા

હુવા થા. એક રિવાયત હે કે જનાબે આલાં સતવાંસે પયદા હુવે થે યાઅની પૂરે નવ મહીને માંકે પેટમેં ન રહે; સાતહી મેં પયદા હો ગએ, કયૂંકે દીદે દુનિયાકી હવસ ઝયાદા થી.

૩ રમઝાન હી૦ સ૦ ૬૫ મેં બમુકામ દમિશ્ક તખ્તનશીન હુવા. ઓર ૬૩ બરસકી ઉમ્રમેં વસ્તે શવ્વાલ હી૦ સ૦ ૮૬ મેં ઇન્તિકાલ કીયા.

અબૂલવલીદ કુનીય્યતથી ઓર અબુલઅમ્લાક (બાદશાહોંકા બાવા) ભી લોગ કેહતે થે, કયૂંકે ઉસકે ચાર બેટે માલિકે તખ્ત વ તાજ હુવે. ઇસકે મૂંહમેં કુછ મર્ઝ થા ઉસકા વજહસે ઉસપર મખ્ખીયાં ભિનકા કરતીથીં. ઇસવાસ્તે ઉસકો અબુઝઝબાબ (મખ્ખીયોંકા બાપ) ભી કેહતે થે.

હઝરત. ઇબને અબ્બાસ રદી૦ કે એક સાહબઝાદેકા નામ હઝરત. અલી રદી૦ ને અપને નામપર અલી રખ્ખા થા ઓર કુનીય્યતભી અપનીહી અબુલહસન દીથી. હાફિઝ અબૂ નઇમ હુલ્લીયતુલ અવલીયા મેં લિખતેહેં કે "એક દિન યે અબુલહસન અબ્દુલમલિક બિન મરવાન કે પાસ તશરીફ લે ગયે તો વોહ બિગડકર બોલા મુઝે તેરે નામ ઓર કુનીય્યત સુનનેકી તાબ નહીં હે. લેહાઝા મેં તુજકો અબુ મુહમ્મદ કહા કરૂંગા."

અબ્દુલમલિકને એક દીન સેબકો દાંતોંસે કતરકે ખાયા ઓર વોહ કતરા હુવા બાકી સેબ અપની બીબી લબાબા બિન્તે અબ્દુલ્લાહ બિન જાફર બિન અબીતાલિબ કો દીયા. લબાબાને અબ્દુલમલિકકી ગંદાદહની ઓર મૂંહકી બીમારીસે કરાહીયત કરકે છુરી મંગાઈ તાકે ઉસકો છીલકર ઓર સાફ કરકે ખાએ. અબ્દુલમલિકને પૂછા "છુરી કયા કરોગી?." લબાબાને કહા "ઇસકી અઝીય્યત દૂર કરૂંગી." અબ્દુલમલિક બિગડ ગયા ઓર ફોરન લબાબાકો તલાક દેદી.

લબાબાને અબૂ મુહમ્મદ મઝકુરસે શાદી કરલી તો અબ્દુલમલિકને લબાબાકો પયામ ભેજા "ગંજા હાશમી મુબારિક હો." લબાબાને જવાબ દીયા "મુજકો ગંજા હાશમી ગંદાદહન અમવીકે મુકાબિલેમેં ઝયાદા પ્યારા હે." અબ્દુલમલિકકો તેશ આયા ઓર ઉસને બિચારે અબુલહસન (અબૂમુહમ્મદ) કો કોડોંસે પિટવાયા ઓર કહા "તેરા યે હોસલા હુવા કે શાહાને વક્તકી બીબીયોંસે શાદી કરતા હે?." (દાઇરએ મઆરિફ "અરબી એન્સાઈક્લોપીડીયા" જીલ્દ અવ્વલ સફહા. ૭૯૪)

એક દફઆ અબ્દુલમલિકને અબ્દુર્રહેમાન બિનુલહરસકી બેટીસે નિકાહકા પેગામ દીયા, મગર બિન્તે અબ્દુર્રહેમાનને ઈન્કાર કીયા ઓર કહા કે "મેં મખ્ખીયોં કે

બાવાસે શાદી નહીં કરતી." આખિર ઉસકી શાદી યહયા ઇબ્નુલહકમસે હો ગઈ. યહયાકી સુરત કાલીથી. અબ્દુલમલિકને યહયાકો તઅના દીયા "તુઝ કાલે કલોટેકો ઉસને કયૂં-કર પસંદ કરલીયા?." યહયાને જવાબ દીયા "ચેહરેને ઈન્કાર કરાયા ઓર ચેહરેહીસે ઇકરાર હુવા. મેરી કાલી સૂરત આપકી મખ્ખીયોંભરી સૂરત કે મુકાબિલે મેં ઉસકો પસંદ આ ગઇ." (અકદુલફરીદ જીલ્દ દુવ્વમ સફહા. ૯૯)

અબ્દુલમલિકને તખ્તનશીન હોકર જો તકરીરકીથી ઉસકા યે હિસ્સા કાબિલ સુનનેકે હે:—

"અય લોગો મેં (હઝરત) ઉસ્માન રદી૦ કી તહં કમ ઓર નહીં હું ઓર મઆવીયાકી મિસ્લ મક્કારીભી મુઝમેં નહીં હે. મેરા તો બસ એક સખુન હે કે જો શખ્સ ગર-દનસે કહેગા અયસા (ઇન્કારકા ઇશારા કીયા તો મેરી તલવાર જવાબ દેગી અયસા (કત્લ કરનેકા ઇશારા કીયા.) ખુદા તઆલાને કુછ હુદૂદ ઓર કુછ ફરાઇઝ મુકરર કીયે હેં મગર તુમ ઉનસે આગે બઢોગે ઓર નાફરમાનીકી તરફ જાવગે તો મેરી સખ્તગીરીભી બઢના શુરૂઅ કરેગી, યહાં-તકકે હમ તુમ તલવારકે પાસ પહોંચ જાએંગે" (અકદુલ-ફરીદ સફહા. ૨૨૮)

અફ્ર બિનુલ હરસને અબ્દુલમલિકસે કહા "ખુદાકા શુક્ર હે કે ઉસને આપકો કરાહીયત કરનેવાલે મોમિનીમ

પર ફત્હ દી." (યાઅની ઉન મોમિનોંપર જો અબ્દુલમલિકસે કરાહીયત રખતેથે) દરબારકા એક શખ્સ બોલા "ઉન્હેં મોમિનીન ન કહો વોહ કાફિર હેં." જફર બિનુલ હરસને જવાબ દીયા "કાફિર કયસે કેહ સકતે હે ? કુરઆન શરીફને તો ફરમાયા હે 'જયસે તુમ્હારે પરવરદિગારને તુમકો તુમ્હારે ઘરસે બ મૂજબ હકકે નિકાલ લીયા. ઔર ઉસસે મોમિનીનકા એક ફરીક કરાહીયત રખતાથા.'" (અકદુલફરીદ સફહા. ૨૨૯)

અબદુલમલિકકે અફસરાને ફોજકી તમીઝીલી મુલાહિઝા કરનેકે કાબિલ હે. ઉસને એક દફ્આ મદીનેપર ફોજ ભેજી જીસકા સરદાર હબીશ ઈબ્ને દલ્જા થા. જબ મદીનેમેં દાખિલ હુવા તો મિમ્બરે રસુલુલ્લાહ સલ૦પર જાકર બેઠ ગયા, કયૂંકે અબ્દુલમલિકકી બેઅતકા એઅલાન કરના મકસૂદ થાં. વહાં જનાબકો ભૂક લગી ઔર ઈતના સબ્ર ન કર સકેકે મકાનપર આકર ખાના ખાતે. વહીં ગોશ્ત રોટી મંગાઈ ઔર મિમ્બરપર બેઠે બેઠે નોશજાન ફરમાઈ, ઇસકે બાઅદ પાની મંગાકર મિમ્બર પરહી બેઠે બેઠે વઝુ કીયા (બકદુલફરીદ જીલ્દ દોવમ સફાહા. ૨૨૯).

જીસ કોમકે અફસરાન અયસે વેહશી વ જંગલી વ બેતમીઝ હોં ઉસસે હક વ ઈન્સાફકી ઔર શઆરે ઈસ્લામકી પાબંદીકી તવકકઅ અબસ હે. અબ્દુલમલિક હઝરત

મસઅબ બિન ઝુબેરકી મોહિમપર ઈરાક જાને લગાતો ઉસકી બીબી જો યઝીદ બિન મઆવીયાકી બેટી આતિકાથી બન-સંવરકર અપની લોંડી બાંદિયોંકો સાથ લેકર સામને આઈ ઓર નિહાયત નાઝો અંદાઝે દિલરૂબાઈસે કહા "હમતો અમીરૂલમોમિનીનકો પરદેસ ન જાને દેંગે અગર તુમ્હારે કુ-તોંમેંસે એક કુત્તાભી ઈરાક ચલા જાયગા તો મસઅબ કો ઝેર કરલેગા. તુમ ન જાવ; હમારા જી તુમસે જુદા હોના ગવારા નહીં કરતા." અબ્દુલ મલિકને કહા "દીવાની હુઇ હો? ઈતની બડી મોહિમ હેકે બગેર મેરે જાય સર નહીં હો સકતી. મેં ઓરતોંકી ખાતિર અપની બાદશાહી કે કામ નહીં છોડ સકતા." આતિકા યે સુનકર રોને લગી ઓર સાથહી ઉસકી સહેલીયોંનેભી રોના શુરૂઅ કીયા. અબ્દુલમલિક યે તમાશા દેખકર હયરાન હો ગયા મગર અપને ઈરાદેસે ન ટલા.

ઓર આતિકાકો રોતા ધોતા છોડકર રવાના હો ગયા. ચલતે વકતકા શુગુન બુરા હુવાથા વોહ સામને આયા. દમિશ્કસે તીનહી મંઝિલ આગે બઢા થા કે ખબર આઈ કે "ઉમરૂ બિન સઈદુલ અશદકને બગાવત કી ઓર દારૂલ-હુકુમત પર કબ્ઝા કર લીઆ." યે સુનકર અબ્દુલ-મલિક પલટા ઓર જાકર દમિશ્કકા મહાસરા કર લીયા. કુછ દિનકી જંગકે બાઅદ ઇસ બાત પર સુલેહ ઠેહરી

કે અબ્દુલમલિક કે બાઅદ ઉમરૂ બિન સઇદુલ અશદક બાદશાહ બનાયા જાય. અબ્દુલમલિકને તવઅન વ કરહન ઇસકો કુબૂલ કીયા, દરવાઝે ખુલે ઓર યે ફિર દમિશ્કમેં દાખિલ હુવા ઓર બઝાહિર ફરીકકા કસ્દ મુલ્તવી હો ગયા. ચંદ રોઝકે બાઅદ જબ ઉમરૂ બિન સઇદુલ-અશદકકો અબ્દુલમલિકકી ઈનાયત દેખકર ઈત્મીનાન હોગયા તો એક દિન અબ્દુલમલિકને ઉસકો અપને પાસ બુલાયા. ઉમરૂ બિન સઇદકી બીવી ઓર હિમાયતીયોંને મન્અ કીયા ઓર કહા " ઉસકી મહેરબાનીયોં પર ભરોસા ન કરો ઓર પાસ ન જાવ અયસા ન હો કુછ ફરેબ કરે." મગર ઉમરૂ બિન સઇદ ન માના ઓર બોલા " અબ્દુલ-મલિક અયસા આદમી નહીં હે. ઉસ્કો તો મેરા યહાંતકં ખયાલ હે કે અગર કોઇ સખ્ત ઝુરૂરત પેશ આજાય ઓર મેં સોઉં તો વોહ મુઝે આરામસે જગાયગા નહીં. ઉસ ઝુરૂરતકો તર્ક કરદેગા ઓર મેરે બેદાર હોનેકી રાહ દેખેગા."

અલગરઝ ઉમરૂ બિન સઇદ અબ્દુલમલિકકે પાસ ગયા, મગર એહતિયાતન ચાર હઝાર બહાદુરાને શામકો સાથ લેતા ગયા ઓર ઉનકો મેહલે શાહીકે આસપાસ બિઠા દીયા કે અગર કુછ ગડબડ દેખો તો હમ્લા કર દેના. અબ્દુલમલિકસે સામના હુવા તો ઉસને બડી મહોબ્બત

ઔર ખાતિરસે ઇસતિકબાલ કીયા ઔર કહા " જનાબ ! મૈંને કસમ ખાઇથી કે મહાસરએ દમિશ્કકો તોડકર તુમ્હારે ગલેમેં ચાંદીકા તોક ઔર હાથ પાઉંમેં નુકરઇ હતકડીયાં બેડીયાં ડાલુંગા મગર ઝગડા સુલ્હસે તેય હો ગયા અબ ઉસ કસમકો પૂરા કરના હે, કયા આપ ઈજાઝત દેંગે કે મેં સિર્ફ અપની કસમ પૂરી કરનેકો યે તોક વ બેડીયાં ડાલ દૂં ઔર ઉસ્કે બાઅદ નિકાલ લૂં ?."

ઉમરૂ બિન સઇદકી તો કઝા આ ગઈથી. અકલ પર અયસા પરદા પડા કે બિલા, કિસી ઉઝરકે ઉસકો કુબૂલ કર લીયા ઔર અબ્દુલમલિકકે હાથસે તોક વ બેડીયાં પહેન લીં. અબ્દુલમલિક ઇસસે ફારિગ હુવા થા કે ઇતનેમેં અઝાનકી આવાઝ આઇ ઔર વોહ નમાઝ પઢનેકો મસ્જીદમેં જાને લગા, મગર જાતે વકત અપને ભાઇ અબ્દુલઅઝીઝ ઇબ્ને મરવાનસે કેહ ગયા કે મેરે આનેતક તુ ઉમરૂ બિન સઇદકો કત્લ કર ડાલીયો. ચુનાંચે અબ્દુલઅઝીઝ તલવાર ખીંચકર ઉમરૂકે સર પર ગયા તો ઉસને આજીઝીસે ગિડગિડા કર ઇલતિજા કી ઔર કહા "ભાઇ ! મેરે કત્લસે કયા ફાયદા હોગા ? લિહાઝ તુ ઇસસે દરગુઝર કર." અબ્દુલઅઝીઝકો રહેમ આ ગયા ઔર ઉસને ઉસકો કત્લ ન કીયા.

અબ્દુલમલિક નમાઝ પઢકર આયા ઔર ઉમરૂ

બિન સઈદકો ઝિંદા દેખા તો અપને ભાઇકો બુરા ભલા કેહને લગા ઓર ખુદ તલવાર લેકર ઉમરૂ બિન સઈદકા સર કાટ ડાલા ઓર ઉસકી લાશ અપને તખ્તકે નીચે ડલવાદી. ઇતનેમેં ઉમરૂ બિન સઇદકા એક બડા હિમાયતી સરદાર અંદર આયા ઓર ઉસને કિન આંખોંસે ઉમરૂ બિન સઈદકી લાશ તખ્તકે નીચે પડી દેખલી ઓર ચેભી દેખાકે અબ્દુલમલિક હાંપ રહા હે તો વોહ સમઝ ગયા કે ખુદ અબ્દુલમલિકને અપને હાથસે ઉસકો કત્લ કીયાહે.

અબ્દુલમલિકને ઉસસે પૂછા કે “ ઉમરૂ બિન સઇદકા કયા ઇલાજ કરના ચાહીયે ?.” સરદારને કહા “ હુઝુર ! ઉસકો કત્લ કર ડાલના ઝુરૂરી હે. ” અબ્દુલમલિક બોલા “ યે કયૂંકર મુમ્કિન હે ? ઉમરૂ બિન સઇદકે હામીએ કાર બહોત હેં ઓર સુનતા હું કે વોહ સબકે સબ મહેલકે બાહિર જમ્અ હેં. ” સરદારને જવાબ દીયા “ઇસકા ઈલાજ આસાન હે. આપ ઉમરૂ બિન સઈદકા સર કાટકર મહેલકે બાહિર ફેંક દીજીયે ઓર ઉસકે સાથ ચંદ થેલીયાં અશરફીયોંકીભી ફિંકવા દીજીયે. લોગ સરકો દેખકર તો માયૂસ હો જાએંગે ઓર અશરફીયાં દેખકર ઇન્તિકામસે હાથ ઉઠા લેંગે, કયૂંકે ઉનકો લૂટકા ખયાલ પડ જાયગા. ” અબ્દુલમલિક ઈસ તજવીઝ પર બહોત ખુશ હુવા ઓર ઉમરૂ બિન સઈદકા સર અશ-

રફીયોંકે સાથ મહેલકે બાહિર ફેંક દીયા.

સિપાહ અશરફીયાં ચુનને લગી ઓર ઉમરૂ બિન સઇદકા બદલા લેના ભૂલ ગઈ. (અબ્દુલકરીદ સફહા. ૨૩૪).

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઝુબેર રદી૦ રસૂલ સ૦ અ૦ સ૦ ઓર અસ્હાબકી હિજરતે મદીનાકે બાઅદ પહેલે લડકે થે જો પેદા હૂવે. ઇસકે કબ્લ યહૂદીયોંને મશહૂર કર દીયા થા કે' હમને સહેર કર દીયા હે. અબ મુસલમાનોંકે હાં ઓલાદ ન હોગી.' જીસ વક્ત આં હઝરતકો હઝરત અબ્દુલ્લાહ કી વિલાદતકા હાલ માઅલુમ હૂવા તો આપને ખુશીસે તકબીર કહી થી ઓર તમામ અસ્હાબને ભી તકબીરકા નાઅરા બલંદ કીયા થા.

અબ્દુલમલિકકે હુકમસે જબ હજ્જાજ બિન યુસુફને હઝરત ઇબ્ને ઝુબેરકો શહીદ કીયા તો તમામ શામી ફોજને તકબીરેં પઢીં. યે ગુલ સુનકર હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઉમર રદી૦ ને અપને ખિલ્વતખાનેમેં કિસીસે પૂછા " યે તકબીરોંકી આવાઝ કૈસી હે? " કહા ગયા "ઇબ્ને ઝુબેર કત્લ હૂવે હેં ઓર શામીયોંને નાઅરએ તકબીર બલંદ કીયા હે." હઝરત ઇબ્ને ઉમર રદી૦ ને ફરમાયા " બેહતર થે વોહ લોગ જીન્હોંને ઇબ્ને ઝુબેરકી પેદાઇશકે વક્ત તકબીર કહીથી ઓર બુરે

હૈં યે લોગ જો ઉનકી મોતપર તકબીર પઢ રહે હેં." (અકદુલફરીદ સફ્હા. ૨૩૮).

હઝરત ઇબ્ને ઝુબૈરકી શહાદતકે બાઅદ હજ્જાજને કાઅબેકો ઢા દીયા ઔર અઝ સરે નવ બનાયા. કાઅબેકી મોજુદા ઇમારત હજ્જાજકી બિના કરદા હે. (હલિઝ-અઇયામ સફ્હા. ૩૩૭)

ઉસી ઝમાનેમેં હજ્જાજને હઝરત ઇબ્ને ઉમર કે એક ઝહેરઆલુદા નેઝા મારા જીસકે સદમેસે વોહ મુદ્દતોં બીમાર રેહકર રેહલત ફરમા ગએ. (હલિઝ અઇ-યામ સફ્હા. ૩૩૭)

ફત્હે મક્કેકે બાઅદ હી૦ સ૦ ૭૪ મેં હજ્જાજ મદી-નેમેં ગયા ઔર બડે બડે સહાબએ રસુલુલ્લાહ સલ્૦ કી ગરદનોં ઔર હાથોંપર ઇતાઅતે અબ્દુલમલિકકે દાગ લગાએ ગએ. જીનમેં હઝરત ઉનસ રઝી૦, હઝરત જાબિર રઝી૦ બિન અબ્દુલ્લાહ ઔર હઝરત સુહેલ બિન સાઅદી રઝી૦ જયસે અકાબિર સહાબાભી થે. (હલિલ-અઇયામ સફ્હા. ૩૩૭)

ઇબ્ને એહમદ બિન અબ્દુલ્લાહીલ અજલી કેહતે હેં કે " અબ્દુલમલિક ગંદાદહેન થા. ઇબ્ને સાઅદ કેહતે હેં કે મદીનેકે કયામમેં અબ્દુલમલિક બડા આબિદ,

આબિદ ઓર તારિકુદદુનિયા થા." નાફેઅસે રિવાયત હે કે "મેંને સારા મદીના છાન મારા, મુઝકો અબ્દુલ-મલિકસે ઝયાદા કોઇ શખ્સ તારિકુદદુનીયા ઓર મસાઇલે ફિકહીયામેં તાક ઓર કિરાઅતે કુરઆન શરીફમેં મશ્શાક ન મિલા." અબુઝઝનાદ કા બયાન હે કે "અબ્દુલમલિકકા શુમાર નામવર ફુકહાએ મદીનામેં થા." હઝરત ઇબ્ને ઉમર રદી૦ ઉસ ઝમાનેમેં ફરમાયા કરતે થે કે "સબ આદમીયોંકે લડકે તો બેટે હેં ઓર મરવાન બેટા બાપ હે." (યાઅની લડકપનમેં બાપ કેસે ફઝાઇલ રખતા થા). અબાદા બિન સનીસે રિવાયત હે કે "હઝરત ઇબ્ને ઉમર રદી૦ સે પૂછા ગયા કે આપકે બાઅદ હમ મસાઇલે દીન કિસસે પૂછા કરેં ?" ફરમાયા "મરવાન કે બેટે અબ્દુલમલિકસે કે વોહ સારે મદીનેમેં સબસે બડા ફકીહ હે." શઅબી કેહતે હેં કે "મેં જબ કિસીકે પાસ જાકર બેઠા ઓર ઇલ્મે હદીસકી ગુફતુગુ આઇ તો હમેશા મેરી હી વાકિફીયત આલા રહી, મગર અબ્દુલમલિકકે પાસ જબ જાના હુવા તો હમેશા ઉસકી માઅલૂમાતે હદીસ મુઝસે ઝયાદા હી નિકલી."

એક દફઅ અબ્દુલમલિકસે ઉમ્મે દરદાઅને પૂછા કે "મેંને સુના હે કે પેહલે આપ બડે આબિદ ઓર

તારિકુદ્દુનિયા થે ઓર અબ આપ સોના પીતે હેં!!" અબ્દુલમલિકને કહા "હાં, ખુદાકી કસમ સોનાહી નહીં અબતો ખૂન ભી પીતા હૂં." સબસે પેહલે અબ્દુલમલિકને તિલાઇ સિક્કા બનવાયા જીસ્કે એક રૂખ 'હુવલ્લાહો અહદ' તેહરીર થા ઓર દૂસરી તરફ 'લા ઇલાહા ઇલ્લલ્લાહ.' (યે સબ વાકિઆત વ રિવાયાત હલ્લિલઅયિયામ ફી ખુલુફાઇલ ઇસ્લામ સફહા. ૩૩૮ વ ૩૩૯ સે લીયે ગએ હેં).

અબ્દુલમલિકને ભી અપની ઝિંદગીમેં અપને બેટે વલીદ ઓર સુલેમાનકે લીયે લોગોંસે બેઅત લીથી. મદીનેકે હાકિમ હુશ્શામ બિન ઇસ્માઇલકે નામ હુકમ આયા કે "લોગોંસે મદીનાસે ભી ઉન દોનોંકી બેઅત લે." સબને ઉસકી તાઅમીલ કી મગર હઝરત સઈદ બિનુલ મસીબને ફરમાયા "અબ્દુલ મલિક ઝિંદા હે તો બેટોંકી બેઅત મેં નહીં કરૂંગા." ઇસપર હુશ્શામને ઉનકો ટાટકા લિબાસ પેહનાકર કોડે લગવાય. (અકદુલફરીદ સફહા. ૩૩૮)

અબ્દુલમલિકકા કોતવાલ પેહલે ઇબ્ને અબી કબસ તુસ્સકસકી થા. ફિર અબૂ નાઇલ, બિન રબાહ હુવા ફિર અબ્દુલ્લાહ બિન યઝીદ હુવા ઓર ઉસકે બાડીગાર્ડ (મુહાફિઝે ઝાત) ફોજકા અફસર રયાન થા ઓર મેહ-

કમએ માલ ઓર મેહકમએ ફોજકા સેક્રેટરી સરહુન બિન મનસૂર રૂમી થા ઓર પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી અબૂ ઝરઆ ઓર મહેરબરદાર કયસા બિન ઝુએબ થા ઓર ખઝા-નચી રજાઅ બિન હયાત થા ઓર હાજિબ અબૂ યૂસુફ થા. ઉસકે ઝમાનેમેં રૂમી ઓર ફારસી ઝબાનોંકે દીવાન અરબીમેં તરજુમા કીયે ગયે. રૂમી ઝબાનસે સુલેમાન બિન સઈદ મોલા હુસેનને તરજુમા કીયાથા ઓર ફારસોસે સાલેહ બિન અબ્દુર્રહેમાનને ઓર બાઅઝ લોગોંકા ખયાલ હે કે તરજુમે ઉસકે ઓહોદમેં નહીં બલ્કે ઉસકે બેટે વલીદકે અઇયામમેં હુવે હેં. (અકદુલફરીદ જીલ્દ દુવ્વમ સફહા. ૨૨૮)

અબ્દુલમલિકકે બેટોંકે નામ યે હેં:—વલીદ, સુલે-માન, યઝીદ, હુશ્શામ, અબૂબક, મુસલિમા, સઅદુલ-ખેર, અબ્દુલ્લાહ, હજ્જાજ, મુનઝર, મરવાનુલઅકબર, મરવાનુલઅસગર, મઆવીયા, દાઉદ. (અકદુલફરીદ સફહા. ૨૩૮)

આખિર જામે હયાત લબરેઝ હુવા ઓર એક દિન છલકકર ગિરપડા ઓર ૬૩ બરસકી ઉમ્રમેં મર ગયા. વલીદને નમાઝ પઢકર દમિશ્ક કે બાહિર દફન કરદીયા. ઉસને ઇકીસ (૨૧) બરસ હુકૂમત કી. ઇસકી હુકુમત મેં બડે બડે વાકિઆત જીસ કદર ગુઝરે વોહ ઇસ કિતા-

બકે પહેલે બાબમેં મઝકુર હેં.

છઠા બાદશાહ વલીદ બિન અબ્દુલમલિક.

હિંદોસ્તાનકે જલાલુદ્દીન અકબરકી તર્હ વલીદ બી જાહિલ બાદશાહ થા, મગર ફુતૂહાત ઓર કારનામોંમેં સબસે બઢ ગયા. અબ્દુલમલિકકો ઈસકી જહાલતકા હમેશા કલ્ક રેહતા થા. એક દિન વલીદને સુના કે અબ્દુલમલિક ઉસકી બેઇલ્મીકા શાકી હે. યે સુનકર અંયર્સા ગેરત આઈકે ઉલુમાકે મજમેઅકો લેકર એક મકાનમેં બેઠ ગયા ઓર છે મહીને બાહિર ન નિકલા, મગર બદકિસ્મતી દેખો કે છે મહીનેકી મેહનત કે બાઅદ બાહિર આયા તો વયસા કા વયસા હી જાહિલ અજહલ થા. ઉસને આપને ઝમાનેમેં યતીમોંકી પરવરિશ ઓર ઉનકે ખતને વગેરા કરાનેકે મેહકમે કાયમ કીયે. હર નાબીના ઓર આઅઝાસે મોહતાજ શખ્સ કે લીયે ખિદમતગાર ઓર ગુલામ મુકર્રર કરાય. ગુરબાકી તનખ્વાહેં જારી કીં. દમિશ્કકી મશહુર જામએ અમવી ઈસીકી બિનાકર્દા હે. મસ્જીદોં પર બલંદ મીનારોંકી તામીર ઈસીકી ઈજાદ હે. ઈસીકે વક્તમેં મુસલમાનોંને કાબુલ ફત્હ કીયા ઓર બઢતે હુવે સિંધ, મુલતાન ઓર કનોજ તક આ ગએ.

બડા આકિલ ઓર મુનતઝિમ બાદશાહ થા, જ[illegible]

વ ઝુલ્મ મેં ભી અપની નઝીર નહીં રખતા થા. હઝરત સઈદ બિન જબીર રદી૦ ઇસીકે એહિદમેં હજ્જાજ બિન યુસુફકે હાથસે શહીદ હુવે, ઓર એક મુસ્તબા રિવાયતકે બમૂજબ હઝરત ઇમામ ઝેનુલઆબિદીનકોભી ઇસીને અપને પાસ બુલાકર કેદ કીયા. ઓર કેદમેં ઝહેર દે કર શહીદ કર દીયા. (તિબરી ઇબ્ને અસીર હલિલઅઇયામ, અકદુલફ્રરીદમેં રિવાયત મુઝકો નહીં મિલી.)

ખુદ બાઝારોંમેં જાતા ઓર નિર્ખ દરિયાફ્ત કરતા અગર ઝિયાદતી પાતા તો દુકાનદારોં કો મજબૂર કરકે મુનાસિબ ભાવ મુકરર કરતા. એક દિન એક મોઅલ્લિમ કે સામને કિસી લડકીકો પઢતે દેખકર કહા કે "જહાંતક મુમકિન હો મર્દ મુદરરિસકે પાસ વોહી લડકીયાં પઢને આયા કરેં જીનકી ઉમ્ર બહોતહી છોટી હો વર્ના ફિત્નેકા અન્દેશા હે." એક દિન કેહને લગા કે "અગર ખુદા તઆલા હઝરત લૂત (અલય૦) કા ઝિક્ર કુરઆનમેં ન ફરમાતા તો લોગે કો ખિલાફે ફિતરત અફઆલ કરનેકી ખબરભી નહોતી ઓર કોઈ ઇન્કારે ઇસ્તિકાબ ન કરતા. વસ્તે શવ્વાલ હી. સ. ૮૬ મેં તખ્તનશીન હુવા ઓર વસ્તે રબીઉલ અવ્વલ હી. સ. ૯૬ મેં દસ બરસ હુકૂમત કરકે મરગયા. (તિબરી–અકદુલફરીદ–હલિલ અઇયામ. દાઇરએ મઆરિફ ઇબ્ને અસીર)

વલીદકે મરનેપર ઉસકા ભાઈ સુલેમાન તખ્તનશીન

સાતવાં બાદશાહ. સુલેમાન બિન અબ્દુલમાલિક

હુવા. યે નમાઝી બાદશાહથા. અવ્વલ વક્ત ખયાલ કરકે નમાઝેં અદા કરતાથા, વર્ના ઉસસે પેહલે બની ઉમઇયાકે બાદશાહોંને નમાઝોંકી તાખીરકો અપના શઆર બના લીયાથા. ઇસને સત્તર હઝાર કેદી રેહા કીયે ઓર ઉનકો લિબાસ ઓર ખર્ચભી દીયા. જીસકી તમામ મુલકોંમેં ધુમ મચ ગઇ. ઇસમેં ઝયાદા ખાનેકા એબ બહોત બુરાથા. અબ્દુલફરીદમેં હે કે તાઇફકે સફરમેં કિસી શખ્સને પાંચ સેબ નઝર દીયે ઉસને ઉનકો ખા લીયા ફિર પાંચ ઓર દિયે વોહભી ખાય યહાંતકકે સત્તર સેબ ખાગયા.

ઉસકે બાઅદ એક ભુના હુવા બકરીકા બચ્ચા લાયાગયા વોહભી ચટ કરગયા. ફિર છે મુરગીયાં ભુની હુઇ આઇં. ઉનકો ભી નોશેજાન કરલીયા. ઇસકે બાઅદ અંગુર ખાતા રહા ઓર સો ગયા. બેદાર હુવા તો તમામ લોગોંકી તરહ દોબારા ખાના ખાયા ઇસકી મોતભી ઝયાદા ખાનેસે હુઇ. કિસી ઇસાઇને એક ટોકરા સેબકા ઓર એક ટોકરા ઉબલે હુવે અંડોંકા નઝર કીયા. ઉસને સબકો છિલવાયા ઓર ખાના શુરૂઅ કીયા; યહાંતક કે દોનોં ટોકરે સાફ કરદીયે ઇસકે બાઅદ કુછ ઓર મીઠી ચીઝેં લાઇ ગઇ જીનકો યે ખાતા રહા. આખિર તખમા હુવા ઓર ઉસીમેં મર ગયા.

બહોત ખૂબસૂરત બાદશાહ થા. એક દિન કિસી હસીન ઓરતસે પૂછા "બતા, મેરી સૂરત કયસી હે?" ઉસને કહા સારે અરબમેં તેરે બરાબર કોઇ ખુશજમાલ નહીં હોગા, મગર અફસોસ હય કે ફના સાથ લગી હુઈ હે ઓર બકા સિવાએ ઝાતે ખુદાકે ઓર કિસીકો નહીં." ઇસ જવાબકા સુલેમાનપર બહોત અસર હુવા ઓર ઉસકે એક માહ બાઅદ બિચારેકો મોતકે જમાલકા નઝઝારા કરના પડા.

ઉસકી નીય્ત અપને બેટેકો જાનશીન કરનેકીથી મગર કિસીને ઉસકે ખિલાફ નસીહત કી ઉસપર ઇતના અસર ઉસકા હુવા કે ઉસ ખયાલસે બાઝ આયા ઓર હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝકે વાસ્તે વસીયતનામા લિખદીયા, મગર ઉસકે મરને તક કિસીકો યે માઅલૂમ ન હોસકા કે વસીયત કિસકે વાસ્તે હુઇ હે. ભાઇ ખયાલ કરતાથા મેરે લીયે હય; બેટા ખુશ હોતાથાકે મુઝકો તાજ દીયા હોગા મગર સુલેમાનકી મોતકે બાઅદ વસીયતનામા ખુલા તો હઝરત ઉમર બિન અબદુલઅઝીઝ રદી૦ કા નામ થા.

રબીઉલઅવ્વલ હી૦ સ૦ ૯૬ મેં તખ્તનશીન હુવા ઓર દો બરસ દસ મહીના પંદરા દિન હુકુમત કરકે દસ સફર હી૦ સ૦ ૯૯ કો જુમ્અકે દિન ૪૩ સાલકી ઉમ્રમેં ઇન્તિકાલ કીયા. (અકદુલફરીદ—તિબરી ઇબ્ને અસીર)

મરવાનં ઇબ્નુલ હકમ જયસે શખ્સકે પોતે થે, મગર ખુદા તઆલાને મલકૂતી સિફાત મર-

આઠવાં ખલીફા હમત ફરમાઇથીં, ઉન્હોંને ખુલફાએ **હઝરત ઉમર બિન** રાશિદીનકા ઝમાના યાદ દિલાયા.
અબ્દુલઅઝીઝ અદલ, સાદામિઝાઝી ઓર દીન-
રદી० દારીકી શાન દોબારા પેદા કર દી.

હઝરત અલી ઓર બની ફાતિમા પર જો લાઅન તાઅન હોતે થે ઉન્હોંને બંદ કરા દીયે. મઝારે હઝરત ઇમામ હુસેનપર શાનદાર રોઝા બનવાયા ઓર ઝિયારતકી આમ ઇજાઝત દેદી.

જીસ દિન તખ્તનશીન હૂવે, ગુલામ હસ્બે આદત શાનદાર સવારી લેકર હાઝિર હૂવે. ફરમાયા “ લે જાવ, મુઝે ઇન મુતકબ્બિરાના સવારીયોંકી ઝુરૂરત નહીં હૈ. ” ઓર અપને એક દૂબલે પતલે ખચ્ચરપર સવાર હોકર ઘર ચલે ગયે. બશર બિન અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમરકા બયાન હૈ કે “ હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ. રદી० ખિલવ-તમેં અક્સર બેકરાર હોકર રોયા કરતે થે ઓર ફર-માતે થે કે ‘ દેખીયે મેરા ક્યા અંજામ હોગા, કે યે હુકૂમત અબ્દુલમલિક ઓર વલીદ વ સુલેમાનસે મુઝકો મિલી હૈ, જીન્હોંને તીન પરદે હક ઓર મેરે દરમિયાનમેં ફૂલીકે ડાલ દીયે હૈં.” યે હઝરત બેતુલમાલમેંસે એક

પયસા ન હોતે થે. કિસીને કહા " ક્યા આપ ઉમર ફારૂક. રદી૰ સે ભી બઢકે હેં વોહ તો દો દિરહમ રોઝાના બેતુલમાલસે લીયા કરતે થે. " ફરમાયા " ઉનકે પાસ ખર્ચકો કુછ ન થા ઓર મુઝકો ખુદાને ઇતની સરવત દી હે કે બેતુલમાલસે લેનેકી ઝુરૂરત નહીં." એક શખ્સને ફરીયાદકી કે " ફુલાં આદમીને મુઝકો મારા ઓર મેરી ઝમીન ગસબ કર લી. " આપને મુદ્દઆઅલયહ કો બુલાંયા; પૂછા કે " ઇસકે દાઅવેકી નિસ્બત તેરા ક્યા જવાબ હે ?. " ઉસને કહા " બેશક યે સચ્ચા હે, મગર મેંને આપકી હુકૂમતકે બારેમેં ઉસકો ઇતાઅતકી નસીહત કીથી ઓર જબ ઉસસે ખિલાફ જવાબ સુના તો મેંને મારા ઓર અતોર સઝાકે ઝમીન છીન લી." આપને હુકમ દીયા. " હમારી ઇતાઅત કોઈ ચીઝ નહીં હે જો કુછ હે ઇતાઅત ખુદાકી હે. તુમ અભી ઇસકી ઝમીન વાપિસ દો ઓર ઉસસે મઆફી માંગો. "

એક શખ્સકા બયાન હે કે એક દફ્અ મેં ખાલિદ બિન યઝીદ બિન મઆવીયા કે સાથ બયતુલમુકદ્દસકે સહેનમેં થા કે એક આદમી આયા ઓર ઉસને ખાલિદસે પૂછા કે " ક્યા મેરે ચેહરેપર આંખ હે ?. " ખાલિદને કહા " બેશક તુમકો ખુદાને દિલકી ઓર જીસ્મકી દોનોં આંખેં દી હેં. " ઉસ આદમીને યે જવાબ સુના તો કાંપને

લગા ઔર રોતા હુવા ચલા ગયા. ખાલિદને મુઝસે કહા કે અગર યે શખ્સ ઝિંદા રહા તો ઇમામે આદિલ હોગા." મેંને પૂછા "યે કોન થા ?." ખાલિદને કહા "ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝ યેહી હે."

હઝરતકા એક ગુલામ દરહમ નામી જંગલસે એંધન ચુનકર લાયા કરતાથા. એક દિન ઉન્હોંને ઉસસે પૂછા "ખલ્કતકા મેરી નિસ્બત કયા ખયાલ હે ?." ગુલામને કહા "આપકી નિસ્બત ખયાલ તો સબકા અચ્છા હે, મગર અસ્લમેં હમ તુમ દોનોંકા બહોતહી બુરા હાલ હે." હઝરતને મુતઅજ્જિબ હોકર પૂછા "કયૂંકર ! !." કહા "જબતક આપ ખલીફા ન હૂવે થે મેં અચ્છા ખાતા થા, અચ્છે મકાનમેં રેહતા ઔર મઝે કરતા થા. ખિલાફત મિલી તો મુઝે ખુશી હૂઈથી કે અબ પહેલેસેભી ઝયાદા રાહત મિલેગી; મગર મઆમિલા બરઅકસ પેશ આયા. અબતો પેહલેસેભી ઝયાદા મેહનત કરની પડતી હે." હઝરતને ફરમાયા "જા તૂ આઝાદ હે. ખુદા દૌરકે તુર્કેલ મુઝકોભી હુકુમતકે અઝાબસે નજાત વ આઝાદી દે."

ફિદકકી નિસ્બત ઉન્હોંને ફરમાયા કે "રસૂલે ખુદા (સલ૦) કી સાહબઝાદી હઝરત ફાતિમા (રઝી૦) ને ઉસકો અપને બાપસે માંગા, મગર ઉન્હોંને યે ઉનકો ન

દીયા ઔર ઉસકી આમદનીકા ખેરમેં ખર્ચ કરતે રહે. ફિર બાઅદકે ખુલફાએ રાશિદીનનેભી યેહી કીયા, મગર જબ હુકૂમત હમારે ખાનદાનમેં આઇ તો હમારે બુઝુર્ગોંને ઉસકો વિરસા બનાકર આપસમેં તકસીમ કર લીયા. ચુનાંચે વોહ મેરે ઔર વલીદ વ સુલેમાનકે હિસ્સેમેં તીન જગેહ બટ ગયા ઔર ઉસકે બાઅદ કામિલ તોરસે મેરા ઉસપર ઝાતી કબ્ઝા હો ગયા, મગર આજ મેં કેહતા હું કે યે ફએલ સરાસર નાજાઇઝ થા ઉસ્કો મેં વાપિસ કરતા હું. જો હાલત રસૂલે ખુદા (સલઅમ) કે વકતમેં થી ઉસીકે મુવાફિક ઉસકા આમદ વ ખર્ચ હોના ચાહીયે. (અકદુલફરીદ જીલ્દ દુવ્વમ સફ્હા. ૨૪૫)

ઉન્હોંને હુકમ દીયાથા કે કોઈ ગેરમુસ્લિમ મુસલમાનોંકાસા લિબાસ ઇસ્તેઅમાલ ન કરે, ન અયસી વઝઅ બનાય જીસસે ઇસ્લામી મુશાબિહત પાઇ જાતીહો, ન કિસી ગેરમુસ્લિમકો યે ઇખ્તિયાર હે કે “ વોહ મુસલમાનકો ખિદમતગારીકે લીયે નોકર રખ્ખે. એક માતેહત હાકિમકો ઉન્હોંને લિખ્ખા કે “ અગર તુઝકો મખલૂકે ખુદાપર કુદરત વ ગલબા હાસિલ હો તો ઝરા ઉસ કુદરતો ગલબેકા ખયાલ કર લીયા કીજીયે જો ખુદાકો તુઝપર હાસિલ હે. યાદ રખ કે આદમીયોંકે પાસ તેરે લીયે જીતના હે ઉસસે બહોત ઝયાદા ખુદાકે પાસ તેરા હે; લિહાઝા તુ

ખુદાહીપર નઝર રખ્ખા કર. " ગવર્નરને ઇત્તિલાઅ દીકે "ફુલાં શખ્સને આપકો ગાલીયાં દી હેં મેં ઉસકો કત્લ કરદેના ચાહતા હું." હઝરતને જવાબ દીયા "અગર તૂને ઉસે કત્લ કીયા તો મેં તુઝકો ઉસકે કિસાસમેં માર ડાલુંગા. એક આદમીને એક આદમીકો ગાલીયાં દી હેં ઉસકા ઇવઝ કત્લ હરગિઝ નહીં હે. પેગમ્બરે ખુદાકો ગાલી દેનેકી સઝા હો સકતી હે મગર મેં તો એક મામૂલી આદમી હું."

એક હાકિમને ઇત્તિલાઅ દી "યહાં એક જાદુગરની આઇથી મેંને ઉસકો દરીયામેં ગર્ક કરનેકા હુકમ દીયા, મગર વોહ ડુબી નહીં, પાનીપર તેરને લગી." હઝરતને હુકમ ભેજા "ઉસ્કો છોડ દે. હમકો બેવજહ કત્લ કરનેકી ઇજાઝત ઇસ્લામને નહીં દી."

એક દિન હઝરતને બની મરવાનકો ખિતાબ કરકે ફરમાયા. "ખલ્કતકા હક ઉનકો વાપિસ કર દો જો તુમ્હારે બુઝુર્ગોંને ગસબ કરલીયા થા." સબ લોગ ખામોશ બેઠે રહે, મગર એક શખ્સ બોલા "હમ હરગિઝ ન દેંગે. યે હમકો હમારે બુઝુર્ગોસે પહોંચા હે. અગર હમ વાપિસ દેંગે તો ગોયા અપને બાપ દાદાકો ગાસિબ ગુનેહગાર બનાએંગે ઓર અપને બચ્ચોંકો મુફલિસ કર દેંગે." હઝરતને ફરમાયા "ક્યા કરૂં ફિત્ના ફસાદકા ડર હે

વર્ના તુમ્હારે રૂખસારોંપર તમાંચે માર મારકર યે હક વાપિસ કરાતા." એક દિન ઉનકે બેટે અબ્દુલમલિકને કહા "ક્યૂં બાવા જાન! આપ રઆયાકો હક કે હુકમ થોડે થોડે કરકે દેતે હૈં એક દફ્આહી ઉનકો સબ એહકામ ક્યૂં નહીં સુના દેતે?." ફરમાયા "ખુદા તઆલાને શરાબકી નિસ્બત દો દફ્આતો ગોલમોલ હુકમ દીયા, તીસરી દફ્આ સાફ્સાફ હરામ કીયા. અગર મેં એક દફ્આહી સબ એહકામકા બોઝ ઉનપર ડાલ દૂં તો વોહ સબકો સરસે ઉતારકર ફેંક દેંગે; ઇસલીયે થોડા થોડા દેનેકી ઝુરૂરત હૈ કે વોહ સબકો બરદાશ્ત કર લેં."

અબ્દુલમલિક ઉનકે સાહબઝાદે ઉનકી ઝિંદગીમેં રેહલત ફરમા ગએ તો ખલકત માતમપુરસીકો જમ્અ હુઈ. હર એક ખુશામદી બઢચઢકર ઇઝહારે ગમ કરતા થા. હઝરતને ફરમાયા "ખુદાને અબ્દુલમલિકકો ઝિંદગી દી તોભી મેં ખુદાકા ઇકરાર કરતા રહા ઓર અબ જો વોહ મર ગયા તબભી ઉસકા ઇન્કાર નહીં કરતા. યેહી ખુશી ઇતની બડી હૈ કે ઉસકે સામને કિસી ગમકી ગુંજાઇશ નહીં."

ઉનકી બહેનકા ઇન્તિકાલ હો ગયા તો હસ્બે આદત લોગ તાઅઝીયત કરનેકો જમા હુવે. ઉન્હોંને ફરમાયા "તુમ કયા તઅઝીમ અવકાત કરતે હો? એક ઓરતથી જો

મર ગઇ, અગર ઝિંદા રેહતી તો બચ્ચોંકી માં કહી જાતી. ઇસિસે ઝયાદા ઓર કયા હાસિલ હોતા ?. "

હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝ રદી૦ ને ઈરાદા કીયા થા કે ખિલાફત બની ફાતિમાકે સિપુર્દ કર દેં. બની ઉમઈયાને યે સુના તો ઉનકે કત્લ કરનેકી સાઝિશ કી. ચુનાંચે અબ્દુલમલિક બિન મરવાનકે બેટે યઝીદને હઝરતકે એક નોકર કો સાઝિશમેં શરીક કરકે ઉસકો ઝેહેર દીયા જીસકો નોકરને અપને નાખુન પર લગા લીયા ઓર જીસવક્ત હઝરતને પાની પીનેકો તલબ ફરમાયા તો નોકરને નાખુન પાનીમેં ડબોકર દેદીયા, જીસકે સબબ હઝરત બીમાર હૂવે ઓર ઉસીમેં ઇન્તિકાલ હો ગયા. (અકદુલફરીદ જીલ્દ ૨ સફેહા ૨૪૭)

બની ઉમઈયાકી સિતમકારીયોંકો જબ હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલઅઝીઝ રદી૦ ને રોકના શુરૂઅ કીયા ઓર ઉનકે ગસબકર્દા અમવાલકી વાપસી કરાને લગે તો બની ઉમઇયાને ઉનકો ઝહેર દેકર શહીદ કર દીયા. (દાએરએ મઆરિફ. અરબી એનસાઇકિલોપીડીયા જીલ્દ ૨ સફેહા ૯૩)

ઝેદ બિન અસલમ હઝરત ઉનસ રદી૦ સે રિવાયત કરતે હૈં કે ઉન્હોંને ફરમાયા કે " મેંને કિસી શખ્સકી નમાઝકો આં હઝરત (સલઅમ) કી નમાઝસે ઇતના

મુશાબેહ નહીં પાયા જીતની ઉમર બિન અબ્દુલઅઝી-ઝકી નમાઝ થી જબકે વોહ મદીનેમેં એક માતેહત હાકિમકી હેસીયતમેં મુકીમ થે. (હલિલઅઇયામ સફ્હા ૩૬૯)

વોહ રૂકુઅ વ સિજદેકો પૂરી તર્હ અદા કરતે થે ઓર કયામ વ કઉદમેં બહોત દેર ન લગાતે થે. હઝરત મુહમ્મદ બિન અલી બિન હુસેન રદી૦ સે કિસીને હઝરત ઉમર બિન અબ્દુલ અઝીઝ રદી૦ કી નિસ્બત પૂછા તો ઉન્હોંને ફરમાયા. " વોહ બની ઉમઇયાકે નજીબ થે કયામત કે દિન વોહ અકેલે એક જમાઅતકી શાનમેં ઉઠાય જાએંગે. (હલિલઅઇયામ સફ્હા ૩૭૦)

એક દફ્અ ઉન્હોંને તકરીર કી ઓર ફરમાયાઃ—

" કુરઆનકે બાઅદ કોઈ કિતાબ નહીં, મુહમ્મદકે બાઅદ કોઇ રસૂલ નહીં. મેં કિતઇ ફેસલા કરનેવાલા કાઝી નહીં એક મુજબ્બિઝ હું. મેં દીનમેં મૂજીદ નહીં એક પેરવ હું. મેં તુમમેં કિસીસે બેહતર નહીં; અલબત્તા તુમ્હારા બોઝ ઉઠાનેવાલા હું. આગાહ રહો કે ખાલિકકી નાફરમાનીમેં મખલૂકકી ઇતાઅત હરગિઝ ન કરના. "

બની ઉમઇયાકે એક શખ્સને આકર કહા " આપને

સબ કુછ હમસે છીન લીયા. હમારેભી બાલબચ્ચે હેં ઔર હમ મઆશમેં બહોત તંગદસ્ત હોગએ હેં. " ફરમાયા " મોતકો ઝયાદા યાદ કીયા કરો. મોજૂદા હાલત ગનીમત માઅલૂમ હોગી કે મોતકા ઝિક્ર મુફલિસીમેં તવંગરી પેદા કરતા હે ઔર તવંગરીમેં ઇતરાને ઔર ગુરૂર કરનેસે રોકતા હે. "

એક દિન ઉન્હોંને ઇરશાદ ફરમાયા " અપને બાતિનકી ઇસ્લાહ કરો તુમ્હારા ઝાહિરભી દુરસ્ત હો જાયગા ઔર આખિરતકે લીયે કામ કરો કે તુમ્હારી દુનિયાકે કામભી ઉસસે નિકલ આએંગે. " (હલિલઅઇયામ)

દસ સફર સને ૯૯ હીજરી જુમ્અ કે દિન ખિલાફતનશીન હુવે ઔર રજબ સને ૧૦૧ હીજરી જુમ્અકે દીન બ મુકામ દેરસમ્આન હમસમેં વફાત પાઇ. (રદી અલ્લાહો તઆલા અન હો)

અપને હમનામ યઝીદ બિન મઆવીયાકી તર્હ હે.

નવવાં બાદશાહ યઝીદ બિન અબ્દુલમલિક.

યે યઝીદ બિન અબ્દુલમલિક ભી બડા ખૂની ઔર અય્યાશ થા. બદમિઝાજી વ ખુદપસંદીકાભી વોહી હાલ થા. ચાર બરસ હુકુમત કી મગર યે સારા ઝમાના મુસલમાનોંકે કત્લ ઔર ઔરતોંકી ઇશ્કબાઝીમેં બસર કીયા. કુછ મુલ્ક

કુફ્ફારકેભી ફત્હ હૂવે, લેકિન ઝયાદા મસરૂફીયત યઝીદ બિન મોહલ્લબ ઓર દીગર મુસલમાનોંકે મહારબાત વ કત્લો ગારત મેં રહી. ઘરમેં ઈશ્કબાઝીયાંથી, બાહિર ખૂનપાશીયાં થીં. આલાયા ઓર બકોલ અકસર હુબાબા નામ એક છોકરીપર દિલો જાનસે ફરેફતા થા. એક દિન બાગમેં અંગુરોંકા ખેલ હોરહાથા; યઝીદ હુબાબાપર અંગુર ફેંકતા ઓર વોહ ઉસકો મુંહમેં ઉચક લેતી ઓર હુબાબા યઝીદકી તરફ અંગુર ઉછાલતી જીસકો યે અપને મુંહમેં તાક કર લે લેતા. ચકાચક કઝાને એશો ફનાકા રંગ જમાયા. યઝીદકા અંગુર બિચારી હુબાબાકે હલ્કમેં જાકર ફંસ ગયા. ઓર વોહ નાઝનીન એક લમ્હામેં ફડકકર મર ગઇ. યઝીદકો બડા સદમા હુવા ઓર ઉસને ઉસકી લાશ દફન ન હોને દી. એક રિવાયત હે કે “ હુબાબાકી લાશસે મુતવાતિર નારવા મસરૂફીયત કરતા રહા ઓર ઉસી સબબસે ખુદભી ફોરન મર ગયા.” અકદુલફરીદમેં હે કે “ લોગોંકે ઈસરાર કરનેસે બ મુશ્કિલ લાશકો દફન કીયા. ખુદ કબ્રમેં ઉતરકર અપને હાથસે મટ્ટીમેં મિલાયા ઓર ફિર ઘરમેં જાકર બાહિર ન નિકલા. પંદરહવેં દિન મર ગયા ઓર જનાઝા બાહિર આયા.” હલિલઅમ્બિયામમેં હે કે નારવા મસરૂફીયત તો નહીં, લાશસે સિરફ બોસો કનાર કરતાથા ઓર દેખદેખ કર રોતા થા ઓર લાશ

ઉસવક્ત તક દફ્ન ન હોનેકી જ્બતકકે વોહ સડ ન ગઇ આખિર અપને ભાઇ મુસ્લિમાકે ઇસરારસે દફ્નકા હુકમ દીયા મગર ચંદ દિનકે બાઅદ ખુદભી મર ગયા.'' હલિલઅઝ્યામકી દૂસરી રિવાયત યે ભી હે કે સિલકે મર્ઝમેં યઝીદકી મોત હુઇ. બહર હાલ હુશ્શાબાકી મોત કે આઠ યા બારા યા પંદરા દિનકે બાઅદ યઝીદકી મોત હુઇ. આતિકા બિન્તે યઝીદકા બેટા થા, યાઅની યઝીદ અવ્વલકા નવાસા સ૦ હી૦ ૧૦૧ મેં તખ્તપર બેઠા ઓર સ૦ હી૦ ૧૦૫ મેં બ ઉમર ૩૪ સાલ મર ગયા.

બડા બદમિઝાજ ઓર જાબિર બાદશાહ થા, બીસ બરસ બાદશાહત કી. એયો ઇશરતકા

દસવાં બાદશાહ યે હાલ થા કે એક દફ્આ હજ હુશ્શામ બિન કરને ગયા તો છેસો ઉંટ તો ફક્ત અબ્દુલમલિક ઉન મલબૂસાતકે થે જીનકો હુશ્શામ રોઝમર્રાહ ઇસ્તેઅમાલ કરતા થા. હઝરત ઝેદ બિન હઝરત ઝેનુલઆબિદીનકી શહાદત ઇસીકે અહદમેં હુઇ જીસકા હાલ પેહલે બાબમેં મઝકૂર હે. શાઅબાન ૧૦૫ સ૦ હી૦ મેં તખ્તનશીન હૂવા ઓર રબીઉલઅવ્વલ સ૦ હી૦ ૧૨૫ મેં મર ગયા.

યે જનાબ સબ બની ઉમઇયાકી નાક થે કોઇ ગુનાહ

ઉનસે બાકી ન રહા. રાત દિન શરબા આરહવાં બાદશાહ ખ્વારી, ઝિનાકારી શિકાર ઓર વલીદ બિન યઝીદ લહવ વ લઅબસે કામ થા. હઝરત

બિન અબ્દુલ-મલિક.

ઉસમાન રદી૦ કી પોતી સઅદાપર આશિક હુવા ઓર બડે ચાવ ચોચલેસે શાદી કી. લેકિન ચંદ રોઝકે બાઅદ સઅદાકી બહેન સલમાપર દિલ આ ગયા, સઅદાકો તલાક દેકર સલમાસે શાદી કર લી. સઅદા મદીનેમેં ચલી આઇ તો ફિર ઉનકે ઇશ્કકા સોદા સરપર હુવા. એક મશહૂર મસખરે અશઅબકો બીસ હઝાર દિરહેમ ઉજરત દેકર ભેજા કે સઅદાકો મના લાય. અશઅબ સઅદાકે પાસ આયા તો ઉન્હોંને ઉસકી ખૂબ ગત બનાઇ ઓર લોંડીયોંસે પિટવાયા, ઓર અપને ઘરકા ફર્શ સમેટકર ઉસકે સરપર રખદીયા ઓર કહા “ જા યે તેરા ઇન્આમ હે.” અશઅબ વલીદકે પાસ ગયા ઓર અપની નાકામીકા કિસ્સા બયાન કીયા તો વલીદ બહોત બિગડા ઓર કહા “ અબ તેરે તીન ઇલાજ હેં. ઉનમેંસે જોનસા મનઝુર હો કરૂં. એકતો યે કે તલવારસે તેરા સર કાટડાલું દૂસરે યે કે દરંદોં કે આગે ડાલ દું; તીસરે યેકે ઇસ મહેલસે નીચે ફેંક દું.” અશઅબ બહોત ઘબરાયા મગર હોશ કાયમ કરકે બોલા “ ભલા આપ ઉસ શખ્સકો કત્લ કરના

ગવારા કરેંગે જીસને આપકી મેહબુબાકો અપની આંખોંસે દેખા હે?." વલીદને એક ઠંડા સાંસ ભરકે કહા " તુઝકો સઅદાકે તુફેલ મઆફ કીયા." (અકદુલફરીદ. સફહા ૨૫૩)

હઝરત યહયા બિન ઝેદ ઈસીકે ઝમાનેમેં શહીદ હુવે. ઈસીકે વક્ત મેં સુલેમાન બિન હુશ્શામને બગાવત કી ઓર ઈસને ઉસકો ગિરફતાર કરકે ડાઢી મુંડવાઈ ઓર બડી બેઈઝઝતીસે શહેર બદર કીયા. ખાલિદ બિન અબ્દુલ્લાહ કસીરી મુજતહિદે વક્તકો બેગુનાહ શહીદ કરાયા. આખિર ઉસકી બદકારી વ ખુંરેઝીસે આજિઝ આકર ઉમરાએ સલતનતને સાઝિશ કી ઓર એક દિન જમ્અ હોકર માર ડાલા.

જીસ વક્ત વલીદ કત્લ હોને લગા ઉસને કુરઆન શરીફ હાથમેં લે લીયા ઓર કહા કે " હઝરત ઉસ્માન રદી૦ કી તરહ મેંભી મસહફ બદસ્ત મકતૂલ હોતા હું." રબીઉલઆખિરમેં તખ્તપર બેઠા ઓર જમાદિઉલ-આખિર સ૦ હી૦ ૧૨૬ મેં બ ઉમ્ર ૩૫ સાલ મારા ગયા. (અકદુલફરીદ સફહા ૪૫૩)

ઈસકા નામ યઝીદે નાકિસ મશહૂર હે; કયૂંકે ઈસને ફોજકી તનખ્વાહમેં કમી કર દીથી.

બારહવાં બાદશાહ યઝીદ બિન વલીદ

બાપકે મારે જાનેકે બાઅદ ઉસને એક તકરીર કી ઓર કહા " મેં અપને વાલિદકી તમામ હરકતોંસે

અબ્દુલમલિક બેઝાર હું અગર કલામે ખુદા ઓર સુન્નતે રસૂલકે મુવાફિક હુકુમત કરૂં તો ઈતાઅતકા મુસ્તહિક હું વર્ના મુઝકો મઅઝુલ કર દેના." ઈસકી વાલિદા યઝદે જર્દ બિન કિસરા શહેનશાહે ઇરાનકી લડકી થી ઇસ લીયે યે ફખ્ર કીયા કરતા થા કે 'મેં કેસરકા નવાસા ઓર ખાકાન (મરવાન) કા પોતા હું. શુરૂઅ રજબ સ૦ હી૦ ૧૨૬ મેં તખ્તપર બેઠા ઓર પૂરે છે મહીને હુકૂમત ન કીથી કે ઝિલહજ્જા સ૦ હી૦ ૧૨૬ મેં મર ગયા. ૩૫ સાલકી ઉમ્રથી એક રિવાયત હે "કે ૩૯ સાલકી ઉમ્રમેં તખ્ત પાયા ઓર ચાલીસ પૂરે ન હોને પાય થે કે મર ગયા." યે પેહલા બાદશાહ થા જીસકી ઝબાનસે મરતે વક્ત બજાએ કલમએ શહાદત કે 'વા હસરતા ! !' 'વા અસફા !' નિકલા. ઈસકી અંગુઠીપર 'અલ અઝમતો લિલ્લાહ' મનકુશ થા, ને ઇસીને સબસે પેહલે ઇદકી નમાઝ હથીયાર પહેન કર અદાકી. (હલિલઅઇયામ સફ્હા ૫૩૯ અકદુલફરીદ સફ્હા ૨૫૮)

યે બાદશાહ દો મહીને ભી ઇત્મીનાનસે સલ્તનત કરને ન પાયા થા કે મરવાન બિન

તેરહવાં બાદશાહ મુહમ્મદ બિન મરવાન બિન હકમને

ઇબ્રાહીમ બિન વ- ઉસસે તાજ વ તખ્ત છીન લીયા

વલીદ બિન યઝીદ ઔર ઉસને મરવાનકી ઇતાઅત
બિન અબ્દુલ- કુબૂલ કર લી.
મલિક.

ઇસકી હકૂમતમેં ખાનાજંગીકે ઉન આસારને ખૂબ તરક્કી કર લી જીનસે બની ઉમઇયાકી હુકૂમત મિટને વાલી થી. બાદશાહોંકી લાશેં કબરોંસે નિકાલી ગઈં, ઔર ઉનકો સલીબ પર લટકાયા ગયા ઔર શાહી ખાનદાનકે અફ્રાદ આપસમેં કટને મરને લગે. (હલિલ-અઇયામ, તિબરી, અકદુલફરીદ)

પહેલે મરવાનકા આખિરી હુક્શામ પોતા સલ્તનતે
બની ઉમઇયાકી આંખોંકા દમ સાબિત
ચૌદહવાં બાદ- હૂવા ઔર ઉસીપર જોર વ ઝુલ્મકી
શાહ મરવાન હુકૂમત ખત્મ હોગઇ. જો દૌલત
અલ હિમાર અમવી લોંડોં ઔર અઇયાશ છોકરોંકી તાજ-
સલ્તનતકી દારીમેં મુઝમહિલ હોકર દમ
આંખોંકા દમ. તોડને લગીથી મરવાન અલ હિમા-
રકે વક્તમેં ઉસકી આંખોંમેં દમ આ ગયા ઔર પાંચ બરસ સકરાતમેં મુબ્તિલા રેહકર બની અબ્બાસકે મલિકુલમૌતકે હાથોં દુનિયાસે સિધાર ગઈ. બની ઉમઇયાકી તવાઇફુલ-મુલૂકી દેખકર હિર્સતો બહોતસે દિલોંકો ગરમા રહીથી ઔર જહાંદારીકે ઇરાદે તો અકસર દમાગોંમેં ચક્કર લગા

રહે થે, મગર ઝાબ્તા ઓર કાઇદેકા કામ બની અબ્બા-
સકાથા જીનકાદાઈ અબૂ મુસ્લિમ ખુરાસાની સિયાહ
લિબાસ સિયાહ ઝંડા ઓર સિયાહ નશાનોંકે સાથ ખુફી-
યાહી ખુફીયા બની અબ્બાસકી બૈઅત ખલ્કતસે લે રહા
થા ઓર જગે જગે અબ્બાસીયોંકા અસર કાયમ કર ચુકા
થા. મરવાન અલ હિમાર તખ્તપર બૈઠા તો અપનીહી
કૌમકે ફસાદીયોંમેં અપને આપકો ઘિરા હુવા પાયા. સુલે-
માન બિન હુશ્શામકી બગાવત એક તરફ, અબ્દુલ્લાહ
બિન મઆવીયા બિન યઝીદ વલીદકી સરકશી દૂસરી
જાનિબ; ઝુહહાકકા ખુરૂજ તીસરે રૂખ, યમનકે તાલિબુલ-
હકકી શોરિશ ચોથી તરફ, ઈસપર તુર્રા અબૂ મુસ્લિમ
ખુરાસાનીકા જોશ ખરોશ થા જીસને બની ઉમઇયાકે અવ-
સાન ખો દીએ થે ઓર હવાસ બાખ્તા કર દીએ થે.

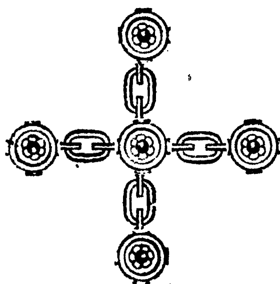
મરવાન અલ હિમારકી અકલ ઓર મુસ્તઇદીમેં
શક નહીં. પાંચ બરસ સબ ફિતનોંકા મુકાબિલા કરતા
રહા ઓર એક એક કરકે ખાનાજંગોંકો સંભાલા મગર
ઈસાઇયોંકે ઇકબાલકા મુકાબિલા ન કર સકા ઉનકે સામને
અયસા ગિરાકે ફિર કયામત તક ઉઠના નસીબ ન હુવા
ઓર બની ઉમઇયાકી સલ્તનત હમેશાકે લીયે ખાક બસર
હોકે રેહ ગઈ. મિસરકે કરીબ બ મુકામ બૂસીર ઝિલ-
હજ્જા સા.હી. ૧૩૨ મેં મારા ગયા. ૬૪ બરસકી ઉમ્ર

પાંચ સાલ હુકુમતકી. (હલિલઅઈયામ વ અકદલ ફરીદ)

તિબરીમેં હે કે મરવાન ભાગતા હુવા મિસર પહોંચા ઓર એનરશમ્સમેં ઠેહરા જો મુકામે મખસૂસ થા. વહાં અબ્દુલ્લાહ બિન અલી સિપેહદારે બની અબ્બાસને ઉસકો ઘેર લીયા. મરવાનને મોતકો સર પર દેખા તો હથીયાર લગાકર સામને આયા ઓર દેર તક લડતા રહા. આખિર અબ્દુલ્લાહ બિન શહાબનામી એક શખ્સને ઉસકે એક બરછા મારા જો ઉસકે જીસ્મકે હિસ્સએ મખ્ફીમેં લગા ઓર વોહ ગિર પડા ગિરતેહી સરકાટ લીયા ગયા ઓર-અબુલ અબ્બાસકે પાસ ભેજા ગયા. ઉસકે બાઅદ અબુલ અબ્બાસને હુકમ દીયા કે બની ઉમઈયાકા એક આદમી ભી ઝિંદા ન રખ્ખા જાય. ચુનાંચે ઈસકી તાઅમીલ કી ગઈ ઓર નિહાયત બે દર્દીસે બની ઉમઈયાકા કત્લે આમ હુવા ઓર બઝાહિર એક બચ્ચાભી બાકી ન રહા, સબકો તલવારકે ઘાટ ઉતાર દીયા ગયા. ઈસકે બાઅદ અબુલ-અબ્બાસને એક ઓર વેહશીયાના ઓર નાજાએઝ હુકમ દીયા કે તમામ શાહાને બની ઉમઈયાકી કબરે ખોદકર ફેંક દીજાંય. ઉસકીભી તાઅમીલ હુઇ. મઆવીયા, યઝીદ ઓર તમામ બાદશાહોંકી કબરેં ખુદી ઓર હડડીયાં જલાઇ ગઈ. તિબરીકા બયાન હે કે “ યઝીદકી હડડીયાં કબરસે બરઆમદ હુઈ તો બિલ્કુલ સિયાહ થીં.”

એક દિન અબુલ અબ્બાસને એહલે શામસે પૂછા કે " તુમને ઓલાદે પેગમ્બરકો છોડકર ઇન બની ઉમઇયાકી ઇતાઅત ક્યૂં કીથી ?." ઉન્હોંને કસમેં ખાકર જવાબ દીયા કે " હમ તો યેહી સમઝતે થે કે બની ઉમઇયાકે સિવા દુનિયામેં ઓર કોઈ શખ્સ પેગમ્બરકા કરાબતદાર મોજૂદ નહીં હે. " અલગરઝ ઈસ્તહે તાજે યઝીદીકા આખિરી અંજામ હુવા, ઓર ઈઝરતને યે કેહકર યે બાબ ખત્મ કર દીયા ' તિલ્કલ અઈયામે નદાવિલુહા બયનન્નાસ. '

દસવાં હિસ્સા ખતમ હુવા.

પાક કુરઆને શરીફ સુંદર લાકીટમાં

ચાલુ જમાનાની આગળ વધતી નવી હુન્નરકળાના પ્રતાપે પાક કલામે મજીદ એક ઈંચ લાંબુ પોણી ઈંચ પોહળું અને અરધા ઈંચથી ઓછી જાડાઈની સાઈઝમાં તઈયાર થઈને આવેલું છે સુંદર બારીક હરફો ચીકણા ઝીણાં કાગળ ઉપર લખાયલાં છે અને તેની સોનેરી વેલ બુટા તથા સોનેરી કીનારી વાળી જીલ્દ ખાસ જોવા લાયક ખુશનુંમાં છે ટીનના દુરબીનવાળા ખુબસુરત બોકસમાં રાખેલું છે. જેથી દુરબીન વડે જોતાં ઝીણાં હરફો ઘણા મોટાં દેખાય છે. ચાહો તો ઘડીઆળના અછોડામાં રાખો અને ચાહો તો બચ્ચાંઓના ગળામાં તાવીજ રૂપે પહેરાવો અથવા ખીસામાં રાખો. કુરઆને મજીદનું પાસે રહેવું ખાસ મુબારક અને બરકત ભરેલું છે

હદીયો રૂ ૩—૦—૦ ટપાલ ખર્ચના ચાર આના વધુ

નિઝામીયા બુક ડીપો.

ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

મનોહર નવીન નવલકથાઓ.

રા. નારાયણ વિસનજી ઠક્કરકૃત રસિક નવલકથાઓ

આજકાલનું હિંદુસ્તાન અથવા પ્રાણહારક મૃગજળ ભા. ૧-૨—ચાલુ સમયમાં ચાલતા નિંદ્ય સુધારા, ગાડીવાડીના વૈભવ ખાતર ગમે એવા શ્રીમંત પતિ મેળવવાની લાલસા, શ્રીમંતોનાં મૃત્યુ સમયે થતાં વીલનાં કલ્પનામાં પણ ન આવે એવા બનાવોથી ભરપૂર નવલકથા. પ્રણયદર્શન, વિકાર અને વિવેક, સુધામાં હલાહલ, શરીફ બદમાશોની ટોળી સત્યનિષ્ઠા, સાહસ, ભયંકર પ્રપંચજાળ નિશાચરોનો, ગૃહપ્રવેશ, ગુલાબની પ્રેમપત્રિકા- વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં તમે જુની આંખોએ નવીન તમાશો જ જોઈ શકશો. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૨૦, દરેક ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો બન્ને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૂઠું; છતાં કિંમત દરેકની ૧-૮-૦ કુલ રૂ. ૩)

ભયંકર ભદ્ર અથવા કેવળ ૨૪ વર્ષના ક્ષણભંગુર સંસાર માટે—આ સંસારના ક્ષણભંગુર ભોગવિલાસની લાલસાથી મહત્વકાંક્ષાના પ્રવાહમાં તણાઇને ક્ષુદ્ર માનવી પિશાચના દાસત્વને સ્વીકારીને આ જગતમાં કેવાં કમકમાટી ઉપજાવનારાં કુકૃત્યો કરે છે, અને જ્યારે પિશાચની નરકગર્ત્તામાં પડવાનો પ્રસંગ તેમનાં નેત્રો સમક્ષ આવીને ઉભો રહે છે તે સમયે તેમની કેવી દયાજનક દુર્દશા થઈ જાય છે એનું જો તાદૃશ્ય શાબ્દિક ચિત્ર જોવું હોય તો તે કેવળ આ અદ્દ્ભુત નવલકથામાં જ દેખાશે. મ્હોટી સાઈઝનાં પૃષ્ઠ ૩૦૦, રૂપેરી નામ તથા પાંચ સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રોવાળી આ નવલકથાની કિં. માત્ર રૂ. ૨) છે. પો. માફ.

નાદિરનો દોરદમામ અથવા બાહુબળનું પરિણામ—સ્વર્ગવાસી અમૃત કેશવ નાયક તથા વિદ્યમાન ઠક્કુર નારાયણ વિસનજી કૃત. એક સાધારણ સિપાહી તરીકે ઈરાનના બાદશાહના સૈન્યમાં દાખલ થઈ ધીમે ધીમે આગળ વધી અને છળપ્રપંચ તથા અદ્વિતીય બાહુબળથી ઈરાનના બાદશાહ બની બેઠેલા અને ત્યાર પછી હિન્દુસ્તાનમાં આવી દિલ્હીમાં 'કત્લેઆમ' ચલાવી દિલ્હીની મૂગલિયાત 'શહેનશાહના' પાયાને હમ્મેશને માટે હાલતા કરી જનાર. નાદિરશાહનું જીવનચરિત્ર આ ગ્રંથમાં એટલું અને એવું ઉત્તમતાથી વર્ણવાયું છે કે, જાણે એક ઉત્કૃષ્ટ નવલકથા વાંચતા હોઇએ તેવો જ ભાસ થાય છે. કીમત રૂ. ૨—૮—૦

મારી ભયંકર સંસારયાત્રા—અથવા એક નિરાધાર અબળાનો આર્તનાદ ! આ સામાજિક નવલકથામાં સંસાર વ્યવહારમાં પ્રચલિત થઇ પડેલા કેટલાક વિષયોનું એવી શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિથી અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે, જેમાંથી ઘણું શીખવાનું મળી શકે તેમ છે. બાળવિધવાની હિન્દુ સમાજમાં કેવી શોચનીય સ્થિતિ છે, લગ્ન કોને કહેવાય છે, પુનર્લગ્નની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઇ છે, જ્ઞાતિ હિત કેવી રીતે સાધી શકાય તથા જ્ઞાતિના સડાઓને કેવી રીતે દૂર કરી શકાય આદિ અનેક ઉપયોગી વિષયોની ચર્ચા આ નવલકથામાં ઘણી રસિકતાથી કરેલી છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૩૫૦, પાકું રૂપેરી પૂઠું છતાં મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૨—૮—૦

રા. ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહકૃત રસિક નવલકથાઓ.

લતા અને લલિતા ભાગ ૧—૨—૩—૪—લતા અને લલિતા એ બ્હેનો હોવા છતાં જૂદા જૂદા રંગઢંગમાં અને જૂદા જૂદા સ્વભાવની

માતાઓના સહવાસમાં ઉછરવાથી તેમનામાં જે ફેરફ જોવામાં આવે છે તેનું દિગ્દર્શન આ નવલકથામાં કરી શકાય છે. અંગ્રેજી કુમારિકાના પ્રેમદર્શનથી હિંદુ છોકરી ઉપર કેવી અસર થાય છે. કેળવાયેલા પુત્રને ચોક્કસ કુમારિકા સાથે પરણવાની ફરજ પાડનાર પિતા તેનું કેવું મઠું પરિણામ મેળવે છે અને રાજવંશીઓમાં કેવી કેવી ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિઓ જોવામાં આવે છે એનો સુંદર ચિતાર આપેલો છે. વાર્તાનો દરેક ભાગ અત્યંત રસિક છે અને ચારે ભાગોમાં સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો આપવામાં આવ્યાં છે. સુંદર છપાઈ, ઉંચા કાગળ, પાકું સોનેરી સુશોભિત પુઠું દરેક ભાગના પૃષ્ઠ ૨૦૦. કિંમત દરેક ભાગની ૧—૦—૦ મુજબ રૂ. ૪—૦—૦

નોકરનો ઉમેદવાર

સચિત્ર સાંસારિક નવલકથા. અંગ્રેજી ભણેલો એક ગરીબ યુવક નોકરીની શોધમાં ફાંફાં મારતાં જે અથડામણમાં પડે છે અને જુદા જુદા સ્વભાવમાં શેઠ શેઠાણીઓના સહવાસમાં આવીને અનેક લાલસા, ધર્મભ્રષ્ટતા વગેરેની વચ્ચે આવી પડવાથી અટવાયા કરે છે તેનું આ ચિત્ર અત્યંત બોધક અને રસીક છે. મૂલ્ય રૂ. ૧૫

કાશ્મીર અને કેસરી

[બીજી આવૃત્તિ]—રણજીતસિંહને અફઘાનો સાથે ઘણીવાર ઝપાઝપી થઈ હતી અને કાશ્મીર પ્રાન્તને માટે તો ચાર વાર સવારીઓ લઈ જવી પડી હતી. જેમાં છેલ્લી સવારીમાં વિજય પ્રાપ્ત થયો હતો, અને તે વિજય એટલો તો દૃઢ હતો કે પુનઃ અફઘાનો રણજીતસિંહના જીવનકાળપર્યંત કાશ્મીર સામે ઊંચું માથું કરીને જોઈ શક્યા ન હતા. આ વાર્તાનું એક પછી એક પ્રકરણ વાંચવાને વાંચકની મનોવૃત્તિ ઉશ્કેરાતી જાય તેમ છે. પૃષ્ઠ ૧૫૦ પાકું પુઠું. કિં. રૂ. ૧—૦—૦.

પિશાચ મંદિર ભાગ ૧-૨—આ નવલકથા એટલી તો હૃદયગ્રાહી અને ચમત્કારિક છે કે, પૃષ્ઠે પૃષ્ઠે જીજ્ઞાસારસની જાણે કે સરિતાજ વહેતી હોય એવો સહજ ભાસ થયો છે. વળી ગુજરાતી વાંચકોને વાંચવામાં વિશેષ સરળતા પડે એ માટે પ્રયોજકે મૂળ અંગ્રેજી વસ્તુસંકલનાને ઘણી કુશળતાથી ગુજરાતીમાં ઉતારી છે; આમ હોવાથી વાંચતાં બિલકુલ કંટાળો ઉપજવાનો ભય છેજ નહિ. અરણ્યમાં અત્યાચાર, કિલ્લાનો ગુપ્ત ભેદ, ભયાનક યંત્ર, કેદમાં સપડાયેલી કુમારિકા, શ્વેત આકૃતિ, ચક્રયંત્રવાળું ભોંયરૂં, પ્રેમમંદિર કે પિશાચમંદિર ? વગેરે પ્રકરણો વાંચતાં આહાર નિદ્રાનું સર્વથા વિસ્મરણ થઈ જાય તેમ છે. આ નવલકથાના દરેક ભાગમાં ફોટો ઝીન્કોનાં પાંચ પાંચ મનોહર ચિત્રો આપેલાં છે. બન્ને ભાગ જુદા બાંધેલા છે. પાકું પૂઠું, બન્ને ભાગ પૃષ્ટ ૬૦૦ છતાં કિમ્મત દરેક ભાગની રૂ. ૨) મુજબ કુલ રૂ. ૪.

ભાગ્યચક્રનો મહામંત્ર—આ સચિત્ર નવલકથામાં એક કેળવાયેલી બાળા પ્રભાવતી અને તેનાં અવિવાહિત પતિ સુમિત્રનો કૌમાર અવસ્થામાં પરસ્પર પ્રેમ છે; પરંતુ ભાગ્યચક્ર વિલક્ષણ હોવાથી એ બાળાના પિતાનું એકાએક ખૂન થાય છે. એ સંબંધમાં અનેક ઘટનાઓ આ નવલકથામાં દર્શાવેલી છે. પૃષ્ટ ૪૦૦ મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

રા. વ્રજલાલ જાદવજી ઠક્કરકૃત રસિક નવલકથાઓ.

કંગાલ કેદી અથવા સ્નેહ-બંધન—ભાગ ૧-૨ આ નવલકથામાં સુખદુઃખના પડછાયા, સ્વામી સ્નેહજ્યોતિનું આદર્શ સાધુ—જીવન અને દૈવી પરોપકાર, હતભાગ્ય રંગનાથની સ્થિતિનું અને જીવ-

નનું કલ્પના પણુ ન કરી શકાય એવું અસંભવ પરિવર્તન, પોલિસ અમલદારોની નિષ્ઠુરતા, સંપત્તિનો સદુપયોગ, નિરાધાર સ્નેહલતાના જીવનનો અકાળે આવેલો શોચનીય અંત, શાન્તિલતાના કષ્ટની પરિસીમા, અપૂર્વ વાત્સલ્ય સ્નેહ, કૃષ્ણુલાલનાં કુટલ કારસ્થાન. શ્રીમંતોની શઠતા અને વિલાસપ્રિયતા, આદિ અનેકવિધ આકર્ષણીય ઘટનાઓથી પરિપૂર્ણ. દરેક ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચીત્રો, ચીકણા સફેદ કાગળ, બન્ને ભાગનું પાકું રૂપેરી પૂઠું; કીંમત ભાગ ૧ લો રૂ. ૧–૧૨–૦ ભાગ ૨ જો ૨–૦–૦

દગાબાજ દુનિયા—આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના એવી તો અદ્ભુત, પરંતુ સંભવિત છે કે, પ્રત્યેક પૃષ્ઠે વાંચકની જીજ્ઞાસા વૃદ્ધિંગત થાય તેમ છે પત્નીનું ગૂમ થવું, રેલ્વે ટ્રેનમાં સંન્યાસીના મૃતદેહનું તણાઈ આવવું, સાધ્વી સતી નિર્મળાનો દૈવી અને આદર્શ સ્વામીસ્નેહ, સંન્યાસીના જીવનનું ગુપ્ત રહસ્ય પાપનો પશ્ચાતાપ, સંતાનસ્નેહ, લોકચર્ચા અથવા ગામડાનું ગેઝેટ, પ્રચંડ નિરાશા, ચોરને પોટલે ધુળની ધુળ આદિ અનેક રસિક, ચમત્કારિક અને બોધક વિષયોથી ભરપૂર. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો પાકું પૂઠું રૂ. ૧–૮–૦

ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા—અથવા આદર્શ વિધવા—

આ નવલકથા એક સર્વોત્તમ બંગાળી નવલકથાનો અનુવાદ છે. આ નવલકથા સમસ્ત હિન્દુસ્તાનમાં એટલી બધી લોકપ્રિય થઈ પડી છે કે, તેનું અંગ્રેજી, હિન્દુસ્તાની, વગેરે ભાષામાં પણુ ભાષાંતર થયું છે. ભાગ્યદેવીની ભયંકરતાથી એક કંગાલ દીનદરિદ્ર કુટુંબને કેટલું બધું દુઃખ વેઠવું પડે છે તેનો આ નવલકથામાં ઘણો જ કરુણાજનક

ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફીક ચિત્રો, કિંમત રૂ. ૧—૪—૦

પિશાચિની કે પ્રેમદા ?—ભૂતપ્રેતના ભયંકર ઉપદ્રવના લીધે ઉપજતું ભ્રમમૂલક દુઃખ, મહામાયાનું જળમાં ડૂબી જવાથી નિપજેલું મૃત્યુ, સુંદરી લીલાવતીની બિમારી, પ્રેમની હરિફાઈ, યુવકનો આત્મસંયમ, વિધવાની વિરહવેદના, ધડથી જુદું થઈ ગયેલું મસ્તક, સ્મશાનભૂમિમાં પિશાચોનું પાપમંડળ, સંન્યાસીનું અદ્ભુત શિક્ષણ, વિદેશીઓના જીવનનો ભેદ, પ્રણયનિરાશા, માયાજાળ, પ્રાપ્તિ, પસ્તાવો, સોબતની અસર વગેરે વિવિધ વિષયોથી પરિપૂર્ણ, સંયમનું માહાત્મ્ય અને સુખ નિહાળવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. મૂ. ૧—૮—૦

સ્વર્ગમાં શયતાન—ઉપરથી મહાત્મા જેવા દેખાતા અને સંસારમાં સાધુ દેખાતા; પરંતુ હૃદયમાં હળાહળ ભરી રહેતા પુરુષો પોતાના ઉપર ઉપકાર કરનારનું પણ કેવું ભયંકર અનિષ્ટ કરે છે, દ્રવ્યલોભથી કેટલીક વખત મનુષ્ય પિશાચનું સ્વરૂપ ધારણ કરી કેવાં પૈશાચિક અને ક્રૂર ખૂન કરે એવાં નિષ્ઠુર કાર્યો કરે છે, ખોટાં મૃત્યુપત્ર કેવી રીતે તૈયાર થાય છે વગેરે અનેક રસિક, સામાજિક, અને આકર્ષક બનાવોથી ભરપૂર નવલકથા સ્વર્ગમાં શયતાન અવશ્ય વાંચો. મૂલ્ય રૂ. ૧—૪—૦

મૃગલોચની અથવા માયા પ્રાબલ્ય (સંપાદક—રા. પ્રો૦ જા૦ ઠક્કર.) ભાગ ૧—૨—૩—૪ આ નવલકથા વાર્તાપ્રિય વાચકોને એક વખત વાંચવાની અમે ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. શુદ્ધ સ્નેહનું સ્વરૂપ સમજવું

હોય, બહાદુર દોસ્તની નિખાલસ દોસ્તીનું દર્શન કરવું હોય, વેશધારીઓના કલ્પનામાં પણ ન ઉપજી શકે એવા અવનવા ચમત્કારોથી પરિચિત થવું હોય, વીરપુરૂષોની વીરતા જોવી હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચજો. પ્રેમિક પ્રેમિકાની વિયોગવ્યથાનો હૃદય વિદારક ચિતાર વાંચતાં તમે અશ્રુઓને અટકાવી શકશો નહિ. પ્રેમ, વિરહ, મિલન, ચમત્કાર, ધર્માભિલાષા, દેશદ્રોહ, દેશભક્તિ વગેરે સઘળું આ નવલકથામાં છે. આજે જ મંગાવો. દરેક ભાગનું મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ કુલ રૂ. ૬-૦-૦ પાકું રૂપેરી પૂંઠું.

મધુ—માલતી— આ સામાજિક નવલકથામાં સામાજીક વિષયોનું ઘણું રસિક આલેખન કરેલું છે. સ્વતંત્રતા અને સુધારાના આડંબરથી એક બાળિકા સંસારમાં અધર્માચરણ આચરી કેવી સ્વેચ્છાચારી બની જાય છે, ધર્મશૂન્ય કેળવણીનું કેવું અનિષ્ટ પરિણામ આવે છે, એક સુશિક્ષિતા સ્વધર્મપરાયણા બાળિકા પોતાના જીવનની સાર્થકતા કેવી રીતે કરે છે. તેનું ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. કીં. રૂ. ૧॥.

સંસાર કે નરકાગાર ?— આજકાલમાં કહેવાતા સુધારકોનું આંતર્જીવન કેવું પાપપૂર્ણ અને શોચનીય છે, જ્ઞાનશૂન્ય વિધવાઓ ધર્મશિક્ષણના અભાવે સ્વધર્મનો ત્યાગ કરી કેવી રીતે પાપિષ્ઠા થાય છે, ખરાબ સોબતથી કેવું ભીષણ દુઃખ ભોગવવું પડે છે, વેશ્યાવિલાસથી અંતે કેવી પાયમાલી, અને ખાનાખરાબી થાય છે, સહધર્મિણીનો ત્યાગ કરી પરસ્ત્રીમાં પ્રીતિ રાખનાર યુવકોની કેવી દુર્દશા થાય છે, એનો આબેહુબ ચિતાર આ નવલકથામાં ચિતરવામાં આવ્યો છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા લગભગ ૨૫૦, છતાં કિમ્મત રૂ. ૧-૪-૦.

રાજનૈતિક ષડ્યંત્ર અથવા મરૂભુમિની મોહિની

રણશૂરા રાજપૂતોના ઇતિહાસને અનુસરીને આ નવલકથા લખવામાં આવી છે. કોટામાં જે સમયે જાલીમસિંહ રાજપ્રતિનિધિ હતો તે સમયે તેણે પોતાનો અધિકાર વંશાનુક્રમિક ચાલુ રાખવા માટે કેવો ભગીરથ પ્રયત્ન કર્યો હતો, સુચતુર અંગ્રેજોએ જાલીમસિંહ સાથે સ્નેહસંબંધ રાખી પોતાનું પ્રાબલ્ય કેવી રીતે પ્રતિષ્ઠિત કર્યું હતું, ઝાલોર રાજનન્દિની અલકાસુંદરીને મેળવવા માટે જેશલમીરરાજનન્દન ગજસિંહે કેવાં ભયંકર સાહસિક કાર્યો કર્યાં હતાં, જાલિમસિંહનો પુત્ર ગરધનદાસ કેવી રીતે પોતાના પ્રણય પ્રતિસ્પર્ધીના હાથે અકાળે આ લોકનો ત્યાગ કરી ગયો હતો, સ્વાધીનતા મેળવવા માટે કોટાના રાજકુમારોએ કેટલું બધું કષ્ટ ઉઠાવ્યું હતું આદિ અનેક વિધ મનોમુગ્ધકર, વિસ્મયકર અને ચિત્તહર ઘટનાઓથી ભરપૂર્ણ. પણ મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોસ્ટેજ જૂદું.

મનોહારિણી માયા—

આ નવલકથાની વસ્તુસંકલના એટલી બધી રસિક મનોરંજક અને ટશ્ણાજનક છે એક વખત પુસ્તક વાંચવા માટે હાથમાં લીધા પછી પડતું મુકવાનું મન થશે નહિ. એક ત્રિભુવન-મોહિની બાળિકાના પ્રેમના બે પ્રતિસ્પર્ધી યુવકો એક બીજાની વિરુદ્ધ કેવાં પ્રાણહારક ષડ્યંત્રો રચે છે, દુરાચારી અધમ મનુષ્યો પોતાની સત્તાનો દુરુપયોગ કરી અંતે કેવા પસ્તાય છે વગેરે આકર્ષણીય ઘટનાઓનું દર્શન કરવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. છતાં મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ આજે જ મંગાવો.

રણઘેલા રજપૂતો યાને સતીઓનું શુરાતન—

ભાગ ૧-૨ જો. આ નવલકથા એટલી બધી આકર્ષક અને રસિક છે કે માત્ર એકજ વર્ષમાં તેની બીજી આવૃત્તિ થઈ છે. રજપૂતોની વીરતા, ધીરતા, અને કર્ત્તવ્ય પરાયણતાને માટે આ વાર્તા ઉત્તમ છે, દરેક ભાગની રૂ. ૧ાાા મુજબ કુલ રૂ. ૩ાા.

રા. ત્ર્યંબકલાલ જીવરાજ જોશીકૃત રસિક નવલકથાઓ

કમળાદેવી—આ નવલકથામાં ભારતીય વીર રાજપૂત જાતિનાં પ્રબળ પરાક્રમો, પ્રેમ, વિરહ, સંયોગ વિયોગ વગેરેના વિવિધ પ્રસંગો, સ્વદેશભક્તિનું માહાત્મ્ય, મોહની માયાજાળ, આત્મોત્સર્ગ વગેરેનું ઉત્તમ પ્રકારે આલેખન કરવામાં આવ્યું છે. સંસારને સ્વર્ગીય તથા સુખમય બનાવવા માટે આ નવલકથા એક વખત આપના કુટુંબમાં અવશ્ય વંચાવો. ઇતિહાસના જ્ઞાન સાથે આનંદ મેળવવો હોય, રણશૂરા રાજપૂતોની સ્વદેશભક્તિનું દર્શન કરવુ હોય, માયાજાળમાં ફસાવાથી ભોગવવા પડતાં દુઃખને જોવું હોય, પાપીઓનાં પાપનું ભીષણ પરિણામ નિરખવું હોય તો આ નવલકથા આજેજ મંગાવીને વાંચો. મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧—૮—૦.

મુરાદેવી—અથવા મૌર્યવંશના અભ્યુદયનો આરંભ-ભાગ ૧-૨-૩. આ પુસ્તકમાં મગધદેશના રાજકર્ત્તાઓનો સંપૂર્ણ હેવાલ આપવા ઉપરાંત, નંદવંશનો નાશ કરીને મહાબુદ્ધિમાન અને કૌટિલ્ય વિદ્યાવિશારદ ચાણક્યદેવે મૌર્યવંશની સ્થાપના શી રીતે કરી, ચંદ્રગુપ્તને રાજ્યાધિકાર અપાવવા માટે મલયપુરની રાજનંદિની મંદાકિનીએ કેવા કેવા યત્નો કર્યા હતા, મિત્રધર્મ બજાવવા માટે પહાડી રાજા સમરકેતુએ કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી, ચાણક્યે પોતાના

અપમાનનો બદલો લેવા માટે ભયંકર પ્રતિજ્ઞા ગ્રહણ કરીને બ્રહ્મબળ થી બ્રહ્માંડ પણ ડોલી શકે છે એ સુત્રને સિદ્ધ કરવા માટે શા શા ભયંકર ઉપાયો યોજ્યાં હતા તે સર્વ વિગતોનું ઘણી જ સરળતાથી આ નવલકથાના વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. કીંમત રૂ. ૫—૦—૦.

તારાસુંદરી અથવા સમરેન્દ્રની સમશીર—આ એક ઐતિહાસિક નવલકથા છે. આર્ય બાળાઓની ધાર્મિકતા તથા કઠોરમાં કઠોર સંજોગોમાં પણ તેમના પતિવ્રતના રક્ષણની કુશળતા જોવી હોય, આદર્શ સંન્યાસીઓના સંસાર ત્યાગનાં ઉજ્જવલ દ્રષ્ટાંત જોવા હોય તો અદ્દભુત રસથી ભરેલી, વીર શૃંગાર અને કરૂણરસથી છલકાતી આ મનોહર નવલકથા જરૂર વાંચજો. જગતમાં જાલિમ મનુષ્યો જુલમ કરી ધર્મનો કેવી રીતે નાશ કરે છે. સમરેન્દ્રની શૂરી સમશીર કેવી શક્તિ દર્શાવે છે, વગેરે વાંચવાથી અવશ્ય આનંદ થશે. કીંમત રૂ. ૧—૪—૦.

સંસાર સંગ્રામ—સોનાના જેવા સંસારને ધુળમાં મેળવી દેનાર પિશાચિની પ્રેમદાઓ કેવાં કેવાં કારસ્થાન અને કાળાં કામ કરે છે, ધર્મપરાયણા સાધ્વી સતીઓ સંકટના પહાડો તૂટી પડવા છતાં કેવી અડગ અને અચલ રીતે પતિભક્તિમાં લીન રહે છે, સ્વાર્થસાધુ સગાં વ્હાલાંઓ પોતાના સ્વાર્થને પૂર્ણ કરવા માટે કેવા દગા ફટકાઓ રચે છે, કામાંધજનો પોતાની કામતૃષ્ણાને પૂર્ણ કરવાના ઇરાદેથી સતી સાધ્વી લલનાઓને કેટલી બધી પીડિત બનાવે છે. આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે. પાકું પુંઠું. કિંમત રૂ. ૧—૮—૦.

પરાક્રમની પતાકા—જાપાને વર્તમાન સમયમાં શી શી ઉન્નત કરી છે અને તેનું સત્ય કારણ

શું છે તે દર્શાવવા ઉપરાંત આ નવલકથામાં જાપાનના, પેન્ડે, લંડન શહેરના ભર્યા બંઝારમાં તથા યાંલમી સ્પેશીયલમાં અમેરિકાના એલચીઓ તરફ આવતા જાસુસોના બેદી ખૂન શી રીતે કર્યા તથા તેનો ભેદ છેવટ સુધી શા કારણથી ના જણાયો; યુરોપની રાજનીતિ જોતાં તેણે કેવી દક્ષતા દર્શાવી હતી આદિ સર્વ વિષયો આ નવલકથામાં આપવામાં આવ્યા છે. મ્હોટી સાઇઝનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું રૂપેરી નામ અને મૂલ્ય રૂ. ૩—૦—૦.

ભવાનીનો ભોગ અથવા રજપૂતોનો શૂરાનમાદ—પ્રેમની પ્રાતસ્પર્ધામાં બે વીર બાળકો પોતાના પ્રાણની આહુતિ આપવાને પણ તેયાર થઇ જાય છે. વીર અને ધર્મ પરાયણ સાળુંબ્રા પ્રતિજ્ઞાને ખાતર પોતાના જીવપર, આવીને તલ્વારની બાજી ખેલે છે, પવિત્ર હૃદયા રજપૂત બાળાઓ વીરતાનેજ વરનારી હોય છે પણ રૂપમાં મોહાંધ નથી થતી આદિ સર્વ બનાવો વાંચતાં પૂર્વ સમયના રાજપૂતોના ગૌરવનું સ્મરણ થઇ આવે છે, અને આંખોમાંથી ચોધારાં આંસુ વહેવા માંડે છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ પાકું રૂપેરી પુઠું હોવા છતાં મૂલ્ય રૂ. ૧—૪—૦.

ભેદીખૂન—ખૂન, મારામારી અને ભેદી મામલાઓથી ભરેલી આ નવલકથા વાંચવાથી રૂવેંરૂવાં ઉભાં થઇ આવે છે. ખરો ખૂની કોણ છે અને ખૂનનો આરોપ કોનાપર આવી પડે છે એનું પરિણામ કેવું વિકટ આવે છે. વગેરે એક પછી એક એવા ગેબી બનાવો બનતા જાય છે કે જેની આખર સુધી કોઇને કશી ખબર પણ પડતી નથી. છેવટે ચાલાક ડિટેક્ટીવ બધા મામલાઓની બરાબર તપાસ કરી ઘણીજ ખૂબીની સાથે સઘળાં ભેદોનો ભંડો ફોડી ખરા ખૂનીને પકડી કાઢે છે અને કોઇની કલ્પનામાં પણ ન આવે એવી અદ્ભુત બહાદુરી બતાવે છે. કિં. ૧—૧૨—૦.

ભેદી ખજાનો—ડિટેકટીવોની ચાલાકી, ભેદમાંથી ભેદ પકડી પાડવાની દિલને હેરત પમાડનારી બહાદુરી, ચોરોની ચતુરાઈ. અબળાઓની અજાયબી ભરેલી ભૂલથાપ ખવડાવનારી બાહોશી વાંચતાં દિલ કમકમી ઉઠે છે. ખૂનપર ખૂન, જાસુસપર જાસુસ અને ચોરના પણ ચોર એવા એટલા બધા ભેદી બનાવો આ પુસ્તકમાં આબેહુબ રીતે લખેલા છે કે, ખૂની કોણ છે? ચોર કોણ છે અને જાસુસ કોણ છે, એ ઠેઠ આખર સુધી સમજાતું જ નથી. અરે એનો વિચાર પણ મનમાં આવી શકતો નથી. પાકું પુઠું પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય રૂ. ૨—૪—૦.

રાજા દેવીદાસ અથવા રમણીની રણભૂમિ—ક્ષણભંગુર સંસારની માયામાં લુબ્ધ થઇને મનુષ્ય એવાં કેવાં કુકર્મો કરે છે. જાતિ ધર્મ નીતિ અને કુળનું સન્માન ગુમાવીને પરધર્મમાં પ્રવેશ કરી પોતાની જાતિનો વિધ્વંશ કરવામાં કેવી કારમી કુટિલતા દર્શાવે છે, જગત જે નારીજાતિને અબળા કહીને બોલાવે છે, તે અબળા રણમાં મદોન્મત થઇ શત્રુઓનો સંહાર કરવામાં કેવી દક્ષતા દેખાડે છે, રણશુરા રજપૂતો રણભૂમિમાં ઝંપલાવી કેવી રીતે કેસરીયાં કરી તૂટી પડે છે, પાપીઓના પાપનું કેવું ભીષણ પરિણામ આવે છે, અમીનાની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, ઇસ્લામની ક્રૂરતા, ધર્મભ્રષ્ટતા:, ક્ષત્રીઓ અને પઠાણોની પ્રચંડ જાદવાસ્થળી, મારામારી અને હૃદયદ્રાવક ખૂનરેજી, સુલ્તાનની ભયાનક દુષ્ટતા, ઉમાનો અપૂર્વ આત્મત્યાગ, નરાધમ નવાબની નાલાયકી, હિન્દુઓનાં મંદિરોને તોડનાર દુષ્ટ દાનવોનાં કુકૃત્યો, દેવતા અને દાનવોના ભીષણ રણસંગ્રામ, દેવી અને દાનવીની ભયાનક સમતોલના, ગુપ્ત ભેદ ભરમો, ભયંકર ભામિનીના ભયંકર કારસ્થાનો, સતી

સાધ્વીની શૂરવીરતા અને બહાદુર બહારવટીઆઓની બહાદુરીવાળા પ્રસંગોથી આ વાર્તાનું પાનેપાનું ભરેલું છે. મૂલ્ય રૂ. ૨—૮—૦.

બાગી શયતાન અથવા તલ્વારનું તૂફાન—આ નવલકથામાં હિન્દમાં ઇ. સ. ૧૮૫૭ માં થએલા ભયંકર પ્રાણહારક બળવાનો તાદશ ચિત્તાર ચિતરેલો હોઇ, તે ઉપરાંત નાનાસાહેબ અને તાતીઆ ટોપીની અનેક ગુપ્ત બાબતોને પણ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે. નાના સાહેબની જાલિમ અને હૃદયભેદક નિષ્ઠુરતા તાતીઆ ટોપીનું કલ્પનામાં પણ ન આવી શકે એવું અદ્દભુત ચાતુર્ય, ડિટેકિટવ રામપાળસિંહની કાર્યકુશળતા, ફ્રાન્સ દેશના મેકેયર નામના એક શયતાન લૂંટારાનાં ભીષણ કાવત્રાં, આદિ વિષયો વાંચતાં ચક્ષુઓમાંથી અશ્રુજળની વૃષ્ટિ થાય તેમ છે. કિમ્મત રૂ. ૨—૦—૦.

રાક્ષસોની રતિક્રીડા અથવા પિશાચોની પાપલીલા—માયાવી માનિનીના ભયંકર ભેદો, લુચ્ચાઓની લુચ્ચાઇઓ, તિલસ્માતી મકાનોમાં થતાં કારસ્થાનો, એક આર્ય લલનાની આદર્શ શૂરવીરતા, ધર્મપરાયણતા અને પોતાના પતિને પિશાચોના જાળમાંથી મુક્ત કરવાની અજબ યુક્તિઓ વગેરે વાંચીને ખરેખર તબિયત ખુશ થયા વિના રહેતી નથી. શૃંગાર અને હાસ્ય રસ પણ તેટલોજ ફૂટી ફૂટીને ભરવામાં આવ્યો છે કે જે વાંચતાં દિલ આનંદથી ઉભરાય છે અને મનનો બધો શોક દૂર થાય છે પૃષ્ઠ ૪૦૦ પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૨—૦—૦

સંતપ્ત શયતાન અથવા કામાંધનાં કાળાંકામ—કામથી અંધ થએલાં મનુષ્યો આ જગતમાં કયું ભીષણ કાર્ય નથી કરી શકતાં? જગતને ઠગવા માટે ધર્મ-

નિકેતનો સ્થાપી પાપનો પ્રચાર કરનારા, મુખમાં રામ બગલમાં છુરી લઈ ફરનારા, હાથમાં માળા ગળામાં વિષની જ્વાળાને છૂપાવી રાખનારા, સત્યનો આડંબર ધારી કેવળ અસત્યનો જ વિસ્તાર કરનારા અને પોતાના દગાથી નિરપરાધી, સરળ અને ભોળાં માણસોનાં ગળાં રેંસનારા આ પૃથ્વીપર અનેક મનુષ્યનામધારી પિશાચો પડેલા છે અને તેવા જ એક મનુષ્ય પિશાચ તથા માનવી પિશાચિકાનું આ નવલકથામાં એક ચિત્ર આલેખવામાં આવ્યું છે. પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૧—૧૨—૦

અઠંગ ઉઠાવગીર અસંખ્ય ભેદ ભરમોથી ભરપુર નવલકથા—ઉઠાવગીરોનાં અદ્‌ભુત અડ્ડા, તરકટી ટોળીનાં ભયંકર કારસ્થાન, ચાલાક ચોરોની તાલબાજીઓ વગેરે એવા એવા બનાવો બન્યા જાય છે કે, ભલભલા જાસુસો પણ ચક્કર ખાઈને સમજાઈ જાય છે, પ્રેમ ઘેલા પ્રેમલાઓની કેવી બરબાદી થાય છે, શયતાનો પણ શયતાનોના સપાટામાં સપડાવા છતાં કેવી થાપ આપી દે છે વગેરે એટલા બધા અજાયબી ભરેલા બનાવોથી આ વાર્તા ભરેલી છે કે જે ખ્યાલ પણ કરાવી શકાતો નથી. દરેક વાર્તાના શોખિનને અમે આ વાર્તા વાંચવાની ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. પાકું પુઠું પૃષ્ઠ ૪૦૦ મૂલ્ય ૨—૪—૦

કલંદરની કટાર અથવા સંસાર ખાંડાની ધાર—નીચ અને શયતાન દોસ્તો કેવી દગાબાજીથી પોતાના દોસ્તનો ઘાત અથવા ખૂન કરે છે, સ્વાર્થને વખતે તેમનાં હૃદય કેવાં પાષાણ જેવાં બની જાય છે તથા અંતે એવા દુરાત્માઓની કેવી દુર્દશા થાય છે, કોમળ હૃદયની કામિનીઓના પ્રેમ માટે કેટલાં બધાં સાહસો વેઠીને જીવનનું બળિદાન આપવાની તૈયાર કરીને ન અન્ય પુરુષોના પ્રેમને સંપાદન કરે છે, તથા તે ઉપરાંત મહા-

ત્માઓના ચમત્કાર, પિશાચોની પાપલીલા, પિતાએ પિશાચનું સ્વરૂપ ધારીને કન્યાને ભોંયમાં દટાવવી, દીવાનની દુષ્ટતા, પાપીનો ભયંકર જુલમ, જાસુસોની બહાદુરી, શયતાનની ચક્કર, ભોંયરામાંનાં ભેદ ભરેલાં કુકર્મો, છુપી કટારીનું પરાક્રમ આદિ સર્વ વિષયો વાંચતાં આ સંસાર એ ખાંડાની ધાર જ છે એવો સર્વને ભાસ થયા વિના રહેશે નહિ. મોટી સાઈઝનાં પૃષ્ઠ ૩૪૦ પાકું પુઠું મૂલ્ય ૨-૦-૦

શયતાનસદન કિંવા પાપપતન

અશાન્તિમાં આનંદ આપનારી, સંકટમાં સહાયભૂત થનારી અને આપત્તિમાંથી મુક્તિનો ઉપાય બતાવનારી આ નવલકથાની પ્રત્યેક ઘટના અદ્દભુત રસથી ભરેલી છે. ચોરી, ખુન, મારામારીના મામલાઓ, શયતાનોનાં હૃદયવિદારક કાર્યો, કપટી-ગાગાજ અને દુરાચારીઓનાં દુષ્કર્મો, વિલાસીની રમણીઓની પ્રેમજ્વાળા, પ્રણયબાકત વગેરે સર્વ ઘટનાઓ એટલી બધી આકર્ષક અને અજાયબી ભરેલી છે કે, જે વાંચતાં આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ વહ્યા વિના રહેશે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

કિશોરસિંહ અથવા દુઃખનો પહાડ !

આ હૃદયરંજની નવલકથામાં પ્રેમીજનોના પ્રેમમાર્ગમાં આવી પડતા અત્યંત અસહ્ય સંકટો, રાજસંસારનાં ભેદ ભરેલાં સોપાળો, અદ્દભૂત આકૃતિના વારંવાર દેખાતા અવનવા ચમત્કારો, લૂટારાઓની હૃદયને કંપાવનારી ભૂટફાટો-બહાદુરીઓ, દીવાનીની અજાયબી ભરેલી ચાલાકીઓ, કિશોરસિંહનો કારાગૃહવાસ, રાજકુમાર વરણસિંહનુ અદ્દ-ભુત રીતે ગુમ થવું, એ બદલ કિશોરસિંહપર તેના ખુનનો આરોપ

મૂકી તેને ફાંસીના લાકડાપર લટકાવવો, અંતરિક્ષ મદદથી તેમાંથી એકાએક તેનો બચાવ થવો, ભેદી રાજતનયનું ભેદી જીવન, એ ભેદી જીવનનાં ભેદ ભરેલાં કામો, નિર્દોષપર તુટી પડતા દુઃખના પહાડો, ખૂનખ્વાર લડાઇઓ, રાજ્યા ભયંકર વિગ્રહો, નીતિ અને અનીતિનાં યુદ્ધો વગેરે ઘણા ઘણા રોમાંચકારક બનાવોથી આ વાર્તા ભરપુર છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

કરૂણાકુમારી અથવા આદર્શ અંગના—આ નવલકથાની વસ્તુ સંકલના આજથી ઘણા સમય પૂર્વેના એક મહાન રાજ્યા ઇતિહાસના આધારે યોજવામાં આવી છે.

વૃદ્ધ વારાંગનાનો વિનોદ, કામપરાયણ કામિનીની કુટિલતા, ધર્મભ્રષ્ટ માનવના દાનવતુલ્ય હૃદયભેદક કુકૃત્યો, પાપિણીની પ્રપંચજાળ આદિ અનેક પ્રસંગો આલેખવા ઉપરાંત, વીરપુરુષોનાં ભયંકર યુદ્ધો, રક્તની સરિતાઓ, પ્રચંડ પરાક્રમી યોદ્ધાનાં પરાક્રમો, સતી નારીઓની શીલતા, કરૂણાકુમારીના કોમળ હૃદયની કરુણ કથા, ધર્મમાં ધ્રુવ સમાન દૃઢતા, પ્રેમમાં પરમ સ્થિરતા, યુદ્ધમાં અપૂર્વ વીરતા, કર્મમાં કઠોરતા અને કરુણતા આદિ સર્વ વિષયો વાંચવાથી રૂંવે રૂંવાં ઉભાં થઈ આવે છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

સત્યેન્દ્રપ્રસાદ સાંકળેશ્વર મહેતાકૃત પુસ્તકો.

કાળરાત્રિનું ખુની ખંજર—ભાગ ૧-૨ જો નવલકથામાં ધર્મ નીતિ, સત્ય અને સ્વદેશપ્રીત વગેરેનો અસરકારક ઉપદેશ આપેલો છે. રામનગરની જુલમી, નિષ્ઠુર પિશાચિની રાણી કાળરાત્રિનાં પાપકાર્યોની કથા વાંચતાં વાંચતાં રોમાંચ ખડાં થયા સિવાય રહેશે નહિ. બન્ને ભાગની કિંમત રૂ. ૩-૮-૦.

તરૂણ તપસ્વિની ભાગ ૧-૨ જો—સાધુના વેશમાં ફરતાં શયતાનો કેવી પ્રપંચજાળ પાથરી ભોળાં મનુષ્યોને ભરમાવે છે, તેનો આબેહુબ ચીતાર વાંચતાં વાંચકોને અનહદ આનંદ સાથે અપૂર્વ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા સિવાય રહેશે નહિ. તે ઉપરાંત ભોળા હૃદયના શ્રીમંત યુવકોની ખરાબ સોબતથી કેવી પાયમાલી થાય છે, વફાદાર મિત્રો કેવા હોય છે, સતી સાધ્વી પત્ની કેવી હોય છે, પરોપકાર કેવી રીતે કરી શકાય છે એ વિગેરે હકીકતથી ભરપૂર. પ્રથમ ભાગમાં ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો આપવામાં આવેલાં છે. બન્ને ભાગની કિંમત રૂ. ૩-૧૨-૦.

કુસુમકાન્ત—અથવા સંસાર શેત્રંજ—આધુનિક સમાજમાં સુધારાના નામે કેવો ભયંકર સડો ચાલી રહ્યો છે, બદનામ ધારક શયતાનો કેવાં કેવાં કાળાં કામો કરે છે, સ્વદેશનું હિત ચહાનારા તરુણ પુરુષો કેવી રીતે દેશનું કલ્યાણ કરે છે. સતી સાધ્વી સ્ત્રીઓ સતીત્વને કેવી રીતે નિભાવે છે, આદિ સર્વ વિષયોનું ઉજ્જવલ ચિત્ર આ વાર્તામાં આલેખવામાં આવ્યું છે. પાકું પૂઠું, મૂલ્ય. ૧-૧૨-૦.

ઝેરી જમાનો—આ રસદાયક મનોહર નવલકથામાં પૈસાના પૂજારી શયતાનો દ્રવ્ય સંપાદન કરવાને કેવી પાપમય પ્રપંચલીલા કરી ગરીબોને તૃણવત ગણી તેમની ગરદનો પર છરીઓ ફેરવે છે, ગરીબો પેટની વેઠને માટે માલિકોના કેટલો બધો ત્રાસ સહન કરે છે, ગરીબી હાલતથી કંટાળી મનુષ્ય જીવપર આવી કેવાં ભયંકર અને હૃદય ભેદક કામો કરે છે, તેનો ખરો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. મૂલ્ય. ૧-૧૨-૦.

જુલ્મી જાલિમ યાને ધ્રુજતી ધરા.

રાજસત્તાના મદમાં મદાંધ થઈ જુલ્મી રાજા કેવા હૃદયદ્રાવક જુલ્મ ગુજારે છે, પવિત્ર બાળાઓ આવી પડતાં દુઃખોને કેવી ધીરજથી સહન કરે છે, વીરપુત્રો પ્રાણની પરવાહ નહિ રાખતાં કેવાં અપૂર્વ અને આશ્ચર્યકારક પરાક્રમો કરે છે. મિત્ર મિત્રને માટે કેવાં ભયંકર સંકટો સહન કરે છે, તેમજ ભૈરવના પુજારી ભૈરવાચાર્યના અદ્ભુત કારસ્થાનો અને ભૈરવના મંદિરના ભેદી ભોંયરામાં બનતા ભયંકર પ્રપંચો વગેરે અનેક રસમય પ્રસંગોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. કીંમત રૂ. ૧-૧૨-૦.

વસંત વિજય યાને ચડતી પડતીના ચમત્કાર—જે દુરાચરણી રાજા મહારાજાઓની સ્વાર્થવૃત્તિઓ, વિલાસ પ્રિયતાઓ અને એક બીજા પ્રત્યેના દ્વેષથી આ નંદનવન સમાન ભારતભૂમિની દુર્દશા થઈ છે તેવા એક નિષ્ઠુર હૃદયની દંપતિનાં રાક્ષસી કુકર્મોનો અસરકારક ચિતાર આ નવલકથામાં આપેલો છે. સત્ય પ્રેમ-વિયોગ, મિલન, ધર્મ, કર્મ સ્વદેશ સેવા વગેરે અનેક બોધક વિષયો સમાવવામાં આવ્યા છે, કીં. માત્ર રૂ. ૧-૮-૦.

મણિલાલ જેઠાલાલ વ્યાસકૃત પુસ્તકો

કુલ્યાણી અથવા હજાર વર્ષ પૂર્વેનું હિન્દુસ્તાન—જે નગર અત્યારે હિન્દુસ્તાનમાં અસ્તિત્વ ધરાવતું નથી અને જેનું નામ નિશાન પણ અત્યારે ભારતભૂમિના વક્ષસ્થળ ઉપરથી ભુંસાઈ ભુંસાઈ ગયું છે, એવું શહેર એક હજાર વર્ષ પહેલાં પોતાના ગૌરવની કેવી વિજયઘોષણા કરી રહ્યું હતું તથા તે નગરના રાજવંશીઓની કીર્તિ અને સત્તા કેટલી પ્રબળ હતી તેનું આબેહુબ વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. પાકું પુંઠું કિં. ૨-૦-૦.

સ્નેહમયી અને વિષમયી—આ નવલકથામાં જુદા જુદા સ્વભાવવાળી બે યુવતીઓ એકજ પ્રિયતમને ચાહે છે અને પ્રિયતમનો પ્રેમ સંપાદન કરવાને તેમની તરફથી જે જે પ્રયાસો કરવામાં આવે છે, તે વાંચકને એટલા બધા અદ્ભુત લાગે છે કે સ્વપ્નમાં પણ કદિ તેમણે જોયા હોય નહિ સ્નેહમયી તેના પ્રિયતમને વિશુદ્ધ પ્રેમથી અને ખરા અંતરથી ચાહે છે, પરંતુ મદનના મદમાં ઉન્મત્ત બની ગએલી વિષમયી માત્ર પોતાની કામવાસનાની તૃપ્તિને અર્થેજ કૃત્રિમ પ્રેમ ધરાવે છે. વિષમયી છેવટે તેનો જીવ લેવાને પણ તૈયાર થાય છે, પરંતુ સરલ હૃદયની સ્નેહમયી સમયસુચકતા વાપરીને તથા અનેક સંકટો વેઠીને પોતાના પ્રિયતમનો જીવ બચાવે છે. સુશોભિત પાકું પૂઠું કિં. રૂ. ૨—૦—૦.

અલાઉદ્દીનનો ઉદય—દિલ્હીનો સુપ્રસિદ્ધ બાદશાહ અલાઉદ્દીન કપટથી પોતાના કાકા જલાલુદ્દીનને મારીને કેવી રીતે પાદશાહ થયો, અને બાદશાહ થવા પૂછી જલાલુદીનના બન્ને દીકરાની કેવી નિર્દયતાથી આંખો ફોડી નાંખી તેનું આબેહુબ ચિત્ર આ નવલકથામાં આલેખાયલું છે. આર્ય સન્નારીઓના શિયળનું રક્ષણ કરવા માટે તે વખતના રજપૂત રાજાઓ પોતાનો કેવો આત્મભોગ આપતા અને આર્ય મહિલાઓ પણ પોતાના પાતિવ્રતનું રક્ષણ કરવા માટે કેવાં ભયંકર દુઃખો સહન કરતી હતી, તેનું વર્ણન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. કિં. રૂ. ૨.

મહાકાળીનું ખડ્ગ—પ્રતિવ્રતા ભક્તિપ્રભાનો તેના સ્વામી પ્રત્યેનો અથાગ પ્રેમ, પ્રતિપત્નીએ ઘોર અંધારી રાત્રે કાલિકા માતાનું દર્શન કરવા સ્મશાનમાં જવું, સ્મશાનમાં કાલિકા માતાની અદ્દભુત લીલા, માતાનું ભયંકર સ્વરૂપ

અને સ્મશાનનો દેખાવ, માતાનું ખરૂં સ્વરૂપ ઓળખી નહિ શકવાથી ભક્તિપ્રભાવે કરેલી માતાની નિંદા અને તેના બદલામાં માતાએ આપેલો શાપ વગેરે ઘટનાઓ વાચતાં વાંચકના મનમાં પુરાતનકાળની અનેક ભાવનાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. મુલ્ય રૂ. ૨—૦—૦

નવદંપતીને શિખામણ. અજ્ઞાન, વહેમ, ખરાબ સોબત, કુટેવો, વિહારનો અતિયોગ, સ્ત્રીઓની આરોગ્ય સંબંધી અણસમજ, વાંઝીયાપણું, જુવાન વયમાં થતાં અનેક ભયંકર તથા ગુપ્ત દર્દો, ગર્ભસંચાર, પ્રસવ અને બાળકની માવજત સંબંધી અજ્ઞાનતા વગેરે કારણથી દુઃખી થતાં પતિપત્નિઓએ આ પુસ્તક પોતાના નિત્યના મિત્ર તરીકે સાથે રાખવુ જોઇએ. ૫૦ પ્રકરણ, ૩૦૦ પૃષ્ઠ, પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧॥

ખૂન કે જાદુ ?—આ ડિટેક્ટીવ નવલકથા એટલી અદ્દભુત છે કે વાંચક તેના પ્રવાહમાં ખેંચાતાં સમજી શકશે નહિ કે પોતે જે બનાવ વાંચે છે તે ખરેખરો બનાવ હશે કે જાદુનો કોઈ પ્રયોગ હશે ? લગ્નને દિવસે જ એક કુમારિકા બાળા ગૂમ થાય છે અને તેની પથારી લોહી લોહાણ થયેલી જોવામાં આવે છે. એ બનાવ ઘણો ભેદભર્યો હોઇને સંજીવચંદ્ર નામનો ડિટેક્ટીવ તેની પાછળ પડીને જીવના જોખમે જે તપાસ ચલાવે છે અને ગુન્હો કરનારાઓને શોધી કાઢે છે તે વાંચતાં તમારાં રૂંવાડાં ઉભાં થયા વિના રહેશે નહિ ! ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો સાથે પાકું પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧.

સાકરલાલ મગનલાલ કાપડીઆકૃત નવલકથાઓ.

કમનસીબ લીલા—ફેશન આડંબરવાળી ઉચ્છૃંખલ સ્વેચ્છાવિહારિણી અબળા સાથે વિવાહ કરવાની પ્રાણહારક મહત્વાકાંક્ષા રાખનાર યુવકોની કેવી ખાનાખરાબી અને પાયમાલી થાય છે, પોતાનો સ્વાર્થ સિદ્ધ કરવાને માટે તેઓ કેવાં કમ-

માટી ઉપજે એવાં કૂટિલ કાર્યો કરે છે, સમજુ યુવકોનું શું કર્તવ્ય છે, આદર્શ જીવન કેવું હોવું જોઇએ વગેરે અનેક સાંસારિક ઘટનાઓ તાદ્રશ્ય દૃષ્ટિ સમક્ષ ઉભી જ હોય એનું વર્ણન આલેખવામાં આવ્યું છે. ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. કિંમત માત્ર રૂ. ૧—૧૨—૦

કલંકિત કાઉન્ટેસ યાને ખૂની કોણ?—આ એક ઘણુંજ અસરકારક ડિટેકટીવ નોવેલ છે. મેડમોઇઝેલ શાંડેઝેનો અચળ પ્રેમ, એના હૃદયની દૃઢતા, શૌર્ય, પ્રેમને માટે લક્ષ્મીને તુચ્છ ગણવાની દિવ્યવૃત્તિ, હૃદયની કુમાશ અને પ્રેમાળ હૃદયનું માધુર્ય અને ઘડીભર પ્રેમના રસપૂર્ણ હોજમાં સ્નાન કરાવી બાળકો કાઉન્ટેસ કલોડયુઝની સુંદરતા, જેક્સ પ્રતિનો મોહ, નિષ્ઠૂરતા અને અંતે સ્ત્રીહૃદયની સાહજિક કોમળતા આદિ વિષયોથી પરિપૂર્ણ. પાકું પુઠું કિંમત રૂા. ૨.

મધુર મિલન—અત્યુત્તમ સામાજીક નવલકથા. ઘણીજ ઉત્તમ અને હૃદયદ્રાવક છે. મૂલ્ય ૧—૮૨—૦

દલપતરામ ભાઈશંકર રાવળકૃત નવલકથાઓ

દશલાખનો દલો અથવા રત્નકંકણ—લક્ષ્મીના લોભથી લુચ્ચાં માણસો આ જગતમાં નિર્દોષ મનુષ્યો ઉપર પણ કેવો હૃદયભેદક જુલ્મ ગુજારે છે, ભાગ્યચક્રના અદ્ભુત પરિવર્તનના પરિણામે નિર્દોષ માણસને પણ કેટલું બધું દુઃખ સહન કરવું પડે છે, એક અબળા પણ દ્રવ્યલોભની લાલસાથી પ્રબળા બની કેવાં રોમાંચ ઉપજાવે એવાં કારસ્થાનો કરે છે. ધર્મીનો જય અને પાપીઓના પરાજય કેવી રીતે થાય છે આદિ અનેકવિધ વિષનું શાબ્દિક ચિત્ર જોવું હોય તો આ નવલકથા અવશ્ય વાંચો. કિં. માત્ર રૂ. ૨—૦—૦.

કલંકિત કુમારિકા— આ નવલકથામાં એક શાપભ્રષ્ટા કુમારિકા જીવને જોખમમાં નાખીને પણ કેવાં પરોપકારી કાર્યો કરે છે, વંશાનુક્રમિક ઉતરી આવેલું શયતીની લાલ ચક્કર તેને કેવાં પ્રાણુહારક સંકટોમાં ફસાવે છે, એ કુમારિકા ભલભલા પોલિસ ખાતાના અમલદારોને પણ ભુલથાપ આપી અંતપર્યંત પોતાનું કેવું ચતુરાઇથી રક્ષણ કરે છે. રહસ્યભેદક લાલ ચક્કરનો ભેદ જાણવા માટે કેવી મહેનત ઉઠાવે છે વગેરે અસંખ્ય રસિક વિષયો છે. છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૨—૦—૦.

અન્ય ગ્રંથકારોનાં વિવિધ પુસ્તકો.

સુન્દર અને વિદ્યાનંદ—(આવૃત્તિ બીજી) આ નવલકથામાં તેના વિદ્વાન લેખકે સાંસારિક ઘટનાઓનું એવું આબેહુબ આલેખન કર્યું છે કે જે વાંચતાં વાંચક મુગ્ધ બની જાય તેમ છે. શુદ્ધ સ્નેહ, વિષયવાસના, આશ્ચર્યજનક કિન્તુ સંભવિત બનાવો વગેરે વાંચતાં મનરંજન થાય તેમ છે. સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો. મ્હોટી સાઇઝનાં પૃષ્ઠ લગભગ ૨૦૦, સુંદર સફેદ કાગળ, પાકું રૂપેરી બાઇન્ડીંગ છતાં કિંમત રૂ. ૧—૪—૦.

મધુર મધુરી અથવા મુંબઇની મોહિની— અલબેલી મુંબાઇની આકર્ષણીય મોહિનીનું દિગ્દર્શન કરી તેમનાં કામબાણની વિલાસી યુવકો ઉપર કેવી રામબાણ અસર થાય છે, અને પરનારીના પ્યારથી તેમની કેવી પાયમાલી તેમજ ખાનાખરાબી થાય છે, એક આદર્શ આર્ય અબળાનું શું કર્તવ્ય છે, વફાદાર મનુષ્ય આત્મત્યાગનું ઉત્તમ દૃષ્ટાન્ત કેવી રીતે દર્શાવે છે વગેરે રસમય અને ચમત્કારિક બનાવોથી ભરપુર, ચાર સુંદર ફોટોગ્રાફિક ચિત્રો, સહિત કિંમત રૂ. ૧—૬—૦

પંદર લાખપર પાણી—મુંબઇમાં એક શ્રીમંત ગૃહસ્થે પોતાના દીકરાને આપેલો પંદર લાખ રૂપીઆનો વારસો ફક્ત એ વર્ષના અરસામાં કેવી રીતે ઉડાવી નાંખ્યો ? તેનો અસરકારક અને આબેહુબ ચિતાર વાંચવા યોગ્ય છે. આ વાર્તા એક વાર વાંચવા લીધા પછી તે પુરી કર્યા વિના પડતી મુકવાનો હજુ એક પણ દાખલો બન્યો નથી. એજ તેનું મહત્વ બનાવે છે ! સુશોભિત પાકુ પુઠું મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

બેગમમહાલ અથવા **સુવિખ્યાત રંગરાગુમંદિર**—આ ઐતિહાસિક નવલકથાના લખાણના માધુર્યનું વર્ણન માત્ર શબ્દોથી થાય તેમ નથી. પાઠક પાઠિકાઓ પોતાની દૃષ્ટિ સમક્ષ જવલંત અક્ષરે બાદશાહના વિલાનકાનન ઇંદ્રભુવન તુલ્ય આગ્રાના બેગમમહાલને જોઇ શકશે. સર્વે પુનઃ શાહેનશાહ જહાંગીર અને નૂરજહાનને પુનઃ આ નવલકથામાં પોતાનો ભાગ ભજવતાં જોઇ શકશે. જે બેગમની સમાધિ કિંવા કબરપર જગતના અદ્વિતીય તાજ મહેલ બંધાયો છે તેના બાલ્યજીવનનો અદ્દભુત ઇતિહાસ કે જે હજી સુધી કોઇ પણ ગ્રંથમાં પ્રકાશિત થયો નથી તેનું આલેખન આ નવલકથામાં કરવામાં આવ્યું છે. છતાં મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

ભકતાણી કે ભામટી ? નટવરના સુપ્રસિદ્ધ લેખક નગીનદાસ મંછારામકૃત આ નાનું પુસ્તક છે. આમાં ચાલુ જમાનાનો સારો ચિતાર આપ્યો છે. એમાં એક વણિક ગૃહસંસાર, ભકતાણીને નામે ચાલતા ભામટાવેડા, એક રસોઇઆ બ્રાહ્મણની લંપટતા વગેરે બનાવો સારા આલેખાયેલા છે.

હાસ્યરસ પણ ભરપુર છે, કાગળ ઉંચા લાયબ્રેરીને શોભાવે પવું પુઠું છતાં કિં. ૧-૮-૦

કુતરો કે કાળ ? તમે ડિટેકટીવ નવલકથાઓ તો ઘણીએ વાંચી હશે. પરંતુ આ નવલકથામાં જે અદ્દભુત રસ ભરેલો છે, તેની વાતનો કાંઈ ઓરજ છે ! ડિટેકટીવોની ચતુરાઈ અને બહાદુરાઇની વાતો પણ તમે અનેક વાંચી હશે, પરંતુ આ નવલકથામાં ડિટેકટીવ પોતાના કામમાં જે ચતુરાઇ બહાદુરાઈ અને કુશળતા વાપરે છે, તેની ખુબી ઓરજ છે. મૂલ્ય રૂ ૧-૮-૦

કામાંધ કામિની—ચોરી ખૂન અને હરણના ત્રણ ત્રણ બનાવોની બાતમી મેળવવામાં જાસુસોએ જે અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે, તે જોઇને મન વિસ્મયતાના સાગરમાં ડૂબી જાય છે. ચોરની ચાલાકી હૃદયને ચમકાવી મૂકે તેવી છે. એક ચોર એવું સરસ કામ બજવી બતાવે છે કે, તેની બહાદુરી માટે 'વાહ વાહ' નો પોકાર કર્યા સિવાય રહેવાતું નથી. જાસૂસ પણ ચોરના માથાનો થઇને છેવટ સુધી તેની પાછળ લાગ્યો રહે છે અને છેવટે તેના કુકૃત્યના ભેદને ફોડી દઇને અપૂર્વ દક્ષતા દર્શાવે છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

બગદાદનો બાદશાહ—અત્યંત મનોહર દિલભેદક અને અજાયબી ભરેલા બનાવોથી ભરેલી આ વાર્તા બગદાદના ખલિફાઓના રાજત્વનો આબેહુબ ચિતાર કરાવનારી છે. અબળા બનીને મોટા મોટા વીરપુરુષોને પણ કેવી રીતે કંપાવી મૂકે છે, શયતાનિયતથી ભરેલી સુંદરીઓ સંસારમાં કેવા અનર્થો કરે છે, દેવતુલ્ય મનુષ્યો કેવું અનુપમ દેવત્વ દર્શાવી શકે છે, આદિ સર્વ બનાવો ખાસ વાંચવા લાયક છે. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

રાણી રાજસુન્દરી—હિંદુત્વનો ત્યાગ કરી મુસલ્માન થયેલા કાળા પહાડનાં કુકૃત્યો, રાજસુંદરીનો ભીષણ પ્રતિશોધ, સાધારણ બ્રાહ્મણકન્યામાંથી રાજરાણી થઇ પતિ કાળા પહાડની સ્હામે રણભૂમિમાં કૂદી પડવું, ભૂપબાળાની ભયંકરતા, નવાબનન્દિનીની દુલારીની દુર્દાન્ત દુષ્ટતા, મુકુન્દદેવનું રાજબાલામાં આસક્ત થઇ રાજપાટ તેના ચરણોમાં સમર્પણ કરવું. આદિ અનેક સત્ય ઐતિહાસિક ઘટનાઓથી ભરપૂર આ નવલકથા પ્રત્યેક સ્ત્રી પુરૂષોને વાંચવા લાયક છે. મૂલ્ય. રૂ. ૨—૦—૦.

અન્ય ઐતિહાસિક, સામાજિક નવલકથાઓ.

અલાઉદ્દીનનો ઉદય... ૨—૦
અઢારમીસદીનું હિન્દુસ્તાન ૨—૦
અદ્ભુત વિક્રમાદિત્ય... ૧—૦
અમૃતપૂલિન ... ... ૧—૦
આજકાલનું હિન્દુસ્તાન ૧—૮
અયોધ્યા અને અંગ્રેજ ૧—૮
અધીરી અરનવાઝ... ૨—૮
અદ્ભુત શાપ... ... ૧—૮
ઇન્દુકુમારી ... ... ૧—૮
ઇરાવતી ... ... ૧—૮
અબળાનો કિલ્લો ... ૧—૮
ઔરંગઝેબ ... ... ૧—૪
ઔરંગઝેબનો ઉદય... ૨—૦
કલંકિત કુમારિકા ... ૨—૦
કલંદરની કટાર ... ૨—૦
કલીઓપેત્રા ... ... ૨—૦
કમનસીબ લીલા ... ૧—૧૨
કાશ્મીર અને કેસરી... ૧—૦
કાળરાત્રિનું ખુની ખંજર ૨—૦
કામાંધ કામની ... ૨—૦
કૃષ્ણલાલનાં કાવત્રાં... ૦—૧૨
કલંકિત કાઉન્ટેસ ... ૨—૪
કુસુમાવતી ... ... ૧—૮
ખૂન કે જાદુ ... ... ૧—૦
ગુજરાતની જુની વાર્તાઓ ૨—૦
ગુલશીરીના ... ... ૧—૮
ગંધાતો ગુલાબ ... ૨—૦
ગેબાખૂન ... ... ૧—૧૨

કત્લેઆમ ... ... ૨—૦
કુંગાકદીબા ૧–૨... ૩–૧૨
કમળકુમારી... ... ૦—૮
કમળાદેવી ... ... ૧—૮
કુલથાણી ... ... ૨—૦
કરણઘેલો ... ... ૨—૦
કરણાંકુમારી... ... ૨—૮
કમળ કુમારી ... ૦—૮
કરનેલ્ગ ... ૧—૮
કાદમ્બરી ... ૨—૪
કાદમ્બરી ... ૧—૮
કામિની અને કાંચન ... ૧—૮
કાળા મહેલની રૂપસુંદરી ૧—૮
કિશોરસિંહ ... ૨—૪
કિસમતનો કહેર ... ૧—૮
કુદરતનો ખેલ ... ૧—૮
કુદરતનો ખેલ ભાગ ૨ જો ૨—૦
કુંદન કુસુમ ભાગ ૧ થી ૮ ૮—૦
કુમુદ કુમારી ... ૧—૮
કુમુદ સુંદરી ... ૦—૪
કુમુદા અને કુસુમ ... ૦—૪
કુસુમ કંટક અથવા રમણી કે રાક્ષસી-મનોવેધક કથા ૧—૮
કંચન ભાગ ૧ લો ... ૧—૪
ખાનદાની ખૂની ... ૧—૮

ચાંદબીબી ... ૧—૦
ચિતોડનો ઘેરો ... ૦—૩
ઘેલાશાંચીનું કુટુંબ ... ૧—૪
જગદેવ પરમારઅનેવીરમતી ૦—૬
જિગર કે દિગર ... ૧—૪
જગન્નાથની મૂર્તિ ... ૨—૦
જાન કે જીગર ... ૨—૦
ચામનીજટેલ્સ ... ૧—૪
ચાણક્યની ચતુરાઈ ... ૧—૦
ચાર જોગીની વાર્તા ... ૧—૦
ચંદ્રકળા ... ૨—૪
ચંદ્રકળા અથવા બહુરૂપીઓનું બજાર ... ૧—૦
ચંડાળ ચોકડી ... ૦—૧૨
જગતનો ફાંસો ... ૨—૦
જમસેદની જોહમતો ... ૧—૮
જયવિજય ... ૧—૦
ડીટેકટીવ બહાદુર શેરલોક હોમ્સ ... ૧—૪
તપસ્વી રાજકુમાર ... ૧—૮
તક્ષેસમ ... ૨—૮
તારાબાઈ ... ૨—૦
ત્રિમુર્તી ... ૧—૪
દગાબાજ દુનિયા ... ૧—૮
દીલસોઝ કે દીલબરે ... ૩—૦
દુખીયારી સુક્તા ... ૮—૮

વિદ્યાસાગર... ... ...૦-૧૨
વિપિન ... ...૧—૮
વિમળા ૦-૧૨
વિયોગીની વિધવા... ...૧-૧૨
વિલાયતી વિલાસમાં ફેશનબાજી
ખલાસ... ... ... ૨—૦
સંસાર કે નરકાગાર ... ૧-૮
સુંદરમણી નાની રસીલીવાર્તા ૦-૮
સુંદરબેન—અથવા પૈસાદારની
પુત્રી કેવી ભણી? ૦-૧૨
સુંદર રસીક ... ૦-૪
મણી અને મેના ... ૦-૪
સંસાર સંગ્રામ ભા. ૧-૨ ૩-૦
સુરતીલાલ ... ૧-૦
સૃષ્ટિ સૌન્દર્ય ... ૦-૧૨
સોભાગ સુંદરી ... ૦-૪
સોનારણ ... ૧-૮
સંસાર ... ૧—૮
સંસાર. શરત અને સુધા ૧-૦
સંસાર શા માટે ? ? ૧-૦
હક્કદારનો હક્ક ... ૧-૦
„ મોટો ... ૨-૦
હસીના ... ૧-૮
હાજીબાબાના સાહસ કર્મો ૧-૪

સુરબાલા... ... ...૧—૮
સીતમગર ... ...૨—૦
સીપાઇ બચ્ચાની ... ...૧—૮
સુગુણસુંદરી... ... ...૧—૪
સુધાહાસીની ... ૧-૪
સુધરેલી સંગિતા ... ૧-૪
નાદિરનો દોરદમામ ... ૨—૮
નુરજહાંન ૦-૧૨
નંદન વનનો નાશ ... ૨—૦
પાદ્મની ... ... ૨—૦
પરાક્રમની પતાકા ... ૨—૦
પ્રતાપી પીટરનું ચારિત્ર ૧—૮
પ્લસીનું યુદ્ધ ... ૨—૦
પાણીપતનું યુદ્ધ ... ૨—૦
પૃથુરાજ ચહુઆણ ... ૨—૦
પિશાચ મંદિર ભા. ૧-૨ ૪—૦
પિશાચની કે પ્રેમદા ... ૧—૮
પુરાતન દીલ્લી ... ૨—૦
પેશ્વાઈની પડતીનો પ્રસ્તાવ ૨—૦
બહાદુર કલો ... ૧—૮
બાગે દિલખુશ ... ૧—૮
બાગેશયતાન ... ૨—૦
બાજીરાવ બલ્લાળ ... ૨—૦
બેગમ મહાલ ... ૧—૮

રવલાજસુંદરી અને અદ્ભુત
જાદુનો પલંગ ભા. ૧થી૮ ૩—૪
વિવિધ વાર્તાઓ ... ...૦—૮
રસીકચંદ્ર ... ૪—૦
રાજ્યનારિપુ ... ૨—૪
રાજસ્થાનની રાણી ચંદ્રા ૧—૮
રાધારાણી ... ૦—૨
રામેશ્વર અને પાર્વતી ૦—૪
રાસેલાસની કથા ૧—૦
રાસેલાસની કથા
ભાગ ૨ જો ૧—૦
ઋષિની આગાહી અથવા
રજપુતાનાની લક્ષ્મી ...૨—૦
લતા અને લલિતા...
ભા. ૧ ૨ ૩ ૪... ...૪—૦
લતાકુમારી... ... ...૦—૬
લક્ષ્મીવિલાસ ... ...૧—૦
લંડન રહસ્ય ... ...૧—૪
લંડન રાજ્ય રહસ્ય ... ૧—૮
વમળમાં કમળ ... ...૨—૮
વસંતલીલા... ... ...૧—૪
વાસવદત્તા ... ...૦—૧૨
વિક્રમની વીસમી સદી ...૪—૦
વિક્રમરાજનો સંભ્રમ ...૧—૦

વિશ્વભેદ ... ...૦—૧૨
વિષલતા ... ...૦—૧૨
વિષયાદેવી યાને ઝેરનો પ્યાલો ૧—૦
વીણા અથવા ચિતોડ ...૧—૪
શયતાન સદન ... ૨—૦
સ્નેહમાં સંકટ ... ૧—૮
સપત્નીની સુતા યાને ... એ
ભરમ ના મુછો ”... ...૧—૪
સંતમ શયતાન ભા. ૧-૨-૩ ૫—૪
સ્વર્ગ શયતાન ... ... ૧—૪
સરસ્વતી ... ૧—૦
સરસ્વતી ચંદ્ર ભાગ ૧ લો
બુદ્ધિધનનો કારભાર ૧—૧૨
સરસ્વતીચંદ્રનો ગ્રહસ્થાશ્રમ ૧—૧૨
સરોજની અથવા કેળવણીનો
સદુપયોગ ... ૦—૧૨
સલીમ અને મહેરૂનિસ... ૦—૮
સ્વર્ગની સુંદરી ... ...૦—૪
સ્વચ્છંદી સ્ત્રી ... ૦—૬
સાતખૂન ... ...૦—૮
સાહસિક અંગ્રેજ... ...૦—૬
સાક્ષર અને તેની સ્ત્રી ...૦—૮
સિતારનો શોખ તથા

વિક્રમોવર્શીય	૦—૩
વીરવિજય	૧—૦
વિશ્વરંગ	૦—૧૨
શાહજાદો અને ભિખારી	૨—૦
શાહજહાંન છેલ્લા દિવસો	૧—૮
શિવાજી છત્રપતિ ...	૧—૪
શિવાજીનો 'વાઘનખ'...	૧—૦
શ્રીમંત છત્રપતિ સંભાજી મહારાજ ...	૦—૧૨
શુરવીર પ્રતાપચંદ્ર ...	૧—૦
શુરવીર પ્રતાપચંદ્ર ભા. ૨ જો	૧—૦
શુરવીર પૃથુસિંહ પરમાર	૧—૮
સિદ્ધરાજ જેસીંગ ...	૧—૪
હમીરજી ગોહેલ ...	૦—૮
હેસ્ટીંગ્સની સોટી ...	૨—૦
હૈદરઅલીઅનેટીપુ સુલતાન	૧—૪
હોયલ પદમણી ...	૦—૪
અપ્યારા અમીરન ...	૦—૪
અભય	૦—૮
અરેબીયન નાઈટ્સ ...	૩—૦
અલમન્સુર ...	૧—૪
અલક્ષ્ય જ્યોતિ ...	૧—૮
અવન્તી સુંદરી ...	૦—૨
અંધસાર ગીતાળો ...	૦—૩
અંધેરી નગરીનો ગંધર્વસેન રાજા	૦—૧૨
આર્ય સંસાર... ...	૦—૧૨
આદાની સુંઠ	૧—૮
આનંદાશ્રમ	૧—૪
ઇન્દુકુમાર	૧—૪
ઇન્સાફની આરસી ...	૧—૮
ઇસપકૃત કલ્પિત વાર્તા	૦—૮
ઉલ્કાકાન્ત	૧—૮
એક દૈવીનો આત્મવૃતાન્ત	૦—૮
એક પત્થરના પ્રતાપ...	૨—૦
એની બહેન	૧—૦
એમ. એ. બનાકે–ક્યોં મેરી મિટ્ટી ખરાબ કી ?	૨—૦
કડક બંગાલી ...	૧—૮
કથાસરીતસાગર ...	૨—૮
કથાસરીત સાગર ભાગ ૨	૨—૮